

PRAVĚK ZEMĚ ČESKÉ.

DÍL I.

VĚK KAMENNÝ.

NAPSAL

Dr. ALBÍN STOCKÝ,

ŘEDITEL PRAEHISTORICKÉ SBÍRKY NÁRODNÍHO MUSEA V PRAZE.

S 80 OBRAZY V TEXTU, CXXII TABULEMI A 6 MAPAMI.

V PRAZE 1926.

NÁKLADEM NÁRODNÍHO MUSEA.

PŘEDMLUVA.

Ke vzniku této knihy přispěly hlavně dva důvody. Od vydání PÍČOVÝCH Starožitností země české uplynulo téměř 30 let; za tu dobu se rozmnožila látka, a věda praehistorická pokročila tak, že zpracování českého materiálu s nových hledisk bylo již nepopíratelnou nutností. Druhým důvodem byl PÍČŮV odkaz rukopisného materiálu k místopisnému slovníku praehistorickému a zbylého nákladu jeho Starožitností, z jejichž výtěžku měl být slovník vydán. Když však Archaeologická komise při České Akademii věd a umění seznala, že domněle k tisku připravený slovník jest jen pouhý materiál, obsažený vesměs v seznamech nalezišť připojených k Starožitnostem, nezpracovaný, a hlavně v starších obdobích neroztříděný podle kultur, usnesla se na tom, aby na místo slovníku byla vydána archaeologická mapa, až založený fond náležitě vzroste. Zatím se však nabylo zkušeností s rozličnými mapami tohoto druhu, vydanými v cizině, z nichž nabyla Archaeologická komise poznání, že by nedostačila mapa jediná, měla-li být přehlednou, nýbrž, že by bylo třeba vydati zvláštní list téměř pro každou kulturu; dále se uznalo, že mapa bez seznamu nalezišť a bez vyobrazení příslušného materiálu, by neměla náležité ceny. Proto bylo rozhodnuto, aby se připravil topografický materiál, jako základ budoucích map, které by se postupně připojovaly k novému vydání českých nálezů praehistorických.

Sám jsem posléze pokládal za svou povinnost, jako ředitel mně svěřené sbírky praehistorické, učiniti ji přístupnou v dobrých vyobrazeních nejširším kruhům badatelským a seznámiti je s pokroky, jež učinila česká věda praehistorická v minulých třiceti letech. Protože však vyličení českého pravěku, založené jen na sbírce N. M., by nebylo úplné, snažil jsem se podati též obrazový materiál z venkovských muzeí a ze soukromých sbírek, aby byly zastoupeny — aspoň ve výběru — všechny české kraje, osídlené v pravěku. V seznamech nalezišť jsem snesl, co bylo lze. Snad v nich chybí to které naleziště, o němž jsem nevěděl, protože nebylo možno procestovati a prohlédnouti sbírky všech obecných škol v Čechách, v nichž bez užitku, ba na škodu vědě se skrývá mnohdy cenný nález, o němž nikdo neví a nikdo nezví. Snad se časem podaří i tyto zapadlé nálezy uvést do literatury; povšechný obraz osídlení se však jimi podstatně nezmění.

Svou práci jsem rozdělil na tři díly: I. věk kamenný, II. věk bronzový a III. věk železný, z nichž první díl vydávám nyní v celku. Další díly budou z technických důvodů následovati po svazcích, obsahujících vždy jedinou, uzavřenou kulturní skupinu. Anthropologický materiál neolitický a úvahy chronologické uveřejním s materiálem únětickým v prvním svazku druhého dílu, aby náležitě vynikla souvislost domorodých kultur.

Milou povinností jest mi poděkovati na tomto místě všem, kdož mi radou nebo spoluprací pomohli v mém nesnadném úkolu. Jsou to zvláště moji přátelé, pp. prof. Dr. L. NIEDERLE, K. BUCHTELA a prof. Dr. J. MATIEGKA, jimž vděčím za mnohou vzácnou radu, dále kol. Doc. J. SCHRÁNIL, můj neúnavný pomocník v porizování negativů a sl. fil. st. L. JANSOVÁ, která obětavě negativy kopírovala, otisky nalepovala na tabulky a hlavně mi vypomáhala v pročítání korektur. V zakreslování nalezišť mi pilně pomáhali Dr. J. BÖHM a prof. J. FILIP, o index a o čtení korektur se zasloužil p. fil. st. NEUSTUPNÝ, palaeolithické nástroje kreslil Dr. L. ČIKALENKO.

Že kniha mohla být vydána aspoň v této úpravě, za to vděčím Zemskému správnímu výboru a Výboru Společnosti Národního musea v Praze, jakož i vydatné pomoci Ministerstva školství a nár. osvěty, České akademie věd a umění a Píčovu fondu map. Posléze jest mi vzpomenouti všech správců venkovských museí, českých i německých a majitelů sbírek, kteří mi vždy vycházeli s nevšední ochotou vstříc při mých studiích.

Kniha byla napsána r. 1924, do tisku odevzdána z jara r. 1925. Z vnějších důvodů se zdrželo vydání téměř o rok, takže jsem nemohl již bráti zřetele k nejnovějším pracím, jako na př. k CHILDEOVĚ knize „The Dawn of the European Civilisation“ a na MENGHINŮV dodatek k III. vydání HOERNESSOVA spisu „Urgeschichte der bildenden Kunst“ mohl jsem reagovati jen ve zvláštních poznámkách.

V PRAZE, v březnu 1926.

OBSAH:

	Strana
Předmluva	VII.
Seznam zkratek	X.
Úvod. Vývoj české vědy prehistorické	1—15
Starší doba kamenná	16—30
Mladší doba kamenná. Úvod	32—45
Starší období neolitu v Čechách. Kultura keramiky páskové	46
Skupina volutové keramiky. Keramika	46—58
Kamenné nástroje	58—60
Kostěné předměty	60
Sídliště	60—63
Hroby	63
Vypichaná keramika. Keramika	64—71
Nástroje	71—72
Ozdoby a jiné předměty	73—75
Mladší období neolitu. (Doba přechodní)	75
Lengyelská skupina (Pomalovaná keramika jihomoravská, typ lengyelský, jordans-mühlský, münchshöfský a j.; „jihovýchodní skupina“)	75—81
Šňůrová keramika. Keramika	82—86
Nástroje, zbraně a ozdoby	87—88
Hroby	88
Všeobecné poznámky	88—93
Nordická kultura	93
Keramika. I. Skupina kulovitých amfor	94—98
II. Nálevkovité poháry a láhve s límcem	98—100
III. Bernburský typ	100—103
IV. Kanelovaná keramika	104—106
V. Zásobnice a t. zv. keramika kastellerská neboli palafitická	107—108
VI. Ostatní tvary	108—109
Nástroje, zbraně a ozdoby	111—113
Hroby	113—115
Sídliště	115—116
Kultura alpských nákolů a michelsberský typ	116—124
Zvoncové poháry	124
Keramika	124—131
Zbroj, zbraně, nástroje a ozdoby	131—133
Hroby	133—134
Všeobecné poznámky, původ a rozšíření	134—138
Závěry	139—157
Seznam nálezů	159—184
Seznam tabulí:	
Starší doba kamenná	185
Keramika volutová	185—186
Keramika vypichaná	186
Keramika jordansmühlská	186—187
Keramika šňůrová	187—188
Keramika nordická	188—189
Keramika michelsberská	189
Keramika zvoncových pohárů	189—190
Mapy: I. Rozšíření volutové keramiky.	
II. Rozšíření vypichané keramiky.	
III. Rozšíření nástrojů páskové keramiky.	
IV. Rozšíření šňůrové keramiky.	
V. Rozšíření nordické keramiky.	
VI. Rozšíření zvoncových pohárů.	
Index	191—198
Opravy	199

SEZNAM ZKRATEK.

- ABGW. Abhandlungen der Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag.
- ABH. Abhandlungen.
- AfA. Archiv für Anthropologie. Braunschweig.
- AKBGW. Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag.
- Anthropologie. Anthropologie. Vyd. Anthropologický ústav Karlovy university. Praha, řed. prof. dr. J. Matiegka.
- Arch. Ért. Archaeologiai Értesítő. Budapest.
- At. M. (Athenische Mitteilungen.) Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts in Athen. Athen.
- AuHV. Lindenschmidt. Altertümer unserer heidnischen Vorzeit. Mainz.
- Ber. d. R. G. Com. Berichte der Römisch-Germanischen Commission. Frankfurt.
- B. J. Bonner Jahrbücher. Jahrbücher des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Bonn.
- Bull. Pal. Bullettino di Paleontologia Italiana. Parma.
- C. C. M. Casopis českého Musea. Praha. (Musejník).
- C. L. Český lid. I—IV. Praha 1892—1895.
- ČSPSČ. Casopis Společnosti přátel starožitností českých. Praha.
- Dimini. X. Τροῦντας: Αἱ προϊστορικαὶ ἀπορύτοις Αἰωνίου καὶ Σέσκλον. Ἐν Ἀθήναις. 1908.
- Duška Josef, Nálezy. Nálezy předhistorické v kraji Královéhradeckém. Pojednání historického a průmyslového musea v Hradci Králové. Č. 6. Hradec Králové 1898.
- Eberstadt. Bremer, W. Eberstadt, ein steinzeitliches Dorf bei Wetterau. Pr. Z. V. 1913, str. 366-435. Též sep.
- Ges. Gesellschaft.
- JHSTL. Jahresschrift für Sächsisch-Thüringische Länder. Halle.
- Jhb. Jahrbuch.
- Jhrb. d. K. K. Z. K. Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission. Wien.
- Jhb. f. A. Jahrbuch für Altertumskunde, herausgegeben von der K. K. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. Viedeň.
- KČSN. Královská česká společnost nauk.
- Korrbl. d. D. A. G. Korrespondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Braunschweig.
- MAGW. Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien.
- Mannus. Mannus, Zeitschrift für Vorgeschichte. Würzburg.
- MCCW. Mitteilungen der k. k. Central Commission. Wien.
- MfV. Museum für Völkerkunde.
- N. F. Neue Folge.
- N.H.M. Naturhistorisches Staatsmuseum. Viedeň.
- N. M. Národní museum v Praze.
- O. P. Obzor praehistorický. Revue préhistorique. Orgán Společnosti československých praehistoriků. Praha I—IV. 1922—1925.
- Op. Mont. Opuscula archaeologica Oscari Montelio septuagenario dicata. 1913.
- P. A. Památky archaeologické. Praha.
- P. O. Praehistorický obzor. Příloha ČSPSČ.
- Pravěk. J. E. Vogel: Pravěk země české. Praha. 1868.
- Pravěk. Ústřední list pro praehistorii a anthropologii země českých. Red. J. L. Červinka. Kojetín. I—IX. 1903—1913.
- Pr. Bl. Prähistorische Blätter. (Red. Dr. Naue.) München.
- Pr. Ob. viz P. O.
- Pr. Z. Prähistorische Zeitschrift.
- RČAV. Rozpravy české akademie věd a umění. Praha.
- S. B. d. K. A. d. W. Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Wien.
- SBKBGW. Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag.
- Sborn. Č. S. Z. Sborník české společnosti zeměvědné. Praha.
- Šnajdr, Mistopis viz Šnajdr, Počátkové.
- Šnajdr L., Počátkové předhistorického mistopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. V Pardubicích, 1891.
- St. A. Ú. Státní archeologický ústav.
- VAČV. Věstník české akademie věd a umění. Praha.
- VČM. Věstník československých musej. (Red. Kl. Čermák. Čáslav.
- Verh. Verhandlungen.
- VKČSN. Věstník královské české společnosti nauk. Praha.
- VKSN viz VKČSN.
- „Vorgeschichte“. Kossinna: Deutsche Vorgeschichte, eine hervorragende nationale Wissenschaft. Manus-bibliothek No 9.
- West. Z. Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst. Trier.
- Wiadom. Arch. Wiadomości Archeologiczne. Warszawa.
- Wiss. M. a. B. u. d. H. Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina. Wien.
- WPrZ. Wiener prähistorische Zeitschrift.
- Z. Zeitschrift.
- Z. f. E. Zeitschrift für Ethnologie. Berlin.

ÚVOD.

Vývoj české praehistorie nebyl dosud vyličen v souvislém přehledu. Proto jsem pokládal za svou povinnost předeslati vlastnímu rozboru českého materiálu prae-historického krátkou stať, pojednávající v stručných rysech o význačných fásích a osobách, které tyto fáse ve vývoji české praehistorie vyvolávaly, nebo je aspoň representují. Rozhodl jsem se k tomu tím spíše, že ještě žijí pamětníci starých dob, s nimiž zmizí mnoho tradice o osobách, které stály téměř u kolébky naší prae-historie, i že sám jsem ještě zastihl aspoň konec starší fáse a stýkal se s pracovníky dnes už vymřelé generace.

Bývalo mnoho bojů, mnoho zápasů, které zanechávaly na dlouhý čas hořkou trpkost po sobě — ale dnes ty boje utichly a hořké vzpomínky odešly s osobami, které je vyvolávaly, takže můžeme sledovati vývoj skoro až na naše dny s klidem objektivního pozorovatele a uznávati zásluhy, ba chváliti i tam, kde by to — před deseti, dvaceti léty — bylo vzbudilo výtku neupřímnosti, nebo i čehos horšího.

Náš přehled nemůže ovšem býti pokládán za úplné dějiny české praehistorie, protože taková práce by vyžadovala zvláštní, dosti objemné knihy. Mně šlo jen o to, abych načrtl hlavní linii vývojovou a vyznačil na ní nejdůležitější body, t. j. osoby, které měly zvláštní význam.

Že jsem se omezil v podstatě jen na vlastní zemi Českou, je pochopitelné tím, že celý spis jest věnován jen českým starožitnostem. Souvislost vývoje na Moravě jsem se však snažil vyznačiti připojením stručného přehledu.

Vývoj praehistorie třeba posuzovati se dvojího zřetele. Jednak jako historický sled teorií, jež, založeny vždy na současném stavu věd a světového názoru, byly odleskem té které doby; tento sled teorií, či-li vývoj vědy se zračí v současné literatuře, takže jej možno tradovati též přehledem vývoje praehistorické literatury. Druhý zřetel se obrací k praktické stránce praehistorie, k sbírání materiálu a k sbírkám, ať soukromým, ať veřejným, či-li k práci heuristické. Je přirozeno, že tato praktická stránka je starší oně, že však s ní často úplně splývá.

Československá praehistorie se v této příčině nevymykala všeobecnému vývoji evropskému. Nejprve se sbíraly kuriosity bez zřetele na jejich význam. Nejspíše ovšem došly povšimnutí krásné, hlavně bronzové předměty, po nich hned kamenné a kostěné nástroje. Železné a jantarové předměty vzbudily pozornost později, protože se zachovaly jen zřídka celé a v pěkné formě. Věci obalené až k naprosté beztvárnosti rzi, které nedovedli odstraňovati, nelákaly k sbírání; zvětralý jantar pak byl pokládán za hlinu. Keramiky si všímali jen, byly-li zachovány nádoby celé,

a to hlavně nádoby zdobené. Střepey odhazovány šmahem. Jen ve vzácných případech, byl-li některý větší střepe zvlášť pěkně ozdoben, byl také vzat na milost. Ještě koncem XIX. století se vyskytují v náleзовých zprávách stereotypní povzdechy: „nádobý byly bohužel ve střepech“, nebo „nalezeny jen bohužel nesouvislé střepey“ — a ty byly odhozeny (to ovšem už ve zprávách nestává, ale „bohužel“ dělo se to, protože to bylo přirozené). To byla doba „kabinetů rarit“, kdy se po nálezech nepátralo methodicky, nýbrž sbíralo se jen nahodile.

Později se již chápal význam nálezů, spojovaly se s rozličnými ethnografickými teoriemi a začalo se po nich pátrat i podnikány prvě, nesmělé výkopy. (V Čechách kanovník Arnold.) Sbíráni přestává býti výhradou privilegovaných vrstev, demokratizuje se a nenáhle vniká do něho system, ale jest ještě neustále soukromou zálibou.

Od počátku XIX. stol. se zakládají musea a musejní společnosti (Nár. museum v Praze, Zemské museum v Brně a j.) a tak vznikají sbírky veřejné. Soukromé sbírky, jichž osudem bývalo po smrti sběratelově zpravidla žalostné rozprášení těžce sebraného materiálu, zakupují se veřejnými ústavý (Pachl, Dr. Št. Berger, Rýzner a j.) a docházejí tak záchrany a jediné správného umístění. Nahromaděním sbírek ve veřejných ústavech nastala povinnost starati se o jejich konservaci a systematickou instalaci, jež vedla k doplňování mezer systematickými výkopy; tak veřejné sbírky shromažďují kritický materiál, jehož je třeba k vědecké práci a naplňují tím teprve zplna své poslání.

Soukromí sběratelé — pokud jim v tom ovšem nebrání nedostatek vzdělání a vrozené inteligence — se měni v soukromé badatele, kteří sbírají a studují svůj materiál buď ve spojení s vědeckými ústavý, nebo samostatně, zakládajíce vlastní sbírky, často nemalé ceny vědecké i materiální (Palliard, Jira, Červinka, Gottwald a j.).

Tento vývoj praktické části praehistorie se odráží zcela zřetelně v literatuře. Dokud byly praehistorické památky jen kuriositami, nebylo co o nich psáti. Tu a tam se mihne v kronikách poznámka o praehistorickém nálezu, jehož významu pisatel ovšem netušil; BALBÍN se na př. zmiňuje o zlatých stéblech, nebo o popelnících, o nichž však přece věří, že rostou v zemi z hlíny¹⁾. Teprve, když byla poznána podstata oněch kuriosit a když tím nabyly širšího zájmu, počínají se objevovati články i celé spisy o jich významu a o národech, kteří je zanechali. Názozy projevené v těchto spisech jsou ovšem podmíněny celkovým stavem tehdejší vědy vůbec a zrcadlí se v nich ráz doby. Na počátku, v druhé polovici XVIII. stol. se ještě rozumuje, ačkoliv se již i v těchto racionalistických spisech ozývají první ohlasy budoucího směru romantického; vždyť sama záliba v starožitnostech, ať pravěkých, ať středověkých měla silně romantický nádech.

V Čechách zahájil toto období KAREL JOSEF BIENER Z BIENENBERKA, nejprve listem uveřejněným v PUBITSCHKOVÝCH Dějinách²⁾ a později velkým spisem³⁾, v němž zařadil svůj „list“, rozšířený o další nálezy a o nový článek o nástrojích bohoslužebných z bronzы a z kamene. Úvahy osvícenského krajského inženýra ovšem nepřekročily nikterak stupně tehdejších vědomostí, ač nutno po pravdě uznati, že BIENENBERG byl na svou dobu a své povolání velmi sběhlý v historické literatuře a prozrazuje velké všeobecné vzdělání. BIENENBERG nám zachoval velmi cenné zprávy o nálezech dnes neznámých, zprávy tím cennější, že kromě

1) BALBÍN BOH., *Miscellanea historica regni Bohemiae*. Dec. I. lib. I. str. 115. Praha, 1679. — Srov. též SMOLÍK, Kdo psali o nálezech z doby předhistorické v Čechách v století XVI. až XVIII? P. A. XI. 1860, str. 337—354.

2) PUBITSCHKA FR., *Chronologische Geschichte Böhmens*. III. Th. Prag, 1773. „Schreiben des H. v. B. die in Böhmen gefundenen Aschenkrüge betreffend.“

3) KAR. JOS. BIENER Z BIENENBERKA, *Versuch über einige merkwürdige Alterthümer im Königreiche Böhmen*. II. 1779; III. 1786. *Geschichte der Stadt Königgrätz*, I. 1780.

presně zjištěných nálezů, přidal k svým statím výborné obrázky, dle nichž lze nálezy bezpečně určit.

O praehistorické nálezy zajímal se v té době též patriarcha slavistiky, abbé JOSEF DOBROVSKÝ. Uveřejnil ve svém almanachu⁴⁾ nejprve zprávu o nálezu esovitých záušnic v kostrových hrobech v Jenšovcích a ve spisech České společnosti nauk vydal pojednání o hrobech hořínských a líbeznických, k nimž připojil učenou úvahu o pohřebních zvycích starých Slovanů⁵⁾. Kromě těchto dvou samostatných prací připojil též některé poznámky k zprávě kanovníka ARNOLDA o výkopech v mohylách u Lochovic⁶⁾.

Jak DOBROVSKÝ, tak i BIENENBERG přidávali k svým zprávám obsáhlá pojednání o významu nálezů, které však jím byly spíše jen vnějším podnětem k úvahám, než-li jejich podstatou. Oba se pokoušeli vykládati praehistorický materiál, avšak nikoliv z něho samého, nýbrž z historických pramenů a proto nemohli dojíti správného cíle. DOBROVSKÝ ovšem předstihl i v té příčině BIENENBERKA a přes nezdar jeho práce, můžeme jej pokládati za prvního českého praehistorika, jenž poznal význam praehistorického materiálu a snažil se ho použít jako pramene kulturně historického.

Po DOBROVSKÉM neutuchl zájem o praehistorické památky; sbíraly se příležitostně a tu i tam se o nich vyskytne zmínka, ale skutečné publikace materiálu nebylo. Teprve r. 1836 se objevuje spis nadšeného diletanta, KALINY Z JÄTHENSTEINA⁷⁾, proniknutý romantickými fantasiemi faráře KROLMUSA; cena KALINOVA spisu záleží jediné v přiložených obrázcích. Romantismus pronikl v té době praehistorii úplná a rozbujněl až v bizarní výstřelky, jako byly zprávy o archaeologickém badání kněze VÁCLAVA KROLMUSA (1791–1861, pseud. „Sumlork“), nebo o něco později faráře PETERY ROHOZNICKÉHO.

Avšak v téže době se objevují snahy o nápravu. Uznává se potřeba rozšířiti a prohloubiti archaeologickou práci, a když se ujal FR. PALACKÝ jednatelem Národního Musea, kladl již v programu předneseném dne 20. října 1841 velkou váhu na to, aby byl v Museu, dotud převahou přírodovědeckém, zřízen zvláštní oddíl pro archaeologii vlasti a na podporu tohoto oddělení, aby se při Museu založil zvláštní archaeologický sbor, jehož úkolem bylo: „... důležité starožitnosti české sbírat, zachovávat a ve známost uvádět.“ Sbor archaeologický se po prvé sešel r. 1843 a r. 1852 vydal prvé číslo českoněmeckých Listů archaeologických, které se však neujaly a za ně vydávány od r. 1854 Památky archaeologické a místopisné, vycházející dosud. Prvým jejich redaktorem byl VL. ZAP, prvním samostatným kustodem archaeologických sbírek byl malíř JOS. HELLICH a prvním jednatelem Archaeologického sboru byl JAN ERAZIM VOCEL.

VOCEL se zapracoval rychle do své funkce a hned r. 1843 pomáhá HELLICHovi srovnati nové oddělení v najaté síni na Hradčanech a r. 1846 je instaluje již sám ve vlastní budově Musea na Příkopech. K tomu třeba připomenouti, že tenkrát byla archaeologická sbírka jediná a praehistorické předměty byly v ní prostě „pohanskými starožitnostmi“, na rozdíl od starožitností středověkých. Bylo tudíž VOCELOVI zapracovati se v obou disciplínách, i v praehistorické i historické archaeologii, a

4) DOBROVSKÝ JOSEF, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren, díl 2. 1786.

5) DOBROVSKÝ JOS., Ueber die Begräbnissart der alten Slaven überhaupt und der Böhmen insbesondere. Eine Abhandlung veranlasst durch die bei Hořin im Jahre 1784 auf einer ehemaligen heidnischen Grabstätte ausgegrabenen irdischen Geschirre. (mit einer Kupfertafel.) ABGW. Praha, 1786, str. 333.

6) Nachricht von einigen auf der Herrschaft Lochovic im Berauner Kreise eröffneten Grabhügeln, von Canonicus Arnold mit Anmerkungen von Dobrovský. ABGW. Praha, 1802.

7) KALINA M. v. JÄTHENSTEIN, Böhmens heidnische Opferplätze, Gräber und Alterthümer, mit 35 Steindrucktafeln. Praha 1836.

když byl r. 1850 povolán na universitu, stal se prvním profesorem „českých starožitností a dějin umění“. V Museu zůstal VOCEL činným až do své smrti r. 1871, nejprve jako jednatel Sboru archaeologického (1843—1854), později jako předseda a jednatel a od r. 1861 jako předseda. Neobyčejná píle VOCELOVA se projevila i v jeho literární práci, z níž nás zde ovšem zajímá jen část praehistorická. Protože však před nedávnem uveřejnil prof. Dr. L. NIEDERLE velmi podrobný a vyčerpávající rozbor činnosti Vocelovy v publikaci snadno přístupné⁸⁾, pokládám za zbytečné znovu se zde šířit o totožném thematicu, o němž bych mohl jen opakovat, co bylo už řečeno jistě lépe, než-li bych sám říci dovedl a omezím se jen na několik stručných poznámek rázu všeobecného, které tuším dostačí v tomto krátkém přehledu, aby určily náležité místo VOCELOVO ve vývoji české vědy praehistorické.

Když se VOCEL počal zabývat českou praehistorií, našel u nás naprostý úhor. Kniha KALINOVA neznamenal po stránce vědecké téměř nic a její jediný klad, soupis 83 nalezišť, byl tak diletantský, že byl skoro bez užitku. Ostatní, kdo publikovali v Květech (Mikovcových), v Zapově Poutníku, v Musejniku a později v Památkách archaeologických, byli ještě slabší než Kalina (Dr. A. BECK, FR. L. LAMBL, J. KAŠPAR, J. KOLLÁR, KROLMUS, A. MALOCH, J. PACHL a j.). Musejní sbírka byla nepatrná a získána dary a koupí nalezených předmětů, o nichž namnoze nebylo nálezových zpráv vůbec, nebo byly jen nedokonalé. Jen historické studium bylo skutečně na vědecké výši, zásluhou PALACKÉHO a ŠAFAŘÍKA.

Toto prostředí, v němž počínal jedenačtyřicetiletý VOCEL svou činnost jako praehistorik, zraží se v jeho prvých spisech⁹⁾, které měly za účel propagovat známost českých starožitností a budit k nim lásku. V „Grundzüge“ figurují na příklad ještě „pohanské idoly“ (Perun, Veles, Černoboh), vyšehradská mísa s bohyní „Živou“, rozličná obětíště a j. NIEDERLE praví o této knize: „Je zřejmo, že byla psána na rychlo od autora, který nebyl ještě dostatečně připraven (srovnejme jen skrovný přehled v literatuře!) a hlavně význam její spatřoval jedině v tom, že Vocela samého — ne jiného (neshledáváme po té době žádného žáka nebo následovníka) zainteresovala pro praehistorickou archaeologii, ukázala mu všechny dosavadní mezery a nedostatky a přiměla jej k práci intenzivnější a prohloubenější.“

Výsledek této usilovné práce se objevil po deseti letech v novém spise, *Archaeologische Parallelen*¹⁰⁾ a po dalších deseti letech v největší a na svou dobu výborné knize, „*Pravěk země české*“ (Praha, 1866 a 1868). Podstatou názorů VOCELOVÝCH, které byly neúplněji formulovány právě v *Pravěku* a zároveň značí tehdejší stav české praehistorie, jest asi toto:

V kamenné době byly Čechy osídleny nějakou větví kmene uraloaltajského, která byla v Evropě před příchodem Indoevropanů. O neolithu nevěděl VOCEL ovšem více, než-li všichni ostatní archaeologové v Evropě a omezil se na několik málo popisů hrobů a kamenných nástrojů podle zpráv KROLMUSOVÝCH a LÜSSNEROVÝCH. Bronzová doba byla zahájena příchodem nového, silného lidu neznámé příslušnosti. V tomto názoru se jeví nepopíratelný vliv nordických — hlavně dánských archaeologů, s nimiž byl VOCEL v úzkém styku. Počátky bronzové doby jsou nejasné. V VII. stol. př. Kr. ovládli střední Evropu Kelty a jim přísluší vyspělá doba bronzová, která se končí ve stol. III. př. Kr. Do Čech přišli keltičtí Bojové okolo r. 600 př. Kr. a seděli tu do šedesátých let př. Kr. Germánská kultura byla v té době bezvýznamna. Bronzy třeba datovati podle chemické analýsy. Bronzy z čistě mědi a cínu, keltické, jsou ze stol. VII.—III. př. Kr.; antické bronzы se vyskytují již se železnými předměty

⁸⁾ NIEDERLE LUB., Jan Erazim Vocel. ČSPS Č. XXIX. Praha, 1921. str. 3—19.

⁹⁾ VOCEL J. E., O hrobkách a mohylách pohanských v Čechách. ČCM, 1844, str. 10. O starožitnostech českých a potřebě jich chránit před zkázou. Ibíd. 1845, též německy. Grundzüge der böhmischen Archäologie. Praha, 1845.

¹⁰⁾ S. B. d. K. A. d. W. Wien, 1853, 1855.

v době od III. stol. př. Kr. do II. stol. po Kr.; příměs olova se vyskytuje v bronzích doby merovejské od V.—VIII. stol. po Kr. a posléze mosazné předměty patří již do pozdní doby slovanské. Podle ornamentu lze jemně ryté předměty pokládati za nejstarší, bronzы s ozdobou vypuklou lze klásti do doby mladší, římské. Kruhy s esovitým zakončením náležejí Slovanům z VIII.—X. stol. Forma hrobů nepoučuje o ničem a keramika „pramálo se hodí k určování věku“, poněvadž je na mnoze stále stejná v době kamenné i bronzové. (Zvoncové poháry kladl VOCEL do pozdní doby slovanské.) Keltům přičítel hradiště s kamennými valy a některá velká hradiště s valy hliněnými. Germánští Markomané přišli na konci prvního století do Čech a odešli r. 450. Archaeologicky jich VOCEL nedovedl určit, neznaje tvarů starších germánských bronzů, ani jejich chemického složení. Teprve merovejská kultura je samostatnou germánskou kulturou — ale v Čechách není zastoupena. — Čechové přišli do svých historických sídel mezi rokem 450. a dobou Samovou. VOCEL používá i mythické tradice a ličení pohanské kultury české zakládá na rukopisech královédvorském a zelenohorském i na zprávách historických. Malá hradiště s hliněnými valy jsou vládycká sídla, větší hradiště jsou župní sídla (města) slovanská. VOCEL věřil v slovanské runy (i ve falsa prilvická) a pokládal značky na dnech hliněných nádob za obrazové písmo. Vysoce cenil české zlatnictví a kovodělství vůbec, opíraje se o nálezy z hrobů (Želenecký nález, zelenická spona a pod.). Znalost hrncířského kruhu si přinesli Čechové z pravlasti; jinak měl o keramice jen dosti nejasné názory. — Slované užívali obojího ritu pohřebního, spalování i pohřbívání nespálených těl — a v tyto skupiny zařaduje VOCEL vše, co nepřičítel Keltům nebo Markomanům. Proto se mu objevují v V.—VIII. stol. hroby nejrůznějších dob a národů.

Posuzovati Vocelových názorů s dnešního hlediska nelze. Pozorujeme-li je však se zřetelem na stav evropské praehistorie v létech padesátých a šedesátých minulého století, tu vidíme jasně, jak v nich zápasí dva směry, dva světy od sebe naprosto odchylné a jak i vlastní povaha Vocelova se tu ocitá ve vnitřním boji, z něhož vychází posléze názory kompromisní, které postavily sice VOCELA na čas v čelo české vědy praehistorické, avšak na trvalo nepřinesly jí tolik zúrodnujících prvků, aby se mohla samostatně a nepřetržitě dále vyvíjeti. Uvidíme ještě, že se to nepodařilo ani Vocelovým nástupcům a české praehistorii bylo čekati až na samý skloněk devatenáctého století na kardinální systém, jenž by snesl všechna zatížení a položil základ vědecké tradice.

VOCEL byl po výtece ducha konservativního a svou výchovou v mládí tkvěl v starém romantismu (narodil se v Kutné Hoře), z něhož se jen krok za krokem vymaňoval, jak je patrné z jeho počátečních prací. Podmínek k zdárnému vývoji mu nechybělo. Značné jazykové znalosti, jichž nabyl jako vychovatel v šlechtických domech, umožnily mu veliký rozhled po cizojazyčné literatuře a cesty jež podnikal, rozšířily jeho obzory nemalou měrou, takže bylo třeba jen impulsu, aby tato nahromaděná energie se proměnila v plodnou práci pro českou vědu. Tento impuls vyšel od PALACKÉHO a VOCEL na celý ostatní život připoután k české archaeologii a k Národnímu Museu.

Velkou zásluhou Vocelovou jest, že českou látku praehistorickou vpravil v jakýsi systém, třeba založený na klamných předpokladech. Jest jen s podivem, že též VOCEL, který vynikl jako historik českého umění a tak jemně dovedl vycítili stylové podrobnosti gotiky, tak málo věnoval pozornosti stylovým studiím v praehistorii a nedovedl, či nechtěl použiti umělecko historické metody na praehistorický materiál. Pripadá mi časem, jako by byl — v duchu doby — pokládal praehistorický materiál za méněcenný a nezpůsobilý podrobnějšího třídění. Tento

zjev ovšem nemůže překvapovati v počátcích vědy praehistorické, vzpomene-li si výroků významných historiků dob pozdějších, i nepřilíš vzdálených. VOCEL byl nad to příliš historicky založen a svůj systém zakládal ne na praehistorickém materiálu, nýbrž na thesích historicko-ethnografických, jimž látku podřadoval; byl to osudný omyl, jenž se v české praehistorii opakoval i po VOCELOVI a vždy vedl s nezměnitelnou důsledností k téměř negativním výsledkům.

VOCELOVI nedostačoval skrovný a tenkrát ještě značně němý materiál praehistorický k vyličení pravěku země České, proto se obrátil i k jiným vědám — historii, právním obyčejům, linguistice, ethnografii, mythologii, kraniologii a j. — a vytvořil tak obraz pravěkého života nejen Čechů, nýbrž do jisté míry i Slovanů vůbec. Tak se stal zakladatelem národní archaeologie, která obsahuje vše, co dnešní praehistorie pokládá za své poslední, konečné cíle, jichž bude možno jednou dosáhnouti, až bude praehistorický materiál všude tak zpracován, aby mohl odpovídati k řadě otázek, k nimž dosud mlčí. V této části Pravěku (II. díl), jež zde klademe jako souhrn jeho veškeré praehistorické práce, jeví se nejzřetelněji ony rozpory, o nichž jsem se zmínil. Vedle dobrých postřehů vlastních klade nekriticky rozličné fantasie Krolmusovy, po vážném pramenu historickém, dovolává se hned Rukopisů, keltisuje bronzovou dobu a j. v.

Přes tyto nedostatky byla celá práce VOCELOVA a hlavně jeho Pravěk země české epochálním zjevem v české praehistorii, jen žel, že nenašla následovníků. VOCEL nepůsobil ani za svého života pronikavěji na své vrstevníky — snad byl příliš akademický, příliš vědecký ve společnosti diletantských sběratelů a amatérů, založených vesměs silně romanticky.

Do Vocolovy doby spadají též prvě pokusy o praehistorickou anthropologii, hlavně o kraniometrii. Prvními propagátory jejími byli sám JAN EV. PURKYŇE, jenž zkonstruoval i zvláštní přístroj na měření úhlu parietálního, a jeho žáci Dr. ED. GRÉGR a MUDr. E. KUSÝ¹¹⁾. Výsledků zkoumání GRÉGROVÝCH použil VOCEL v Pravěku (II. díl, str. 63.) a A. V. ŠEMBERA ve spise „Západní Slované v Pravěku“ (Videň, 1868, str. 148.).

Po VOCELOVĚ smrti r. 1871 neustala praehistorická práce, omezovala se však hlavně jen na publikování náleзовých zpráv různé ceny. Téhož roku zemřel též prvý redaktor Památek archaeologických VL. ZAP, jenž je redigoval do r. 1868 (dí I.—VI.). Po něm redigoval tři díly (VII.—IX. r. 1868—1873) řed. FR. ZOUBEK. V té době přispívali praehistorickými články kons. F. X. BENEŠ, FOE-DISCH, FROST, HRAŠE, BŘ. JELÍNEK, JIČÍNSKÝ, M. LÜSSNER, ing. PUDIL a STULÍK. Desátý díl P. A. (r. 1874—1877) redigoval prof. JOSEF KALOUSEK a psali do něho ČERNÝ, JELÍNEK, LUDIKAR, PELZ, PETERA-ROHOZNICKÝ, PUDIL a ŠNAJDR.

Rok 1874 značí však pro českou praehistorii mnohem více, než jen prostou změnu redakce Památek archaeologických. Téhož roku se stal jednatelem Archaeologického sboru prof. JOS. SMOLÍK, jenž s neobyčejnou pílí se ujal práce a sháněl praehistorický materiál po celé zemi, zajížděje kdykoliv toho byla potřeba k nálezům a podnikaje menší pokusné výkopy na vlastní vrub. R. 1878 se stal redaktorem Památek archaeologických, jež řídil do r. 1884 (dí IX.—XII.). SMOLÍK zahájil svou redaktorskou činnost programovým článkem — „Jak se soudí o prae-historické době jinde a u nás“¹²⁾ — a hned v této stati projevil velkou znalost

11) GRÉGR MUDr. ED., O lebkách člověčích vůbec a slovanských zvláště. Živa VI. 1858, str. 223 a násl. — KUSÝ MUDr. E., Studie lebkoměřické o národu slovanském a jihoněmeckém obyvatelstvu. P. A. VIII. 1868, str. 310 a násl.

12) P. A. XI. 1878, str. 7 a násl.

literatury i domácího materiálu a podal ucelený názor na českou praehistorii, lišící se ve mnohém od systému VOCELOVA. Zároveň se snažil vyhledati cesty, po kterých by se česká praehistorie měla bráti. Systému, jež načrtl r. 1878, přidržel se téměř beze změny až do své smrti a těžce nesl, že jeho nástupce, prof. PÍČ došel k jiným názorům. O výsledcích t. zv. školy universitní (Buchtela a Niederle) nechtěl vůbec ani slyšeti. Naposledy se ozval v „Jubilejním památníku České akademie“ r. 1898, do něhož napsal stať o vývoji české praehistorie.

Kamennou dobu v Čechách popíral vůbec. Starší bronzové předměty „jsou u nás nejen velmi vzácné a řídké, nýbrž spadají s podobnými bronzы severními do poněkud pozdější doby, asi tak do 300 př. Kr. až 300 po Kr.“ (Zejména sem klade bronzы z Hradiště u Písku, Střelohoštic, Pívoň, Dušníka a j.). Hroby s celými kostrami jsou nejstarší, k nim se řadí hroby s popelnicemi i s kostrami (třeba kusými) a teprve „po těch bychom položili úplně spalování mrtvol, tedy pouhé popelnice“. Bronzы v Čechách nalezené pokládá za etruské a soudí, že byly přineseny obchodníky z Hallstattu, a že teprve velmi pozdě se počaly pokusy o domácí výrobu, ovšem jen úpadkových forem, jak tomu nasvědčují nalezené kadluby. Starší doby bronzové postrádá v Čechách vůbec. Některé staré bronzы nalezené v Čechách tu nerozhodují, protože „pohřebiště určuje vždy nález nejmladší“. Proto vše, co u nás nalezeno v mohylách, ploských hrobech žárových a ve hrobech se skrčenými kostrami, dále na sídlištích i v hromadných nálezech, patří do doby hallstattské. Mladší jsou hroby latenské; stradonické nálezy klade do římské kultury, již správně rozpoznal. Po římské kultuře následuje kultura merovejská a po ní doba hradištní.

Hned v počátcích se ohrazuje proti ethnografickým systémům, čímž nepřímo odmítá systém Vocelův. „Tak daleko archaeologie dosud nepostoupila, aby z každého přibroušeného kamene, hlazené kosti nebo střepu, dovedla stanoviti věk, z kterého to neb ono pochází, tím méně aby z těch a podobných věcí ihned jmenován byl národ, kterému náležely. Toť jsou konce archaeologie, která však na ten čas je u svého počátku.“ Tato slova, napsaná r. 1878, po keltomanické hypotéze Vocelově, jsou pamětihodna a dokazují, že SMOLÍK promýšlel praehistorické problémy dokonale a uměl se dívat na praehistorický materiál s náležitou kritikou — někdy snad až příliš střízlivou. Že selhal i jeho systém, že nerozpoznal ještě neolitických kultur v Čechách, že nedovedl posouditi původ a stáří českých bronzů a jiné jeho chyby byly zaviněny jednak stále ještě nedostatečným materiálem ve sbírce musejní, jednak k tomu přispěl i chaos, panující tenkrát v celé Evropě a hlavně v Německu, kdež zápasil názor berlinských praehistoriků s VIRCHOWEM v čele se starší generací, vedenou LINDENSCHMIDTEM a HOSTMANNEM. Tato generace vybíjela svou energii v marném boji proti trojdobému systému nordických, hlavně dánských badatelů a k ní se přiklonil SMOLÍK a snažil se vším možným způsobem její názory zavést i a udržeti v české praehistorii¹³⁾. Ještě r. 1881 píše: „...Mlaty, sekery, kladiiva a pod. ... objevují se v Čechách, jako jinde, vešším dílem pohromadě, a sice buď v hrobech, buď na hradištích nebo mimo tato, na důkaz, že jich všech, ačkoliv jsou vespolek jiného druhu, a proto k rozlišeným sloužily účelům, užíváno někdy u nás současně. Nikoli zřídka nalezeny zde spolu s nimi předměty kovové, bronzové i železné, které tedy opět a opět všelijaké plané domněnky o rozličných dobách kulturních na základě kamene, bronzы a železa přesně od sebe oddělovaných, naprosto vyvracují.“¹⁴⁾

SMOLÍK byl profesorem matematiky a zabýval se původně numismatikou; teprve jako 42letý muž počal studovati praehistorii, již našel v naprosté desorientaci.

¹³⁾ Srov. P. A. XI. 1878, str. 10.

¹⁴⁾ P. A. XI. 1881, str. 549.

Snad i jeho mathematická erudice přispívala k tomu, že se nedovedl plně vnořit v materiál, necítil s ním, nýbrž zůstával vždy vzdáleným pozorovatelem, jenž chladným rozumem uvažuje, co po jeho soudu je možno a co možno není. Ze všech jeho prací, ať popisných, ať methodických vane tento chlad povýšeného rozumu a nikde nepociťujeme hřejivého záchvěvu vnitřního porozumění. Jak jinak vynívají jeho stati numismatické!

[Ve smyslu svého programu uveřejnil řadu článků, pojednávajících o jednotlivých skupinách předmětů, nalezených v Čechách, jako: „O bronzových srpech v Čechách,¹⁵⁾ „O bronzových palstavech a celtech, nalezených v Čechách,¹⁶⁾ „O bronzových mečích a dýkách,¹⁷⁾ „O hrubších kamenných nástrojích vůbec a vrtaných zvlášť, nalezených v Čechách,¹⁸⁾ nebo referuje ve formě článků o nových knihách: „Obchod s jantarem v pravěku“¹⁹⁾ (Rougemont a Sadowski), nebo používá příležitostných nálezů, aby se rozepsal o věci se širokého hlediska: „Něco o hradištích, zvlášť o hradišti na Slanské Hoře“²⁰⁾ (r. 1879 se dostala větší sbírka z tohoto hradiště do Musea). K článkům toho druhu se řadí nálezné zprávy buď o vlastních výkopech (vždy ovšem jen v nepatrných rozměrech), nebo zprávy o cizích nálezech, jež velmi pečlivě sbíral, aby jimi mohl ověřiti musejní materiál. (Hroby u stanice Korunka Jelení,²⁰⁾ Hroby u Vinařic²¹⁾ a j), nebo aspoň připojoval redakční doplňky k cizím článkům. V době Smolíkové pracovali a publikovali v P. A. Dr. ŠTĚP. BERGER, ČERNÝ, BŘ. JELÍNEK, J. RYCHLÝ, Č. RYZNER a prof. J. N. WOLDŘICH.

Dr. ŠTĚPÁN BERGER byl náruživým sběratelem; jeho sbírka, zakoupená po jeho smrti Zemským výborem pro Národní Museum, čítala přes 28000 předmětů, hlavně ze Stradonického Hradiště a z duchcovského nálezu.²²⁾ Na Stradonických kopali od r. 1877 domácí lidé „starožitnosti“ na výdělek a prodávali je rozličným sběratelům. Co se nedostalo na pravých nálezech, to prostě falšovali, tak že se tam vyvinula hotová industrie starožitnická, jejíž produkty se ještě tu i tam objevují v obchodu. Tak vznikly velké sbírky „Stradonických starožitností“, Bergerova, Grosseova (dnes v Stát. přírodovědeckém museu ve Vídni) a menší sbírka M. Lehmannova. Něco předmětů se dostalo do sbírky Mikšovy (N. M.) a as 500 čísel do Národního Musea již r. 1879.

BŘ. JELÍNEK započal svou činnost na Plešivci u Lochovic a na Tetíně, jako silně romanticky založený amatér; přiklonil se k hypotéze Hochstätterově o středoevropské kultuře, nedovedl z ní však vytěžiti, co v ní bylo dobrého, přejav ji bez výhrad a bez nutných korektur, jichž si vyžádal pokrok vědy a zůstal jí věren až po dnes. Nebyl čistým praehistorikem, nýbrž zabýval se sbíráním starožitností v nejširším smyslu a po krátkém assistování v Národním Museu se stal ředitelem Musea hlav. města Prahy, které opustil r. 1912 odcházejе ve věku šedesátiosmi let do výslužby, v níž dosud žije.

JINDŘICH RYCHLÝ (1839—1907) se zasloužil o výzkum jihovýchodních Čech. Výsledky svých prací uveřejňoval v P. A., MCCW a v MAGW. Souborně vydal

15) P. A. XI. 1879, str. 253—262.

16) P. A. XI. 1880, 495—510.

17) P. A. XI. 1879, str. 145—162.

18) P. A. XI. 1880, str. 325—330.

19) P. A. XI. 1880, str. 443—454.

20) P. A. XI. 1881, str. 613.

21) P. A. XI. 1878, str. 23.

22) BERGER DR. ŠTĚP., O nálezu bronzů ve vřídle zvaném „Riesenuelle“ u Duchcova v Čechách. P. A. XII. 1882, str. 44—45. — Bronzy duchcovské. P. A. XII. 1882, str. 71—80; 109—115. Jos. Smolik, Bronzy duchcovské, článek druhý. ibid. str. 115—122.

„Příspěvky ku poznání prvotního osídlení jihov. části pomezního hvozdu v Čechách“ a zvláště záslušnou práci o hromadných nálezech v Čechách, „Die Bronzezeit in Böhmen“ (1888).

LUDVÍK ŠNAJDR (1839—1914), chemik, správce cukrovaru, posléze vrchní kontrolor technické finanční kontroly. Zabýval se od mládí studiem praehistorických starožitností a již r. 1858 a 1859 upozorňuje Archaeologický sbor Národního Musea dvěma dopisy na rozdíly mezi keramikou hradištní a keramikou, kterou poznal v Přemyslení a na jiných místech v okolí Prahy. Tyto dopisy podepsal pseudonymem L. L o s e c k ý, ostýchaje se osobně se přihlásiti — pro své mládí. Sbor archaeologický uznal zprvu Šnajdrův systém za „matný a bezpodstatný“ a teprve po druhém dopise mu nabídl musejní sbírku ke studiu. Této nabídky ŠNAJDR nepoužil jednak z ostychu, jednak, jak sám praví, „pro dosti nepříjemnou srážku s farářem KROLMUSEM nedlouho před tím se udavši.“²³⁾

Přátelství s bibliotékářem musejním A. J. Vrtátkem jej přivedlo k archivní práci, jejíž výsledkem byl místopis a dějiny jeho rodiště, Nových Benátek, vydaný vlastním nákladem r. 1895. Koncem let šedesátých vstoupil ŠNAJDR do praktického života a omezoval svou činnost jen na příležitostná zkoumání lokalit ve svém okolí. R. 1875, podnícen článkem kons. F. X. BENEŠE ve Svět ozoru, o české keramice středověké a pozdější, zaslal redaktorovi Svět ozoru KOŘANOVÍ pojednání o keramice starší. KOŘAN odevzdal stať ŠNAJDROVU prof. KALOUSKOVÍ a ten jí otiskl v P. A., připojiv redakční doslov zřejmě inspirovaný prof. SMOLÍKEM.²⁴⁾ ŠNAJDR se pokusil r. 1877 znovu v P. A. obhájeti své názory, byl však proti němu zároveň otištěn list ing. J. PUDILA, jenž, kromě ŠNAJDRA, jediný si všiml hrnčířské techniky a posuzoval praehistorické nádoby s tohoto hlediska. Pudil došel v podstatě k téměř výsledkům, jako ŠNAJDR, zaráželo jej však ŠNAJDROVO třídění na slovanskou a před slovanskou keramiku, nechť je věřiti, že slovanskou (hradištní) jest jen keramika na kruhu točená. „Dle Palackého přišli Čechové v druhé polovici pátého století do země, kterou dnes obývají. Od pátého století až do doby, kdy křesťanství ve vlastní naši veskrz proniklo, uplynulo dobře pět set let. Kde by byly slovanské hroby z věků těchto, kde byli by pohánští Čechové své mrtvé pochovávali, kdybychom jim měli odepřiti všechny ty hroby u starých osad českých, ve kterých se nacházejí nádoby rukou hnětené?“ ... Otázka, která PUDILOVI byla argumentem proti ŠNAJDROVÍ, je dosud nejtěžším problémem české praehistorie a nedotýká se nijak správnosti Šnajdrových poznatků. Zatím se stal redaktorem P. A. SMOLÍK a tím byla ŠNAJDROVÍ odňata možnost další diskuse. SMOLÍK totiž nepřijímal jeho stať k uveřejnění. Autoritativní povýšenost SMOLÍKOVA nesnesla prostě odlišných názorů — a ŠNAJDR se od SMOLÍKA lišil ve všem. Vysoko ocenil význam keramiky pro chronologii, dokazoval existenci neolitu v Čechách, jenž byl podle SMOLÍKA „široký pytel“, „pouhá šiboleta“, a j. v. Proto publikoval své práce v ZfE., a když se stal c. k. konservátorem, MCCW, nebo česky vlastním nákladem.²⁵⁾ Publikáční činnosti v ZfE, seznámil se s VIRCHOWEM, s nímž udržoval písemný styk (osobně se nepoznali). Spojení s Berlínem mohlo mít na vývoj Šnajdrův neblahý vliv — vidíme to u BŘ. JELÍNKA a u KL. ČERMÁKA

²³⁾ Paměti konservátora LUDVÍKA ŠNAJDRA (1839—1909). Pravek VII. Kojetín 1911., str. 54—64.

²⁴⁾ ŠNAJDR L., Pokus rozřídění nádob hrobových. PA. X. 1875, str. 350—352. — O nádobách hrobových. Ibid. 1877 str. 742—746, a ing. J. PUDIL, str. 746—750.

²⁵⁾ ŠNAJDR L., Materiály k kulturním dějinám lidí bydlivších v hořejším poříčí Labe, Jičín, 1881. — Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející Pardubice, 1891.

i jiných, kteří přišli do bližšího styku s Vídní nebo s Berlínem a neměli pevné linie, jako ŠNAJDR. Světová autorita a silná individualita VIRCHOWOVA, sváděla snadno k pohodlnému napodobování. Toho však u ŠNAJDRA nebylo. On dovedl si vždy zachovati jasný názor na věci a z berlinského systému si vybíral jen to, co v pravdě bylo dobré a kriticky uvažoval o německých názorech. Na sklonku svého života, jako stařec sedmdesátiletý vydal ještě obšírnou a pozoruhodnou stať o palaeolithu v Českém Polabí,²⁶⁾ v níž uplatnil znovu všechny své dobré vlastnosti.

ŠNAJDR byl nedoceňen za svého života a teprve studium jeho prací i nejstarších — vynáší nám obraz pilného a nadaného badatele, jemuž k úplnému proniknutí chybělo jen methodické školení historické. V jeho pracích vidíme, jak z bystrých pozorování vytryskují téměř s elementární silou řady výborných postřehů a hlubokých zkušeností, vycitujeme, jak srostl s materiálem a jak jej procítil — avšak tím trpěji v nich pak postrádáme jednotici myšlenky a onoho suverénního klidu, kterého poskytuje jen přísné methodické školení. Snad tím bylo vinno i jeho předběžné vzdělání (stará reální škola a technika,) jemuž chyběl humanitní podklad, snad to bylo složkou jeho povahy — o tom lze dnes těžko rozhodovati — ale jisto jest, že právě tento nedostatek byl příčinou jeho prvních nezdarů. Přesto však po právu třeba říci, že ŠNAJDR vynikal nade všechny české praehistoriky před PÍCEM a ve mnohém i nad PÍCE. PÍČOVI se ovšem nemohl vyrovnati znalostí evropských museí a světové literatury, protože získati jich mu zabráňovalo jeho povolání. Kdyby se byl mohl ŠNAJDR věnovati od mládí praehistorii cele, byl by jistě vyrostl již v osmdesátých letech na předního praehistorika.

DR. JAN NEP. WOLDŘICH, (1834—1906). Profesor geologie a palaeontologie na české universitě v Praze, badal v českém diluvii, k němuž přinesl velmi cenné příspěvky, hlavně svými nálezy sídliště diluviálního člověka na Jenerálce u Prahy a u Sudslavic nad Volyňkou. Všiml si i pozdějších dob a sbíral materiál praehistorický po Čechách a ukládal jej hlavně ve schwarzenberském museu v Ohradě u Hluboké. Část jeho vlastních sbírek se dostala po jeho smrti do N. M. Publikoval hlavně v MAGW., v P. A. i v publikacích Král. čes. spol. nauk a České akademie věd a umění.

Kromě WOLDŘICHA přispěli k řešení otázky čtvrtohorního člověka v Čechách též prof. A. FRIČ, řed. J. KORENSKÝ a prof. J. KUŠTA.

Prof. SMOLÍK redigoval P. A. do r. 1884, kdy se vzdal redakce pro nedostatek času. Za něho nastoupil prof. J. B. MILTNER, jenž však záhy zemřel (dne 31. ledna 1887), a tak redigoval jen díl XIII. (1885—1886). V té době se účastnil publikací v P. A. také český Němec, ROB. V. WEINZIERL, potomní ředitel musea v Teplicích. Úroveň P. A. se za MILTNEROVY redakce nezměnila; SMOLÍK publikoval dále materiál musejní a k starším spolupracovníkům přibylí SCHULZ, K. LEGER a prof. LEMINGER. Po MILTNEROVĚ smrti byl redakci pověřen prof. PÍČ.

DR. JOS. L. PÍČ se narodil ve Mšeně u Mělníka r. 1847, od r. 1872 byl profesorem dějepisu na gymnasiu v Mladé Boleslavi a r. 1881 přeložen do Prahy na gymnasium v Žitné ulici (dnešní Jiráskovo gymnasium). R. 1883 se habilitoval na české universitě pro slovanské a rakouské dějiny.

Jako mladý profesor dějepisu zabral se PÍČ do studia slovanských starožitností a vytkl si velký cíl, dokončiti ŠAFARÍKOVY „Starožitnosti“, napsati kulturní

26) ŠNAJDR L., Příspěvek k časovému určení neolithické keramiky v Čechách. ČSPSČ. XI. 1903, str. 61, 57. — Památky nejdávnější činnosti lidské v českém Polabí. Pravěk V, Kojetín 1909, str. 59, 69, 164.

dějiny slovanské. K tomu cíli směřovaly jeho první práce²⁷⁾ ryze historické, jimiž si získal jméno již před příchodem do Prahy. V Praze pokračoval v této práci, avšak nedokončil ji z důvodů, které sám uvedl v předmluvě k třetímu dílu svých „Starožitností.“ Podávám ji tu v plném znění, protože v ní je obsažen celý PÍČŮV problém a vlastními slovy, mimovolně řešen.

„Konečně po více než dvaceti letech docházím tam, kde jsem původně chtěl začít, k ličení vzdělanosti slovanské za doby knížecí. Příčina, která mne vedla k takovému odbočení, byla dvojitá. Právě když jsem roztřídil sebrané za dlouhá léta prameny k své práci podle obsahu na jednotlivé odstavce, vyšly dva spisy, jedna část o témtě předmětu, t. Štýrskohradeckého slavisty dra S. KREKA, *Enleitung in die slavische Literaturgeschichte* (1887), která ve druhém vydání vyčerpává znamenitě látku o prvotní slovanské vzdělanosti po stránce lingvistické, druhá Wilh. BOGUSLAVSKÉHO, *Dzieje Slowianszczyzny pólnocno-zachodniej do połowy XIII. w.* Poznaň. 1889, jež v 2. sv. s historického stanoviska zcela slušným způsobem o témtě předmětu pojednává.

Myslím, že by nebylo bývalo bez ceny, kdybych i já na základě svého materiálu o témtě předmětu byl napsal třetí paralelní práci, neboť má *historická pojednání o Slovanech Podunajských i o Rumunech přivedla mne na podrobnosti, které historikům pravidlem unikají*, a k tomu podaly mě potulky po slovanských zemích takovou spoustu zvyků, obyčejů, názorů a tradic v lidu slovanském do té doby uchoványch, že by historické zápisky starých kronikářů byly oživily v docela novém osvětlení. K zaokrouhlení sebraného vědeckého materiálu chybělo tehdy pouze zařadit věcně památky staré slovanské vzdělanosti; v tom ale byl právě lákavý úraz. Nenaleznuv ani v tehdejší své zkušenosti archaeologické ani v literatuře dostatečného světla a uspokojivé jistoty, musel jsem vlastní práci zjednat si pověřený materiál a srovnat jej vlastním názorem s archaeologickým materiálem celé Evropy, abych vyloučil mohl především z *archaeologie české, co v ní je neslovanského*, a to zavedlo mne dále, než jsem původně tušil.

Můj způsob vědecké práce byl u nás arci pokřtěn názvem musejní vědy; ale ostří narážky nikterak nebudá, naopak, vědecká práce při museích se označuje tím, že nasbírá úplně nový vědecký materiál a srovnávacím způsobem jej spracuje, a taková práce jest opravdovým rozmnožením lidského vědění v příslušném oboru. Pokud se mne týče, *byl jsem prvním historikem, který si osvojil celý obor vědění praehistorického, abych se pokusil použítí materiálu praehistorického jako pramene k nejstarším dějinám*; neboť jako v dějinách starověku výsledky archaeologického badání způsobily pravý převrat v nazírání jak na minulost národů asiatských, tak i na dějiny národů klassických, tak nemůže dnes nikdo ani v starších dějinách severních národů obejít se bez archaeologie praehistorické, kterou nadobro zastuzena stará metoda házení jmen národů sem i tam, ani jak genetický vývoj jejich cestou archaeologickou byl prokázán, zrovna tak, jako jest nemožnou metoda lepiti historická jména nazdarbůh na různé skupiny archaeologické.

Účel mého archaeologického badání byl tedy zcela jiný, než jaký dosud sledovali praehistoričtí archaeologové, kteří stopovali vývoj kultur, stojíce tak na stanovisku umělecko průmyslovém, já hledal stopy národů od prvního jich objevení se na půdě evropské postupným vývojem až do doby historicky známé. A veliká spletilost nejstarších dějin českých vedla mne k tomu, že jsem jednotlivé typy praehistorických hrobů v Čechách zastoupených stopovatí musel v souvislosti s ostatní Evropou v jednotlivých fázích vývoje a souvislost tu znázornil na mapách; a právě mapy ty jsou nezvratným důkazem, že vlast naše v době praehistorické měla v různých obdobích hrobů souvislost vždy v jinou stranu Evropy, a potvrzují opět a opět, že v praehistorii jsou archaeologické neb lépe národopisné skupiny a *tak zvané periody archaeologické že jsou pouhým domyslem archaeologů*.

Evropa není ani dnes národně, nábožensky a kulturně jednotná a nebyla jednotnou ani ve středověku ani v praehistorické době, a jsou tudíž jednotné praehistorické periody v Evropě holou nemožností, jakož

27) PÍČ J. Očerky politické a literární historie Slováků za posledních sto let. Slovanský sborník I. 1875 str. 89–204; II. 1877, str. 101–209. Rodový byt na Slovensku a v uherské Rusi. ČCM. LII. 1878, str. 189–199; 344–354. — Ueber die Abstammung der Rumänen. Lipsko, 1880, str. 1–288. — Regnum Hungariae, progr. gym. v Ml. Boleslavi, 1880, str. 1–11. — Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht. Lipsko, 1882, str. 1–259. — Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage. Skizzen zur ältesten Geschichte der Rumänen, Ungaren und Slaven. Lipsko, 1885, str. 1–436; 1 obr., 1 mapa. — Die romanischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantinischen und slavischen Recht. Věst. KČSN 1886, fil. hist. tř. str. 108–142. Též sep. — Les lois Roumaines et leur connexion avec le droit Byzantin et Slave. Bukurešť, 1887. — Varjagorussen. Sborník českoslovanské jednoty, 1887, str. 1–8. Též sep. — Die Daicheschen und Csengeder Bulgaren. Věst. KČSN, 1888, fil. hist. tř. str. 227–280. — Jak vypadali naši předkové. P. A. XVI. 1887–9, str. 13–17. — Báseň staroslovanská. ibid. str. 61–64. — Dějiny národa ruského. I díl. Do konce XVIII. stol. Praha, 1889, str. 1–284. — O zbroji starých Slovanů, P. A. XV. 1890–92, str. 1–14. O staroslovanském dobývání a zpracování kovů. ibid. str. 73–86.

jsem již vyložil v minulém svazku Starožitností; a jsou-li periody archaeologické přirozeným stavem věci neodůvodněny, není také odůvodněno ani časové ohraničování těchto period, a jsou letopočty praehistorické až krátce do doby předřímské důmyslnou smyšlenkou. Proto obmezil jsem se vždy na určené nejstarších a původních typů, s kterými jednotlivé skupiny archaeologické v Čechách se objevily, ukázal jejich vývoj na základě různých vlivů, zejména cizích, a stanovil poslední motivy kulturní, s kterými z Čech zmizely neb do období v dějinách známého vstoupily; jinak řečeno, *archaeologie z povolání hraje si dosud stopováním kultur a period a časového jich určení, kdežto já v archaeologii hledal stopy národů v jich vývoji na tom základě, že v hrobech pohřbeni jsou lidé, kteří za života mluvili národním jazykem svým, měli víru svou, která jeví se v ritu pohřebním, a měli národní kroj svůj, jehož pozůstatky zachovaly se v hrobech; právě tímto pojmáním praehistorická archaeologie stala se mi pramenem historickým a výsledky stály za to, že jsem jí věnoval tolik času, tolik peněz, tolik práce."*

K tomu třeba doložit, že byly ještě dva motivy, které spolupůsobily na úplnou změnu dráhy PÍČOVY a obrátily jej výhradně k české praehistorii. Byla to redakce P. A. a zvláště *Jubilejní zemská výstava* r. 1891. Tato výstava měla veliký vliv na celý národní život český a jako v jiných oborech, ať praktických ať theoretických, působila i na vývoj české praehistorie. Retrospektivní oddělení, při jehož instalaci se PÍČ činně zúčastnil, ukázalo i bohatství praehistorických nálezů v Čechách i nedostatky a mezery, jak v materiálu, tak i v jeho zpracování. Když se pak muzejní sbírky stěhovaly ze starých místností na Příkopech (dnešní Zemská banka) do nových velkolepých sálů repraesentativní budovy na Václavském náměstí, byl PÍČ ustanoven kustodem sbírky praehistorické, dosud skromně se tisící v několika skříních. Tím byl PÍČ nucen starat se o vyplnění prázdných sálů, nově získaný materiál bylo pak třeba třídit a vystaviti v nějakém pevném systému. To se Píčoví skvěle podařilo, aspoň pokud šlo o množství a úpravu materiálu.

Na počátku své činnosti redaktorské uveřejnil PÍČ ještě několik statí, založených jen na historických pramenech, ale zároveň již se pouští v nálezových zprávách do rozboru a srovnávání materiálu. V těchto pracích si od počátku pilně všiml keramiky, dosud — až na pokusy ŠNAJDROVY — úplně zanedbávané a posunul její studium v popředí svých úvah. Z vývoje chronologických názorů PÍČOVÝCH je teprve viděti, jaký úhor to byl v české praehistorii! Nejlépe to vysvitne, porovnáme-li PÍČOVO datování žárových hrobů Sovenických z r. 1888, s jeho konečným názorem na tuto otázku r. 1905. Jaký tu rozdíl! R. 1888 píše: "...hroby tyto pocházejí ne-li z XI, tedy aspoň z rozhraní XI. věku a rozumí se, z doby již křesťanské."²⁸⁾

Zájem PÍČŮV byl od počátku historický. Jemu šlo o to, zjistiti v archaeologických skupinách historické obyvatele země České²⁹⁾ a z toho zřetele posuzuje materiál. Jeho základní methodické zásady — v podstatě ovšem správné — byly hlavní příčinou jeho omylů. Určování ethnografických skupin v praehistorii na základě jen některých shod je vždy velmi choulostivo a zavádí zhusta na scestí i tenkrát, je-li po ruce více a bezpečnějšího materiálu, než-li ho měl PÍČ, zvláště na počátku svých výzkumů. Tak na příklad ničím neodůvodněný předpoklad, že pohřbívání v poloze skrčené je význačným znakem ethnografické souvislosti, zavedl jej ke konstrukci „p o k o l e n í s k r č k ů“, kterému připisoval všechny kultury od neolithu až do doby bylanské.

28) PÍČ J., Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickým. P. A. XIV. 1888, str. 343.

29) PÍČ J., Naše badání archaeologické dá se tudíž nepřiblížeti ani k svědectvím o člověku doby ledové) omeziti jednak na dobu od nejstaršího vystoupení člověka na půdě české (po době ledové) až po dobu Caesarovu, jakožto dobu staršího osídlení země od Bojů, dále na dobu střední, sahající od počátku války Caesarovy v Gallii až téměř do konce císařství římského, či-li na dobu, kdy dle svědectví historických země česká osídlena byla Markomany a jinými národy a konečně doložiti se má z hrobů, do které doby padá první vystoupení obyvatelstva slovanského či-li českého v žirných vlastech těchto. P. A. XV. str. 267.

Svůj počáteční systém, uveřejněný v programové práci „Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického,³⁰⁾“ měnil časem podstatně, nucen vlastními výzkumy ke korekturám, ovšem jen v partiích mladších. Názor na nejstarší období, formulovaný r. 1899 v *Starožitnostech* I. 1, a r. 1900 v *Starožitnostech* I. 2., nezměnil však již do smrti, protože tato doba ho již nezajímala, nemajíc bližších vztahů k jeho problémům historickým. Vyvracetí dnes jeho názory, nebo podrobně se zabývatí vývojem jeho systému, nedovoluje rozsah vymezený tomuto stručnému přehledu, a snad by to bylo též již zbytečno. Odpor, jež sdílel se svým předchůdcem proti trojdobému systému vývojovému byl přirozený následek násilného generalisování a schematisování, jež počínalo se právě rozmáhati v německé archaeologii a neposkytovalo bezpečných základů pro chronologiaci jednotlivých kulturních okrsků.

PÍČŮV osud byl v pravdě tragický; co pokládal za svou největší zásluhu a nejdůležitější vymoženost praehistorického badání — své historicko-ethnografické these — to zaniklo vše téměř bez ohlasu a české praehistorii hrubě neprospělo. Zůstalo však a uchovalo si cenu trvalou právě to, čeho si valně necenil — to jsou jeho čisté archaeologické rozborů opřené ohromující znalostí evropského materiálu. Věcná škoda jen, že tyto vědomosti zanikly jeho smrtí, lépe nezužitkovány.

Vlastní význam PÍČŮV byl však v jeho činnosti musejního ředitele. Byl prvním skutečným ředitelem, prvý zavedl v Národním Museu vlastní, systematickou práci výkopnou za příčinou získání materiálu výstavního i pro vědecké probádání důležitých lokalit bez museálních zřetelů. Náklady těchto prací přesahovaly ovšem velmi často musejní rozpočet o značný peníz, ale to Píče nikterak neodradovalo. Vypomáhal jednak vlastními prostředky, jednak se dovedl obklopiti družinou obětavých a nadšených mužů, kteří dle svých sil pomáhali mu budovati sbírku, která se záhy vyrovnala všem sbírkám středoevropským. Byli to hlavně řed. cukrovaru JAN FELCMAN, hosp. správce ANT. FORMÁNEK, lékárník JAN HELICH, řed. cukrovaru VÁCLAV POŽÁRECKÝ a F. SIEDEK, a ředitel panství JAN WANĚK. Řed. FELCMAN podnikl vlatním nákladem velkou řadu výzkumů společně s V. SCHMIDTEM a publikoval je hlavně pod názvem „Archaeologický výzkum údolí Svatojiřského“ v P. A. XVI—XX. a „Archaeologický výzkum“ v P. A. XXI—XXII. Lékárník HELICH zúčastnil se prací PÍČOVÝCH v Polabí a sám probádal Poděbradsko a shromáždil velkou sbírku, z níž vybudoval Poděbradské museum. HELICH, poslední z generace praehistoriků pionýrů, stařec sedmdesátiletý, pracuje dosud pilně, snaže se vypublikovati své bohaté sbírky.

PÍČ se sprátem záhy též se zakladatelem české akademie věd a umění HLÁVKOU, s nímž zřídil při Akademii, po vídeňském vzoru, Archaeologickou komisi o třech sekcích, praehistorické, historické a lidopisné a byl jejím jednatelem až do své smrti, r. 1911.

V polemikách byl PÍČ odpůrcem houževnatým a výbojným, a nebyl ve volbě zbraní právě vybíravým. Jinak však vystupoval vždy s vybranou elegancí a s jistou dobrosrdečností. Přes to, že osobnost PÍČOVA působila pronikavě, nezanechal přece — kromě musejní sbírky a *Starožitností* — hlubší stopy. Odešel bez žáků, bez následovníků a celý jeho systém, jež tak vervně hájil proti všem námitkám, zanikl bez vlivu na další vývoj české praehistorie.

Zatím, co PÍČ se pracně probíral začátky praehistorie, zatížen svým historicko-ethnografickým aparátem a proniknut ještě ohlasy romantické doby (věřil až do smrti v pravost rukopisu královédvorského), připravoval se na vědeckých ústavech v cizině, hlavně ve Francii, a pak v Německu Dr. LUBOR NIEDERLE, k habilitaci pro

30) PÍČ J. P. A. XV. 1890—1892, str. 193; 257; 305; 430; 521; 597; 655; 727.

anthropologii v nejširším rozsahu. K této habilitaci došlo r. 1891 spisem „Příspěvky k anthropologii zemí českých“. Téhož roku založil NIEDERLE s Drem Č. ZÍBRTM nový časopis „Český lid“, jenž za jeho redakce přinášel v prvních čtyřech ročnících důležité články praehistorické. R. 1893 vydal velkou příručku „Lidstvo v době předhistorické“, pojednávající o praehistorii celé Evropy s hledisk nejmodernějších a lišící se od podobných spisů cizojazyčných tím, že NIEDERLE věnoval zvláštní zřetel praehistorickým poměrům v zemích slovanských, hlavně v Polsku a v Rusku (Kniha byla přeložena do ruštiny). NIEDERLE se spřátelil záhy s K. BUCHTELOU a společnou prací, hlavně na základě sbírky J. A. JÍRY a R. V. WEINZIERLA, vypracovali methodou ryze archaeologickou systém české praehistorie, jež po prvé formuloval KAR. BUCHTELA r. 1899 v kritice prvního dílu PÍČOVÝCH *Starožitností*³¹⁾. Soustavně byl tento systém vydán r. 1910 v „Rukověti české archaeologie“.

Kolem NIEDERLA a BUCHTELY se seskupili záhy soukromí badatelé a přátelé moderní praehistorie a když NIEDERLE se stal profesorem, přibýlo i žáků praehistoriků. Z této mladší generace třeba uvést Dr. J. AXAMÍTA, Dr. J. BABORA, L. DOMEČKU, B. DUBSKÉHO, J. A. JÍRU, Dr. F. MACHÁČKA, Dr. K. PROKORA, Dr. J. SCHRÁNILA, doc. Dr. EM. ŠIMKA, autora a j. — a již tato generace stárne a vyrůstá nová, v žácích praehistorického semináře prof. NIEDERLA.

Mluvíme-li o dvojici BUCHTELA-NIEDERLE, nesmíme zapomenouti třetího člena NIEDERLOVY družiny, prof. Dr. JINDŘICHA MATIEGKY, zakladatele anthropologického ústavu při české universitě Karlově. MATIEGKA se zúčastnil činně i práce praehistorické, ale hlavní jeho zásluhou jsou práce anthropologické, jimiž přispěl platně k řešení četných problémů praehistorických. Že jeho učitelská činnost není poslední v řadě zásluh, o tom svědčí řada jeho žáků, jak čistých anthropologů, tak i praehistoriků.

Přehlédneme-li letmo celý vývoj české praehistorie, vidíme, že všechny jeho fáse souhlasily s všeobecným stavem praehistorické vědy v Evropě. Po čistě sběratelské a popisné fási BIENENBERKA, DOBROVSKÉHO a KALINY z JÄTHENSTEINA, zabarvené hlavně působením KŘOLMUSA silně romanticky, následovalo období VOCELOVO, vyznačující se snahou po hlubším porozumění, avšak zatížené historickým aparátem. Po VOCELOVI přišel SMOLÍK, s akademicky povýšeným názorem vnucujícím materiál do apriorních skupin. SMOLÍK se však snažil ve svých skupinách materiál — aspoň bronzý — třídit. PÍČ vnesl do české praehistorie opět moment ethnograficko-historický, jímž si zatížil, ne-li nadobro znemožnil řešení problémů avšak snesl spousty nového materiálu a učinil jej přístupným studiu.

Tak pracovaly generace a snášely základní kameny, zde hrubší, surový materiál, onde již lépe otesané kvádry, hromadily se poznatky pozitivní i negativní, až se naplnily dnové a přišli stavitelé, kteří provedli, co nezdařilo se pokolením dřívějším — založili vědeckou tradici české praehistorie, která dotud chyběla.

Zbývá ještě zmíniti se aspoň několika slovy o poměrech na Moravě a na Slovensku. V Brně bylo založeno Stavovské museum r. 1818, a v něm se ukládaly nahodilé nálezy praehistorické jen jako kuriosity. Teprve ve čtyřicátých letech podnikali výkopy a popisovali nálezy FR. BOČEK, hr. SYLVA TAROUCA, WOLNY, EDER, KOCH, a rytíř CHLUMECKÝ. Všechny tyto zprávy zpracoval r. 1852 B. DUDÍK.

Koncem let padesátých zamýšlel po příkladu pražského D'ELVERT založiti v Brně jakýsi archaeologický sbor, ale nezdařilo se to, pro nedostatek vhodných

31) K. BUCHTELA, *Vorgeschichte Böhmens*. Příloha k *Věstníku slovanských starožitností* III Praha 1899.

osob. Od r. 1856 publikoval nálezové zprávy MOŘIC TRAPP, kustos stavovského musea. R. 1864 zjistil prof. JEITELES v Olomouci rozsáhlé nákolí a v téže době počali zkoumati jeskyně v Moravském krasu DR. JINDŘICH WANKEL a DR. MARTIN KRÍŽ. Působením WANKLA vznikl v osmdesátých letech min. století kruh pracovníků, v němž zvláště vynikli řed. K. J. MAŠKA, FL. KOUDELKA, J. B. KNIES, V. ČAPEK a j. v. a když WANKL odešel do Olomouce, založil se svým zetěm, prof. JANEM HAVELKOU, „Vlastenecký spolek musejní v Olomouci“, jenž počal vydávati ČVSMO. Kolem něho se sdružili přední pracovníci moravští. K svrchu uvedeným přibylí: V. HOUDEK, P. FR. KOŽELUHA, F. MYKLÍK, P. J. VYVLEČKA, J. KUČERA, ED. SESK, DR. PŘIKRYL, pí VLASTA HAVELKOVÁ, JAROSLAV PALLIARDI a MAŠKA, kteří vynikli vysoko nad úroveň regionálních praehistoriků a dobyli si svými pracemi světového jména.

R. 1888 byl založen Musejní spolek v Brně, jenž sdružil okolní pracovníky, jako byli prof. F. ČERNÝ, prof. Dr. DVORSKÝ, řed. HLADÍK, bratři F. a J. SLOVÁKOVÉ, B. POPELKA, J. FILLA a jiní. Na Moravě se ujal zakládání soukromých sbírek značnější měrou, než-li tomu bylo v Čechách. Byl to přirozený následek poměrů. Brněnské museum bylo stavovské, utrakvistické a nemělo toho všennárodního významu, jako Národní Museum v Praze, které bylo od počátku ústředím české práce vědecké, náhradou za universitu a zdrojem národní osvěty. Toho na Moravě nebylo a nebylo těch přímých vztahů mezi museem a soukromníky, jako tomu bylo v Praze. Snad tomu napomáhaly i politické poměry... Prostě jest jisto, že vznikla řada soukromých museí, z nichž nejznámější byty sbírky: KRÍŽOVA, MAŠKOVA, KNIESOVA, TELIČKOVA, GOTWALDOVA, ČERVINKOVA a PALLIARDOVA, která nabyla světové pověsti. Velká část soukromých sbírek moravských byla zakoupena Zemským museem v Brně.

Mladší generace moravských praehistoriků se seskupila r. 1906 kolem ČERVINKY, dnes nejlepšího moravského praehistorika, jenž téhož roku počal vydávati časopis „Pravěk“, a založila Moravský archaeologický klub se sídlem v Brně.³²⁾

Na Slovensku nebyla praehistorie pěstována vědecky až do r. 1918. Někteří z nadšených vlastenců slovenských, jako BOTTO, HOLUBY a j., uveřejňovali příležitostné nálezy v rozličných domácích časopisech, avšak o přehledné zpracování se nepokusil nikdo. Nestalo se tak z přirozených důvodů, ani se strany maďarské.

Po r. 1918 vznikl potěšitelný zájem o praehistorii hlavně působením st. konservátora Doc. Dr. J. EISNERA a počínají se objevovati pravidelně nálezové zprávy, které zahájil staříčkový senior Dr. JOS. HOLUBY. Veliký význam v té příčině připadá nově založené Universitě Komenského v Bratislavě, při níž, doufáme, se brzy zřídí stolice praehistorické archaeologie.

³²⁾ J. L. ČERVINKA. Organisaace předhistorického badání na Moravě. Ref. na Sjezdu na ochranu památek v Praze r. 1908. Československé letopisy musejní II. Časlav. 1910. str. 11–17.

STARŠÍ DOBA KAMENNÁ.

(Palaeolith.)

Nečetné a skrovné nálezy ze starší doby kamenné byly příčinou, že studium palaeolithu bylo v Čechách zanedbáváno. VOCEL palaeolithu neznal, SMOLÍK ho neuznával, ačkoliv A. FRÍČ³³⁾ již r. 1876, KREJČÍ³⁴⁾ r. 1877 a G. LAUBE³⁵⁾ r. 1883 publikovali diluviální nálezy; PÍČ jen nerad uznával nálezy KUSTOVY a WOLDRICHOVY a ve svých Starožitnostech věnoval palaeolithu — 4 — stránky. Teprve Niederlova generace pojala v pracovní obor i plistocén — ale nemohla bohužel, až na nahodilý nález z Poplzá, připojiti k známému materiálu ničeho nového. Avšak i starý materiál bylo třeba nově zpracovati a souborně vydati, poněvadž původní, po různu roztroušené publikace jsou dnes těžko přístupny a také již poněkud zastaraly.

Význam palaeolithického materiálu je mnohostranný. Je dokumentem prvních počátků vývoje lidské kultury, jak po stránce technické, tak i po stránce duševní — neboť o tom dnes již není sporu, že z praehistorického materiálu lze vyčísti mnohem více, než-li jen suchá data relativní chronologie — je však i důležitou pomůckou pro stratigrafii, t. j. geologickou chronologií diluviálních vrstev. Není-li dnes ještě význam palaeolithického materiálu plně uznáván, není to vinou tohoto materiálu, nýbrž vina je neustálenost thesei geologických. Není jednoty v nazírání na počet ledových období, jejich trvání a význam, neshodují se domněnky o původu a stáří některých vrstev, jako na př. spraší a tím se ovšem znesnadňuje i chronologisace materiálem praehistorickým. Jedno však je jisto, že kulturní stupně, určené a vymezené francouzskými badateli, které uvedl v pevný systém MORTILLET, jsou bezpečnou základnou, o níž se můžeme směle opírat, a dnes nikoho nenapadne pochybovati o jejich vzájemné časové posloupnosti.

Stratigrafické poměry českého kvartéru byly po dlouhou dobu nejasné, ačkoliv zájem o český plistocén neutuchal od dob KREJČÍHO a FEISTMANTLA³⁶⁾. Každý z českých geologů zavádil o kvartérní poměry, buď že byl nucen řešiti některou otázku morfoložickou a tu mu bylo zaujmouti určité stanovisko i k čtvrtohorním

33) FRÍČ, A. Prabydlitelé země České. Vesmír, 1876, str. 27.

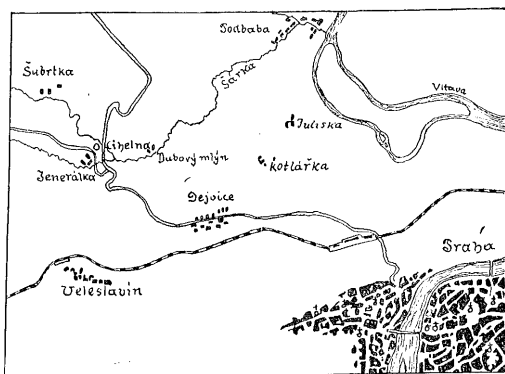
34) KREJČÍ, J. Geologie, Praha, 1877, str. 1019.

35) LAUBE, G. Spuren des Menschen aus der Quartärzeit in der Umgebung von Prag. Lotos, 1883, str. 20.

36) KREJČÍ, J. Ueber den Ursprung der auf den Höhen bei dem Moldauufer vorkommenden Geschiebe. AKBGW, 1857. — Ueber die Diluvialbildungen der Umgebung von Prag und Beraun. Lotos, 1859. Feistmantel, K. Anordnende Thätigkeit in Diluvialgebilden. Lotos, 1855.

vrstvám, nebo jej k tomu vedly nálezy diluviální fauny, neb industrie. Těmto pracím se však nedostávalo systému a metody a jich autoři zpravidla přezírali moderní názory a metody. Základ systematického a methodicky správného badání položil teprve CYRIL PURKYŇ⁸⁷⁾ svými vzornými výzkumy diluviálních teras na Plzeňsku, které později rozšířil na celou Berounku a část Vltavy. Téhož času razil JIŘÍ DANEŠ⁸⁸⁾ cestu novým metodám studia geomorfologického a tak šťastnou shodou okolností vyrůstá v žácích obou těchto učitelů nové pokolení geologů, jejichž úsilí se bohdá podaří, čeho nezmohly generace starší.

Rozsah i obsah této knihy nedovoluje, abychom se mohli ze široka rozhovíti o všech problémech českého diluvia a nezbývá, než abychom podali jen krátký náčrtek diluviálních vrstev, pokud toho je potřeba k naznačení přírodních poměrů, v nichž náš palaeolithik žil a k posouzení stratigrafie českých kvartérních stupňů kulturních.

Obr. 1. Poloha Jenerálky.

PURKYŇŮV vzor badání v českém kvartéru byl proto tak důležitý, že chronologie českých čtvrtohor může vycházeti právě jen z určení říčních teras, má-li se získati vůbec nějaký základ k srovnávání českých profilů s obecně užívanými chronologickými systémy. Horských ledovců totiž v Čechách nebylo, až na nepatrné výjimky v pohraničních horách; severský vnitrozemský ledovec se dotkl naší země jen v nejsevernějším cípu. Bezpečné stopy severního ledu jsou ve výběžku Frýdlandském a v nížině kol Rumburku a Warnsdorfu⁸⁹⁾. Dalšímu šíření na jih zabráňovaly hory, poněvadž masa severního ledovce nestačila na své jižní hranici vzdouiti led výše, než-li as na 400 m (Chrastava a frýdlandské okolí 407 m). Horské ledovce, podmíněné polohou sněžné čáry, která byla tenkrát ve výši as 1300 m, omezovaly se na nejvyšší polohy horských pásem a na místa zvláště příznivá hromadění sněhu.

⁸⁷⁾ PURKYŇ, C. Plistocaen (Diluvium) na Plzeňsku. RČAV, II. tř. r. XIII. č. 7, 1904. — Stratigrafie a morfologie středočeského diluvia. Věstn. IV. sjezdu č. přírodovědců a lékařů, 1908. (Sep.) — Terasy Mže a Vltavy mezi Touškovem u Plzně a Prahou. Sborn. Č. S. Z. 1912. (Sep.)

⁸⁸⁾ DANEŠ, J. V. Morfologický vývoj středních Čech. ibid. XIX. 1913. (Sep.)

⁸⁹⁾ SLAVÍK, A. Ueber die Diluvialgerölle von Friedland, Gabel und Böhm. Leipa. SBKGBW. Mat. nat. Kl., Praha. 1875. — Die Ablagerungen der Glazialperiode und ihre Verbreitung in Nordböhmen. ibid. 1891. — Glaciální doba v Čechách. VKČSN. 1897. Credner, H. Nordisches Diluvium in Böhmen. SB. d. Naturforsch. Ges. Leipzig. Nr. 6. 1875.

V Krkonoších byla dle výborných studií J. PARTSCHE⁴⁰⁾ dvě centra, z nichž se šířily malé ledovce do údolí, vyřývající údolní brázdy. Východní centrum bylo ve skupině Sněžky (Studniční hora, Koppenplan, Polední Kameny, Malý Šišák, Malá Kupa, Černá Kupa, Sněžka s četnými výběžky a splazy); nejlépe zachované spodní morény a bývalá jezera jsou: Melzelgrund, Obří důl, Zehgrund, Klausengrund, Brunnkessel, Bílá Voda a údolí Velké Lomnice. Morény se vyskytují ve dvou, ano i ve třech etážích nad sebou, fluvio-glaciální uloženiny však nasvědčují tomu, že v Krkonoších bylo zalednění dvojí. Západní centrum bylo ve skupině Vysokého Kola a Krakonoše (Reifträger, Veilchenkoppe, Velký Šišák, Dívčí Kameny) a mělo své hlavní firnové pole nejspíše na Labské Louce. Na jižní straně t. j. na české, jsou jen dvě údolní brázdy, Labské údolí od Labské Louky a údolí, spadající pod Krakonošem k Malé Jizere. Na pruské straně jsou tři velmi zřetelné pásy morén v údolních brázdách směrem k potoku Kochel a k potoku Agnetendorfskému. V této skupině (agnetendorfské) jsou též známé Sněžní Jámy, typické ledovcové kotliny. Podle PARTSCHE sahal led v maximum zalednění zřídka do 1000 m. Mezi hranicí horských ledovců krkonošských a mezi jižním okrajem vnitrozemského ledu nordického byl nezaledněný pás nejméně 8 km široký. V Krušných Horách byla již r. 1876 zjištěna prof. LAUBEM moréna pod zámek u Schmiedeberku, uložená nejspíše ledovcem, vycházejícím od Keilbergu (1244 m)⁴¹⁾. Na Šumavě uznal PENCK jen čtyři jezera, Plökelsteinské, Černé, Čertovo a jezero pod Velkým Javorem, za glaciální útvary⁴²⁾. Jen v kotlinách zastiněných vysokými stěnami se mohl udržet sníh a proměnit se v malé ledovce, které ukládaly morény, tvořící dnes hráze jezer. Ostatek hranicních hor a celé vnitrozemí byly ledu prosty a proto jsou všechny vnitrozemní uloženiny buď původu eluviálního, fluviatilního anebo aeolického. Jsou to rozličné šterky, písky a hlíny, jejichž vlastnosti a uložení nám nahrazují glaciální a fluvio-glaciální vrstvy krajín v okolí mohutných ledovců.

Pro srovnávací stratigrafii jsou nejdůležitější ovšem uloženiny fluviatilní — říční terasy — a vrstvy aeolické — spraše. Říční terasy jsou výsledkem erozní a akkumulační činnosti řek, která se periodicky opakovala. Tato periodičita závisela na klimatických poměrech, podmiňujících množství a způsob jejich odvádění, a působících na větrání skal a na pohyb spodin větrání se svahů údolních. Za určitých podmínek vznikaly veliké záplavy, které strhovaly zvětralý materiál se strání a valily jej říčním korytem, obrušující tak skalní podložku v rovnou plochu, na níž se při odpadu vody ukládaly šterkové masy. V odkrytých šterkovnách (na př. v Letkách) lze velmi přesně pozorovat vrstvy velmi hrubého šterku, málo omlétoho, který byl přinesen z blízkého okolí a uložen za silného proudění, střídající se s vrstvami jemnějšího, zakulaceného šterku, neb i drobného písku, přineseného ze vzdálených míst a uloženého osláblým proudem. Po období záplav, když nastalo jakési vyrovnání v množství vody, proudící říčními koryty, projevovala se činnost

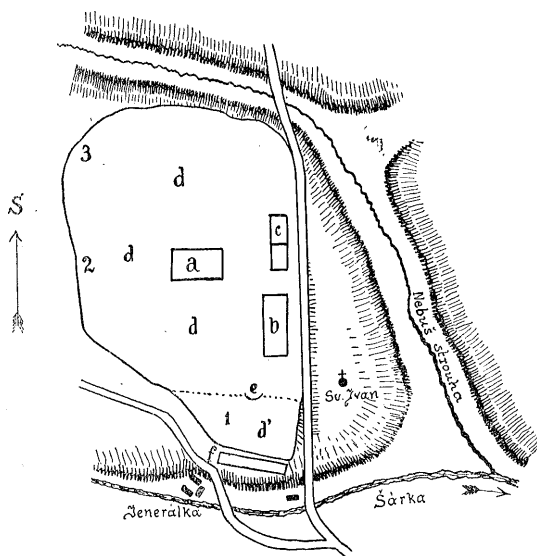
⁴⁰⁾ PARTSCH, J. Die Gletscher der Vorzeit in den Karpathen und den Mittelgebirgen Deutschlands. 1882. — Die Vergletscherung des Riesengebirges zur Eiszeit. Stuttgart 1894. — Die Eiszeit in den Gebirgen Europas zwischen dem nordischen und dem alpinen Eisgebiet. Verh. d. Ges. d. Naturforscher und Aerzte. Dresden, 1904. Srov. též: Berendt, G. Spuren einer Vergletscherung des Riesengebirges. Jhb. d. Kgl. Pr. Geol. Landesanstalt. 1891. — Zur Vergletscherung des Riesengebirges. Z. d. D. geol. Ges. Berlin. 69, 1917, str. 233—236. WERTH, E. Der Wanderer im Riesengebirge. Z. d. Riesengebirgsver. 1900. BERG, G. Die Vergletscherung an den Teichen des Riesengebirges. Z. d. D. geol. Ges. Berlin. 1915, str. 62. — Moränenbildung an den Schneegruben des Riesengebirges. ibid. Monatsber. str. 217.

⁴¹⁾ KETTNER, R. Přehled geologie zemí koruny České. Praha, 1913, str. 44. LAUBE, G. Verh. Kk. geol. Reichsanstalt. 1884.

⁴²⁾ PENCK, BÖHM a RODLER. Bericht über eine Exkursion in d. Böhmerwald. Z. d. D. geol. Ges. 1887. Srov.: Bayberger, Geographisch-geologische Studien aus dem Böhmerwalde. Peterm. M. 1886. Erg. H. Nr. 81. LAUBE, G. ibid.

Čes. terasy (Purkyně)	Steinmann, jihozápadní Německo	Penckovo rozdělení teras.	Penckovo rozdělení ledových dob.	Geikie- Seinmannovo rozdělení ledových dob.	Purkyně	Hibsch
Splavování praegläcialního eluvia.		Starší pokrovy stérkové. (Ältere Decken- schotter.)	Günzien.			
Svrchní terasa.	Svrchní terasa (Hochterrasse).	Mladší pokrovy stérkové. (Jüngere Deckenschotter).	Mindelien.	Saxonian.	Splavování praegläcialního eluvia.	Svrchní terasa. (Hochterrasse).
Starší spraš?			MR.	Helvetian.	Starší spraš?	Starší spraš?
Střední terasa.	Střední terasa (Mittelterrasse).	Svrchní terasa (Hochterrasse).	Rissien.	Polandian.		Střední terasa. Mladší říční náplavy.
Mladší spraš.			RW.	Neudeckian. (Allemanický stupně.)	Mladší spraš?	Mladší spraš?
Spodní terasa.	Spodní terasa (Niederterrasse).	Spodní terasa (Niederterrasse).	Würmien.	Mecklenburgian.		Spodní terasa. Nejmłodší náplavy říční. Mladší pře- místění spraše.
Alluvialní teras.			Bühlské stadium. Gschmützské " Daunské "	Postglacial.		

řek jen prohlubováním koryta. Tímto způsobem vznikly v Čechách nejméně tři říční terasy čtvrtohorní o značně rozdílných nadmořských výškách. PURKYNĚ (l. c.) pojmenoval tyto stupně svrchní, střední a spodní terasou a pokusil se srovnati je se STEINMANNOVÝM tříděním severského ledovce a s PENCKOVÝMI fluvio-glaciálními stupni ledovce alpského⁴³⁾. Labské terasy v severních Čechách zpracoval již před Purkyněm J. E. HIBSCH⁴⁴⁾ a pokusil se rovněž uvést je v souvislost se STEINMANNOVÝM systémem. V tabulce na str. 19 jsem připojil HIBSCHOVO

Obr. 2. Plánek cihelny p. Baráčkovy v Jenerálce.

a — pec; b — kancelář a byt; c — dělnický domek; d — vyčerpané hlinitě; e — stěna s kult. vrstvou a s ohništěm, k níž bylo dokopáno r. 1895; d' — plocha prokopaná J. N. Woldrichem r. 1896; j — Woldrichův průkop z r. 1899; f — profil I. (obr. 3).

rozdělení k třídění PURKYNĚVOU, aby spíše vynikl souhlas výsledků obou nezávisle prováděných studií.

Otázka po vzniku a stáří teras a spraše je neobyčejně důležitá, jest však dosud předmětem prudkých sporů. V podstatě jde o to rozhodnouti, vznikla-li spraš v glaciálu, neb v interglaciálu a kdy se tvoření spraše ukončilo. Řešení je ztíženo tím, že badatelé vycházejí po většině z úzkých, místních poznatků, které se snaží generalisovati a aplikovati na celý glaciální phenomen. Jak jsou tyto chronologické otázky obtížny, je patrné z určení Höttingové breccie u Innspruku. PENCK⁴⁵⁾ sám si nebyl jejím určením jist, avšak přiklonil se posléze k názoru BOULE-OBERMAIEROVU, že patří do třetího interglaciálu, ačkoliv mu tím vznikly nemalé

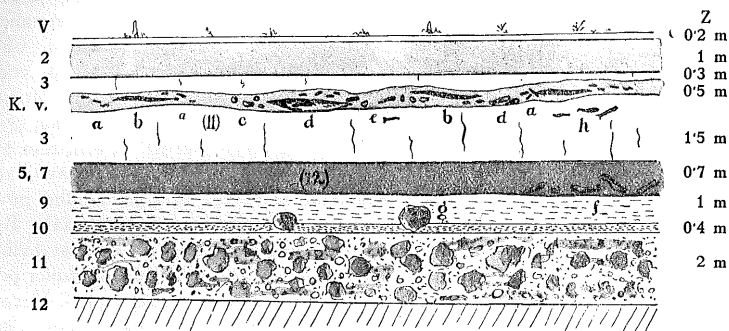
⁴³⁾ PURKYNĚ, C. Plistocæn na Plzensku (l. c.) str. 23.

⁴⁴⁾ HIBSCH, J. E. Gliederung des nordböhmisches Diluviums. Lotos, 1909. — Versuch einer Gliederung der Diluvialgebiete im nordböhmisches Elbtale. Jhb. d. K. K. geol. Reichsanstalt, 1899. — Geologische Karte des böhmischen Mittelgebirges, Nebst Erläuterungen. I—IV. Viedeň, 1896—1904. XII. Viedeň, 1910.

⁴⁵⁾ PENCK, BRÜCKNER, Die Alpen im Eiszeitalter. Leipzig 1909.

potíže ve vlastním systému. Tímto zařazením byla silně podepřena hypotéza OBERMAIEROVA o návratu teplé fauny mindel-risského interglaciálu v riss-würmienu. O tuto hypotézu a o stáří Höttingské breccie byly vedeny tuhé spory, až posléze O. AMPFERER⁴⁶⁾ neúnavnou prací dokázal, že patří nesporně do druhého interglaciálu. PENCK⁴⁷⁾ se loyálně připojil k tomuto datování a vypustil ze svého systému achenský ústup. Jsou-li správné také všechny další závěry o würmském glaciálu a s tím spojené změny, jak je navrhl BAYER⁴⁸⁾, ukáže budoucí badání. Prozatím třeba ještě vyčkati dalších výzkumů.

Otázka, patří-li aurignacien do období achenského ústupu (podle BOULE a OBERMAIERA), nebo do interstadiálu v risském zalednění (podle BAYERA, jenž stálh rissien s würmiemem v jediný glaciál s malým interstádiem uprostřed), je důležitá též pro český kvartér, protože aurignacien je v něm dosud nejstarším známým stupněm kulturním a mohl by být pevným bodem celé kvartérní chronologie.

Obr. 3. Profil stěny s kulturní vrstvou. (Číslo vrstev odpovídá schématu v textu.)

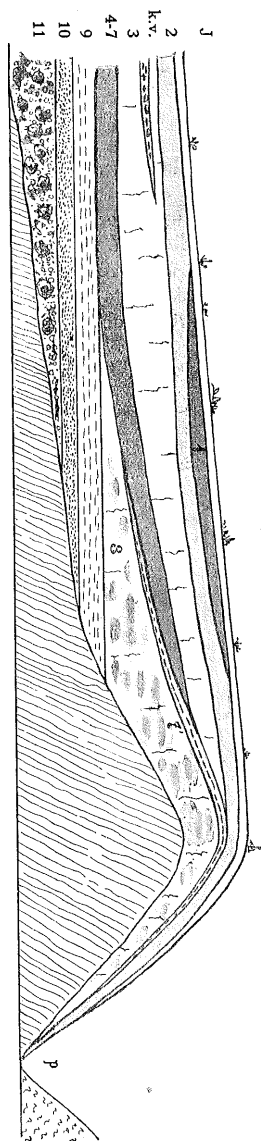
Pokud jde o stáří českých teras, souhlasím s názorem PURKYŇOVÝM I. c., že jsou z období glaciálních a správe, že vznikly v rozličných úsecích interglaciálu. Že spraš nevznikala v každém interglaciálu jen jednou, nýbrž že se tvořila podle kolísajícího podnebí několikrát, tomu nasvědčují zvláštní černohnědé až černé pásy, 25–40 cm mocné, rýsující se na stěnách žlutých hlin v cihelnách a ohraničené v podloží i v nadloží vrstvami rezivé, až načervenalé hlíny, 60–120 cm silnými. V černé vrstvě se vyskytují místy dřevěné uhlíky. Studium této vrstvy se zabýval J. PETRBOK⁴⁹⁾ a nazval ji plistocenní černozemí. Pokládá ji i s oběma

⁴⁶⁾ AMPFERER, O. Glazialgeologische Beobachtungen im unteren Inntale. Z. f. Gletscherkde. II. 1907, str. 29–54, 112–127. — Ueber die Aufschliessung der Liegendmoräne unter der Höttinger Breccie a t. d. ibid. VIII. 1914, str. 154.

⁴⁷⁾ PENCK, Die Höttinger Breccie und die Inntalerasse nördlich Innsbruck. Abh. d. Preuss. Akad. d. Wiss. 1920. Nr. 2. Berlin, 1921.

⁴⁸⁾ BAYER, J. Die derzeitigen Ansichten über das Inntalquartär. M. geol. Ges. Wien. XV. 1922, str. XII–XIX. — Kritische Gruppierung und Neubenennung der geologischen Abschnitte des Eiszeitalters. Mannus XIV. 1922, str. 250. Srov. GAGEL, C. Ueber die angebliche Umstürzung der Diluvialchronologie durch J. Bayer. Z. d. D. geol. Ges. Berlin, 1920. Monatsber. str. 106–118. Též aut. ref. v Geolog. Zentralbl. 28, 1923, str. 505.

⁴⁹⁾ PETRBOK, J. Neue Spuren des pleistozänen Menschen in Böhmen. WPr. Z. IX. 1922, str. 103. — Stopa po člověku plistocenním v Hostivicích u Prahy. P. A. XXXII. 1920–21, str. 236. — Stopa po člověku plistocenním v Třebotově. P. A. XXXIII. 1922–23, str. 333. — Stratigrafická chronologie stop člověka plistocenního ve Slivenci, ibid. Srov. LAUBE, G. Spuren des Menschen aus der Quartärzeit. Lotos, 1883. — KUŠTA, J. VKČSN. 1895, č. LIII. Pro Moravu: MAKOVSKÝ, MAGW, 1887.

rezivými vrstvami za vegetační vrstvu interglaciálu (spraše klade se SÖRGLEM⁵⁰) do období ledových) a uhlíky v ní obsažené za doklady bytu člověka. V tomto s ním ovšem nemohu souhlasiti, protože se v „černozemi“ — jak sám uvádí — nevyskytly ani nástroje, ani zvířecí kosti. Ojedinelé uhlíčky nemohou býti zbytkem ohnišť, při nichž by se musily bez výjimky vyskytovat též jiné stopy lidské činnosti, jako rozštípané kosti, kamenné nástroje, odpadky pazourků a pod. Nejsou-li to stopy lesních, nebo stepních požárů — a vyloučeno by to v interglaciálu nebylo — pak je můžeme nejspíše pokládati za zuhelnělé zbytky kořenů.⁵¹) Nedostatek palaeontologického materiálu ztěžuje arci bližší určení černozemí, avšak obě rezivé vrstvy jej nahrazují dostatečně. V nich se vyskytují měkkýši, obvyklí ve spraši, jen v poněkud větších tvarech, což nasvědčuje příznivějším podmínkám života. Možno tu souditi na podnebí poměrně teplé a vlhké, podmiňující bujnější a trvalejší porost. Černozem a oba vegetační pásy, rozdělující sprašové vrstvy, nejsou však svědectvím, že spraše jsou glaciálního původu, nýbrž značí jen vlhčí období v interglaciálu. Bylo-li jednou z příčin zalednění stoupající množství vlhkosti v atmosféře, bylo suché podnebí, následující po maximu zalednění, příčinou, že vznikla spraš. Vegetační vrstvy ve spraši značí jen dočasné kolísání klimatu. Černozem se totiž opakuje ve spraši několikrát, jak jsme zjistili v Molitorově.

Stotožňovati těchto zvrstvení s ledovými dobami alpskými nebo severoněmeckými dosud nelze a třeba vyčkati výsledků dalšího badání. Prozatím můžeme podati jen přehled dosavadních nálezů a uvést jejich stratigrafické poměry, pokud je bylo lze určit z nálezových zpráv, nebo přezkoumáním nalezišť dnes už bohužel namnoze zmizelých.

Z českých nálezů palaeolithických jsou jen dva aspoň tolik bezpečny, že bylo náležité určeno zvrstvení a materiál z nich jest zachován a je přístupný. Jsou to sídliště na Jenerálce u Prahy. a v Lubné u Rakovníka.⁵²)

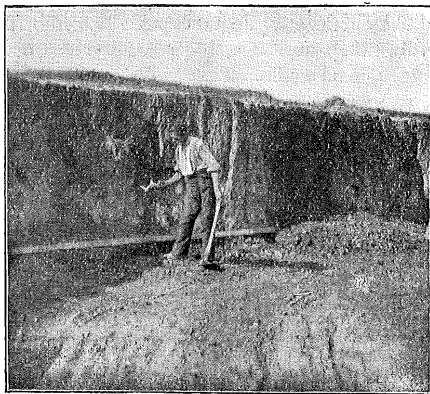
V cihelně p. Baráckově na Jenerálce (viz plánky obr. 1. a 2.) zjistil J. N. WOLDŘICH roku 1895 sídliště diluviálního člověka, které bylo již dříve z části odkopáno. WOLDŘICH prokopal zachovaný

50) SÖRGEL, W. Löss, Eiszeiten und palaeolithische Kulturen. Jena, 1919, str. 10. Srov. též. WIEGERS, Z. f. E., 45, 1913, str. 132. WERTH, E. PrZ. I X, 1917, str. 112. — Naturw. Wochenschr. 1914, str. 692.

51) Srov. MAŠKA, MAGW. 1889. DACQUÉ, E. Grundlängen und Methoden der Paläogeographie. Jena, 1915, str. 222. DEECKE, Geol.-morpholog. Bemerkungen zur Prähistorie Badens. PrZ. VIII, 1916, str. 44.

52) Literatura jest uvedena v seznamu nalezišť.

zbytek na pozemku cihelny a pokusným výkopem zjistil na sousední parcele, že vrstva se vytrácela na jih. WOLDŘICH poznamenal a nakreslil profily uloženin a provedl petrografické rozборы hlin z jednotlivých vrstev. Nejúplnější profil zjistil na západní stěně cihelny.

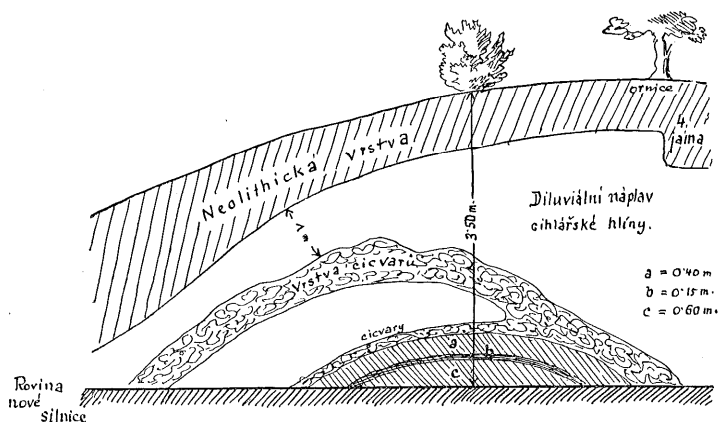
Obr. 5. Sprašová stěna s kulturní vrstvou v Lubné u Rakovníka.

Ornice	0'2—0'4 m
1. Hnědá hlína	0'5—0'1 „
2. Hnědo-šedá a tmavošedá žlutka (<i>Cervus elaphus</i>)	1 —1'5 „
3. Šedá žlutka sprašovitá (<i>Equus caballus foss. Rangifer tarandus, Atelodus antiquitatis</i>)	3 —4 „
4. Světlohnědá, až zarudlá hlína	1 —1'5 „
5. Tmavohnědá hlína	0'5—1 „
6. Světlohnědá až zarudlá hlína	0'6 „
7. Tmavohnědá hlína (<i>Elephas primig., Equus cab. foss. Rangifer tar., Atelodus antiquit.</i>)	0'5—1 „
8. Šedá žlutka sprašovitá, místy zarudlá (Doupata a kosti <i>Arctomys primigenius</i>)	3—5 m
9. Jílovitá hlína hnědo-žlutavá	1—2 „
10. Písečný štěrk (terasový)	0'5—2 „
11. Fyllitové podloží (terasa)	

Na jižní straně cihelny, kde byla kulturní vrstva, nebyl profil tak úplný (obr. 3. a 4.). Scházely tam vrstvy 1, 4, 6 a 8 a uloženiny 5 a 7 byly spojeny v jedno. Kulturní vrstva byla poblíže patra 3. vrstvy (šedá žlutka) v průměrné hloubce 1'5 m pod povrchem. Byla průměrně 0'40 m mocná a skládala se ze žlutky, promísené silně popelem a uhlíčky, jichž ubývalo se vzdálenosti od ohniště. Nástroje a rozličné odpadky byly roztroušeny porůznu ve skupinách, hlavně při ohništi. Ohniště bylo nepochybně obloženo kameny. Všechna nálezů bylo as 500. Ze zvířecích zbytků byly nalezeny v popeli kosti mamuta (*Elephas primigenius*), nosorožce sibiřského (*Rhinoceros tichorhinus*), soba (*Rangifer tarandus*), tura (*Bos spec.*) a koně (*Equus spec.*).

Kamenné nástroje, pokud jsou retušovány, patří vesměs k svrchnímu horizontu aurignackého stupně. Retušovaných předmětů jest ovšem velmi málo, téměř

jen ty, jež jsou zobrazeny na tabulce I. a II. Mezi nimi jsou nejvýraznější táhlá, vysoká škrabadla (tb. II. obr. 4 a, b) a škrabadla z nukleů (tb. II. obr. 1, 3), dále plochá škrabadla čepelová (tb. II. obr. 12—17), rozličná rydla (tb. I. obr. 2—7, 9, 11, 14, 16), též dvojítá (tb. I. obr. 8, 10), dobře retušovaná čepel (tb. I. obr. 1) a drobné nástroje, jako vrtáčky a rydélka (tb. I. obr. 17, 20; II. obr. 20—24). Některá rydla byla vyrobena ze zlomků větších nástrojů, a náhodou byly oba zlomky nalezeny. Je to čepelovité rydlo (tb. I. obr. 2), z něhož byla pořízena dvě rydla (tb. I. obr. 2 a, b) a hrotitý nástroj (tb. I. obr. 3), jehož delší zlomek byl proměněn na rydlo. Tvar rydla, nebo šidla ze široké, listovité čepel (tb. I. obr. 14), se vyskytl též v Lubné (tb. IV. obr. 12.). WOLDŘICH uvádí ve své práci 105 pazourkových nožů rozličných velikostí. Jsou to však pouhé odštěpky, na nichž není patrna ani sekundární retuše. Ostatní „nástroje z různých hornin“, počtem 86, nelze pokládati za úmyslné a účelné vyrobené nástroje, nýbrž

Obr. 6. Průřez diluviálními vrstvami u Poplů.

a — vrchní vrstva cihlářské hlíny (40 cm); b — střední, světlejší vrstva hlinitého písku (15 cm); c — spodní, kompaktní vrstva tmavé cihlářské hlíny, téhož složení jako vrstva a (60 cm).

jsou to rozličné úlomky hornin, jichž se vyskytuje na každém sídlišti hojně a jichž snad člověk náhodně upotřebil, nikoliv však opracoval. Výjimkou jsou obyčejné šterkové valouny, na nichž lze pozorovati stopy použití. Dva z nich jsou táhlé a bylo jich použito jako kladiva (tb. III. obr. 7, 9) a jeden je široký, plochý a byl nejspíše kovadlinou při otloukání pazourkových nástrojů (tb. III. obr. 8).

Z opracovaných kostí, jež WOLDŘICH uváděl, jest pravým nástrojem jediný hrot ze sobího parohu (tb. III. obr. 3); jsou-li rýhy na dolním konci původní, nebo vznikly-li později nějakou náhodou, nelze dnes již zjistiti. Na ostatních kostech, zobrazených na tabulce III., jsou patrný zářezy (obr. 1, 5), nebo nepravdivé rýhování (obr. 4). Sobí paroh (obr. 2) byl snad přihrocen a žebro nosorožce bylo snad několikrát navrtáno (obr. 6 dole). Na svrchní straně je zřetelná řada zářezů.

Chronologické určení sídliště na Jenerálce podle typologie pazourkových nástrojů, souhlasí s faunou, nalezenou v téže vrstvě, pokud ji Woldřich zaznamenal. O hlemýždích se zmiňuje jen povšechně, uváděje pouze seznam, dodaný mu p. Fr. Blažkem; sám si nepovšimnul a nezjistil, jaké druhy se vyskytovaly v jednotlivých vrstvách. Stratigrafií některých českých nálezů čtvrtohorních se

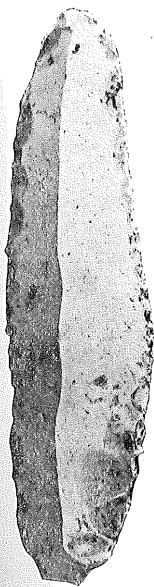
zabýval L. SNAJDR a jemu vděčíme za některé doplňky pozorování vrstev vesměs dnes již zmizelých. Podle něho byly vrstvy č. 8 a 3 čistou spraší. V hornější části spodní žlutky (č. 8) bylo hojně „charakteristických ulit plžích“, jako na Kotlářce v Podbabě a jinde. Podle popisu vrstev v cihelně Mailbeckově v Bubenči („Podbaba“) jsou to zrnovka mechová (*Pupa muscorum*) a jantarka podlouhlá (*Succinea oblonga*, var. *elongata*). Poměrně nepatrnou hloubku kulturní vrstvy pod povrchem vykládá správně pozdější denudací.

Ve spraši (obr. 5.) v cihelně v Lubné, zjistil J. KUŠTA kulturní vrstvičku 2—5 cm mocnou, z níž vybral 750 pazourků, kosti soba, koně, jelena, tura, kamzika, sajky a nosorožce. Zvrstvení uloženin zaznamenal takto:

Ornice	0·5 m
1. Diluvialní hlína cihlářská	1·5 „
2. Kulturní vrstva	0·02—0·05 „
3. Diluvialní hlína	

L. SNAJDR přehlédl naleziště roku 1906 a udává tento profil:

1. Ornice a hnědá hlína (červinka)	0·80 m
2. Světlá hlína (typická spraš s vrstvičkami písku)	1·20 „
3. Tmavější žlutka (písčitá — <i>Pupa muscorum</i>)	1— „
4. Písek	

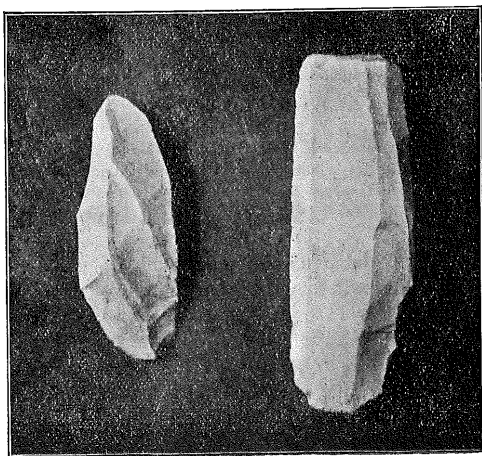
Obr. 7. Pazourková čepel
retušovaná z Markovic
u Časlavi.

V patrové části dolejší žlutky (3) byla kulturní vrstva; misty ji pokrývala hlína třetí vrstvy zvýší 5 cm. Pazourková industrie jest rázovitá, shoduje se s tvary z Jenerálky a patří do svrchního aurignacienu. Vyskytují se v ní retušované čepele (tb. IV. obr. 6), škrabadla (obr. 8), rydla (obr. 7, 11—13, 15), i drobné nástroje (vrtáčky [obr. 17] a malá rydélka [obr. 16 a 18]). Kostěných nástrojů KUŠTA nenalezl. V Poplzi u Libochovic našel J. POKORNÝ v průkopu nové silnice do Evaně kulturní vrstvy ve spraši, v níž byly zjištěny kosti koně (*Equus caballus* L.), soba (*Rangifer tarandus* Jart.) a nosorožce (*Rhinoceros antiquitatis* Blum.). Mezi pazourky a kostmi byly ulity plžů (*Succinea oblonga*, *Pupa muscorum*, *Helix hispida* a *Paludina diluviana*.)*) Výška odkopané stráně byla 3·50 m. Ve výši 1·50 m nad silnicí byla obloukovitá vrstva vápenitá (rozrušené cívčáry) a pod ní 0·40 m silná vrstva cihlářské hlíny, oddělená 0·15 cm mocnou vrstvou hlinitého písku od tmavé, kompaktní hlíny cihlářské (obr. 6.). Kulturní vrstva byla ve hloubce 3—3·50 m pod povrchem (ve vrstvě C). Pazourkové předměty jsou velmi atypické a, až na jeden (tb. V. obr. 1), hrubě neretušované. Zdá se však, že jsou téhož stáří jako industrie z Lubné a z Jenerálky. Nedostatek typických tvarů lze vyložit tím, že byl prokopán jen velmi omezený úsek naleziště. Vždyť i v Lubné i na Jenerálce se našlo jen málo rázovitých tvarů mezi několika sty pazourků. Ostatní nález, uvedené v seznamu nalezišť, jsou buď příliš ojedinělé, atypické, nebo nedoložené náležitými zprávami, tak že se omezujeme jen na prosté zaznamenání jich nalezišť a udání příslušné literatury.

Veškeré bezpečné nálezy pazourkové industrie v Čechách jsou z mladšího

*) Podle určení J. Pokorného (Pam. Arch. XXVII. 1915, str. 122).

období stupně aurignackého. E. ŠTORCH publikoval širokou, hrotitou čepel z *Nové Vsi u Bakova*, již klade do solutréenu. Avšak čepel není ani retušována, ani není rázovitého tvaru, takže ji nelze s bezpečností zařadit. Čtvrtohorního stáří je určité a její naleziště je přesně známo. Velmi pěkný „vavřínový list solutréenský“, jenž se dostal se Štorchovou sbírkou do *N. M.*, vyměnil několik majitelů, byl prý nalezen v cihelně na *Báních v Praze-Libni*. Na velkou škodu české prehistorie nebylo však při nález tohoto zajímavého nástroje odborníka. Jsou-li v Čechách aspoň pravděpodobné doklady stupně solutréenského, neznáme dosud ani jediného nález, jenž by nasvědčoval, že tu žil člověk v době magdalenské, nebo v posledních výbězcích diluviálních kultur, jako jsou stupně azilský nebo maglemosský.

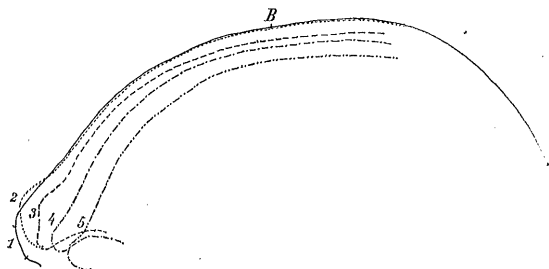

Obr. 8. Pazourkové nástroje ze spráše v cihelně p. Morávkově ve Svobodných Dvorech u Hradce Králové.

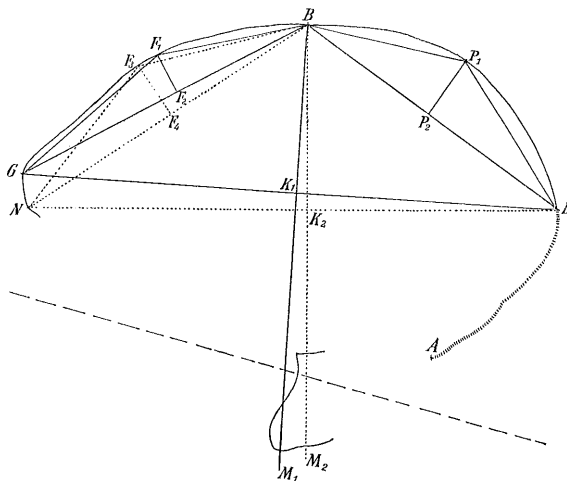
Osídlení Čech bylo v době čtvrtohorní, podle dosud známých nálezů, velmi řídké a omezilo se hlavně jen na období aurignacké. Ze staršího palaeolithu nebylo nalezeno dosud ničeho, z mladších stupňů jsou známy jen dva ojedinělé nálezy. Příčinu toho zjevu třeba hledat v klimatických a snad i geografických poměrech. Aurignacký stupeň jest rozšířen v severní polovině Čech; jeho jižní hranici jest pražské okolí (Jenerálka, Juliska). Na západě byl zjištěn na Rakovnicku (Lubná—Šanov), na severu byl při řece Bělé (Trmice) a na Ohři u Libochovic (Poplzi). Ve východních Čechách bylo osídleno Hradecko (Svobodné Dvory, Smřice, Předměřice). Jsou to vesměs kraje, v nichž i dnes je podnebí mírnější, nežli v jižních Čechách. Avšak i toto osídlení v době aurignacké jest velmi chudé, srovnáme-li je na př. s osídlením na Moravě, nebo v Dolních Rakousích. Čtvrtohorní obyvatelstvo Čech souviselo pravděpodobně s osídlením středního Německa a přišlo do země ze severu nebo severo-západu. Vše nasvědčuje tomu, že Čechy byly velmi odlehlou periferní provincií západoevropské oblasti. Nehostinné bažiny a skály v jižních Čechách nelákaly ani diluviálního lovce; proto se nikdo nepokusil proniknouti do Čech od Dunaje, jako se to dalo na Moravě. Neobyčejné bohatství čtvrtohorních nálezů na

Moravě, kde se mísí západní oblast s oblastí ukrajinskou, lze právě vyložití příznivějším klimatem a vhodnější zeměpisnou polohou.

Zbývá ještě zmíniti se o nálezech t. zv. diluviálních lebek v Čechách. Od sedmdesátých let minulého století se zaznamenávaly nálezy lebek a koster, uložených

Obr. 9. Lebka podbabská. Sagitální řezy: 1. středem; 2. místem, kde jsou oblouky nadoboční nejvíce vyvinuty; 3. středem horního okraje oční; 4. mezi třetí a čtvrtou čtvrtinou tohoto okraje; 5. nad zevním okrajem oční. (podle Prof. Dr. J. Matiegky.)

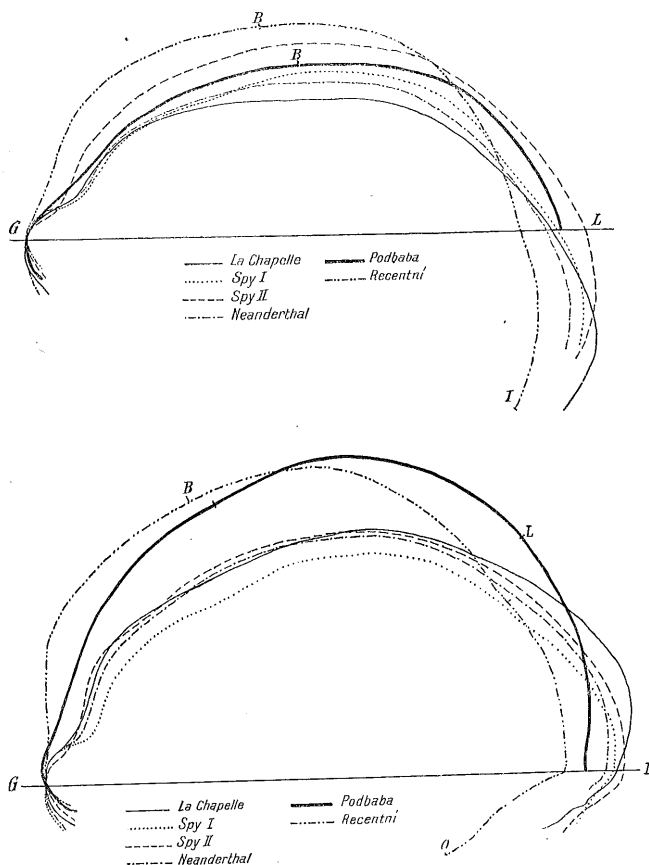

Obr. 10. Náčrtek podbabské lebky.

K znázornění úhlů bregma-glabella-lambda a bregma-nasion-lambda, i úhlů periferních $G F_1 B$ a $N F_2 A$.
(Podle prof. Dr. J. Matiegky.)

domněle v „netknuté diluviální hlině“ a vyhledávaly se na nich s větším nebo menším zdarem znaky čtvrtohorní rasy. Všechny byly nalezeny dělníky při porážení stěn v hliništích rozličných cihelen, nebo v pískovnách a zpravidla byly zvednuty z nakopané hlíny a jejich poloha byla dodatečně zjišťována dle výpovědi dělníků. Ani jediná nebyla vykopána v přítomnosti odborníka. K výpovědím dělníků třeba připomenouti, že jim bylo, hlavně v pražském okolí, často připomínáno, aby dávali dobrý pozor na nálezy v žlutce a byla jim slibována hojná odměna, najdou-li lidskou

kostru v diluviální hlině. Není tudíž divu, že se diluviální lebky vyskytovaly dosti často, hlavně v místech, kde byla pohřebiště z mladších dob. Nejznámější z nich jsou lebky: mostecká, podbabská, střebichovická, sudslavická, libeňská (Báně), kobylišká a j.⁵³⁾

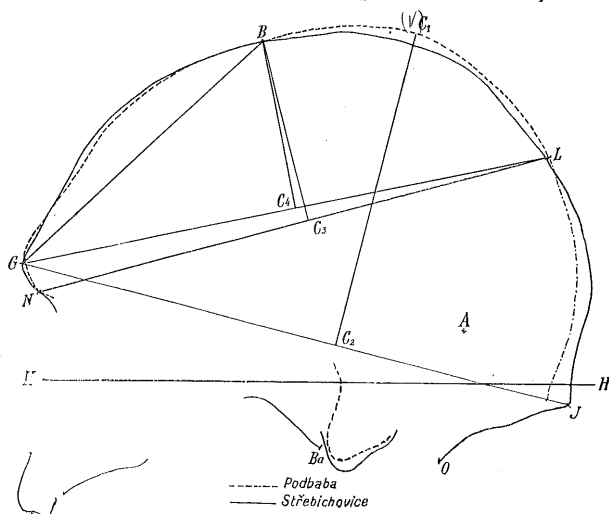

Obr. 11. a 12. Obrisy různých lebek typu neanderthálského (podle M. Boule), lebky podbabské a lebky recentní, srovnané podle základních čar glabella-lambda a glabella-inion. (Podle prof. Dr. J. Matiegky.)

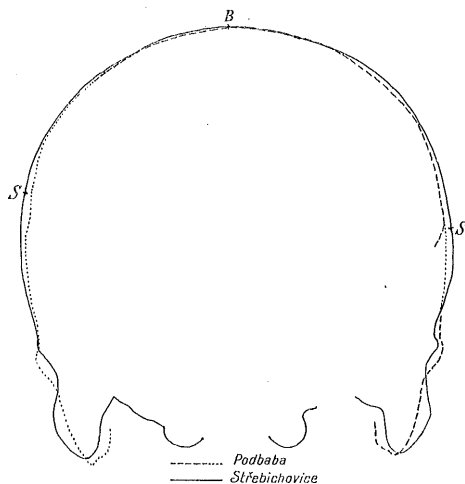
Mostecká lebka (1871) byla nalezena s celou kostrou a při nálezů byla rozbita. WOLDŘICH určil, že byla ve vrstvě staršího aluvia a soudil, že je-li diluviální, byla splavena a proto, že byla v druhotném uložení. K tomuto názoru přiklonil se i HÖRNES, jenž na základě publikací MORTILLETŮVÝCH a dobrozdání SZOMBATHYHO pokládá mosteckou lebku za přechodní tvar mezi rasou neanderthálskou

⁵³⁾ Literatura jest uvedena v seznamu nálezů.

a rasou z mladšího palaeolíthu. Dnes je těžko rozhodovati o příslušnosti této lebky. HÖRNES udává, že je silně omleta; ve starších zprávách o tom nebylo zmínky. Omleté

Obr. 13. Srovnání diagramů lebky podbabské a lebky u Střebichovic pomocí základní čáry glabella-inion. (Podle prof. Dr. J. Matiegky.)

Obr. 14. Srovnání diagramů lebky podbabské a lebky ze Střebichovic. Rez příčný. (Podle prof. Dr. J. Matiegky.)

hrany na lebce by nasvědčovaly tomu, že byla snad přemístěna, avšak odporuje tomu opět nález jiných částí kostry; neboť těžko lze si představit, že by při delším transportu v proudící vodě zůstala celá kostra pohromadě. Hlavním důvodem pro

diluvialní stáří mostecké lebky byly její tvar a výsledky měření, provedeného LUSCHANEM roku 1873. SCHWALBE opravil roku 1906 Luschanovy údaje, změřiv a prostudovav mosteckou lebku poznovu; našel, že veškeré indexy jsou vyšší rasy neanderthálské, nedosahují však minimálních indexů, zjištěných na recentním člověku. Proto by bylo lze mosteckou lebku pokládati za křížence mezi člověkem neanderthálským a člověkem recentním, kdyby nebyla bývala postmortálně smáčknuta, jak sám SCHWALBE správně uvedl. Neanderthaloidní znaky nejsou u mostecké lebky zřetelně vyvinuty, neboť nemá pravých výčnělků nadočnicových (torri supraorbitales), nýbrž jen silné oblouky nadoboční (arcus superciliares). Takové lebky, nepřihlížíme-li k nízkému indexu kalotové výšky (48) a malému úhlu bregmovému (48, 2), vyskytují se i v době neolithické, zvláště ve hrobech se šňůrovou keramikou a nejsou vzácné ani v době recentní. Výjimečné hodnoty indexu kalotové výšky a bregmového úhlu možno snad vyložit také postmortální deformací.

Mosteckou lebku nelze tudíž ani po stránce stratigrafické a do jisté míry ani po stránce morfologické řadit s bezpečností mezi diluvialní lebky. Nález vyhraněného sekeromlatu nad touto kostrou ve výši dvou stop, otřásá ovšem také velmi povážlivě bezpečností jejího diluvialního stáří.

Podbabská lebka (tab. VI. a VII.) byla vždy reprodukována v nesprávné poloze, jak dokázal prof. J. Matiegka a proto mívala vždy ráz inferiornější, nežli ve skutečnosti byla. Silnější nadoboční oblouky nejsou neklamným znakem čtvrtohorní rasy a můžeme je nalézt i na lebkách hradištních. Okolnosti nálezu podbabské lebky jsou velmi pochybné, její morfologie pak nikterak nás neopravňuje k tomu, abychom ji s bezpečností zařadili do doby diluvialní.^{*)}

Stejný osud s lebkou podbabskou sdílí *lebka střebichovická*. Tvarem se s ní téměř shoduje; avšak o tom, jak byla nalezena, víme ještě méně, než-li o lebce podbabské. SCHAAFHAUSEN zjistil, že zlomek lebky, uložený do kyseliny solné, zanechal 25% suché chrupavky, která vůbec nelpěla na jazyku. Třískas kosti nosorožce z téže hlíny zanechávala 9'4% silně lpící chrupavky, která se po dvou dnech úplně rozpustila v zředěné solné kyselině. Úsudek prof. Matiegky o lebce podbabské zní: „... diluvialní stáří ... není dokázáno, ale *morfologicky* tvoří lebka jako jiné „neanderthaloidní lebky“ přechod od rasy neanderthálské k mladším plemenům lidským.“ Totéž lze říci do jisté míry o lebce střebichovické, avšak třeba dodat, že takové tvary se vyskytují i mezi lebkami recentními.

*) Protože podbabská lebka přišla nešťastnou náhodou na zmar, podávám zde její stereoskopický obraz, zhotovený krátce před její zkázou prof. J. H. Mc. Gregorem z New Yorku a diagramy, kreslené prof. Dr. J. Matiegkou. Zároveň děkuji p. prof. Dr. J. Matiegkovi za propůjčení štočků, uveřejněných poprvé v jeho práci o podbabské lebce. (Anthropologie II. Praha, 1924, str. 1 a násl.)

MLADŠÍ DOBA KAMENNÁ.

(Neolith).

ÚVOD.

V poledové době se neustálilo podnebí na trvalo, nýbrž kolísalo mezi obdobím suchým a vlhkým. V ancylové době bylo sucho a teplo; v následujícím období litorinovém nastalo podnebí vlhké, jak tomu nasvědčují stoupající hladiny jezer a mocný vzrůst rašeliníšť. Jen mořské břehy byly volny a umožňovaly osídlení. Toto podnebí bylo nazváno atlantickým a na jeho počátek kladou SANDEGREN⁵⁴⁾ a SERNANDER⁵⁵⁾ nejstarší kjökkenmøddingy (Ertebølle a Brabrand v Dánsku, Ellerbek u Kielu) a současné mesolithické a ranní neolithické stanice v západní Evropě. Do pozdějšího období atlantického klimatu kladou H. GAMS a R. NORDHAGEN⁵⁶⁾ i mladší kjökkenmøddingy a starší dolmeny (válcovité klíny; nöstvetská a lihultská kultura) a campignien ve Francii. To jsou vesměs kultury pobřežní, které se vyhýbaly pralesu.

Perioda subboreální, následovavši po atlantickém klimatu, zanechala po sobě nejtrvalejší stopy ze všech poledových epoch. Byla to doba sucha a tepla, v níž klesla úroveň spodních vod a tím poklesla též hladina jezer o několik metrů. V této době dostoupil průměr letní teploty v střední a severní Evropě poledového maxima. Vnitrozemský prales prořídnul a namnoze i úplně zmizel. Zbyly po něm jen menší lesy a ojedinělé skupiny stromů. Tím se ovšem stalo evropské vnitrozemí přístupným a schopným k obývání. Prales není přítelem ani lovce ani rolníka. Tento v něm nenachází místa pro sídla, pastvy pro dobytek a vhodné půdy pro role, onen postrádá v něm lovné zvěře. O kácení nebo žďáření pralesa v těchto dobách nemůže být řeči, protože se k takové práci nedostávalo nástrojů. Proto se počíná Evropa zalidňovati až v tomto období. Na východě byly příznivější životní podmínky, proto se tam počíná kulturní vývoj již v atlantickém období.⁵⁷⁾

C. E. P. BROOKS⁵⁷⁾ přirovnává průměrnou povětrnost subboreálního období (Forest Phase) k povětrnosti r. 1921, kdy zuřily bouře a bylo minimum nad Ledovým mořem, v střední Evropě a v Asii pak byl pás maxima s trvale jasným počasím. V tomto roce vyschla velká část rašeliníšť od střední Evropy až po jižní Skandinávii, jezerní hladiny poklesly a v Rusku byly špatné žně a hlad. Nelze však snadno doložit další závěr, že podobné poměry donutily neolithické obyvatelstvo přední a střední Asie, aby opustilo svá sídla a stěhovalo se na západ. Jaké byly příčiny

54) SANDEGREN, R. Sveriges Geol. Undersökning, Ser. C, a, 14. Stockholm, 1916. (Něm. res.)
55) SERNANDER, R. Postglaziale Klimaschwankungen im Skandinavischen Norden. Gerlands Beitrage zur Geophysik XI, H. 2—4.

56) GAMS, H. u. NORDHAGEN, R. Postglaziale Klimaänderungen in Mitteleuropa. M. D. Geogr. Ges. München, XVI. 1923.

57) BROOKS, C. E. P. The Evolution of Climate, Benn Brothers, London 1922, str. 137.

pohybu lidstva z jihovýchodu na západ dosud nevíme; jen tolik je jisto, že v určité době se takový pohyb udál a tato doba pravděpodobně souhlasí s obdobím sucha a tepla. Prvními osídlenými místy byly hlavně sprašové krajiny, táhnoucí se ze severního Černomoří a z Ukrajiny na západ, hlavně podél Dunaje až k Rýnu, jenž byl místy i překročen. V Čechách to byly hlinité půdy, vzniklé jednak z přemístěných spraší, jednak z eluviálních hlin v širším poříčí Labe, Cidliny, Chrudimky, Doubravky, Jizery, Vltavy (od Zbraslavi) s Berounkou a Ohře s některými přítoky.

Kdo byli prvními osadníky po době ledové a odkud se v Čechách vzali, toho s bezpečností nevíme. Jen tolik můžeme s jistotou tvrdit, že se objevují hned od počátku jako rolníci a pastevci s určitými domácími zvířaty (ovce, koza, skot a vepř) a na jistém, ne právě nejnižším stupni kulturním, odpovídajícím současným kulturním poměrům v okolních krajinách.

Původ nejstaršího obyvatelstva Čech je zahalen v temno věků, v nichž vznikaly teprve první zárodky budoucích národů, které později ovládly Evropu. Možnost vývoje neolithického obyvatelstva střední Evropy z palaeolithického lidstva evropského nelze předem zamítati, avšak v Čechách samých je takový vývoj téměř vyloučen. V době čtvrtohorní byly Čechy velmi řídkce osídleny, a nad to zeje mezi našimi zjištěnými palaeolithickými stupni a nejstarší známou neolithickou kulturou veliký rozdíl časový i kulturní, jež se nepodařilo dosud překlenouti ani jediným nálezem přechodní kultury, spojující oba tak rozdílné světy, jako jsou nejmladší stupně palaeolithické a mladší doba kamenná. Tyto rozdíly byly právě příčinou, že v evropské praehistorii byly po dlouhou dobu spory o hiat, t. j. o otázku, bylo-li přímé spojení vývojové mezi starší a mladší dobou kamennou, nebo byla-li souvislost přervána a vznikla-li neolithická kultura na jiném, neevropském podkladu? S počátku převládal názor, že palaeolithické lidstvo evropské vymřelo, nebo se vystěhovalo a osídlení neolithické spojováno s příchodem nového lidu z východu.⁵⁸⁾ Když byl rozpoznán stupeň azilský a jeho obdoby (Tardenoisien a Tourassien) a na severu objeven stupeň maglemosský, byl spor zdánlivě rozřešen na prospěch názorů evolučních a domnělého spojení mezi koncem palaeolithu a počátkem neolithu bylo dosaženo. Nejstarší neolithické kultury, ertebölská (kjökkenmøddingy) a campigienská spojovány s potomky palaeolithických lidí, hlavně rassy cromagnonské.

V té době vystoupil PENKA⁵⁹⁾ se svou teorií o severním původu Arijců a směr šíření se evropského lidu byl rázem obrácen. Kmeny a národové voděni na místo z východu na západ a z jihu na sever, ze severu na jih a na východ. PENKOVY teorie se ujal G. KOSSINNA⁶⁰⁾ a rozšířil a podepřel ji bohatým materiálem archaeologickým. Jeho vývoody se opírají hlavně o nordický materiál a po pravdě třeba uznati, že v podrobnostech jsou ve mnohem pravděpodobny, pokud se přidržují pohybu určitých kulturních celků, nebo jednotlivých tvarů. Tyto celky a tyto tvary, jimiž KOSSINNA se zabývá, patří však již vyspělým kulturám a nepřispívají ničím k otázce po původu neolithické kultury. Ve své poslední práci

⁵⁸⁾ Srov. NIEDERLE, L. Lidstvo v době předhistorické, Praha, 1893, str. 86.

⁵⁹⁾ PENKA, K. Origines Ariacae. Videň 1883. Herkunft der Arier, Videň, 1886. — Zur Palaeoethnologie Mittel- und Südeuropas. MAGW. XXVII, 1897, str. 40—52. — Die Entstehung der neolithischen Kultur Europas. Beiträge zur Rassenkunde. H. 2. Lipsko — Herkunft der alten Völker Italiens und Griechenlands wie ihrer Kultur. ibid. H. 5. — O. Schraders Hypothese von der Russischen Urheimat der Indogermanen. ibid. H. 6. — Die alten Völker Nord- und Osteuropas und die Anfänge der europäischen Metallurgie. ibid. H. 8. — Die vorhellenische Bevölkerung Griechenlands. ibid. H. 9.

⁶⁰⁾ KOSSINNA, G. Der Ursprung der Urfinnen und Urindogermanen und ihre Ausbreitung nach dem Osten. Mannus I, str. 17—52; 225—245; II. 59—108. — Die Deutsche Vorgeschichte eine hervorragend nationale Wissenschaft. Mannusbibliothek č. 26. Lipsko 1921.

„Die Indogermanen“ pokusil se KOSSINNA vyložití vznik a počátky neolithického lidstva v Evropě. Avšak jeho ethnologisující vývody, založené na velmi skrovném materiálu, nepřesvědčují o správnosti jeho hypotézy ani pro severskou oblast. KOSSINNA předpokládá přesun palaeolithického lidstva z Francie do severské oblasti, kdež se vyvinulo v typickou rasu arijskou (Indogermánskou), se svéráznou kulturou; pro tento předpoklad však neznáme s dostatek důkazů. Jazykozpyt rozeznává dvě větve arijské, východní a západní; k západní větvi patří Germáni — proto rozdělil KOSSINNA Arijece na větev severní, vyznačenou nordickou kulturou, (Nordindogermanen = západní větev) a jižní, patřící do oblasti kultury páskové keramiky (Südindogermanen = východní větev). Obě větve vyšly z Prarijců (Urindogermanen) a rozdělily se snad v době válcového klínu. KOSSINNA sám však doznává, že dosud se bohužel nepodařilo najít ani „brány“, kterou jeho „Südindogermani“ odtáhli ze severu na jihovýchod, a ni stop po jejich pochodu. Že osídlení střední Evropy lidem páskové keramiky se událo z jihovýchodu, o tom totiž dosud KOSSINNA sám také nepochyboval. Je tudíž otázka původu Arijců ze severu, nebo spíše otázka po původu severských kultur dosud velmi nejasná, nepřihlížíme-li ani k odchylným názorům SOPHA MÜLLERA a dánských i většiny švédských archaeologů. I když připustíme, že maglemosský stupeň je obdobou poledových stupňů francouzských a tudíž prímým vývojovým stupněm nejmladší palaeolithické kultury, neznáme tím nicého, protože neznáme jeho dalšího vývoje. Kromě většího sídliště u Mullerupu v Dánsku, jsou ojedinělé nálezy maglemosského stupně roztroušeny na jižním Pobaltí až do Finska, avšak nikde nejsou základem, z něhož by se vyvíjela domácí neolithická kultura. A tak nezbyvá, než posléze uznati hluboké rozdíly mezi nejmladším palaeolithem a nejstarší kulturou neolithickou, nebo-li mezi mikrolithickými kulturami poledové doby a kulturou kamenných klínů v nejstarším neolithu, zastoupenou ve stupni campigienském a ertebölském. Tím se posunula otázka hiatu opět do popředí, avšak tentokrát zní jinak a jinak ji bude třeba řešiti.⁶¹⁾

Nejde už o všeobecný hiat, nýbrž o řadu hiatů místně omezených, a jde spíše o hiat po stránce anthropologické. Jistě se neolithický člověk vyvinul z člověka čtvrtohorního a není o tom sporu, že i kultura neolithická vznikla vývojem z některé kultury palaeolithické.“ Lze jen pochybovati o tom, stalo-li se to v Evropě a právě v severní Evropě a byl-li tento vývoj tak jednoduchý, jak se za posledních let za to mělo. Byla to v pravdě vývojová řada vyznačená stupni: Magdalenien — Maglemose (Azilien) — Ertebölle — megalithy? Nebo se vývoj udal v Evropě jinak?⁶²⁾

⁶¹⁾ Srov. HOERNES, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 78.

⁶²⁾ Jako doklad nepřetržitého vývoje z palaeolithické kultury do mladší doby kamenné se uvádějí skalní malby na pyrenejském poloostrově, jichž počátek se klade do stupně azilského a na skloněk capsienu. P. Werner našel vztahy těchto maleb k maglemosské kultuře. Mnoho prvků však dokazuje, že jsou z pozdního neolithu španělského. Badání v této příčině není ukončeno a třeba vyčkati dalších výsledků. (J. OBERMAIER, Pr. Z. XIII./XIV. 1921—22, str. 192. H. BREUIL, La roche peinte des Batuecas (Salamanka). L'Anthropologie, XXIX, 1918—19, str. 1. M. C. BURKIT, Praehistory, Cambridge, 1921, str. 290. P. WERNER, Figures biomorphes schématiques de l'ancien âge de la pierre du Danemark. L'Anthropologie, XXX. 1920.)

^{*)} Když byla má práce hotova, dostalo se mi výtisku třetího vydání Hoernesova spisu „Urgeschichte der bildenden Kunst“. Nemohl jsem již v hotovém textu bráti zřetel k tomuto vydání, nýbrž připojuji dodatečně poznámky označené hvězdičkou, protože k nezměněnému znění Hoernesova díla přidal O. Menghin vелеценý dopatek, v němž se velmi často dotýká buď přímo českých poměrů, nebo aspoň kultur, které pro českou praehistorii nejsou bez významu. Souborný referát a posudek o Menghinově práci, nazvané skromně „Nachtrag“, ačkoliv je namnoze zcela samostatným zpracováním látky v moderních zásadách, jsem podal v O. P. 1924 a v P. A. 1924. Je zajímavé, že jsme došli v mnohých bodech k podobným, ne-li souhlasným výsledkům, ačkoliv jsme oba pracovali odděleně.

Abbé BREUIL naznačil v rozmluvě za své návštěvy v Praze r. 1923, že osídlení Evropy na počátku neolitu se dalo dvěma proudy, které vycházely z Černomoří a ubíraly se na západ, jeden mezi Karpaty a Baltickým mořem, druhý pak při Středozemním moři; oba proudy se setkávaly na poloostrově Pyrenejském, nebo ve Francii. Podrobněji rozvinul své názory J. BAYER⁶³⁾: V kamenném věku (starší i mladší doba kamenná) lze postřehnouti tři navzájem nesouvislé kulturní proudy: 1. starší palaeolith s industrií pěstních klínů, 2. mladší palaeolith s industrií pazourkových čepelí; obě skupiny se nepochybně setkaly a působily na sebe, avšak nebylo mezi nimi vývojové spojitosti. 3. Po nich následuje neolith, jenž snad místy zastihl poslední záchvěvy nejmladších výhonků palaeolithické kultury, jest však svéráznou kulturou, vzniklou na jiných základech, než-li jaké poskytovala mikrolithická industrie vyznívajícího palaeolithu. Není vůbec možno, aby z mikrolithické industrie palaeolithické se vyvinul stupeň campigienský s velkými klíny pazourkovými. (Pressigny). Proto předpokládá BAYER, že v předposledním interglaciálu (M R) byla rozšířena v západní a jižní Evropě kultura pěstních klínů, na severu pak byla hypotetická kultura praurignacká, t. j. kultura s industrií pazourkových čepelí. Na severském původu aurignacké kultury zakládá BAYER též rozdíl v tělesné vyspělosti mezi lidem ze staršího palaeolithu (Homo primigenius) a lidem s kulturami mladšího palaeolithu.⁶⁴⁾ Postup severského ledovce v době risského zalednění vytlačoval praurignacké obyvatelstvo na jih a před tímto náporům ustupoval lid pěstních klínů do Afriky. Z Afriky se šířil na východ a v poledové době dospěl až do přední Asie. Tam se vyskytují pěstní klíny starých tvarů i velmi mladé klíny, skoro campigienské, pohromadě v otevřených sídlištích a dílnách na povrchu⁶⁵⁾ — a tento stupeň, nebo-li spíše obsah těchto nalezišť, nazval BAYER kulturou askalonskou a sleduje ji nejen v přední Asii, nýbrž i v Africe a v jižní Evropě. Askalonská kultura je mu spojkou mezi starším palaeolithem a západoevropským neolithem. Když se totiž ustálilo mírnější klima, stěhovalo se palaeolithické obyvatelstvo zpět na sever a severovýchod a vracelo se z Afriky a přední Asie do Evropy s kulturou pěstních klínů, ovšem již vyvinutou a pozmeněnou v podobě kultury askalonské, či spíše již campigienské.⁶⁶⁾ Tito přistěhovalci přinesli do Evropy základy neolithické kultury a splynuli do jisté míry se starším obyvatelstvem dob poledových.⁶⁷⁾ BAYER se tím snaží dokázat, že původ neolithické kultury evropského lidstva nebyl na východě, nýbrž v západní Evropě, v pravlasti pěstních klínů.⁶⁸⁾ Neolithická kultura se tam jen navrátila po ledové době zpět oklikou přes Afriku a Asii.

Názory BAYEROVY jsou zajímavé tím, že ve shodě s jinými upozorňuje na přervu mezi mladším palaeolithem a neolithem v Evropě, a že původ campigienský

⁶³⁾ BAYER, Jos. Europa, die Urheimat der Kultur. Die Jugendlichkeit der ältesten Kultur Palästinas. MAGW. 1918, 15—23. — Der Kulturverlauf im Steinzeitalter. Z. f. E. 1919, 163—178. — Kritische Gruppierung und Neubenennung der geologischen Abschnitte des Eiszeitalters. Mannus, XIV. 1922, 250—258.

⁶⁴⁾ „Der schärfere Kampf hat die Menschewendung beschleunigt.“ str. 177.

⁶⁵⁾ Srov. též: KARGE, Rephael Paderborn 1917. BLANKENHORN, Die Steinzeit Palästina—Syriens und Nord-Afrika. Lipsko, 1921.

⁶⁶⁾ MENGHIN (str. 69 násl.) souhlasí s J. Bayerem o původu evropských kultur stupně campigienského (askalonská kultura) a soudí, že hrnčířství bylo vynalezeno jen jednou, t. j. v určité, nám neznámé oblasti kulturní v Asii. Tím se postavil rozhodně proti dosud rozšířenému názoru o evropském původu hrnčířství a sblížil se podstatně s našim dávným míněním o východním původu evropské keramiky.

⁶⁷⁾ MENGHIN O., Nachtrag, str. 680, upozorňuje na jistou souvislost umění capsinského s neolithickým skalními malbami ve Španělsku.

⁶⁸⁾ MENGHIN O., Nachtrag, str. 687, odmítá tvrzení Bayerovo, že industrie pěstních klínů je po výteč západoevropskou.

industrii klade na východ, kdež lze spíše postihnouti přechody z palaeolithických kultur v neolith. Ve všem následovati BAYERA je ovšem těžko. Nepřihlížíme-li ani k těžce doložitelné hypotese o severském praaurignacienu (BAYER sám upozorňuje na hypotetičnost svého názoru) a k některým rozporům, jest v jeho názorech mnoho předpokladů, které jsou pravděpodobny, ale nejsou dosud nijak doloženy. Je také pochybné, vyvinula-li se rasa přímořská z neanderthálské rasy, která právě byla nositelkou industrie pěstních klínů. Ojedinelé nálezy negroidů grimaldských, provázené zvláštními industrií čepelovou, nemohou na věci ničeho měniti, poněvadž pravděpodobně nenáležely ani rase neanderthálské, ani rase aurignacké, nýbrž byli zvláštní rasou, žijící v kultuře capsienké. Této velmi důležité skupiny, z níž snad vycházely poledové skupiny mikrolithické, si BAYER hrubě nepovšiml.⁶⁶⁾ Po našem soudu jsou teorie o pravlasti evropského lidstva neolithického a jeho kultury předčasné, protože právě východní krajiny jsou po této stránce dosud nejméně probádány. Můžeme je přijímati, jako více nebo méně dobré pracovní teorie, s konečným úsudkem však třeba vyčkati dalších výzkumů. Zbytečno je ovšem též předpokládati nějaké silnější, katastrofální vyhlazení Evropy na konci díluvia, jako to činí J. de MORGAN, protože v celé době palaeolithické nebyla Evropa hustě osídlena. Nej hustěji byl zalidněn západ a hustoty ubývá směrem na východ. Posuzujeme-li hustotu osídlení podle nálezu, třeba vždy pamatovati, v jakých časových hranicích se vystřídaly jednotlivé stupně a mnoho-li po nich zbylo stop. Po ústupu ledovce seřídlo obyvatelstvo v Evropě jen relativně, protože se rozšířilo po velkých plochách dosud nepřístupných krajin. Zdá se, že tomuto rozptýlení nasvědčuje právě stupeň maglemosský a mikrolithická industrie, rozšířená nejen na západě, nýbrž i na východě v Polsku a na Ukrajině.⁶⁷⁾ Pokud ovšem souvisí mikrolithická industrie v severovýchodní Evropě s Ukrajinou, druhým to ústředím palaeolithické industrie čepelové, nedovedeme dosud říci a nepochybuje o tom, že podstatný pokrok v řešení otázky zalidnění Evropy v neolithu nebude dotud možný, dokud nebudou tyto krajiny systematicky probádány.

V Čechách i na Moravě je otázka hiatu velmi zjednodušená tím, že u nás pravděpodobně byl. Nerozhoduje tu ani bezpečně ověřený PETRBOKŮV nález mikrolithických předmětů na duně mezi Kozly a Neratovicemi, protože jest to zcela ojedinelý případ, a uložení této industrie také nedovoluje nijakých závěrů. Předměty leží na povrchu duny a prokopáním několika větších ploch do hloubky 80 cm nebylo nikde zjištěno ani ložiska, ani kulturní vrstvy, která by byla obsahovala aspoň stopy po mikroindustrii roztroušené na povrchu. Zjištěna byla v duně ohniště, avšak ta obsahovala poměrně mladou keramiku hallstattskou, nikoliv však mikrolithy. Že tu jde o úmyslně retušované nástroje, nelze ovšem popřít. Zvláště typická příčná šípka v podobě lichoběžníka s dobře retušovanými postranními hranami a několik retušovaných hrotů určují nálezy jako mikrolithy, nálezové poměry však nedostačují, aby se jich mohlo využítí.

Nejstarší české obyvatelstvo neolithické příslušelo k veliké oblasti páskové keramiky. Bylo to obyvatelstvo po větce rolnické, volící si s oblibou za sídla krajiny sprašových půd. Na celé rozloze této kultury můžeme sledovati určitou podobu tvarů nádob i výzdoby a řadu kulturních prvků, které byly příčinou domněnky, že jde o rasové, nebo kmenové příbuzný lid. Více než-li pouhou domněnkou ne-

⁶⁶⁾ COUTIL, L. Compt. rend. du XIV. Congr. int. d'Arch. et d'Anthr. préhist. Ženeva, 1912, str. 303 a násl. — M. BLANKENHORN, Die Steinzeit Palästina — Syriens und Nord-Afrika, II. Lipsko, 1921.

⁶⁷⁾ Ve své „Studii“ jsem vyslovil pochybnost o mikrolithické industrii v Polsku, znaje ji jen z nedokonalých obrazů ve starších pracích. Novější publikace polských a ukrajinských badatelů mne však přesvědčily o její nepochybné existenci.

může tento názor býti, protože není bezpečným předpoklad, že určitá kulturní oblast značí určitou kmenovou nebo národní jednotku a poněvadž jde o kultury příliš staré a dosud — aspoň v některých krajinách — málo probádané. Odmítati ji předem ovšem nelze, třeba však vyčkati dalších výzkumů. Je na snadě, že na takové rozloze, na jaké byla rozšířena pásková keramika, nemohla býti na všech místech kultura naprosto shodná, a že vznikaly rozličné menší oblasti a v nich místně zbarvené skupiny. To souviselo též se vzdáleností od původního ústředí a od síly vlivů okolních kultur. V Evropě je totiž v plném neolithu několik kulturních oblastí navzájem se podstatně lišících a původně i místně oddělených. Na západě je na Iberském poloostrově a v střední a jihozápadní Francii oblast západoevropská.⁶⁸⁾ Nazval jsem ji v „Studii“ „atlantickou“ — tento název však nevystihuje zcela její rozlohu a zavádí k nesprávným představám. Proto od něho raději upouštím. (Pojmenováním západoevropská oblast ovšem není také skutečný stav přesně vyznačen.) Souvisí se severozápadní Afrikou, je přibližna kulturně na Sicílii a v jižní Itálii, na sever zasahují její výběžky do Británie a na východ do švýcarských nákolí a na horní Rýn. Ve Skandinávii a v severozápadním Německu je oblast nordická, jejíž výběžky zasáhly hlavně v mladším neolithu, daleko na východ a na jih. Kulturu ve východním Pobaltí, Finsku a v části Ruska lze všeobecně nazvatí kulturou keramiky hřebenové.⁶⁹⁾ V jihovýchodním Rusku, hlavně v Podkavkazi, je zvláštní oblast, která souvisí nepochybně s kulturami předoasijskými. Fatjanovská kultura středního Ruska⁷⁰⁾ patří as z velké části do této „podkavkazské“ oblasti.⁷¹⁾ V přední Asii byla oblast, zaujímající mnoho kulturních skupin — snad ji bude možno jednou nazvatí oblastí elamskou — dnes však ji nelze ještě přesně vymeziti, ani co do rozlohy, ani co do obsahu. Jen tolik je jisto, že významným prvkem v ní bylo pomalování nádob přímočarým ornamentem a schematicovanými lidskými podobami. Její přímé vlivy, nebo skutečné výběžky lze tušiti ve východních skupinách evropské kultury neolithické.⁷²⁾ Na velkou podobnost pomalované keramiky na Ukrajině s nálezy v Suzách upozornil již V. ŠČERBAKIVSKIJ. Ve východním Středomoří vznikla oblast aegaejská,⁷³⁾ která je výslednicí křížení rozličných oblastí⁷⁴⁾ a uplatnila se hlavně až v době bronzové. V střední Evropě a na Podunají je veliká oblast páskové keramiky, skládající se ze dvou okruhů, severozápadního a jihovýchodního. V celé oblasti je množství skupin a v těchto se opět rozpoznávají rozličné „typy“ nebo „slohy“ — místní, někdy zcela bezvýznamné obměny téže skupiny.

⁶⁸⁾ TALLGREN, A. M. Die Kupfer- u. Bronzezeit in Nord- u. Ostrussland. Finnska Fornminnesför Tidskrift XXV, 1911, str. 45. — L'âge de la Russie centrale. Ibid. XXXII, 1910. EBERT, M. Südrußland im Altertum, Bonn a Leipzig, 1921, str. 47.

⁶⁹⁾ ŠČERBAKIVSKIJ, Malinovana neolityčna keramika na Poltavštyni. Naukovyi zbirnik Ukrainskoho Universitetu v Prazi I. Praha, 1923. DUSSAUD, R. Les civilisations préhelléniques dans le bassin de la mer Égée. Paris, 1910. WACE and THOMPSON, Prehistoric Thessaly, Cambridge, 1912. MOSSO, Escursione nel Mediterraneo e gli scavi di Creta. Milano, 1910. — Le origini della Civiltà mediterranea. Milano, 1912. HALL, H. R. Aegean Archaeology, London, 1915. FIMMEN, D. Die Kretisch-mykenische Kultur, Berlin 1921. — Srov. též: THOMPSON, R. C. The British Museum excavations at Abu Sahrain in Mesopotamia in 1918. Archaeologia LXX. 1920. Srov. též: Proceedings of the Soc. of Antiqu. of London. XXXI, 1919, str. 72. XXXII 1920, str. 22. J. de MORGAN, L'Humanité préhistorique. Paris, 1921. G. GLOTZ, La civilisation égéenne. Paris, 1923.

⁷⁰⁾ Srov. MENGHN O., Nachtrag, str. 680 a 702, násl.

⁷¹⁾ MENGHN O., Nachtrag, str. 721, podává stručný, ale velmi výstižný přehled této oblasti.

⁷²⁾ MENGHN O., Nachtrag, str. 727 násl., popisuje fatjanovskou keramiku v oddílu nazvaném „Kavkazským kmenem keramickým“, klade ji na konec neolithu.

⁷³⁾ MENGHN O., Nachtrag, str. 792, nazývá tuto skupinu „předoasijskou“ a upozorňuje na Elamské výkopy, a odvolává se hlavně na dosud mi neznámou práci Christianovu (MAGW. LIV. 1924, str. 37).

⁷⁴⁾ MENGHN O., Nachtrag, str. 795 násl. Aegaejská kultura se skládá ze spodní vrstvy africko-středomořské, předoasijské a podunajské.

Každá z těchto oblastí působila na své okolí a záleželo jen na její expansivnosti a na odolnosti sousedních kultur, jak daleko která pronikla. Čím byla skupina vzdálenější od svého ústředí, tím méně kladla odporu a tím snáze podléhala změnám. Tato ústředí si ovšem nesmíme představovat jako „pravlast“, t. j. omezené místo, kde kultura vznikla a odkud se šířila. Vypělé, místně omezené, expandující centrum je po mém soudu vždy druhotné, t. j. vzniklo v určité kulturní oblasti shodou příznivých okolností, vyšinulo se nad průměr a živilo svou expansí starou, matečnou kulturu.

Ústředí páskové keramiky dosud bezpečně neznáme. Zpravidla se udává za pravlast „dolní Podunaj“, nebo i přesně Butmír, jež i Hörnes⁷⁰⁾ pokládal aspoň za velmi blízký hledané pravlasti. Z Podunaj se prý lid páskové keramiky stěhoval v několika vlnách na západ. V dolním Podunaj byla hledána pravlast páskové keramiky hlavně z důvodů stylistických; tvary nádob páskové keramiky, zvláště pak keramiky volutové, upomínají na tvary vyrobené z tykvi. Když CONZE upozornil na možnou souvislost tvarů i výzdoby hlíněných nádob s technikami jiných hmot, objevily se ihned v prehistorii hypotézy o technickém ornamentu a hledaly se vzory keramických skupin v nádobách přirozených. (Tykve, skořápky vajec a ořechů, koše, kožené vaky, a pod.). Nejdále v té příčině zašel C. SCHUCHHARDT⁷¹⁾ (Korbflecht-Leder-Beutel-Kürbissstil), jenž provedl toto přirovnání pro všechny evropské skupiny. Pásková keramika patří ovšem k stylu tykvovému. Tykev (*Lagenaria vulgaris*) je rostlina původně tropická. Záhy však byla pěstována i v severnějších končinách a dnes na př. dozrává i v jižním Podunaj. Vyskytují-li se v střední Evropě tvary nádob odvozené od tykve, vznikly určité v krajích, kde rostla a byly na sever přineseny. Tento názor podporovaly rozličné nálezy keramiky, upomínající ve mnohém na středoevropskou skupinu. Z nich byl hlavně Butmír pokládán přímo za východiště (WILKE), nebo aspoň za naleziště pravlasti velmi blízké (HOERNES). Blíže pravdě byl HOERNES, jenž posuzoval butmírský materiál v celku; WILKE⁷²⁾ se omezil jen na plastické spirály, které však do vlastní, starší páskové keramiky nepatří. Dobrých nálezů, jimiž by bylo bývalo možno ověřiti „pravlast“ v dolním Podunaj, však nebylo a známý materiál byl z větší části určen jako mladý. Typologicky nejstarší tvary byly nalezeny vždy jen v střední Evropě a to po výtce v Čechách, na Moravě, v Durynsku a v Dolních Rakousích. Současně se začala šířiti snaha odvozovati evropské kultury ze severu a spojovati je s otázkou arijskou. Byla to reakce na všeobecně rozšířený názor severských badatelů o jihovýchodním původu evropského lidstva a jeho kultury. (WORSÆ, S. MÜLLER, MONTELIUS). M. MUCH⁷³⁾ hledal původ páskové keramiky v Durynsku, navazuje zřejmě na nesprávnou theorii WILKEOVU o vzniku spirály i voluty ze soustředných kruhů posunováním. KOSSINNA (l. c.) spojuje páskovou keramiku s jižními Indogermány, kteří přišli arci ze severu. Hypothese

70) HOERNES M., Urgeschichte d. Bild. Kunst. II. vyd. str. 278.

71) SCHUCHHARDT C., Das technische Ornament in den Anfängen der Kunst. PrZ. I. 1909, str. 49. násl., 351. násl.

72) WILKE, G. AfA. N. F. VII. str. 298—344. — ZfE. 1906. — Glasnik Zemalji. Mus. u Bosni i Herz. XXI. 1909, str. 177—210. — Spiralmaeander Keramik und Gefäßmalerei Hellenen u. Thraker. Mannusbibl. I. Würzburg 1910. — Wieseusch. M. aus Bosn. u. d. Herz. XII. 1912, str. 29—67. WOLF, G. PrZ. III. 1911, str. 1—51. RADEMACHER, C. Neuere Funde aus dem Reindl. Opuscula Montelio dicata. Stockholm, 1913, str. 37—44. SEGER, H. AfA. V. (1906) str. 116. — Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. N. F. VII.

73) MUCH, M. Die Heimat der Indogermanen im Lichte der Urgeschichtsforschung. Berlin, 1902.

o jižním původu a pohybu na západ ovšem nezmizela úplně (KOEHL⁷⁴), SCHLIZ⁷⁵), SCHUMACHER⁷⁶) a j.), avšak mínění nebylo ustáleno. Archaické tvary středoevropské přivedly pak MENGHINA⁷⁷) na myšlenku, že původ páskové keramiky jest hledati v některé ze středoevropských zemí, kdež se vyvinula z palaeolithické kultury.) Z této kombinace by ovšem bylo třeba předem vyloučiti Čechy pro nedostatek nálezů přechodních a celkem nepatrné osídlení v palaeolithu; Morava by rovněž nepadala na váhu, protože tam jsou známé tvary volutové keramiky vesměs mladší tvarů českých. Podobně je tomu i na západ od Čech, tak že by zbývaly jen Dolní Rakousy. Ty však jsou právě průchodní zemí na podunajské dráze, a souvisí se Slovenskem a Maďarskem. Je-li v Dolních Rakousích pásková keramika opravdu velmi stará, starší nežli v Čechách, na Moravě a v Durynsku, je to prostě první západní etapa na cestě z jihovýchodu.

Časové rozdíly mezi středoevropským a podunajským materiálem mohou však býti jenom zdánlivé. Není vyloučeno, že zdánlivě staré tvary české jsou jen archaické a že se udržely v střední Evropě nepoměrně déle, než-li na jihu, takže tu vznikla zvláštní, samostatná skupina s centrem nepochybně v Čechách nebo v Durynsku. Na jihu byl vývoj prudší, protože do Podunají a na severní Balkán vyzařovaly úsilné mocné kultury, takže tam nezbylo času, aby staré formy se náležitě uplatnily, rozvinuly a vyžily, jako to bylo možno v Čechách. Největší obtíž v určení pravlasti páskové keramiky, nebo spíše směru odkud přišla, — protože o úzce omezené „pravlasti“ nemůže býti řeči — působil nedostatek ověřených, methodicky získaných nálezů. Ani v Uhrách, ani v Srbsku se nepracovalo systematicky. Jediný, methodicky jistě správný výkop podnikl VASIČ⁷⁸) ve Vině — ale to nebyla bohužel lokalita, jaké potřebujeme. Byly tam mocné kulturní vrstvy, obsahující několik období. Kdo zná, jak mohou býti takové vrstvy již od pradávna promíchány, pochopí, že pro naši otázku nemohla Vinča přispěti ničím, nebo téměř ničím. Vinča jest nad to ve své podstatě jednak mladší, než-li období námi hledané, jednak ji silněji zasáhl vliv skupiny jihovýchodní. Sám jsem měl příležitost sondovati veliké sídliště na „Karaši“ u Karlovců Srbských, které obsahovalo o něco starší keramiku než-li je Vinča, a také čistší, méně dotčenou jihovýchodními vlivy, avšak ani tam jsem nenalezl

⁷⁴) KÖHL, K. Neue prähistorische Funde aus Worms und Umgebung, Worms 1896. — Nachträge zu den Berichten über neue prähistorische Funde aus Worms und Umgebung. Quartalblätter d. hist. Ver. f. d. Grossherzogtum Hessen, N. F. II, č. 3, Zvl. ot. — Die Bandkeramik der Steinzeitlichen Gräberfelder und Wohnplätze in der Umgebung von Worms, Festschr. zur 34. Versamml. der D. A. G. Worms, 1903. — Mannus IV., 1912, str. 49 násl. VI, 1914, str. 53—84. REINECKE P. West. Z. XIX. 1900, str. 233; Mainzer Z. III, str. 44—68; IV, str. 90—91.

⁷⁵) SCHLIZ, A. Das steinzeitliche Dorf Grossgartach, Stuttgart, 1901. — MAGW. XXIV. 1904, str. 378—385; — ZfE. 38, 1906, str. 312—345. — Afa. N. F. VII, str. 256; — PrZ. II, 1910, str. 105—144; III, 1911, str. 238—256; — Die Keramik der Pfahlbauten. Opuscula Montelio dicata. Stockholm, 1913, str. 24.

⁷⁶) SCHUMACHER, K. VIII. Ber. d. R. G. Com. Frankfurt, 1917, str. 60.

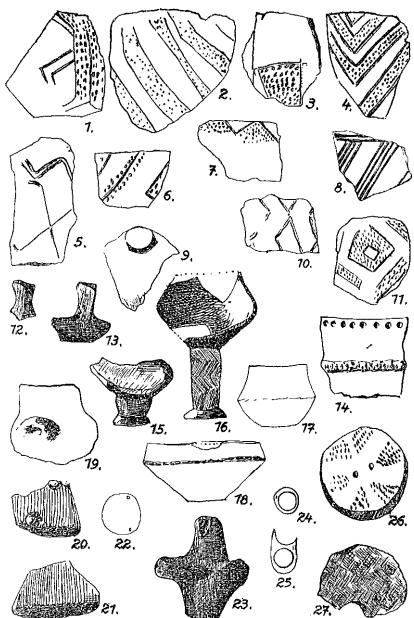
⁷⁷) Ústní sdělení.

⁷⁸) VASIČ, M. M. Die Hauptergebnisse der prähistorischen Ausgrabung in Vinča i. J. 1908. PrZ. II, 1910, str. 23.

^{*)} MENGHIN O., Nachtrag, str. 774, vyslovuje nyní své mínění zcela určitě a jmenuje Čechy, Moravu a západní Polsko pravlastí páskové keramiky. Původ maeandru hledá v palaeolithu — „Schon in der ältesten bandkeramischen Gattung tritt das Mäanderornament viel häufiger in einem zersetzten Zustande auf... Denn dies setzt doch ein älteres, reineres Stadium voraus. Es lassen sich somit für die Hypothese, dass die Mäanderdekoration der Bandkeramik mit einer lokalen oder benachbarten Paläolithafazies zusammenhängt, immerhin triftige Gründe anführen. Was die fortlaufende Spirale anlangt, so kann sie leicht eine end- oder nachpaläolithische Fortentwicklung des Mäanders sein, die sich in diesem Kulturgebiet vollzogen hat, sei es zum einzigen oder auch zum ersten Male. Fest scheint mir nur soviel zu stehen, dass alle Spiral-dekoration der alten Welt mit der bandkeramischen genetisch irgendwie zusammenhängt“. — Nemohu ani po jistě duchaplných úvahách Menghinových změniti svého přesvědčení, že volutová keramika nevznikla v Čechách, nýbrž byla sem přinesena již hotová.

hledaného starého stupně páskové keramiky. Zajímavý nález v Jugoslávii byl hlášen nejnověji z Aradce u Bečkerku ve Vojvodině. KARAPANDŽIĆ⁷⁹⁾ tam vykopal tři kulturní jámy s keramikou, upomínající na naši mladší volutovou keramiku. V materiálu z Aradce jsou však též obsaženy prvky, které se uplatňovaly v období vypíchané keramiky, jako jsou zvláštní výčnělky na okrajích nádob, dále se tam vyskytly podstatné prvky kultury lengyelsko-jordansmühlské, jako: profilované misky, nádoby na nože a profilované, dvojkuželovité hrnky. Kanelované nádoby, shodující se s jinými nalezšti na dolním Podunaji (Butmír, Vinča), patří, jak se zdá, plně do oblasti páskové keramiky a nebylo-li hned částí jejího původního obsahu, přiřadilo se k ní jistě již ve velmi dávnejší době (obr. 15). Není-li Aradac starší stupně Butmírského, jest s ním aspoň současný a možno jej pokládati za jeden ze spojujících článků mezi severními a jižními skupinami páskové keramiky. Význam Aradce jest však ještě dalekosáhlejší: Naznačuje nám zcela jasně odkud přišly vývojové impulsy do našich krajín a dokazuje nadevší pochybnost, že většina zjevů na mladších tvarech naší páskové keramiky jsou jen otěle tvary jižní. Výkopy na Aradci ukazují dále, že dosavadní názor o malém stáří jižních skupin páskové keramiky nebyl správný; neznalo se prostě starších tvarů, protože se nikdo z domácích badatelů těmito otázkami nezabýval. Jakmile se však počne systematicky badati a materiál hledati, nepochybují po svých zkušenostech s jihoslovanským materiálem, že se najde celá vývojová řada. Snad v ní bude scházeti nejstarší stupeň, který schází téměř všude, protože z přirozených důvodů se zachovala nejprimitivnější keramika málokde. Jest ovšem ještě jiná otázka, vznikla-li pásková keramika vůbec teprve v Evropě, nebo byla-li přinesena — aspoň v nejprimitivnějších tvarech — lidem, proudícím do Evropy z jihovýchodu. Po mém soudu je druhý případ pravděpodobnější.

O souvislosti páskové keramiky s celkovým vývojem evropským nemůže být pochyby. Tvary kamenných klínů a seker (kopytnatý klín a plochá sekerka) lze odvoditi z campigienských⁸⁰⁾ prarvarů právě tak snadno, jako klíny s tenkým a s tlustým tylem. Proto se dosud nevzdávám svého názoru na středomořskou prakulturu, jež jsem stručně naznačil v „Studii“ a připomínám jen, že nové práce

Obr. 15. Keramika z Aradce.

⁷⁹⁾ KARAPANDŽIĆ, D. Aradac. Starinar, Beograd, 1923 str. 175.

⁸⁰⁾ Srov. též Ph. SALMON, D'AULT DU MESNIL, L. CAPITAN, Le Campignien. Fouille d'un fond de cabane au Campigny, Com. de Blangy sur Bresle, Seine - infér. Rev. mens. VIII, 1898, str. 395, a L. PIGORINI, Continuazione della civiltà paleolitica nell. età neolitico. Bull. Paletn. Ital. XXVIII, 1902, str. 158.

BAYEROVY (l. c.) jej jen potvrzují, ačkoliv postupuje BAYER naprosto jinou metodou a pracuje s jiným materiálem než-li já.

Osídlování Evropy na počátku neolitické doby mohlo se dít jen podél pobřeží, protože vnitrozemí pokrýval neproniknutelný prales. Nejstarší kultury, campignienská a ertebölská (kjökkenmøddingská), se vyskytují právě jen na pobřeží. Pazourková industrie se v těchto dobách shoduje od syrského pobřeží až do Dánska na všech místech. Jinak je ovšem s keramikou. Ertébölská keramika, hrubé nádoby se špičatým dnem rázu značně archaického, je význačná jen pro nordickou skupinu. V campignienských nálezech se vyskytla také keramika, avšak nebyla náležitě určena po stránce stratigrafické. V celém pobřežním pásu není jednotnosti, ačkoliv tu a tam lze postihnouti některé více, nebo méně shodné prvky. Tak na př. pohárovitý tvar ertébölských nádob se špičatým dnem upomíná do jisté míry na velmi staré nádoby z předdynastické doby. Nelze tu ovšem snadno předpokládati nějakého genetického vztahu, avšak přece možno připustiti aspoň společnou základní myšlenku, jež dala vzniknouti na dvou odlehlých místech podobným tvarům. Protáhlý tvar nádob a špičaté, nebo aspoň kuželovité a zaoblené dno vyskytují se často v Středozeří i v jiných, vzdálenějších oblastech a bývají zpravidla znakem starých kultur. Úmyslně vyrobené ploché dno jest vždy znakem mladšího vývoje. V ertébölském stupni se vyskytují též vejčité, nebo kulovité nádoby s malými úsky, na něž se zpravidla zapomíná při posuzování nejstarší neolitické keramiky. Tyto nádoby upomínají na význačný tvar jiné oblasti, která se rozvinula na Podunaji, ovšem později, než-li na severu stupeň ertébölský. Není a nemůže býti mezi nimi genetické spojitosti, avšak, právě jako egyptské tvary mají i tyto nádoby společný základ v evropských pratevarech. Kulovité nádoby nejsou výhradou páskové keramiky, nýbrž vyskytovaly se od nejstarších dob v rozličných skupinách, buď skutečně mezi nejstaršími tvary, nebo jako survivaly a archaisující formy v mladších obdobích. V páskové keramice nabyla vynikajícího významu proto, že byly v ní po jistou dobu tvarem jediným a staly se základem všech jejich forem.

Nedostatek prastarých tvarů keramických v ostatním pobřežním pásmu nemůže býti mému názoru na překážku, protože, nenašlo-li se jich dosud, nelze tvrditi, že jich tam vůbec nebylo. Nepřihlížíme-li ani k přirozeným příčinám, jako jest špatná jakost hlíny, nedokonalé vypálení a poměrně velká vzácnost — víme, že i v Dánsku a v Šlesviku a Holštýnsku se jich našlo velice málo (v Kielském museu jediná nádoba z Ellerbecka) — dostačí, uvědomíme-li si, jak až do nedávna se ve Francii málo dbalo studia keramiky. Vždyť i Déchelette byl v otázkách po neolitické keramice naprosto bezradný. Prozatím jest se nám spokojiti aspoň s typologií kamenných nástrojů, která zjistila všude v nejspodnějších vrstvách neolitických campignienské tvary. Pazourková industrie o sobě zajisté nedostává určití kulturní oblasti, ale je třeba uvážiti, že kromě ní a kostěných nástrojů neznáme dosud jiných prvků kulturního obsahu ve větší části oblasti v pobřežním pásu. Z ní pak můžeme souditi, že na celém pobřeží Evropy, od Syrie až do Baltického moře byla na počátku jednotná kultura původu mimoevropského.

Nemůže býti o tom sporu, že tato jednota byla jen relativní, a že hned od počátku se v ní jevily jisté místní rozdíly, které prodlením času se zvětšovaly; přes to však ji můžeme v celém rozsahu pokládati za společnou prakulturu pobřežního obyvatelstva. Spor může býti jen o směr, jímž se campignienská kultura dostala na sever. Možny jsou dva proudy a o každém z nich lze uvéstí důvody pro i proti. Jeden, delší, se posunuje podél pobřeží, nejprve na západ na poloostrov Iberský a z něho dále na sever, druhý vede přímo na sever od Černého moře k východním břehům moře Baltického a šine se po jeho jižním břehu na západ. Pro tento druhý

proud není dosud na východě známo s dostatek campigienských tvarů, které by měly označovat jeho stopu; za to však možno ve tvarech východoevropské keramiky hřebenově vidět survivaly staré základní myšlenky, z níž vznikaly nádoby se špičatým dnem.

Z této dosud hypotetické prakultury se vydělily jednotlivé kulturní oblasti, k nimž byl dán základ v její prvotní diferenciaci tím, že se nově přichozí lid setkával s roztroušenými zbytky obyvatelstva doby poledové, žijícího ve vyznávající kultuře palaeolithické, mísil se s ním a přijímal některé z jeho kulturních prvků; kde byly tyto palaeolithické pozůstatky značnější, tam byl svérázný vývoj pronikavější a tím značněji se odchýlila ona oblast od původních společných prararů. K diferenciaci přispívaly ovšem též časové rozdíly v postupu jednotlivých vln, jež se přesunovaly od východu na západ; nelze totiž předpokládati, že posun obyvatelstva i kultury z východu se udál rázem a že vycházel z jediného místa a postupoval vždy touže cestou. Pokud trvalo atlantické klima, bránil prales v postupu na přič Evropou a kmeny mohly se posunovat jen podél volného pobřeží. Snad právě to bylo příčinou jistých, nepopíratelných shod mezi oblastí západní a severskou.

Nedotýká se nikterak otázky po původu askalonské kultury BAYEROVY (l. c.), a jeho ostatních s ní souvisejících hypothes, v tom s ním plně souhlasím, že její pravlastí byla severní Afrika a přední Asie a že z ní — a jen z ní — se mohla vyvinouti evropská prakultura, již zastihujeme na nejrůznějších místech, jako stupeň campigienský.

Ze středomořské prakultury se vydělil již v pradávných dobách Egypt a pokračoval rychle na dráze vývoje, dik zvláště příznivým přírodním podmínkám. Náhlý vývoj jej brzy vzdálil od staré základny, tak že tam vidíme už v praedynastické době v šestém tisíciletí před Kr. svéráznou, vyspělou kulturu v prudkém varu vývojovém, který z prvních dynastií vydává plody vysoké technické i umělecké úrovně, nepřipomínající téměř již ničím starou, základní prakulturu. A přece můžeme na počátku vývoje egyptské kultury postihnouti tytéž prvky, jaké pozorujeme v druhých oblastech středomořské prakultury. Vyskytují se tu pohřby ve skrcené poloze, i ve velkých nádobách (pithoi), vyskytují se tu tytéž tvary nádob (černá a červená rytá keramika, kulovité nádoby) a též ornamenty, s jakým se setkáváme v nejspodnější vrstvě v Knossu. Tyto tvary a tyto ornamenty se opakuji téměř ve všech ostatních středomořských oblastech v počátečních stádiích vývoje. Časové rozdíly nedovolují ovšem spojovati ony zjevy v genetickou závislost, tak že je lze pokládati jen za konvergentní výsledky vývoje ze stejných předpokladů a za podobných podmínek. Pozdější rozdíly — vysoká úroveň v Egyptě a poměrný primitivismus v ostatních oblastech — jsou z části výsledkem různosti podmínek, která se na nižším stupni vývoje tolik neuplatňovala. Pokud v Egyptě spolupůsobily na pronikavější vývoj mísení ras a vlivy kultur východních, o tom by dnes bylo předčasně se šířiti a třeba vyčkati, až moderní egyptologie a archaeologie orientální snesou nový materiál a vypracují si modernější metody, než-li byly staré metody, čistě filologické.⁸¹⁾

81) Nelze přece za to mít, že kulturní lidstvo se omezovalo jen na středomořskou pánev a dále na východ v Asii, že byly jen hordy barbarských divochů, očekávajících příchod šířitelů kultury ze severní Evropy. Kromě středomořské oblasti byly i jiné, podobné kulturní okruhy na východě, kdež rozkvétaly staré a mohutné civilisace. Ty rovněž vysílaly v době rozkvětu kulturní vlny a expandovaly do okolí a právě v střední Asii a v Mezopotamii, kde se křížily východní expanse středomořská se západní expansí asijskou, vznikla mocná ústředí, jež v různých dobách zasahovala různou silou v evropský vývoj. Materiálu, jímž by bylo možno zdůvodniti tento názor, jsou již spousty; jest však dosud velice roztržštěn, protože vlastní praehistorické badání bylo orientalistům zpravidla zcela vedlejší věcí a materiál byl sbírán „jen tak s sebou“ při jiných, zdánlivě vědeckějších výzkumech. V novější době nastal však již potěšitelný obrat a lze doufati, že v dohledné době se stane dokonalá náprava. Poměrně úzký rámeček této práce nedovoluje mi ovšem, abych se mohl o těchto otázkách podrobně šířiti.

Ostatní sever africký žil v primitivní kultuře, která se jen zvolna vyvíjela, podobně jako celé Středomoří. Severoafrická oblast zasahovala na západě až na Kanárské ostrovy, na severu zaujala ostrov Maltu, Sicílii a snad Jižní Itálii, na východě ji omezoval Egypt. Jak daleko sahala na jih, nelze dnes určit, protože se její jižní hranice ztrácí v Saharské poušti, která se od těch dob jistě posunula o mnoho na sever. Malta byla nepochybně důležitým bodem, jenž spojoval severoafrickou oblast se západními výběžky oblasti jihovýchodní. V západní Evropě, ve Španělsku, Portugalsku a v jižní Francii vznikla s ní příbuzná oblast, jež se záhy rozpadla na menší skupiny se svérázným vývojem. Jedna z těchto skupin, zvoncové poháry, zasahovala později svými vlivy až do střední Evropy.

Obě oblasti, africká i západoevropská, se stýkají s kulturou východního Středomoří a jak se zdá, zasahují, ovšem jen velmi slabě, i do oblasti podunajské.

Poměr mezi podunajskou oblastí a východním Středomořím není ještě náležitě objasněn, protože nejsou v něm všechny skupiny dosud stejnou měrou zpracovány. Nejlépe je známa skupina thessalská, jež souvisí se skupinou bulharskou a jeví četné vztahy k Malé Asii. V Malé Asii jest třeba ještě mnoha systematických výzkumů, nežli bude lze přesně určití tamní skupinu. O neolithu v nejvlastnější oblasti potomní aegaejské kultury, řecké pevniny a ostrovů, jest rovněž velmi málo známo. Ani na Krétě není lépe; něco málo neolithických střípků bylo získáno pokusnými výkopy na nádvoří paláce v Knossu, ale to nikterak nedostačí k správnému posuzování. Proto nedovedeme ještě dnes říci, jaký podíl na vývoji aegaejské oblasti mají Egypt a Asie a neznáme dosud rozsahu vlivů, jimiž sama působila na sousední oblast podunajskou. Zdá se, že ostrovy, kromě Kréty, která jest kulturní skupinou o sobě, nebyly v čistém neolithu osídleny vůbec, nebo jen nepatrně a teprve v eneolithické době se počaly usilovně vyvíjati. Třeba si ovšem uvědomiti, že tato eneolithická doba je v ostrovní oblasti mnohem starší, než-li v střední, nebo v západní Evropě.

Obě skupiny podunajské oblasti vznikly po mém soudu na středním Podunají v Uherské nížině a teprve později překročila jihovýchodní skupina Dunaj a pronikla na severní Balkán. Tato skupina byla záhy dotčena vlivy asijské oblasti a vyvíjela se samostatně v kulturní oblast, kterou jsem již dříve nazval „oblastí jihovýchodní po výtce“. Vlivy, vycházejícími z přední Asie, vznikla v ní pomalovaná keramika rázu lengyelského, která mocně expandovala do svého okolí. Cesty, po nichž se braly asijské vlivy na západ, jsou dnes ještě zahaleny v temno. Jest několik jasných bodů, které dávají tušiti onen postup, avšak nedostačí osvětliti celý problém. Thessalie, Bulharsko, Staré Srbsko, Vínča, Aradac snad jsou jednotlivými etapami na této cestě, avšak konečný úsudek, rozřešení otázky, nebude dříve možno, dokud nepoznáme ony kraje dokonale, jak po stránce stratigrafické, tak i po stránce zeměpisného rozšíření jednotlivých skupin.

Jihovýchodní oblast se rozčlenila v několik skupin, místně i časově rozdílných. Nejmladší z nich, pomalovaná keramika sedmíhradského rázu, se rozšířila na východ do Rumunska, Besarabie a oklikou přes Ukrajinu do Halíče. Přímé expansi na sever bránila mohutná hradba karpatská, kterou i pozdější proudy obcházely Ukrajinou. Tato pomalovaná keramika nevnikla daleko do Podunají; Sedmíhrady jsou její nejzápadnější hranicí. V Podunají se v mladším neolithu křižovaly rozličné proudy a střetaly se tam rozličné vlivy, jež pozměnily starou domácí keramiku k nepoznání. V té době se uchýlila část starého obyvatelstva do východních Alp a usadila se na několika místech, z nichž nejvýznačnější byla Ljubljanská blata a několik jezer v Horních Rakousích. Odtud vycházely některé prvky do okolí, avšak nikde ne-

způsobily pronikavých změn v domácích kulturách. Posléze zanikly i tyto ostrovy v kulturách bronzové doby.

Stará pásková keramika se šířila ze středního Podunají na sever a na západ. Před Alpami se zastavila a obcházela je, takže byly v horním Podunají její jižní hranici. Další hranici na západě byly Vogesy, Hardt a Taunus. Rýnským údolím mezi Westerwaldem a Hunsrückem pronikla ještě dále na západ,⁸²⁾ kdež byla zjištěna na levém břehu Meusy v sprašové půdě na západ od Liège.⁸³⁾

Méně příznivé poměry přírodní zadržely páskovou keramiku v postupu na sever. Zemědělce nelákaly rašelinné půdy a močály, ani písečné pláně severního Německa. Vidíme, že i v Čechách a na Moravě se omezuje osídlení jen na nejúrodnější kraje. Kromě toho však vyzařovala ze severních krajů svérázná kultura strohého lidu, vychovaného drsným podnebím mlžného severu — a ta, strohá, jako lid, ji vytvořivší, bránila mocnějšímu pronikání kultury páskové keramiky na sever i tam, kde přírodní podmínky by tomu nebyly bránily. Přibližnou hranici mezi oběma oblastmi vymezil správně Kossinna⁸⁴⁾ rovnoběžkou Magdeburka, nebo čarou, spojující Magdeburk s Berlínem. Hustoty obyvatelstva páskové keramiky ovšem na severu rychle ubývá a nejsevernější nálezy (Kl. Rietz, Ivno, Jessar), jsou jen ojedinělé, zabloudilé tvary. Ojedinělé prvky ovšem se dostaly náhodou velmi daleko na sever, jak lze souditi z některých nálezů; na př. mísa na nožce z Mogenstrupp v Dánsku⁸⁵⁾ upomíná tvarem i do jisté míry výzdobou na jižní prvky, nebo střep ze sídliště u Aalborga,⁸⁶⁾ zdobený krokvicovitým vzorem, složeným ze sedmi řádek jemných vpichů, se zdá prozrazovati jisté jižní vztahy. Uvedl jsem jen tyto dva příklady z mnoha jiných, ne, abych dokazoval p r o n i k á n í páskové keramiky daleko na sever, nýbrž jen, abych upozornil na možné ohlasy jejího vlivu v těchto krajinách. Pokud souvisí t. zv. „švédská pásková keramika“ se středoevropskou keramikou páskovou, nedovedu na ten čas říci, znaje ji jen z vyobrazení, podle kterých by ovšem nebylo lze pomýšleti na nějakou genetickou souvislost.⁸⁷⁾

Na východě nám přesné vymezení uniká, jednak z nedostatku důkladnějšího probádání východní Halíče a Ukrajiny, jednak proto, že tam silně zasahuje jiho-východní kultura, hlavně v mladším období, pomalovanou keramikou. Z východní Halíče je nejnověji hlášeno sídliště u Zalesćyků, na hranici Bukoviny.

⁸²⁾ *Bavory*: Řezno, Münchshöfen, Unterissling, Würmsee, Glonn, Waltersshofen, Kehlheim, Nordlingen, Eichelsbach, Heidingsfeld, Spessart, Wenigumstadt, Ruithofen u Männerstadt, *Württemberg*: Bocksteinhöhle, Cannstadt, Zuffenhausen, Hofmayer, Neckarsulm, Heilbronn, Frankenbach, Grossgartach, Osterburken.

Badensko: Heidelberg, Wieblingen, Ladenburg, Dossenheim, Rohrbach, Wiesloch, Jöhlingen, Bischoffingen (Michelsberg) Rauennegg, Bodman, Nussdorf, Maueraach, Wangen.

Alsasko: Stützheim, Dingheim, Ittenheim, Markenheim, Dachstein, Oberhausbergen, Eggisheim, Wolfisheim, Königshofen.

Palz: Wallbühl, Kirelheim, Flomborn, Wachenheim, Mölsheim, Osthofen, Monsheim, Schwabenberg, Frankental, Weinsheim, Hassloch, Alpsheim, Mohuč, Mundenheim, Guntersblum, Kirchlein, Hershheim, Nierstein, Lachen-Speyerdorf, Langenberg, Westheim, Marnheim, Holzweg, Schifferstadt, Armenbühl, Suppenfeld, Bachgëwanne.

Belgie: Niva, Bassenge, Omal, Frarnase.

⁸³⁾ M. de PUYDT, *Atelier néolithique de Rullen et découvertes faites sur le Territoire de Fouron-Saint Pierre*. Bull. Liégeois, 43, 1913, str. 191—253. R. INGELBEEN, *Stations néolithiques sur le territoire des communes d'Orroir et de Ruyen. (Flandres orientale)*. Ann. Soc. d'Arch. Bruxelles XXVII, 1913, str. 119.

⁸⁴⁾ KOSSINNA, G. Indogermanische Frage archaeologisch beantwortet. ZIE. 1902, „Ursprung“ Mannus. I. str. 20, „Vorgeschichte.“

⁸⁵⁾ MÜLLER, S. Stenalders Kunst i Danmark, Kjöbenhavn 1918, str. 33, obr. 120.

⁸⁶⁾ *Ibid.* str. 46, obr. 133.

⁸⁷⁾ ÅBERG, N. Studien über die Schönfelder Keramik, die schwedische „Bandkeramik“ und die jütändische Obergrabkeramik. Veröf. d. Provinzialmuseums zu Halle 1918. — La civilisation énéolithique dans la Péninsule Ibérique. Uppsala, 1921, str. 195 nsl.

Pásková keramika není ovšem ani na tomto vymezeném prostranství jednotná; rozpadá se na několik menších, tvarově různých skupin místních i časových. Různost současných místních skupin není však veliká a ve všech můžeme rozpoznati určité, shodné prvky. V literatuře koluje množství „stylů“ a „typů“, které však lze snadno zmenšiti na několik málo základních skupin. Bylo v tom mnoho diletantství a mnoho místního vlastenectví i osobní ješitnosti, jestliže se prohlašovalo za nový „typ“ každé sídliště, v němž se nalezla nějaká, často nepatrná a někdy i jen zdánlivá úchylna od sousedního materiálu. Zapomínalo se až příliš často, že keramika — a jen o tu jde právě v tomto případě — je výsledkem individuální tvůrčí činnosti a že i v nejpřísnějším stylu je možnost vyjadřování velmi rozmanitá, zvláště pak u primitivů, jakými byli nesporně lidé neolitičtí. K zmatku, způsobenému přemírou skupin, připojily se spory o jejich stáří. Byla doba — a její ohlasy zaznívají místy až na naše dny — kdy se oceňoval nález ne dle toho, čím obohatil vědecké poznání, nýbrž dle toho, jakého je stáří. Na tyto spory se vynaložilo mnoho času a mnoho úsilí, což bránilo i nejlepším badatelům užití ho k plodnější práci. Jediným jejich kladem bylo — a snad i za to stály — že důrazně ukázaly na nedostatečnost tehdejšího materiálu a na potřebu nových, systematických, methodicky správných výkopů. Nemůžeme se zde podrobně obíratí těmito otázkami a zmíníme se o nich na příslušných místech, ovšem pokud se dotýkaly české prehistorie a přikročíme k vylíčení jednotlivých skupin v Čechách, z nichž je nejstarší skupina keramiky volutové.

V prvním oddílu podáme postupně typologické přehledy jednotlivých skupin, pojednáme o jejich stratigrafii a o vztazích ke kulturám zemí sousedních. V druhém oddílu naznačíme závěry vyplývající z předchozích kapitol, a pokusíme se načrtnouti též relativní chronologii českého neolitu.

A. Starší období neolitu v Čechách.

I. Kultura keramiky páskové.

Českou keramiku páskovou rozpoznal již v sedmdesátých letech min. století L. ŠNAJDER, avšak jeho názory nedošly tenkrát povšimnutí, protože prof. J. SMOLÍK neuznával neolithu v Čechách vůbec a nekladl na keramiku větší váhy; jeho nástupce, prof. J. PÍČ, jenž již dobře rozpoznával keramické skupiny a jejich význam, zatížil celou otázku svou velmi pochybnou hypotézou o příchodu pokolení skrčených koster do Čech z Durynska teprve na počátku bronzové doby. „Pokolení skrčených koster“ pak bylo PÍČOVI velmi pružným pojmem, jenž objímal všechny kultury od neolithu až po dobu hallstattskou, s výjimkou jihočeských mohyl a kultury popelnicových polí. On kladl všechny skupiny keramické prostě vedle sebe, nestaraje se ani dost málo o jejich časové vztahy. Teprve BUCHTELA, NIEDERLE a na Moravě PALLIARDI mají zásluhu, že nejen správně rozpoznali slohové skupiny českého neolithu, ale — a to hlavně prvý z nich — že je náležitě určili časově. Jejich základní práce umožnily mladšímu pokolení pokračovati v badání na pevném podkladu a doplňovati a prohlubovati jejich systém dalšími podrobnostmi.

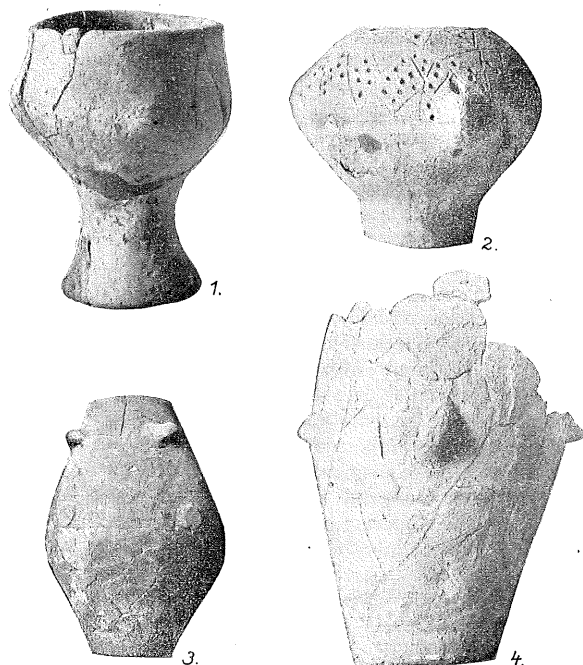
Podle tohoto systému se dělí český neolith na dvě velká období, starší, čistou dobu neolithickou a na mladší, dobu přechodní. Starší období je vyplněno keramikou páskovou, jejíž poslední výběžky přecházejí do mladšího období a tam zanikají ve spleti vlivů z cizích oblastí. Původní obyvatelstvo však nezmizelo, nýbrž splývalo s příchozími cizinci. Česká pásková keramika se dělí v podstatě na dvě skupiny, volutovou a vypíchanou keramiku, která však obsahuje též prvky pomalované keramiky jihomoravské a t. zv. typu jordanismühlského.

1. Skupina volutové keramiky.

Keramik a.

Základním tvarem nádob volutové keramiky je na celé její rozloze od dolního Podunají až po Meusu více, nebo méně seříznutá koule. Jsou to známé bombovité nádoby a polokulovité misky. (Tb. VIII. IX. XI. XIV. XX. XXII. XXVII.) Silnějším rozevřením okrajů misek vznikaly již v nejstarších dobách tvary kuželovité o stěnách rozličné

vydutých. Původně neměly páskové nádoby úmyslně vyrobeného dna, nýbrž byly na spodu oblé. Oploštění, jež se někdy vyskytuje, vzniklo samočinně sesednutím se měkké hlíny při výrobě nádoby. Později, avšak ještě v starším období se toto oploštění proměnilo v úmyslné dno. Zaoblené spodky nádob, nebo mírná oploštění nevymizela však po celou dobu trvání páskové keramiky a jsou pro některé tvary a skupiny právě výrazným znakem. Rozdíl jest jen v tom, že na starších sídlištích se vyskytují hojně a u všech tvarů, kdežto v mladším období se omezují jen na některé tvary. Záhy se též objevuje snaha po vytvoření hrdla u bombovitých nádob.

Obr. 16. Keramika z Butmíru u Sarajeva v Bosně.

Zprvu je to jen nesmělé protažení a vzpřímení okraje, které neustále sílilo, až vznikl nízký, baňatý tvar hruškovitý. Byl to přirozený výsledek potřeby nádob, z nichž by se pohodlněji odléval nebo odsypával obsah, nežli to bylo možno z nádob bombovitých. Zvláštním tvarem této vývojové linie jsou láhve. Jsou kulovitěho těla, jež přechází zvolna v protáhlý krk. V Čechách se jich dosud našlo velice málo; první láhev se dostala do Nár. musea z okolí Teplic (důl Karolina II. tb. XI. obr. 2.) a druhá, odchylného rázu, z Hoštky (tb. IX. obr. 10.); jest zajímavá jednak velmi vyvinutým hrdlem, jednak třemi svisle provrtanými úsky na obvodu a velmi jemně rýsovanou, zcela uvolněnou výzdobou při dně. V městském museu v Hradci Králové jest pěkná láhev z Úřetic (tb. XXVII. obr. 3.) Ve sbírce kons.

Jíry jsou láhve z Veleslavína (tb. VIII. obr. 27.) a z Bubenče (tb. XX. obr. 15.) Lahvovité nádoby vyskytly se na západ od Čech v Porýní i v Saské provincii.⁸⁸⁾

K lahvím se připojují amfory, vzniklé nasazením válcovitého hrdla na bombovitou nádobu. Jsou to první členěné tvary v páskové keramice, u nichž lze přesně rozlišovati hrdlo od těla. Hrdlo nebývá příliš ostře lomeno, nýbrž splývá s tělem nádoby více, nebo méně zmírněným přechodem. Původ volutových amfor není zcela bezpečný; jest možno, že vznikly vlivem jihovýchodního proudu kulturního. Nasvědčovala by tomu jejich nesporná příbuznost, ba přímo vývojová souvislost s moravskými nálezy z Boskovtýna, Střelice a j. v. v Palliardově sbírce, které na Moravě se vyvinovaly dále ve tvar t. zv. „puten“⁸⁹⁾ a ty souhlasí typologicky s nádobami z Butmíru v Bosně (obr. 16. č. 3. a 4.) a z Babské (Gradac) v Chorvatsku. Není však vyloučeno, že vznikly samovolně na celé oblasti páskové keramiky. Právě tak, jako vznikaly náběhy na hrdlo u bombovitých nádob z potřeby, vznikaly i amfory, které sloužily k přenášení tekutin a nosily se as na zádech, jak tomu nasvědčuje rozloha uch, nebo úšek, zpravidla vodorovných a umístěných po čtyřech na jedné straně a po jednom v největší baňatosti na straně protilehlé. V Čechách známe dosti nálezů střepů amfor, ale zřídka se podařilo nalézt nádoby celé. Největší zlomky byly nalezeny v Dobřanech u Plzně, v Chudonicích u Nov. Bydžova (obr. 17.), v Řeži u Klecan a v Teplicích (tb. XI. obr. 8, 17) a j. Celé rázovité tvary známe z několika nalezišť v Německu (Sasko-Durynsko).⁹⁰⁾

Vzácně se vyskytly bombovité nádoby s lomem v největší baňatosti a s hrotitými vypnulínami, vymačkнутými z nitra nádoby (Řež, tb. XII. obr. 3, 16, 18). Některé bombovité nádoby jsou protáhlé, tvaru vejčitého (tb. XIII. obr. 6, XVIII. obr. 13.), jiné se súžují od baňatého dna kuželovitě k okrají. U takových nádob bývají stěny v horní polovině téměř rovné (tb. XX. obr. 13, 17; XXVI. obr. 1—6; XXVII. obr. 7; XXIX. obr. 8.) Velikost nádob je rozmanitá. Výška kolísá od 1—2 cm až přes 60 cm, a v průměru bývají od 1 cm až přes 75 cm.

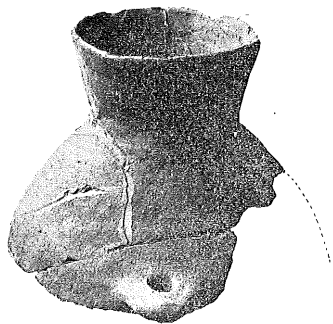
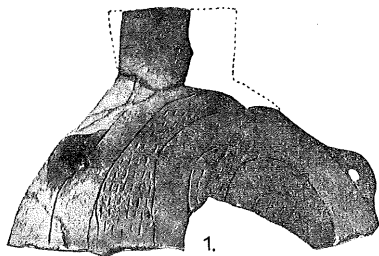
Volutové nádoby byly vyráběny z velmi různorodého materiálu, jehož rozdily jsou patrný i dnes, po všech chemických proměnách, způsobených vlivem srážkové vody a rozličných látek, obsažených v půdě. Hrubé nádoby byly formovány ze surové žlutky, k níž bylo přimíseno něco ústrojných látek, hlavně plev, aby hlína lépe držela. Povrch těchto nádob bývá nerovný, rozpraskaný, nikoliv však drsný. Barva se mění dle druhu hlíny a podle stupně vypálení. Vnitřní plocha nádob bývá černá. Na zevní straně bývají přetřeny vrstvou jemné hlíny. (Tb. XIII. obr. 3, 5—7;

⁸⁸⁾ *Flomborn*: KÖHL, Festschrift, tb. VII. obr. 13—15; VIII., obr. 2, 3, 8, 16, 20. *Sondershausen*: KLOPFLEISCH, Vorg. Altert. d. Prov. Sachsen. I. obr. 83 na str. 93. *Hornburg* (Mansfelder Seekreis, M. Eisleben); GRÖSLER, H. Geschlossene Vorg. Funde aus d. Kreisen Mansfeld, etc. JISTL. I. Halle, 1902, str. 174, tb. 20, 92. (Tato láhev, 22 cm vysoká, se podobá malé láhvi z Hořky), *Köln n. R.*: RADEMACHER, C. Neuere neolithische Funde aus den Rheinlanden. *Opuscula Montelio dicata*, str. 37—44 obr. 11.

⁸⁹⁾ RZEHA, A. Zur Kenntnis der neolithischen Keramik Mährens. Z. d. D. Ver. f. d. Gesch. Mährens u. Schlesiens. 13, str. 392—400. Na Moravě se vyskytly amfory zvláště usléchtých tvarů, t. zv. „putny“, s pomalovanou keramikou. CERVINKA, Moravské starožitnosti II. str. 81 (Dobroměřice, Ohrozin, Křenovice, Seloutky); ČERNÝ, F. Pravěk VII. 1911, str. 48—51 (Zábrdovice). V Palliardově sbírce jsou však amforovité nádoby, nalezené již s volutovou keramikou.

⁹⁰⁾ *Dingelsdt* (Kr. Oschersleben, M. Vernigerode); KOSSINNA, Vorgeschichte, tb. VIII. obr. 96. *Gross-Oerner* (Mansfelder Gebirgskreis. M. Eisleben); GRÖSSLER, Vorgesch. Funde bei der Gottesbeobachtung JISTL. VII. Halle, 1908 tb. XVI. obr. 4. *Köln n. R.*: RADEMACHER, C. L. c. obr. 12. *Ober Wiederstädt* (Mansfelder Gebirgskreis M. Eisleben); GRÖSSLER, I. c. tb. XVI. obr. 1—3; WILKE, G. Spiralmaeanderkeramik u. Gefäßmalerei. *Mannusbibl.* I. str. 23, obr. 26. KOSSINNA, Vorgeschichte, tb. VIII. obr. 94. *Tröbsdorf* (Kr. Querfurt; M. Eisleben); GRÖSSLER, Vorgesch. Gräber u. Funde im Amtsbezirke Burgscheidungen a. d. Unstrut (Kr. Querfurt). Jf STL. III. 1904, str. 107 násl. tb. XII. obr. 9. *Wester-Egelu* (kr. Wansleben; M. Eisleben); GRÖSSLER, Mansfelder Blätter XII. Eisleben, 1898, str. 206 násl. — JISTL. VII. 1908 str. 101 tb. XVI. obr. 5.

XIV. obr. 8, 9, 15, 17–19, 23; XV. obr. 1–4, 23–25, 27). V mladším období se vyskytují i velké nádoby z plavené hlíny, k níž byl úmyslně přimísen písek z rozdrčeného pískovce, nebo rozemleté horniny, jako svor, rula a žula. (Tb. XV. obr. 35; XXVII. obr. 1–3; XXIX. obr. 4). Kusy těchto hornin se vyskytují hojně v kulturních jamách na sídlišťích. (Chudonice u Nového Bydžova, Statenice, Molitorov u Kouřimi a j.). Povrch takových nádob bývá zpravidla drsný a jen výjimečně bývá přetřen vrstvičkou jemné hlíny, která však snadno odpadáva. Zbarvení drsných

Obr. 17. Volutové amfory z Chudonic (1) a z Dobřan (2).

nádob je rovněž rozličné, převažuje však šedavý, sytě červený a nahnědlý ton; rozdíl v barvě mezi vnitřní a zevní stranou nebývá značný. Přísada písku do plavené hlíny je pokrokem ve výrobě nádob, neboť se jím dosáhlo nejen větší pevnosti, ale i stejnoměrnějšího vypálení a nádoby při vypalování nepukaly.

Jiný druh nádob je roben z jemné hlíny. Jsou pravidelných tvarů, bývají na povrchu leštěny a zdobeny rytou ozdobou. Podle způsobu, jak byla hlína zbarvena, lze tento druh rozdělit na dvě skupiny. Do první skupiny bych řadil nádoby bílé, šedé, žlutavé, oranžové až hnědé. K druhé skupině čítám nádoby černé a to buď jen na povrchu, nebo i na lomu. V první skupině se rozhodovalo o zbarvení jen přirozené složení hlíny. Bílé, šedé a modré jily nezměnily při mírném vypálení příliš barvu a poskytovaly nádoby bílé až šedé. Příměsí železitých sloučenin, snad mísením jilu se žlutkami nebo červenými hlínami, vznikaly rozličné tony od žluté až po tmavou hněd. Připomínám, že mnohý z oranžových, červenavých a hnědých střepů patřil původně nádobám černým a změnil barvu tím, že upadl do ohniště, kdež se dodatečně vypálil. (Tb. IX. obr. 5;

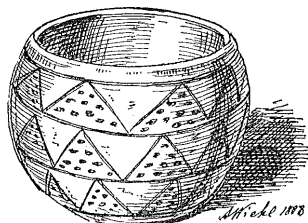
XVI. obr. 5, 6; XIX. obr. 1, 4–6, 8, 11–13; XXIII. obr. 2, 16; XXV. obr. 1–6, 13; XXIX. obr. 8, 17, 19.)

Černé zbarvení nádob se zpravidla vykládá příměsí ústrojně látky do hlíny, která nedokonalým spálením zuhelněla, nebo vypalováním v čadivém plameni z čerstvého listí a ze syrových větví, při čemž mastný dým vniká do průliněk vysušené hlíny a usazuje se v nich, barví ji na černo. Druhý výklad je pravděpodobnější, poněvadž ústrojně látky, na př. mleté dřevěné uhlí, by při vypalování měnily hlínu v příliš průlinčitou látku a toho na černých volutových nádobách nepozorujeme. Vypalujeme-li černé volutové střepy v okysličujícím plameni na dmýchadle, mění se čern v šedou až červenou barvu, to jest barvu silně vypálené hlíny, avšak nemění se při tom hustota materiálu. Jest však možno, že byly vysušené nádoby před vypálením natírány smolou smísenou s tukem a tato směs vnikla při nedokonalém vypalování do hlíny, avšak neshorela, nybrž jen zuhelněla. Jemné rozpětí této organické látky nemohlo ovšem podstatně změnit hustotu hlíny. (Tb. IX. obr. 12; XI. obr. 2;

XXIII. obr. 6; XXVI. obr. 1—5, 7; XXVII. obr. 1—3, 8; XXIX. obr. 5.) Na jižní Moravě se vyskytly též tuhované volutové střepy (Sbírka Palliardiho.). Na některých černých, hlazených nádobkách bývají stopy sytější červeného nátěru (Řež, Bubeneč, Libušín a j.). Byla to minerální barva, silně krycí, jemně utřená a nanášená v slabé vrstvičce.

Základními prvky výzdoby jsou ryté čáry, důlky, hluboké rýhy a zářezy (tb. VIII. obr. 12, 15; X. obr. 19; XI. obr. 9, 19; XIV. obr. 15; XV. obr. 6, 11; XXII. obr. 16; XXVI. obr. 13; XXVIII. obr. 2, 3), vrypy způsobené zaštipnutím hlíny dvěma prsty (tb. VIII. obr. 20, 24; X. obr. 16, 23; XI. obr. 7, 16; XVI. obr. 12), otisky nehtů (tb. IX. obr. 1; X. obr. 22; XI. obr. 3; XVIII. obr. 10), vpichy (tb. XVIII. obr. 9; XIX. obr. 22, 10—14; XXII. obr. 4, 6, 10, 14, 15; XXV. obr. 1, 3, 6, 9, 19; XXVI. obr. 4, 5, 12; XXVIII. obr. 21—25, 28—30; XXIX. obr. 4, 8), anebo proužky hlíny, nalepené na stěnu nádoby (plastická voluta). (Tb. IX. obr. 6; X. obr. 25; XI. obr. 15; XVI. obr. 14; XVIII. obr. 7; XIX. obr. 15, 16; XX. obr. 2; XXI. obr. 18; XXII. obr. 1, 3, 16; XXIII. obr. 1, 3, 10, 17, 18; XXV. obr. 8, 23, 25, 26; XXVIII. obr. 17; XXIX. obr. 16, 18, 20.) Výzdoba složená z těchto prvků je buď přímočará, nebo zakřivená. Ve skupině přímočaré převládají vzorce krokvicovité (Tb. VIII. obr. 16, 28; IX. obr. 5); řidší jsou maeandry (tb. VIII. obr. 1; IX. obr. 4, 12; XII. obr. 3, 6, 13; XXII. obr. 24; XXVII. obr. 3). Zakřivené ozdoby se skládají ze spirál buď jednoduchých, nebo spojených v nepřetržité vzorce. Krokvicovitá výzdoba jest zpravidla ryta v podobě lomených čar s plochými důlky ve vrcholcích úhlů. Vzorce jsou upraveny tak, že pod hrdlem obíhá buď jedna, nebo několik vodorovných rýh, k nimž dosahují vrcholky lomených čar. Tato výzdoba v nejjednodušší podobě nesporně napodobuje opletené nádoby;

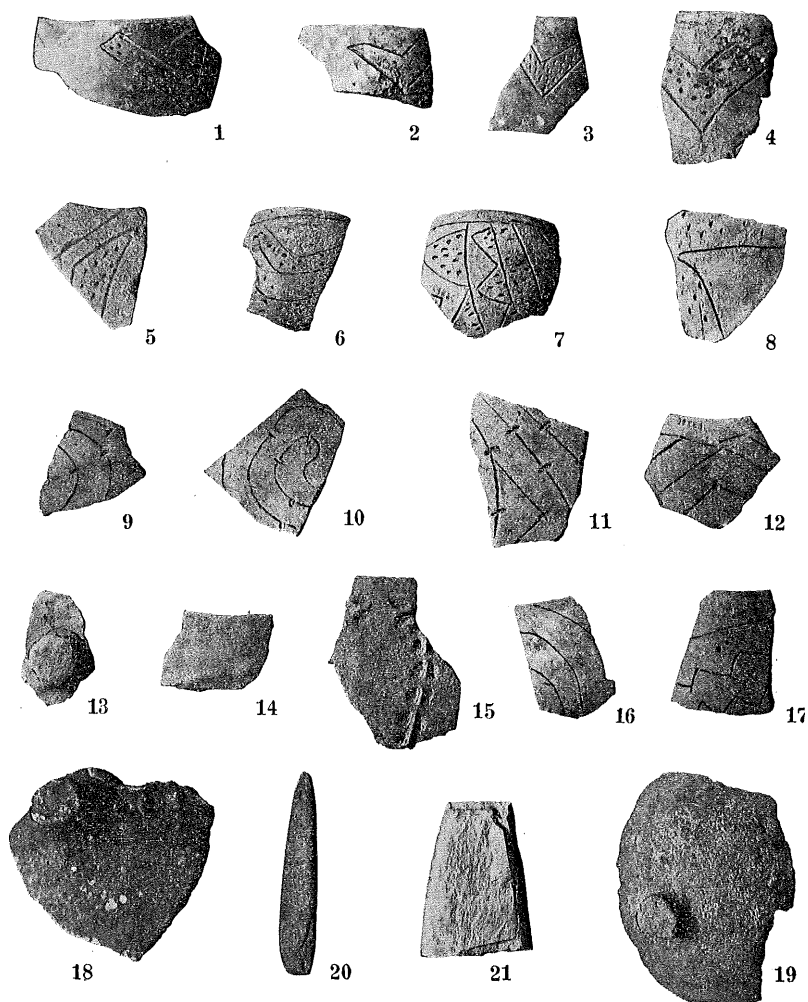
tomu nasvědčují též mělké dolíčky vtisknuté v místech lomu a dotyku s vodorovnou rýhou, t. j. v místech, kde byly původně uzly. Zvláště výrazným je tento „technický“ ornament na nádobách s pupky, provedený technikou vyštipovací, nebo nehtovou (tb. VIII. obr. 24; IX. obr. 1; X. obr. 22; XI. obr. 7; XII. obr. 11.) Jednoduché čáry lomené se vyskytují zřídka (XXIV. obr. 9). Nejčastěji bývá na nádobě provedena lomená páska, složená ze dvou rovnoběžných rýh, a v prázdných polích bývají narýsovány ještě výplňové trojúhelníky, takže celý povrch nádoby je vyplněn čarami (tb. VIII. obr. 28; IX. obr. 5; XXI. obr. 3, 14). Maeandry jsou zřídka pravidelné (tb. IX. obr. 4; XII. obr. 6, 13; VIII. obr. 1). Častěji jsou rozličným způsobem rozloženy (tb. IX. obr. 12; X. obr. 7; XII. obr. 3; XVIII. obr. 2; XXII. obr. 24.) Obojí způsob přímočaré výzdoby je rozšířen v celé oblasti volutové keramiky. Čisté maeandry jsou v Čechách vzácnější; hojný jsou na Rýně (Flomborn) a nejčastěji se vyskytují na dolním Podunají (Tordoš, Priesterhügel) a na Moravě v pomalované keramice. Vzácnější je výzdoba trojúhelníková. Z Čech známe jedinou nádobu ze Slavětína (obr. 18), která se shoduje s nádobou, nalezenou u Grönungen⁹¹⁾ (Sasko-Durynsko) a několik střepů ze sídliště u Kamenmostu (tb. X. obr. 20, 21). Na některých nádobách se vyskytují též ojedinělé obrazce v podobě nebo . Jsou to výplňové prvky z krokvicovitých a maeandrovitých vzorců a zastupují výjimečně celý ornament. Některé z nich se skládají ze tří rovnoběžných rýh (tb. VIII. obr. 3, 4, 10; IX. obr. 2), jiné jen ze dvou (tb. XIV. obr. 4). Tato výzdoba se ome-

Obr. 18. Nádoba ze Slavětína.

⁹¹⁾ BÄRTHOLD, Ein Gefäß aus dem Uebergang zum Hinkelsteinstil. PrZ. V. 1913, str. 593. obr. 1.

zuje hlavně na kuželovité, rozevřené misky. Přímochařými vzorci bývají zdobeny hlavně polokulovité misky a rozevřené bombovitě nádoby; vyštípaný ornament se vyskytuje na velkých bombovitých nádobách silných stěn a vypíchané kroky jsou

Obr. 19. Nálezy ze sídliště ve Statenicích.

nejčastěji na baňatých nádobách hruškovitých. Dokonalého souladu mezi tvarem nádoby a výzdobou ovšem není a často najdeme vyštípaný ornament na misce, nebo vypíchanou krokev na bombovitě nádobě a pod. Ojediněle se vyskytl jemně rytý kříž v kosočtverci na protáhlé nádobě z Klobuk u Slaného (tb. XXVII. obr. 11),

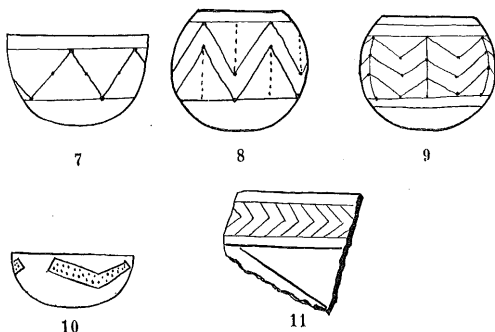
a zvláštní, svislé pásy, složené ze tří hlubokých rýh, na zlomku nádoby z Lito-
měřic (tb. XVI. obr. 9).

Naprostou výjimkou v české volutové keramice je rytá figurální výzdoba
nádoby z Podbavy (tb. XXVII. obr. 5), skládající se ze tří svislých čar, představujících
tělo, k nimž se připojují po stranách dvojité lomené rýhy, jež možno pokládati za ruce
a za nohy. Obraz se opakuje třikrát v polích mezi pupky. O symbolickém významu
této výzdoby nelze pochybovat, sporným může být jen výklad obrázku, jde-li tu o lidskou, nebo
zvířecí podobu. Obojí názor je možný a pravděpodobně byla
tato nádobka určena k magickým účelům. Zařadil jsem ji do volu-
tové skupiny z důvodů typolo-
gických, protože nelze zjistit,
v které jámě se vyskytla⁹²⁾.
V nálezové zprávě není ani na-
leziště správně udáno, protože
sídlíště, v němž se našla, se
rozkládalo na katastru obce Bu-
benče a nikoliv Podbavy.

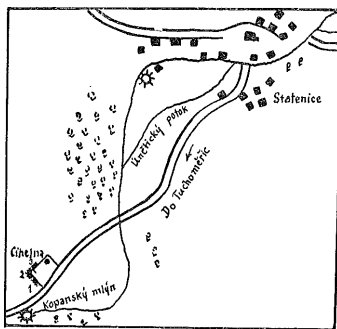
V Staticích jsem našel
zlomek nádoby, zdobené na
okraji vodorovnou páskou, složenou ze dvou rovnoběžných rýh a vyplněnou svis-
lými lomenými čarami (obr. 19. Tab. XVIII. obr. 1.). Tento vzor se opakuje později
v nejmladší vypichané keramice, jest však proveden brázděným vpichem.

Spirálami jsou zdobeny
hlavně bombovité, mírně hruš-
kovité a lahvovité nádoby. Vy-
skytuje se ovšem spirálová vý-
zdoba i na jiných tvarech, ale
ne pravidlem. Spirály jsou buď
jednoduché (tb. XIX. obr. 22; XV.
obr. 8), nebo jsou spojeny v ne-
přetržitou čáru, čímž vzniká
zdánlivá páska (tb. IX. obr. 11;
XXVII. obr. 1, 2; XVI. obr. 1). Ne-
přetržitě spirály mívají četné zá-
vity (tb. XXV. obr. 12; XVIII. obr.
10, 16; XXIV. obr. 11). Často bývají
svrchní části vnějších závitů urči-
nuty vodorovnými čarami pod
okrajem (tb. IX. obr. 13) a někdy

nedbal umělec ani okraje a rýsoval spirálu s přerývkami (tb. XIV. obr. 16), takže na
nádobě jsou zdánlivě jen rovnoběžné rýhy. Doplňme-li je však, shledáme, že byla

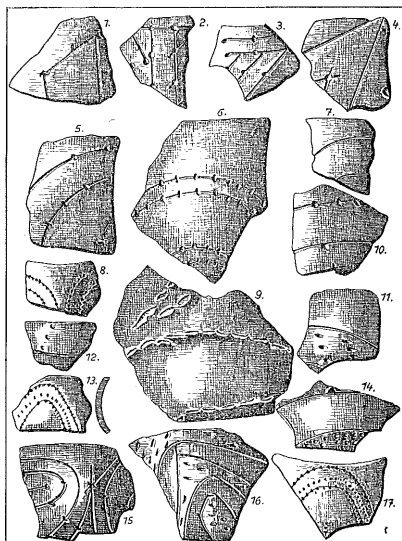
Obr. 20. Schemata ozdob ze sídlíště ve Staticích.

Obr. 21. Poloha sídlíště ve Staticích. 1, 2, 3 kulturní jámy v cihelně.

⁹²⁾ KERN, J. Ein Tierbild auf einem Gefäßscherben der Spiralmäanderkeramik Böhmens. Mannus IX. 1917, str. 55. Kern zobrazuje volutový stěp z Litoměřic (obr. 1 na str. 55) o němž soudí, že jest zdoben primitivní kresbou žáby. Srovnává jej s podbabskou nádobkou a odmítá názor, že obraz na ní značí sedícího člověka. Na důkaz, že v obou případech jde o žábu, zobrazuje kostru žáby v poloze sedící (obr. 5.). O podbabské nádobce sděluje, že byla nalezena „ve vrstvě se stěpy se spirálovou výzdobou“, kterou pokládá za zácnou (I) v neolithu.

spirála vyrýsována — aspoň v duchu — správně. Kromě pravidelných spirál se vyskytují též rozličné vzorce porušené, jako přerušovaná voluta. Je buď jednoduchá (tb. IX. obr. 8), nebo složena z několika čar (tb. XXIX. obr. 5). Zvláštní úprava přerušované voluty se objevila na střepu ze Šárky (tb. XXIII. obr. 16), kde vystupují svazky rýh z pupků a guirlandovitě se otáčejí nade dnem. Rozložené voluty v jednotlivé spirálové pásy a výplňové obrazce se vyskytly na nádobce z Tetína (tb. XXVI. obr. 2). Ojedinele se našla též prostá vlnovka (tb. VIII. obr. 13; IX. obr. 3) a uzavřený obraz půlměsícovitý se zakulacenými rohy (tb. XII. obr. 1). Zvláštní

Ob. 22. Volutová keramika ze sídlště v Močovicích u Čáslavi.

dekorální skupinou jest výzdoba plastická, provedená nalepením proužku hlíny na nádobu. Jest rovněž přímočará (tb. XIII. obr. 1; XXI. obr. 18; XXII. obr. 16), nebo spirálovitá (tb. XI. obr. 15; XV. obr. 11, 14; XX. obr. 2; XXII. obr. 1, 3; XXIII. obr. 1, 3, 10, 17, 18; XXV. obr. 8, 11, 18, 23, 25, 26; XXVIII. obr. 17; XXIX. obr. 16, 18, 20). Velmi uvolněný vzor jest zobrazen na tabulce IX. obr. 6. Do některých plastických spirál bývají vtačeny malé důlky.

Původ spirálové výzdoby lze obtížněji vyložit, nežli tomu bylo u výzdoby krokvicovitě⁹³⁾; tomu nasvědčuje též přemíra hypotheses a úvah, věnovaných tomuto thematic. Z techniky ji vyložit nelze, leč bychom se vraceli až do neolitu egyptského, v němž se vyskytuje malovaná i rytá spirála, jako napodobenina přirozených obrazců, vzniklých na leštěných nádobách kamenných. Byly robeny z nummulitového vápence a na vyleštěné ploše pak byly patrný kruhovitě obrazce nummulitů. Avšak ani obrazce na těchto nádobách nejsou nejstarším pokusem o spirálovou výzdobu.

Závitnicové vzory se vyskytují již v palaeolithických rytinách ve Francii (Arudy) a maeandry známe v černigovské gubernii na Ukrajině z mladšího aurignacienu⁹⁴⁾. Povšimneme-li si známé rytiny z Předmostí na Moravě, pochopíme, jak mohl palaeolithik dospět i jen pouhým schematisováním a stylisací až k volné spirále. Proti tomu lze arci namítnouti, že palaeolithická doba je od neolithické keramiky páskové příliš vzdálena a že mezi oběma obdobími, v nichž se vyskytla spirála, uplynula dlouhá doba, po stránce umělecké velmi chudá. Po našem soudu je neolithická spirála prvkem čistě výzdobným, bez předchozích vzorů technických a měla-li nějaký zvláštní význam, byl to nejspíše význam magický. Časem se ovšem tento význam zeslabil a spirála se stala jen pouhou ozdobou. Třeba též připomenouti, že se vyskytuje spirálová výzdoba neolithická mnohem hojněji v střední

⁹³⁾ Viz str. 50.

⁹⁴⁾ HOERNES, M. Urg. d. Bild. Kunst II, vyd. str. 135, obr. 1. Srov. též zajímavou práci L. ČIKALENKA, Narys rozvytku geometryčného ornamentu paleolityčkol. Doktorska disertacija. Praha 1923.

Evropě, nežli na jihu, na př. na severním Balkánu⁹⁵⁾, pokud ovšem můžeme souditi z dosavadních známých nálezů. Na Butmíru převažuje přímočarý, rytý vzor krokvicovitý, nebo v podobě dlouhých, trojúhelných cípů⁹⁶⁾. „Typická butmírská spirála“ není typickou, nýbrž vyskytuje se tam jen řídce vtroušena a dosud k ní marně hledáme současně analogie v širším okolí. Nejbližší vzory — tvarově — lze spatřovati snad ve vytesaných spirálách v známých palácích, nebo chrámech na Maltě. S Maltou, jako s přechodní stanicí mezi Evropou a severní Afrikou, snad také souvisí některé butmírské sošky. Znamé chýšovité nádoby z Melu a z Amorgu pokládám za mnohem mladší přes to, že trvám na svém starším názoru, že Butmír je velmi mladou stanicí (křídlaté šípky), ovšem s keramikou do jisté míry archaickou. Butmírské spirály upomínají tím spíše na tesané závitnice na Maltě, poněvadž jsou provedeny zvláštní technikou, již bych nejráději nazval technikou kamenickou. Vznikly totiž odstraňováním okolní hmoty a nikoliv nalepením na hotovou nádobu. Tuto podobu zvyšují ještě zvláštním způsobem vrápané dubky mezi spirálami. Hlavní část butmírského materiálu jest však rázu zcela jiného a tvary, tam se vyskytující, nacházíme u nás v mladším období páskové keramiky, takže naprosto není přijatelná hypotéza o původu spirálové výzdoby z Butmíru, nebo nějakého poměrně blízkého sídliště⁹⁷⁾. Je zajímavé, jak kolísal v úsudcích o Butmíru Hörsnes, jenž se jim tolik zabýval. Nepřihlížíme-li ani k rozporům v předmluvách k oběma dílům nádherné publikace sarajevského musea, vidíme naprostou neurčitost v nazírání v obou vydáních jeho Urgeschichte der bildenden Kunst. V prvním vydání souhlasí s Evansem, že „východiskem spirály je Egypt, Kréta byla sprostředkující stanicí a aegaejská oblast v bronzové době byla nejstarším okresem této výzdoby, jež zasáhla i některé části evropské pevniny.“ V druhém vydání má za kolébku spirálové ozdoby „dolní Podunaj a severní Balkán s nejvydatnějším nalezištěm v Butmíru, jež se ovšem nemůže pokládati za ohnisko a tvůrčí ústředí daleko rozvětveného uměleckého směru, avšak na ten čas je musí zastupovati.“ Plastické voluty butmírské pokládá správně za import, přinesený „z blízké, dosud neznámé dílny.“ Na severní Balkán a na dolní Podunaj klade původ spirály též KAHRESTÄDT (l. c.). Otázka po původu spirálové výzdoby v neolithu není dosud uspokojivě rozřešena a zůstane ještě na dlouho sporným bodem evropské archaeologie. Sam jsem přesvědčen o tom, že skupina páskové keramiky v užším významu se vyvinula na středním a dolním Podunaji, při čemž jižní hranicí byl právě Dunaj a Sáva. Odtud se rozšířila ještě v počátcích vývoje na Moravu, do Čech a dále na západ. V původní pravlasti podlehla velmi záhy úsilné expansi východní, přesněji předoaasijské oblasti, z níž přijala množství prvků, a vytvořila novou, původní kulturu blízkou oblast jihovýchodní.

Oba způsoby výzdoby, jak krokvicovitá, tak i volutová páska doznaly záhy rozličných změn. Původně hladké plochy se vyplňují vpichy, vrrypy nebo rýhami, čímž výzdoba nabývá živosti a výraznosti. Vyplňují se buď pásy, nebo plochy mezi páskami tak, že se výzdoba skládá z hladkých vzorů na drsné půdě, nebo naopak. (Tb. IX. obr. 4, 11, 12; X. obr. 3—13, 18, 20, 21; XI. obr. 13, 18, 22; XVI. obr. 6; XXI. obr. 19). Na krokvicovitých rýhách se objevují ve větším množství

⁹⁵⁾ Ve Víně v Srbsku se vyskytuje spirála i maeander na rozhraní spodního a středního strata. VASSIČ, PrZ. II. 1910, str. 23—39. V Thesalii se vyskytuje rytá spirála v druhé neolitičské periodě. TSUNTAS, Dimini, str. 203. V Troji se objevila v II. — V. vrstvě. DÖRPFELD, Troja und Ilion, str. 279; na Krétě a v Aegejské oblasti se v neolitičské době neobjevila vůbec KAHRESTÄDT, C. Zur Kykladenkultur. At. M. XXXVIII. 1913, str. 148—186.

⁹⁶⁾ Srov. též SEGER, H. Die Keramischen Stillarten der jüngeren Steinzeit in Schlesien, Schl. Vorz. in Bild. u. Schrift. NF. VII.

⁹⁷⁾ Naposledy zastával tento názor G. WILKE, Zur Entwicklung der Spiralkonstruktion ZfE. 1906. — Spiralmäanderkeramik atd. Manusbibl. I. Würzburg. 1910. — Glasnik Zemalji, mus. u. B. i H. XXI. 1909, str. 177—210. (Též německy ve Wiss. M. a. B. u. d. H. XII., 1912, str. 29—67.)

čočkovité důlky, napodobující uzly i tam, kde neměly technického významu; časem se mění důlky v hranolovité vpichy, nebo krátké, příčné rýžky. Posléze, jsou-li rýžky nebo vpichy hustě vedle sebe, zmizí i základní čára a vzorce se skládají pak jen z řad těchto vpichů. Z českého materiálu je možno sestrojiti úplnou vývojovou řadu, počínající se pravidelnou spirálou, nebo krokví a končící se vzorci vypíchanými. (Spirála; tb. VIII. obr. 13, 30; IX. obr. 11, 13; XI. obr. 2; VIII. obr. 14; XVIII. obr. 5; XIX. obr. 17, 18; XX. obr. 3; XXIII. obr. 16; XXV. obr. 10; XXVI. obr. 7; XXVIII. obr. 23 a j. Krokev; tab. VIII. obr. 28; IX. obr. 5; XXI. obr. 14; XXII. obr. 8, 13; XXVII. obr. 10; XXIX. obr. 8; XVIII. obr. 9; XIX. obr. 4, 6, 7, 10, 22; XX. obr. 16; XXII. obr. 4—6, 15, 18; XXIV. obr. 1, 3, 5, 7; XXV. obr. 1—3; XXVI. obr. 4, 5, 12; XXVIII. obr. 24, 29, 32 a j.) Vpichy jsou na rozdíl od vypíchané keramiky buď trojboké, čtyřboké, nebo střešovitě čtyřhranné, někdy přesné kruhové, vždy však ostře ohraničené.

Krokvicovité obrazy se skládají hlavně z řad vpichů a omezují se zpravidla na hruškovité nádoby; bombovité tvary podržely vzory spirálovité. Spirály jsou buď mělce rýsovány, nebo přesekávány krátkými rýhami, nebo se skládají jen z řad rýžek. Tyto tvary jsme nazvali *šáreckým typem*, ne proto, abychom zaváděli do spousty „typů“ nové jméno, nýbrž jen, abychom krátce naznačili při popisu určité, vždy se opakující znaky, které vymezují zároveň určitý pojem časový. Krokvicovité vzorce šáreckého typu se skládají zpravidla ze tří řad hranolovitých, dosti hlubokých vpichů. Výjimečně se vyskytly i pásy složené ze dvou, nebo ze čtyř řad. Každá řádka byla vtiskována o sobě a vpichy byly prováděny tím, že do polotuhé hlíny se vtiskoval čtyřhranný, ostře přřízaný roubík, buď dřevěný, nebo kostěný. Úprava vypíchané, krokvicovité výzdoby byla dána tvarem nádoby. Na hrdle pod okrajem jsou vodorovné pásy a pod nimi obíhají lomené vzory v jednom nebo v několika pořadích.

Kromě techniky vhloubené a plastické vyskytl se v šáreckém typu ještě třetí způsob výzdoby, *pomalování* nádob vzorci spirálovými nebo trojúhelníky. Malovaná výzdoba se neomezovala jen na jediný tvar, nýbrž vyskytuje se i na bombovitých i na mírně hruškovitých nádobách a na polokulovitých miskách. Trojúhelníky pokrývají celou nádobu, spirály bývají v jedné i ve dvou řadách, oddělených vodorovnými, barevnými pásy. Zpravidla bývá pod okrajem a na hrdle pruh, vyplněný drobnými trojúhelníky a pod ním se teprve rozvíjí vzor spirálový.

O barvách, jichž bylo použito k výzdobě nádob, nedovedeme mnoho říci. Byly rozdělovány pravděpodobně smolou a právě jen tyto smolné zbytky nám zachovaly na nádobách tvary vzorců. Vlastní barvy vyplavila srážková voda, pronikající zemí, takže nevíme ani, byly-li ozdoby jednobarevné, nebo jest-li se skládaly z několika odstínů. J. A. Jíra se domnívá, že se mu podařilo zjistiti zrněnka původního barviva a soudí, že vzory byly červené na šedé nebo černé půdě. NePOCHYBUJÍ o správnosti jeho pozorování a nevylučují možnost této kombinace, protože červené barvivo se našlo častěji v kulturních jamách i ve hrobech páskové keramiky a byly nalezeny též volutové střeby, natřené červeným barvivem (Řež, Radotín a j.). Zdá se mi však, že pro konečné rozhodnutí je přece jen poněkud málo materiálu.

Je na snadě, že kromě rázovitého materiálu šáreckého typu, se v mladších jamách vyskytují neustále též starší tvary, které nezmizí ani v nejmladší době.

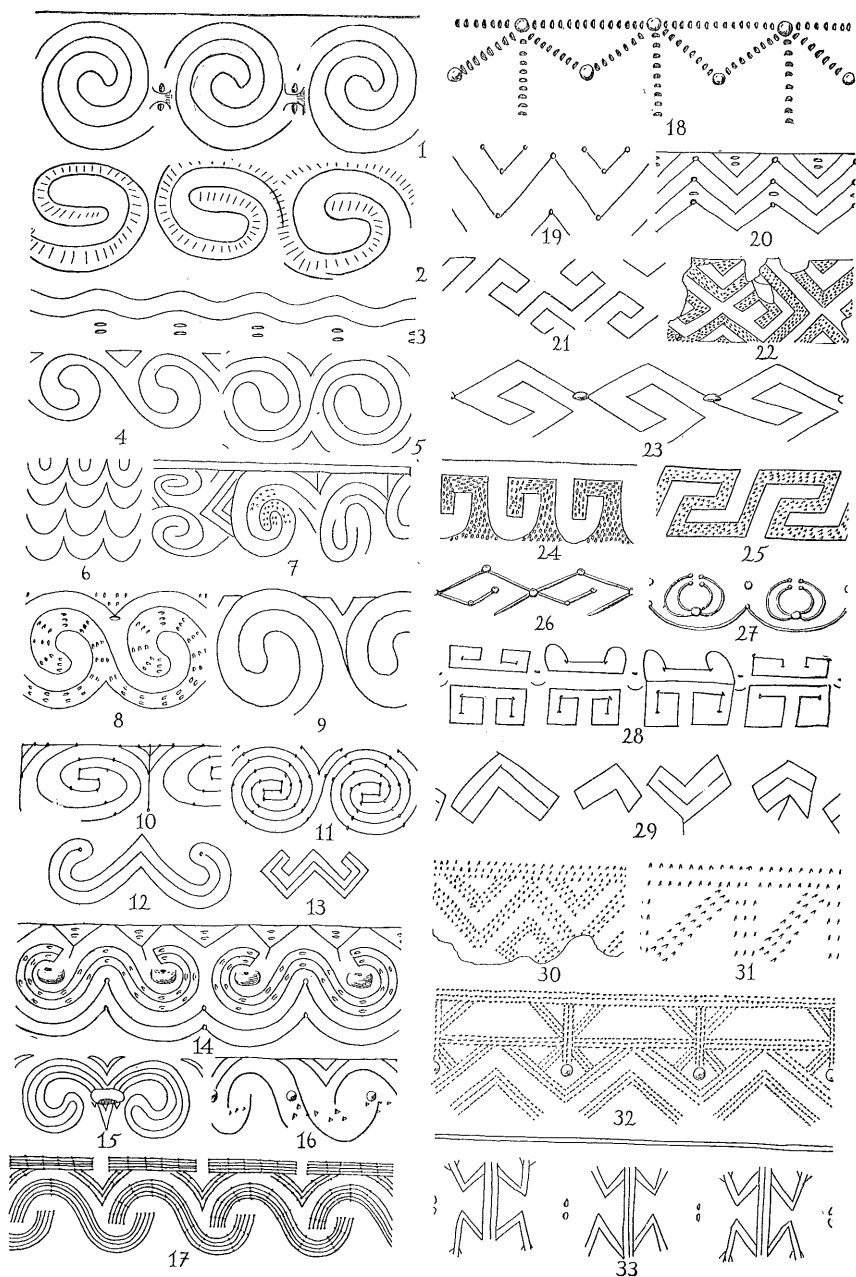
K výzdobě bývají počítány též pupky a rozličné výčnělky na nádobách, jsou však původu ryze užitkového. Byly připevňovány na nádoby, buď aby se lépe uchopily, nebo, aby nesjížděla šňůra, již byly opleteny. S tímto účelem souhlasí i některé vzory výzdoby, opírající se právě o pupky (tb. VIII. obr. 24, 25, 27;

IX. obr. 1; X. obr. 16, 22; XI. obr. 7; XII. obr. 11; XV. obr. 35; XX. obr. 2, 15, 16; XXI. obr. 18; XXII. obr. 1, 3, 16; XXIII. obr. 1, 3, 16, 17; XXV. obr. 26; XXIX. obr. 16.) Pupky nebyly prostě přilepovány, nýbrž na stěně nádoby bylo patřičné místo poněkud vyhloubeno, nebo seštipnuto, aby se získalo s dostatek záhybů k upevnění nálepků. Po vymodelování pupku byla hlína v jeho okolí rozetřena a uhlazena. Protože pak se pupky připevňovaly před konečným, vnějším nátěrem, působí dojmem, jako by byly vymodelovány přímo ze stěny nádoby. (Rozličné techniky a tvary pupků viz hlavně tb. XIV. obr. 20–31 a tb. XV. obr. 15, 21, 23, 28, 31, 32, 39, 40.) Původní tvar byl as válcovitý (v podobě zátky) s rovně seříznutou horní plochou. Záhy se však počíná horní ploška promáčkávatí a vzniká buď pupek knoflíkovitý, nebo dutý. Byl-li pupek promáčknut dvěma prsty, roztáhl se do šíře a vznikl pupek podlouhlý. Jiná změna nastala ve tvaru pupků řezáním; nařezané (jednou i několikrát) pupky se rovněž prodlužovaly v protáhlé násadce. Řezání a promáčkávání se kombinovalo hlavně v mladší době, kdy nalézáme podlouhlé, plasticky zdobené násadce na nádobách z pisečného, do červena vypáleného materiálu. Zvláštní obměnou pupků jsou široké, ploché výčnělky jazykovité, zahnuté zpravidla vzhůru (tb. XI. obr. 11; tb. XIII. obr. 3). Na hrškovitých nádobách se vyskytují malé, oblé nebo svíslé, podlouhlé pupíky a bradavky. Velmi vzácně se vyskytují na místě pupků kuželovité vypukliny, vytlačené z nitra nádoby, tak že jsou duté a nádoba nabývá ve vodorovném řezu rohatého tvaru (Řež, tb. XII. obr. 16, 18.). Pupky, výčnělky a násadce jsou na nádobě souměrně rozděleny po třech, nebo v násobcích tří. Nejobyčejnější případ je ten, že jsou rozloženy tři pupky pod okrajem a nade dnem rovněž tři; někdy bývá mezi ně vsunut pás o šesti menších pupcích a pod. Číslo tří, neb jeho násobek jest příznačné v uspořádání ornamentu v starší páskové keramice a neznám případu v období ryziho slohu, který by vybočoval z tohoto pravidla. Dvě a čtyři úška nebo násadce se vyskytují až v době pronikavého vlivu jihovýchodního, kdy se ve vypíchané keramice objevují hojné prvky jordansmühlského typu. Jsou-li pupky sdruženy po dvou, opakují se tyto dvojice rovněž nejméně třikrát po nádobě.

K pupkům a násadcům se úzce druží úška a ucha.⁹⁸⁾ Úška jsou zpravidla listovité pupky provrtané buď vodorovně, nebo svíslé a bývají umístěna na největším obvodu nádoby (tb. VIII. obr. 27; IX. obr. 10; XI. obr. 2, 8; XIV. obr. 16 a j.). Jen u velkých amfor bývá úšek pět, čtyři po jedné straně ve dvou řadách a páté na straně protilehlé, uprostřed břicha. Někdy bývají tato úška zaměněna za oblá ucha. Prává ucha jsou však ve volutové keramice velikou výjimkou a mívají zpravidla ještě všechny znaky svého původu z úšek (tb. XI. obr. 8, 17; XXVIII. obr. 11). Rohovité úsko vodorovně, obvyklé ve vypíchané keramice a v skupině jihovýchodní, bylo dosud nalezeno jen v jeskyni u Srbska (tb. XXIX. obr. 9.).

V mladším období volutové keramiky se objevují též první neumělé pokusy o figurální plastiku. Jsou to více, nebo méně podařené náznaky byčích hlaviček na pupcích a úškách. V Čechách jsou dosud známy jen dva nálezy; jest to hrubě modelovaná býčí hlavička na střepe z Podbabí u Prahy (mus. Teplice) a hlavička se svíslé provrtaným krčkem z Chudonic u Nov. Bydžova (mus. N. Bydžov, tb. XIV. obr. 6.). Hojněji se vyskytují zvířecí hlavičky na Moravě (Bosko-

⁹⁸⁾ Navrhují, abychom výrazu „úško“ používali jen pro nepravá ucha, vzniklá provrtáním rozličných výčnělků, jímž Němci říkají „Schnuröse“, a „ucho“ abychom ponechali pro pravá ucha, modelovaná už z pásku, nebo z roubíku hlíny a na nádobu připevňovaná ve dvou bodech. Navrhují to pro zjednodušení a pro zvýšení přesnosti popisu. Jde-li o malá ucha pravá, jímž se česky zcela správně říká úška, stačí pro nás, označíme-li je přívlastkem malé, nebo velmi malé ucho. Používali jsme dříve opisů „provrtané pupky“, nebo „provrtaná úška“ — avšak i pupek i ucho může býti provrtáno a přece to není „úško“.

Obr. 23. Schemata výzdoby volutové keramiky.

více, a sb. Palliardova v Zemském museu v Brně), což lze vyložití tím, že na Moravě působily úsilnější vlivy z jihu, kde plastická výzdoba byla značně vyvinuta. Ve velmi otěelých tvarech se vyskytuje též na západě.

Kamenné nástroje.

V české literatuře praehistorické není dosud názvosloví kamenných nástrojů ustáleno, což vede často k nedorozumění, zvláště, nepřidává-li se k zprávě obrázek. Proto podávám zde návrh názvů pro určité, častěji se vyskytující tvary.

1. *Klín* jest nástroj, jehož délka značně přesahuje šířku, ostří nebývá širší tělu a šifka se nelší přlíš od tloušťky. Sem patří tvary jmenované dříve dlátem, motykou, dlouhou sekerou a p. Vyskytuje se v páskové keramice (kopytnatý) a v nordických skupinách (hlavně na severu z pazourku).

2. *Sekera*. Poměr šířky k délce je příměřený (1 : 2 — 3), ostří je zpravidla širší tělu a tloušťka vždy menší šířky. Vyskytuje se ve všech neolithických kulturách. Ostří seker a klínů je buď rovné, neb obloukovité, někdy bývá sešíkmeno.

3. *Motyka*. Podobá se ploché sekeře, jest však provrtána kolmo k širší straně.

4. *Sekeromlat*. Rozličné tvary provrtaných seker upravených k nasazení na topírko. Neprovrtány jsou jen *sekeromlaty* žlábkované a válcovité, vyskytující se v únětické kultuře.

5. *Mlat*. Rozličná kladiva bez ostří; zvláštním tvarem jsou *mlaty kulaté*; jsou to provrtané kamenné koule.

6. *Nůž*. Pazourkové třísky, na nichž jest patrna druhotná retuše, aspoň vyhlazením.

7. *Hroty kopí* byly hotoveny z rovných pazourkových třísek, retušovány po celé délce a někdy byly i ozubený.

8. *Šípky* se dělí na trojboké, srdcovité, křídlaté a na šípky s trnem. Jsou vždy retušovány; jisté že mnohé z drobných třísek bylo použito za hrot šípů, ale není to úmyslně vyrobená šípka určitého tvaru a nelze jí použítí k typologickým úvahám.

9. *Dýky* jsou buď s rukovětí, nebo bez ní; jsou retušovány na hranách po celé délce.

10. *Škrabadla* byla robena zpravidla z širší třísky; retušována byla na stranách a na horním konci.

11. *Bodce* (vrtáčky) jsou pazourkové třísky, retušované hrotitě.

12. *Vývrtky* jsou komolé kužele kamenné, mírně vypouklých stěn. Jsou to odpadky vzaiklé při vrtání sekeromlatů (hlavně ve vypíchané keramice).

V páskové keramice se vyskytují z kamenných nástrojů: klíny, sekery, sekeromlaty, motky, nože, škrabadla a hroty. Kromě toho třeba k nim čítati drtidla na obilí (mlýny), brusy, kovadliny (podklady při výrobě pazourkových nástrojů), leštící kameny a pod. Klíny, sekery a sekeromlaty jsou tak rázovitých tvarů, že jich nelze zaměnití s nástroji jiných oblastí. Základním tvarem jest „kopytnatý klín“, z něhož lze odvodití všechny ostatní tvary⁹⁹). Jest to podlouhlý nástroj, vybroušený na spodní straně v rovnou plochu, která se náhle zvedá k ostří; horní strana je obloukovitá, silně vypouklá a snižuje se k ostří povlovně a jen nepatrně. Příčný průřez kopytnatých klínů je různý. Ostří je vždy více nebo méně zaoblono (tb. XII.) Zadní konec „týl“, jest zpravidla poněkud zúžen a nedokonale vypracován; bývá nerovný, buď že tak byl zanechán již výrobcem, nebo že byl při práci otlučen. Dokonale bývá vyleštěna jen spodní strana; horní, klenutá plocha jest taktěž leštěna, nebývá však přesně vyrovnána. Vyskytují se ovšem i honosné, naprosto dokonalé klínky — ale jen výjimečně. Velikosti jsou různé. Známe klíny od 2 až do 40 cm délky.

Sploštěním horní polovice a rozšířením spodní strany vzniká plochá sekera, tčchze vlastností a téže úpravy, jako klíny. Na vodorovném průřezu (rovnoběžném se spodní plochou) jsou buď obdélníkovité, lichoběžníkovité, nebo téměř trojúhel-

⁹⁹) Doporučují, aby se používalo pro tento tvar jen názvu kopytnatý klín, protože název, jehož jsme používali dříve „člunkovitý klín“, by mohl často véstí k záměně s nordickou sekerou člunkovitou (Bootaxt).

níkovité. Ostří jest vždy, aspoň mírně, zaobleno. Velká většina seker jest u nás vyrobena z řčního šterku, z něhož bylo možno vyhledati tvary, skýtaající nejméně obtíží při výrobě. Kde nebylo v šterku vhodného materiálu (plochých, omletých kusů prahorní břídlý), tam byly řezány břídlíkové desky pazourkovými škrabadly na vhodné kusy a ty upraveny nejprve přitloukáním a po té broušeny a hlazeny. Nařezané kusy břídlý se vyskytují hojně v kulturních jamách ve východních Čechách. Ve Skřivanech u Nového Bydžova byly pravidelným zjevem v každé kulturní jamě, protože šterky řeky Cidliny neobsahují vhodných kusů k výrobě seker. Přitloukané polotovary se vyskytly hojně v Šárce. (Tb. LXIII.)

Sekeromlaty jsou kopytnaté klíny, provrtané vodorovně napříč. Vyskytují se klíny původních tvarů s příčnými otvory i pozměněné tím, že se základna zúžila a horní plocha se nepoměrně zvýšila, takže vznikly postranní, rovnoběžné stěny a úzká horní ploška, zpravidla nepatrně zaoblená. Otvory bývají posunuty silně k týlu a jsou v poměru k velikosti a váze sekeromlatů malé. Některé sekeromlaty jsou až 50 cm dlouhé, 8—10 cm široké a 10—15 cm vysoké, a váží několik kilogramů. Otvory však nepřesahují průměry jednoho až nejvýše dvou cm. (Tb. LXIV.)

Motykys zpravidla podobají plochým sekerám obdélníkovitého průřezu, jsou však na horním konci provrtány. Jsou poměrně velmi vzácné a většina jich ve sbírkách jest z nahodilých nálezů. (Tb. LXIV. obr. 22—27.)

Všecky tyto nástroje byly vyráběny z prahorních břídel. Neznám z českých nálezů ani jediné sekry této skupiny z jiného materiálu, na př. z pazourku, hadce nebo z nefritoidů a pod. V starší literatuře najdeme velmi často zmínky o hadcových nebo bulížnickových sekerách — jsou to však chybné zprávy autorů, kteří nezkoušeli materiál petrograficky, nýbrž spokojili se jen jeho zabarvením. Vzácné u nás sekery z hadce jsou z pozdější doby, podobně jako sekeromlaty z bulížníku, zelenokamenu, čediče a jiných hornin.

Nepodali jsme dosud typologického rozboru klínů a seker páskové keramiky — a bylo to českým praehistorikům již několikráte vytknuto — poněvadž z našeho materiálu nelze sestřiovati typologických řad. Nic by nebylo snadnějšího, nežli ze spousty klínů, seker a sekeromlatů, uložených jen ve sbírce Národního Musea, sestaviti řadu typů, které by se mohlo říkati i vývojová řada, ale byla by to jen theoretická hříčka. REINERTH pokládá plošší klíny za původnější a přisoudil je keramice volutové (typu flombornského) a vysoké štíhlé tvary čítá k typu hinkelsteinskému.*) Připouštím, že má REINERTH¹⁰⁰⁾ pravdu, ale jen pro jihozápadní Německo a pro Porýní; v Čechách jeho rozdělení selhává, protože se vyskytuje obojí tvar s keramikou volutovou všech stupňů zároveň. Ani u seker nelze rozpoznati vývojové, t. j. chronologické řady, ověřené nálezy. S jistotou lze jen tolik říci, že ve volutové keramice převládají kopytnaté tvary sekeromlatů nad tvary trojbokými a že kopytnaté klíny jsou typickým zjevem v této kultuře, vyskytují se však ve všech tvarech i s keramikou vypíchanou, jak tomu nasvědčuje žárový hrob z Vínové (tb. XXXIX. obr. 18—21).**)

Z pazourku byly pořizovány jen drobné nožíky, škrabadla a bodce. Jsou to obyčejně nezpracované, nebo jen málo retušované odstěpky z malých jader do-

*) MENGHN, O. Nachtrag, str. 779, odmítá toto rozdělení Reinerthovo, jako nesprávné (falsch) a přičítá vysoký, štíhlý klín starší keramice „lineární“.

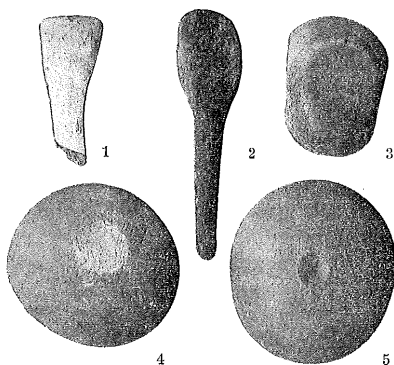
100) REINERTH, H. Die Chronologie der jüngeren Steinzeit in Süd-Deutschland. Augsburg, 1923, str. 52 násl.

**) Když byla již kniha v tisku, byl vykopán v Klomně u Kralup hrob s volutovou nádobkou a plochou sekerou přes 30 cm dlouhou. Sekera jest velmi dokonale zpracována, jemně vyhlazena a jen as 5 mm tlustá. Výborně zachovaného materiálu nebylo již bohužel možno použití pro tabulky a pořizeno jen schema výzdoby bombovitě nádobky. (Viz obr. 23 čís. 28).

máčího původu. Pravý pazourek se najde mezi nimi zřídka a jest nahražován jinými nerosty ze skupiny beztvárné kyseliny křemičité, jako jsou chalcedon, karneol, rohovec, rozličné záhnědy, výjimečně i krystalovaný křemen (z oblázků), pak granulit a jaspis. Zpravidla jeví tyto drobné nástroje jen druhotnou retuši, nebo bývají na ostří vyhlazeny až do perleťového lesku. O typologickém třídění nemůže být u nich ani řeči. Nejlépe jsou retušována čepelovitá škrabadla, někdy i s vyštípaným trnem. I tyto nepatrné nástroje jsou v kulturních jamách vzácné a nejčastěji se vyskytují jen ve zlomcích.

Kostěné předměty.

V kulturních jamách s volutovou keramikou se zachovaly kosti jen výjimečně. Ve východních Čechách bývá i jen sklovina ze zvířecích zubů již vzácným nálezem a z kostí zachovány zlomky jen tenkrát, byly-li opáleny. Ve středních Čechách a hlavně v okolí Prahy se vyskytují spíše zachované kosti, což přičítám jen vlastnostem půdy. Proto jsou i kostěné předměty ve skupině volutové keramiky poměrně vzácné a omezují se na malá šídla, dlátka, hladítka a jakési lopatky (Statenice, Obr. 24 čís. 1—2). Materiál poskytovaly ulny, humery, někdy i radie a metatarsy ovci, srnců, jelenů i skotu.

Obr. 24. Kostěné předměty a hladící kameny (čís. 3—5) ze Statenic.

Sídlíště.

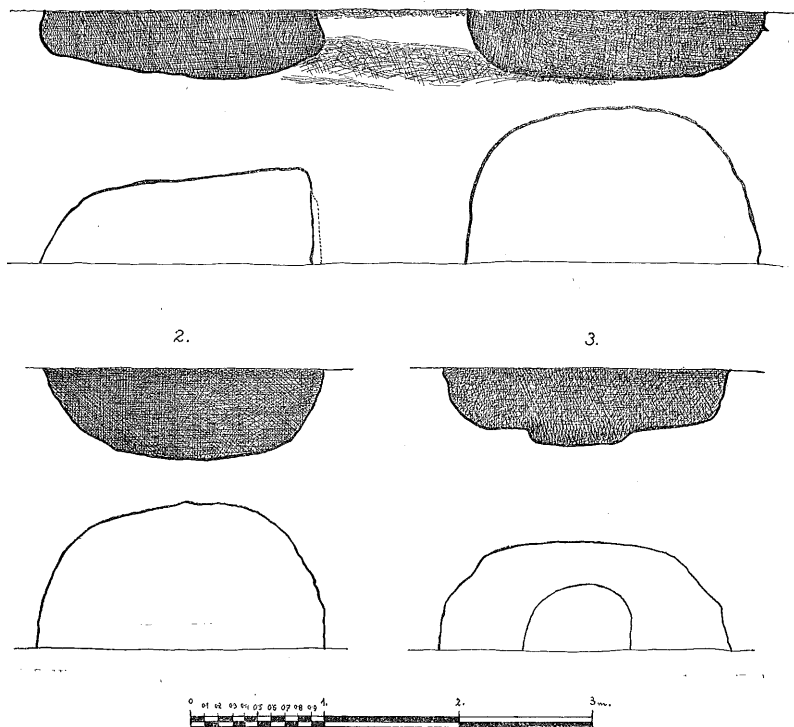
Nejstarší český neolitický sídlil s oblibou v úrodných krajinách při tekoucích vodách, nepokrytých pralesem. Výjimečně sídlil též na vrších, chráněných strmými svahy, jako jest útes „Šestákova Skála“ v Šárce. Velmi často se však uchyloval též do krytých údolí a vyhrabával si na jejich svazích obytné jámy. Nebydlil osaměle, nýbrž ve společnostech; tomu nasvědčují rozlehlá sídlíště — vesnice — s nepravidelně rozloženými sídelními jamami. Často se stěhoval z místa na místo, jak toho vyžadoval jeho způsob života, napolo pastýřský, napolo rolnický. Toto stěhování se však nedálo na velké vzdálenosti, nýbrž určitá společnost se udržovala v určité, menší oblasti; proto je tolik místních skupin v celkové kultuře; kdyby se bylo dále stěhování na velké vzdálenosti, byla by celá oblast jednotnější.

Kulturní jámy s volutovou keramikou jsou mírně kotlovité, mělké a nemají vyhraněných tvarů. Bývají kruhové, nebo eliptické, avšak vyskytly se též jámy čtyřhranné o průřezu obdélníkovém, nebo kosodélníkovém. (Obr. 25.) Dnešní průřezy jam jsou zpravidla nespolehlivé a jen ve zvláštních případech lze z nich souditi na přesný tvar chýší¹⁰¹⁾; neboť chýše, či spíše jejich podzemní součásti, nebyly ihned

¹⁰¹⁾ K neuvěřitelně přesným a podrobným rozběrům sídelních jam docházel SCHLIZ, Das steinzeitliche Dorf Grossgartach, Stuttgart 1901, — PrZ. III, 1911, str. 238, — 250. — Festschrift zur 42. Versammlung der D. Anthrop. Ges. in Heilbronn a/N. Heilbronn, 1911. — Korrbll. d. D. A. G. 1911, č. 8/12. Schlizova metoda však nebyla, jak se zdá, vždy zcela přesná. Srov. odmítavý

zasypány, jak se jejich obyvatelé vystěhovali, vymřeli a nebo byli vybiti, nýbrž byly prostě opuštěny a znenáhla se v nich ukládal jednak navátý prach, jednak hlína, splavená přívaly, při čemž byly splachovány rozličné odpadky, válející se kol chýše. Nejprve se as do jámy sřítla střecha, když přehnily její dřevěné podpory.

7.

Obr. 25. Průřezy kulturními jamami ve Statenicích.

Často, hlavně u hlubších jam se sřítla i část stěny, nebo byla zvolna splachována silnějšími přívaly a tím se rušil tvar původního půdorysu. Velmi často nacházíme na svislém průřezu kulturních jam tmavé vrstvy kulturní, střídající se zdánlivě netknutými vrstvami žlutky. Tyto vrstvy jsou sřícené stěny. V sídelních jamách t. j. ve zbytcích chýší bývá odpadků málo a jsou to zpravidla ojedinělé, zvětřelé střepy, na nichž jest patrné, že ležely delší dobu na povrchu, vydány vlivům povětrnosti, hlavně mrazu a dešti.

posudek C. KÖHLA, Mannus. IV. 1912, str. 49–70; hlavně str. 66 násl. O sídlištích srov. SCHUMACHER, Materialien zur Besiedelungsgeschichte Deutschlands. Katalog V. des G. Central-museums. Stop po kúlech, nesoucích střechu, se na sídlištích s volutovou keramikou v Čechách dosud nenašlo. Srov. též BREMER, Eberstadt, PrZ. V. 1913, str. 366–435; hlavně str. 370 násl.

Jiné jámy, hlubší a menšího průměru, bývají vyplněny hojnými odpadky; vyskytuje se v nich mnoho střepů dobře zachovalých, jež lze složit ve větší celky, dále popel, kosti zvířat, zlomky nástrojů a pod. To jsou odpadkové jámy, které se naplňovaly, pokud byly chýše osídleny, a když byly plny, zasypávali je obyvatelé chýší vrstvou hlíny. Byly to první, neuvědomělé počátky hygieny, vzniklé as z magických představ a nikterak nezabraňovaly nahromadění se odpadků kolem chýší i v nich samých.

Sídlisté jsou téměř jedinými stopami po obyvatelstvu s volutovou keramikou, poněvadž, až na malé výjimky, neznáme pohřebišť tohoto lidu. Proto je třeba zvláštní opatrnosti, zkoumáme-li je a bylo by nejvýš na čase, aby se ve všech cihelnách, písnicích i při všech stavbách hledělo zachrániti z nich, co jest jen možno.

Zvláštním druhem osídlení jsou sídla v jeskyních. Bydlení v jeskyních se neomezuje na určité období kulturní a nemůže býti jediným měřítkem civilisace, protože záviselo na rozličných podmínkách a opakovalo se až do nejnovější doby, kdykoli se tyto podmínky objevily. První, přirozenou podmínkou byly jeskyně samy. Kde jich nebylo, nebylo ani troglodytů. Často byly jeskyně jen útočištěm v nebezpečí, nebo se do nich uchýlovali lidé proklati, vyvrženci z kmene, nešťastní, ale i lidé nedobří, jímž se bylo skrývatí před veřejnou spravedlností. Proto nalézáme v jeskyních zbytky z nejrůznějších dob. V neolitu bylo jednou z příčin bydlení v jeskyních i pohodlí. Kde byly přirozené útulky, tam nebylo třeba stavěti zvláštních chýší. V Čechách jsou jen dvě oblasti, kde se mohlo vyskytnouti sídlení v jeskyních větší měrou. Jest to krajina pískovcových skal na Turnovsku, Mnichovohradištsku a Jičínsku a devonské skály v Brdském pohoří (Hlubočepy, Srbsko, Tetín a j.). Na Turnovsku prozkoumali K. BUCHTELA a V. ŠIMÁK¹⁰²⁾ řadu jeskyň, či spíše úkrytů pod převislými skalami (Abri) a nacházeli v nejspodnějších vrstvách uloženy střepy volutové keramiky (Nudvojovice). V Brdech byla před časy zničena jeskyně Svatopropkopská u Hlubočep, v níž snad byly i zbytky člověka diluviálního a jeskyně „Turecké maštale“ u Tetína, z níž zachránil poslední zbytky J. AXAMÍT¹⁰³⁾. U Srbska jsme prokopali skupinu dnes těžce přístupných jeskyň a St. A. Ů. prozkoumal jeskyni na Kodě u Tetína (v příčném údolí na pravém břehu Berounky). Jeskyně u Srbska jsou pravděpodobně zbytkem větší jeskyně s postranními chodbami, zničené již před dávnými časy lomem. Ve zbytku hlavní jeskyně se našly stopy ohniště, obklopeného kameny a část udupané podlahy. V hlinité vrstvě nad podlahou se vyskytovaly střepy vypíchaných nádob (Tab. XXXV. obr. 20—34). Pod ohništěm a pod podlahou byly uloženy zbytky keramiky volutové ve dvou obzorech, oddělených vrstvou žluté hlíny, místy až 1 m mocné. V postranních jeskyňkách (ústí komínů) bylo hojně střepů rovněž ve třech vrstvách, oddělených pásem sterilní hlíny. Zdá se, že tyto postranní jeskyně sloužily obyvatelům za odpadkové jámy. Jeskyně u Srbska neobsahovaly ani palaeolithických, ani mesolithických zbytků a neolithický materiál střední, nejbohatší vrstvy, patří k nejmladšímu období volutové keramiky, jak tomu nasvědčuje výzdoba černé, bombovitě nádoby (tb. XXIX. obr. 5), dále tvar a výzdoba nádoby č. 8, tb. XXIX. a posléze i střepy č. 4, 9, 16, 18, 19, 20 na téže tabulce¹⁰⁴⁾. Zvláště důležitý je po stránce chronologické střep s hrotitým, visle provrtaným úškem. Tento tvar se vyskytuje častěji ve vypíchané keramice a jest

102) ŠIMÁK, Dr. J. V. Pr. Obz.-I. 1911, str. 1.

103) AXAMIT, Dr. J. Tetín. Praha 1924.

104) Tyto nádoby se podobají belgickým volutovým tvarům (Omalien). K vypíchané výzdobě znám analogii z *Bischoffingen* v Bádensku, WAGNER, Fundstätte und Funde im Grossherzogtum Baden I. Tübingen 1908, str. 179, obr. 18 g.

neklamným znakem jižních kulturních proudů. V nejspodnější vrstvě bylo jen několik střepů středního stupně volutové keramiky.

Rozloha sídlišť s volutovou keramikou jest velmi poučná a dává nám tušiti přírodní poměry v Čechách za doby neolithické. Největší počet sídlišť jest rozložen na spraši a rozličných hlínách, vzniklých přemístěním spraše. Růdčeji se vyskytují v půdách písčitých, nebo kamenitých. Pokud bylo lze zjistiti, vyskytují se v těchto půdách vždy mladší tvary. Pohlédneme-li na mapu rozšíření volutové keramiky (a všech ostatních kultur), pozorujeme na rozličných místech ostrovy zvláště hustého osídlení. Tyto koncentrace jsou však zpravidla jen zdánlivé a vznikly podrobnějším prozkoumáním té které krajiny, ať soukromými badateli, nebo čilým místním museem (Poděbradsko — *Hellich*; Českobrodsko — *Waněk*; Litoměřicko — *Dr. Matiegka, Weinzierl*; Teplicko — *Weinzierl*; Slansko — *Felcman*; Hradecko — *Domečka*; Novobýdžovsko — *Musejní spolek*; Pražsko — *Národní museum* a řada soukromých badatelů a sběratelů a j.). Přes to však lze určití některé body, kde osídlení bylo hustější, nežli jinde a časem bude možno rozpoznati i celý pás takových bodů, značící proud té které kultury. Tak bylo na př. pražské okolí takovým soustředivým krajem pro svou zvláště příznivou polohu; byla to krajina ležící na stoku Vltavy a Berounky, ne příliš vzdálená Labe; podobné poměry byly též v Litoměřicku, na stoku Labe a Ohře. Oč bylo Litoměřicko úrodnější, o to poskytovalo Pražsko větší bezpečnosti. Obyvatelstvo paroviny, rozložené s obou stran Vltavy, mohlo se v nebezpečných dobách rychle skrývati v hlubokých, příčných údolích, zarostlých tenkrát jistě hustým hvozdem. V takových dobách byly nepochybně osídleny jeskyně na Berounce.

Hranici osídlení Čech v době volutové keramiky lze zhruba vésti přímkami, udanými těmito body: Děčín — Česká Lípa — Náchod — Choceň — Chrast — Kutná Hora — Ústí Berounky — Hostomice — Dobruška — Kadaň — jižní úpatí Krušných Hor až po Labe.

Ojedinelé nálezy kamenných nástrojů jsem zakreslil na zvláštní list, aby byla mapa přehlednější a spojil jsem v něm všechny nástroje páskové keramiky v jedno, protože nálezy známé jen z literatury jsou tak nedokonale popsány, že jich nebylo možno tříditi podle jednotlivých období. Jejich význam se nesmí přeceňovati, protože byly zaneseny i v historické době na veliké vzdálenosti, jako „hromové klíny“ a pod. Jen tenkrát je lze použiti, vyskytují-li se ve větším množství a na větší ploše.

H r o b y.

Hrobů s volutovou keramikou známe v Čechách málo. Kromě hrobu z Hoyermannovy továrny, uveřejněného PÍČEM (tb. IX. obr. 4, 5), známe jen nálezy JÍROVY z Veleslavína (tb. VIII. obr. 30), z Jenerálky u Prahy (tři hroby, tb. XX. obr. 1, 4, 5 a 6) a z Bučkovy ulice v Praze-Bubenči (tb. XX. obr. 8). Nejnověji byly nalezeny kostrové hroby v Chlumině u Kralup, z nichž se dostala do N. M. krásně pracovaná, plochá sekerka a tři nádoby. Dodatečné zkoumání na místě bylo zatím bezvýsledné.

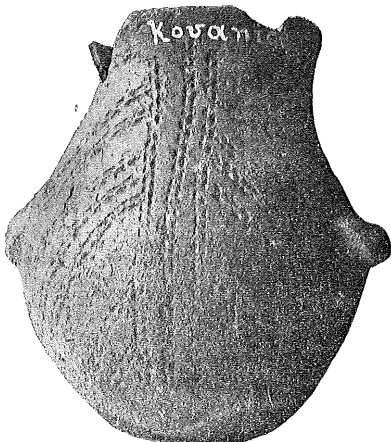
Vypíchaná keramika.

K e r a m i k a .

Druhým, vývojově i stratigraficky mladším stupněm páskové keramiky v Čechách jest keramika vypíchaná.*) Vyvinula se z keramiky volutové, avšak přejímala velmi mnoho prvků ze sousedních oblastí, takže se záhy proměňuje v pestrou směs, která posléze utone v záplavě nových kultur. Jako neolithickou skupinu ji v Čechách po prvé správně rozpoznal v sedmdesátých letech minulého století L. ŠNAJDR, přesně ji určil a roztřídil K. BUCHTELA v devadesátých letech. BUCHTELA neurčil jen obě období, nýbrž upozornil již také na některé cizí prvky v ní obsažené. Od té doby vzrostl materiál netušenou měrou a hlavně materiál získaný řádnými, methodicky správnými výkopy, takže bylo možno pokusiti se o podrobnější rozbor a jemnější roztřídění. K úplnosti dodávám, že PÍČ, neuznáváje vůbec neolithické doby v Čechách, neuznával ani volutové, ani vypíchané keramiky za znaky zvláštní kulturní skupiny, nýbrž pokládal je za součást „kultury skrčků“, nazýváje výrazné tvary páskové keramiky „porculánem skrčků“ a tvrdil, že se udržely i v mladší době, nežli je období únětické. Ve svém názoru byl utvrzován některými nedostupnými nálezy, v nichž se vyskytla směs rozličných kultur (Slavětinská jáma) a chybným hodnocením střepů s nalepenou páskou pod okrajem (jáma v Letkách). To uvádím, ne abych vyvracel tyto názory a polemisoval s mrtvým, nýbrž jen jako retrospektivu a zároveň, abych naznačil, co bylo příčinou jeho klamných závěrů.

Ve skupině české vypíchané keramiky se vyskytuje velká bohatost tvarů, které se pokusíme uvést, pokud možno, v časovém pořadí. Buchtelovo rozdělení na dvě období se zakládalo hlavně na výzdobě, poněvadž tvary nádob se do jisté míry nezměnily. Dnes se nemůžeme spokojiti s tímto členěním, nýbrž popíšeme nejprve tvary nádob čisté keramiky vypíchané, poté její výzdobu a posléze připojíme tvary a výzdobu současných skupin, vyskytujících se společně s vypíchanou keramikou v těchto kulturních jamách nebo i o sobě.

Tvary nádob lze z valné části snadno odvoditi z volutové keramiky, v níž se některé z nich již vyskytovaly. Jsou to bombovité nádoby, často s nepatrným lomen na vydutosti (tb. XXX. obr. 6, 7, 13, 15; XLII. 19, 20), polokulovité a kuželovité misky (tb. XXX. obr. 5; XXXII. obr. 5, 7, 13; XXXVI. obr. 7, 11; XXXVIII. obr. 17; XLII. obr. 32; LI. obr. 6). Bombovité nádoby i misky mají ještě oblé spodek, jenž se však záhy oplošťuje až vzniká pravé dno (tb. XXX. obr. 3; XXXVII. obr. 8). Hruškovité nádoby připomínají jednak na tvary šáreckého typu (tb. XXX. obr. 11,

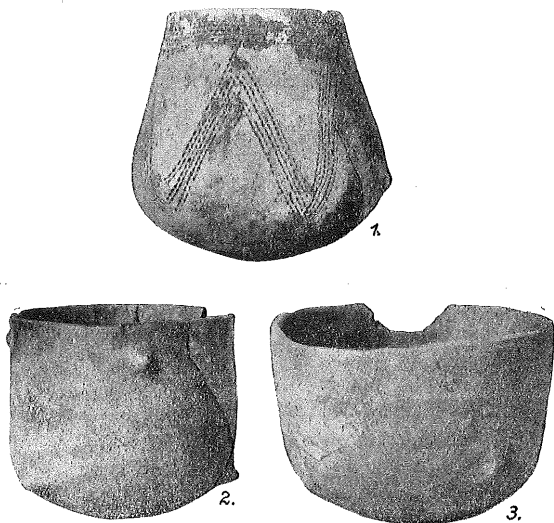

Obr. 26. Nádobka z Kovanic u Nymburka.

*) MENGHIN, O. Nachtrag, str. 782, dělí vypíchanou keramiku na dva časové stupně, z nichž starší, jak se zdá, stotožňuje se šáreckým typem. Původ její klade na sever.

12; XLII. obr. 20–22), jednak jsou již protáhlejší a stěn prohnutějších (tb. XXX. obr. 2). Tyto tvary hruškovitých a bombovitých nádob jednoduché výzdoby jsou poměrně velmi vzácné a vyznačují se vždy jen malými bradavkovitými výčnělky. Do téže skupiny lze zařadit též nízké válcovité pohárky s mírným lomem nad oblým dnem. Zvláště zajímavá jest nádobka z Horoměřic (tb. XX. obr. 16), tvaru rozšířeného ve vypíchané keramice, zvláště na Moravě, zdobená ještě trojřadým vpichem šareckého rázu; vzorec výzdoby však jest smísen z prvků obou skupin.

Hojněji se vyskytují štíhlé hruškovité nádoby více nebo méně prohnutých stěn a rozšířeného hrdla. Výčnělky na nich jsou z pravidla prstovité a dosahují

Obr. 27. Nádoby z kulturní jámy na nádraží v Bubenči.

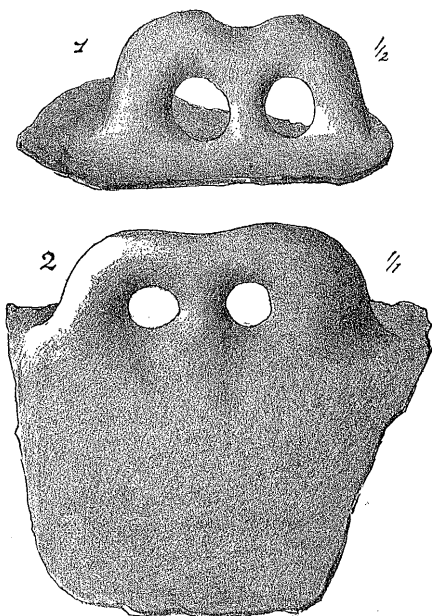
někdy velmi značné délky. Jsou však i štíhlé hruškovité nádoby bez výčnělků nebo jen s bradavkami, nebo se širokými jazykovitými násadci. Všeobecným znakem výčnělků jest hrotité, nebo aspoň zúžené zakončení a snaha zahnouti se vzhůru (tb. XXX. obr. 8; XXXI. obr. 12; XXXII. obr. 4, 6; XXXVII. obr. 30, 32. — Tb. XXX. obr. 2, 4, 9, 12; XXXI. obr. 8, 14; XLVI. obr. 4). V mladším období vypíchané keramiky byla hrdla hruškovitých nádob zvláště silně rozevřena, stěny prohnuty a v největší baňatosti nádob vznikl lom. Takové nádoby mívají na místo prstovitých výčnělků na lomu několik bradavek ve třech souměrných skupinách (tb. XL. obr. 3). Nízkou a širokou nádobku z Čáslavi (tb. XXXII. obr. 16) lze odvoditi z baňatých hruškovitých nádob, jako jest nádobka z Podbabý (tb. XXX. obr. 11).

Dalším rázovitým tvarem vypíchané keramiky jsou poháry. Jsou buď válcovité s oblým dnem a rovných stěn (tb. XXX. obr. 10; XXXVII. obr. 2; LII. obr. 1), nebo hrncovité, stěn prohnutých (tb. XXXI. obr. 18, 20; XXII. obr. 1, 2, 8, 11, 14, 15, 17.) I u nich se jeví záhy sklon k ostřejší profilaci břicha (tb. XXX. obr. 10; XXXII. obr. 14) a kromě toho oplošťuje se spodek, až vzniká pravé dno (tb. XXXII. obr. 1, 8, 14). Poháry, zvláště zdobené, nemívají zpravidla výčnělků, ani násadců.

Tím, a materiálem i zpracováním se liší od kotlovitých a hrncovitých nádob, které se rozmohly ve vypíchané keramice hlavně v mladším období. Jsou zpravidla nezdobeny (tb. XXXIII. obr. 6; XXXVII. obr. 3, 5, 7; L. obr. 3), nebo mívají pod hrdlem nalepenou pásku, dubkovanou prstem (tb. XXXVIII. obr. 29; LII. obr. 7, 14, 15, 16). Nezdobené kotlíky bývají rovných stěn; nádoby s nalepenou páskou mají mírně naznačené hrdlo, na němž páska napodobuje právě ovázání sňrou. Tuto podobu zvyšují rozličné trásně, visící z pásky (tb. LII. obr. 7, 14, 15, 16). Kotlovité nádoby mívají okraje jazykovitě²povytažené a v těchto výčnělcích bývá otvor (tb. XXXIX. obr. 16; XLII. obr. 1; XLIII. obr. 6, 7; tb. XLVIII. obr. 12; LI. obr. 2, 5). Zvláštní, čtyřhranný tvar kotlíku se svislými žeběrky, prodlouženými buď pohárovitě (tb. XLVI. obr. 1, 2, 3), nebo očkovitě (tb. XLVII. obr. 3, 8) se vyskytl na sídlišti u Černého Vola ve spojení s prvky oblasti jihovýchodní. Snaha po ostré profilaci se jeví též u kuželovitých mis. S počátku se prohýbají stěny téměř neznatelně nepatrným rozevřením okrajů (tb. XXXVIII. obr. 17), později však nabývají na kolmém průřezu esovité podoby (tb. XXX. obr. 1) a současně vzniká ostrý lom na břiše (tb. XXXVI. obr. 8; XXXVIII. obr. 14). Lomené misky mívají též rovné stěny (tb. XXXVI. obr. 13), nebo prohnuté, zužující se k okrajům (tb. XXXII. obr. 10). Nezdobené prohnuté misky bývají i značných rozměrů a velmi tlustých stěn.

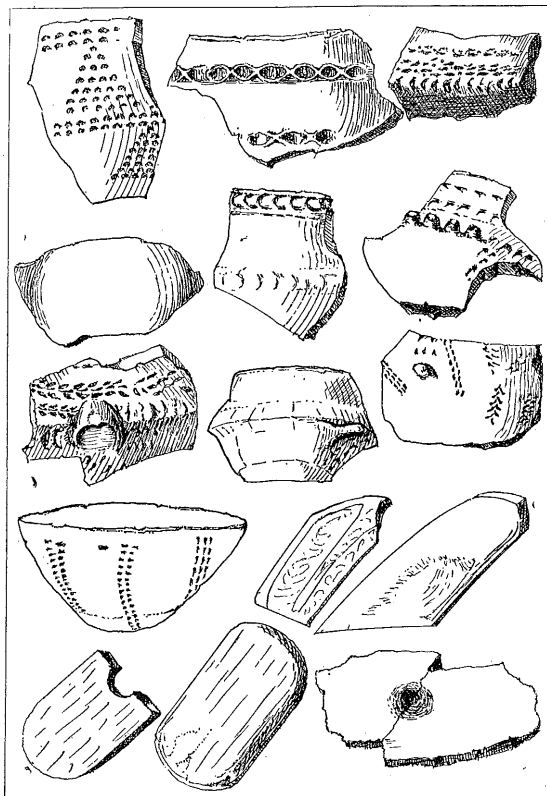
V jamách s vypíchanou keramikou se vyskytují též zlomky nožek, zpravidla zdobených vypíchaným ornamentem. Jsou to spodky hruškovitých nebo hrncovitých nádob na nožce, které jak svým tvarem, tak i výzdobou upomínají na t. zv. jihoněmecký typ roessenský (tb. XLVI. obr. 8; XLVIII. obr. 10; XLIX. dole). O roessenském typu a jeho derivátech promluvíme obšírněji v druhém oddílu této práce. Hned však můžeme poznamenat, že v Čechách není samostatnou skupinou, nýbrž že jest jen vývojovým stupněm naší keramiky vypíchané. S vypíchanou keramikou vyskytují se v jamách též prvky skupiny lengyelské, jejíž vlivy lze postihnouti i na mnohých tvarech skupiny vypíchané keramiky. Jsou to na př. špičatá, vzhůru zdvižená úška se svislým otvorem (tb. XXXV. obr. 16; XL. obr. 20, 23, 31; XLIII. obr. 3). K nim se řadí též dvojítá ucha, nalezená v Drobovicích u Čáslavi (obr. 28) a ve Skřivanech (tb. XXXVII. obr. 1).

Základním výzdobným prvkem této skupiny jest vpich, spojující se v řady. Od vpichů volutové keramiky se liší tvarem i technikou. Jest zpravidla okrouhlý, eliptický nebo vejčitý a poměrně mělký; hrany okrajů však jsou vždy zřetelné, byť i nebyly tak ostré jako u vpichů keramiky volutové. Tvary vpichů nejsou zcela pravidelné, nýbrž bývají při jednom polu hlubší, což nasvědčuje tomu, že nástroj

Obr. 28. Dvojítá ucha z Drobovic u Čáslavi.

byl při práci držen šikmo. Zřídka byl každý řádek vpichů pracován jednotlivě; zpravidla byl nástroj upraven na současné vyhloubení nejméně dvou vpichů, takže byl vpichován najednou dvojitý řádek. Vpichy v dvojitém řádku jsou buď rovnoběžné, nebo střídavě anebo v poloze vstřícné. Vzorce se skládají z jednoho nebo několika rovnoběžných dvojitých řádků. (Pásky ve volutové keramice mívají zpravidla tři jednoduché řádky vpichů.) Kromě prostých vpichů vyskytují se též hojně jejich

Obr. 29. Předměty z kulturních jam v Předměřicích u Hradce Králové.

rozličné obměny. Buď se mění v krátké úzké čárky, jako vřiznuté do měkké hlíny jemným nožem, nebo jsou střídavě vtlačovány širším, plochým nástrojem, takže se řádky podobají větévce myrty (vpich zvlněný, ŠNAJDRŮV tremolový vpich; tb. XXXI. obr. 5, 7, 18; XXXII. obr. 1, 8; XXXVIII. obr. 19); jiný způsob jest vpich brázděný (Furchenstich), vzniklý tím, že nástroj se nevzdaloval plochy, nýbrž ryl mezi dvěma vpichy spojovací rýhu (tb. XLV. obr. 12; XLVIII. obr. 2, ve vodorovných pásech). Takové vpichy bývají hlubší, podobně jako dvojitě vpichy, vtlačované zároveň rozštípnutým bodcem. Jest to zpravidla čtyřhranná jamka, na jejímž dně jsou vtlačeny dvě špičatě vejčité prohlubinky (Němci jej nazývají Geiszfussstich; tb. XLVIII. obr. 2, ve svislých pásech.) Vyskytuje se v šachovnicovitých vzorech i páskách vodorovných, svislých

i šikmých, zřídka však v krokvích, nebo je roztroušen v malých skupinkách po nádobě, jako výplň mezi krokve. Velmi vzácnou ozdobou ve vypichané keramice jsou pásy překřížených rýh (tb. XLIII, obr. 4, 5; XLV, obr. 14, 15) a vodorovné pásy, složené z krátkých lomených rýh¹⁰⁵), které vznikly z brázděného vpichu (tb. XLV, obr. 12; XLVIII, obr. 2). Uvedli jsme jen hlavní tvary vpichů; letmý přehled vyobrazených tabulek však ukazuje, že se vyskytují i velmi spletitá spojení, zvláště na nejmladších nádobách, kde se střídají v širokých páskách řádky rozličných druhů. Střídají se v nich vpichy různé délky, šířky i hloubky, čímž vznikají drobné, samostatné, rytmicky se opakující obrazce ve hlavní složce ornamentů — v pásce.

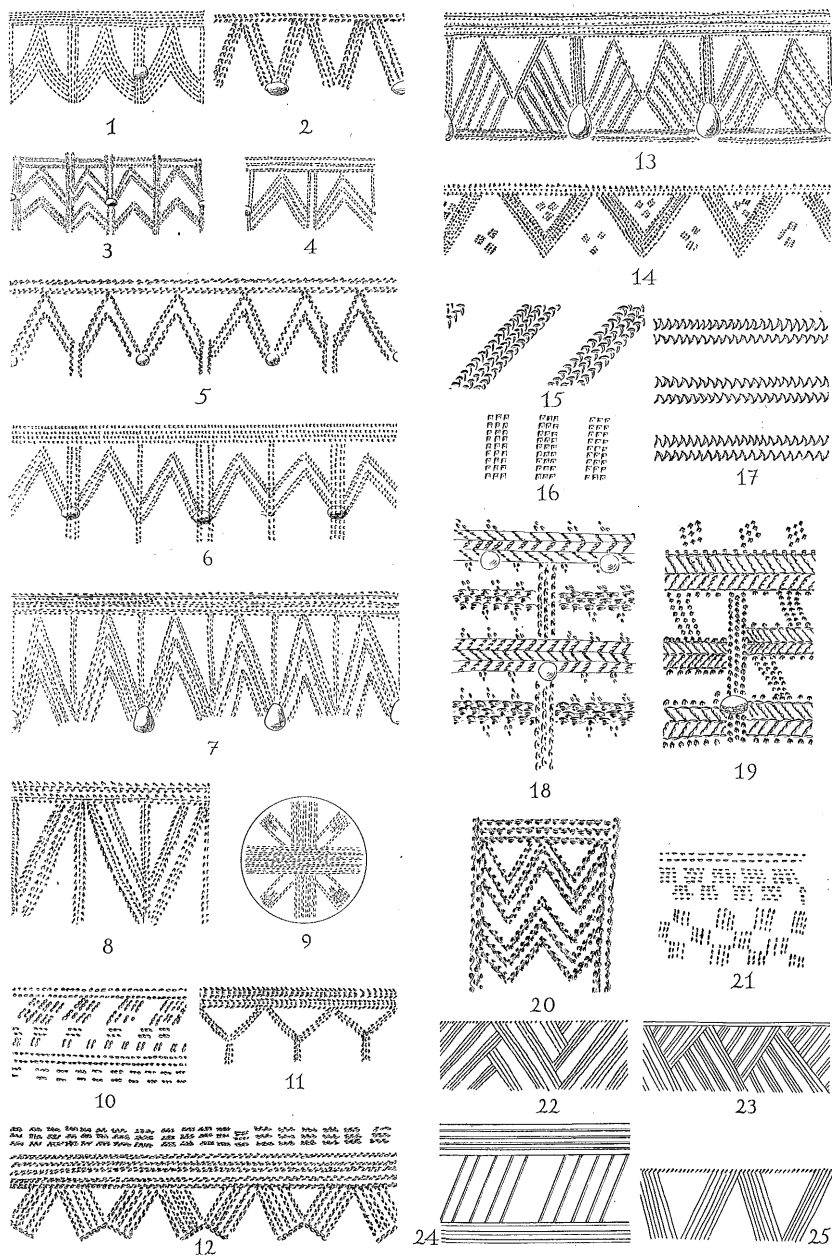
Řádky a skupiny vpichů se řadí v obrazce, v nichž převládají zprvu šikmé vzory, jako krokve, klikatky a šikmé, rovnoběžné pásy. Krokvicovitá výzdoba se vyskytuje hlavně na hruškovitých nádobách a na pohárech (tb. XXX, a d.). Pásy krokvicovité se skládají ze dvou nebo z násobku dvou řádek a dotýkají se vodorovného proužku pod okrajem. Tento proužek bývá zpravidla stejně široký (obsahuje též počet řádek) jako krokve. Spodní vrcholy krokví bývají volné; někdy však bývá i pod nimi vodorovný pás. Na některých nádobách vycházejí krokvicovité pásy z prstovitých výčnělků, které pak bývají rovněž zdobené. Krokví bývá po třech na celém obvodu, právě jako pupků a výčnělků. Na vysokých, hruškovitých nádobách se vyskytují ve dvou i ve třech řadách nad sebou a bývají složeny z rozličných druhů vpichů. Některé nádoby jsou neobyčejně bohatě vyzdobeny spletitými vzory, v nichž se krokve spojují se svislými a šikmými proužky a prázdné plošky mezi pásy, jsou vyplněny skupinami hlubokých dvojvpichů (tb. XXXVI, obr. 30; XLI, obr. 20—27; LI, obr. 3).

Šikmé i svislé rovnoběžné pásy bývají hlavně na hrncovitých pohárech a na mísách s prohnutými stěnami (tb. XXX, obr. 1, 3; XXXII, obr. 1; XXXVI, obr. 8; XXXVIII, obr. 3, 4, 14, 24, 26; XXXIX, obr. 6; XL, obr. 4). Na těchto tvarech se též vyskytují pásy vodorovné (tb. XXXII, obr. 8, 10). Na západní vzory upomínají vějířovité obrazce s mírně prohnutými řádky (tb. XXXV, obr. 20, 24, 26, 30). Šachovnicový vzor, blízký jihovýchodní výzdobě, jest zpravidla složen z dvojitých vpichů a omezuje se hlavně na poháry (tb. XXXIII, obr. 9; XLVII, obr. 3, 8). Uvolněné čtverce a kosočtverce z jemných vpichů se objevují jen velmi zřídka. U Černého Vola v Podbabě se našly též střepy s vypichanými trojúhelníky (tb. XLII, obr. 4; XLVI, obr. 1—3; XLVII, obr. 5). Pásy z lomených rýh, vodorovné a svislé proužky, hluboké dvojvpichy a brázděný vpich se vyskytují nejčastěji na nádobách na nožce. (Schemata výzdobných vzorců jsou znázorněna na obr. 30., č. 1—21.)

V kostrovém hrobě z Prahy—Troje byly nalezeny poprvé v Čechách hruškovité nádoby s pravoúhlými páskami, vyskytující se čteněji ve Slezsku (tb. L, obr. 2, 6). Na slezskou keramiku upomíná též zvláštní hruškovitá nádoba, zobrazená na téže tabulce (obr. 5). V trojském hrobě se vyskytla ještě jedna zvláštnost: nezvyklá úprava úsek na kotlíku (tb. L, obr. 3). Jsou to dva vodorovné výčnělky, svisle provrtané, umístěné přesně proti sobě. Nezvyklým je počet dvou, na rozdíl od obvyklé trojice a tuším, že v tomto případě má i chronologický význam. Odchyly ve tvarech i ve vzorech výzdoby a odchylný počet úsek nasvědčují tomu, že tu jde o velmi mladou fási vypichané keramiky, čemuž neodporuje ani červené barvivo, nalezené v nádobě obr. 2. na tab. L.

Na vnitřní straně mělké, ploché mísy polokulovité z Řepína (tb. LI, obr. 1a, b) se vyskytly ozdoby, jež lze vyložit jen jako schematisované lidské podoby.

¹⁰⁵⁾ Výzdoba tohoto rázu se vyskytuje na západě od Čech v t. zv. grossgartarském a eberstadtském typu. SCHLIZ, Das steinzeitliche Dorf Grossgartach, Stuttgart, 1901, tb. I, obr. 2, 3, 5, 6, 7, 12. BREMER, l. c. str. 401. obr. 26. č. 14, 16, 17, 20, 21; tb. XX, obr. 1, 3, 4.

Obr. 30. Schemata výzdoby keramiky vypíchané (1—21) a jordansmühlské (22—25).

Jako se stává zpravidla u všech důležitých a vzácných nálezů, tak i o řepínském střepu nevíme nic bližšího, kromě jména naleziště. Zachovala se jen malá část misky, ani ne celá čtvrtina, takže lze doplnit výzdobu jen s velkou opatrností. Zdá se, že na dnu byly čtyři obdélníkové obrazce, křížící se právě ve středu. Byly složeny z osmi řad vpichů, zakončených dvěma rovnoběžnými příčkami. Jak byly ukončeny na druhém konci, ve středu misky, nelze zjistit. Po stranách obdélníku jsou rytmicky rozloženy malé skupinky vpichů (dvě po levé straně, tři a část čtvrté po pravé straně levého obdélníku; tři po levé straně pravého obdélníku), delší skupina jest zachována na pravé straně horního konce. Z horní příčky vyběhají dva řádky vpichů, jejichž zakončení jest však nejasné. Obdélník lze pokládati za tělo a úzký proužek za krk, ovšem s nejistou hlavou. Mezi skříženými obdélníky jsou od kraje misky

vsunuty rovněž obdélníkové obrazce téže úpravy; nemají však postranních skupin a krčků, zato však v horní třetině se k nim připojují obloukovité obrazce, složené ze šesti řádek vpichů, podoby rozpatých paží. Zevní strana misky jest zdobena obvyklým způsobem.

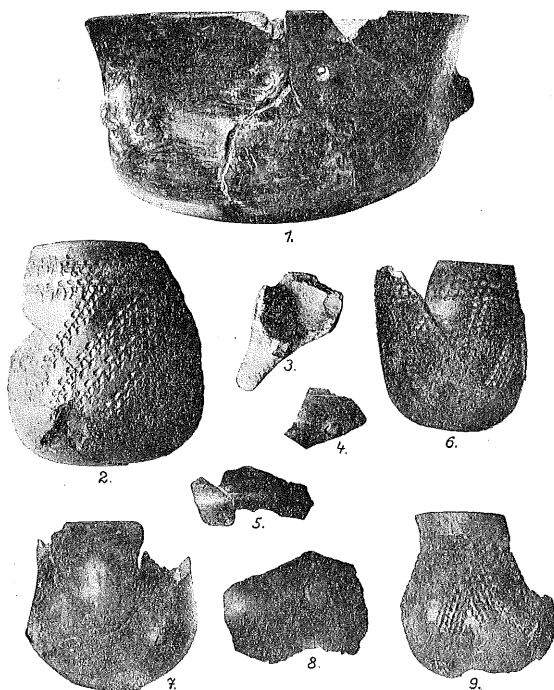
Na řepínský střep poněkud upomíná zlomek podobné misky z Hnidous u Kladna (tb. LI. obr. 8. a, b). I na něm byly skřížené obdélníky ze čtrnácti řad vpichů, ukončené rovnoběžnými příčkami, při nichž vycházejí šikmo z rohů krátké, rovné pásky ze čtyř řad vpichů. Lidská, nebo zvířecí podoba, stylisovaná až k téměř nerozeznatelnému schematu, není zcela neznáma v páskové keramice a zvláště ve vypíchané skupině. Bylo již častěji poukazováno k tomu, že krokvicovitý ornament, spojený se svislými prvky, je namnoze jen symbolem sedícího člověka, (na př. tb. XXX. obr. 10, 11; XXXI. obr. 12). Skutečně stylisované podoby zvířecí se vyskytly na mladé keramice vypíchané v jihozápadním Německu, v t. zv. typu eberstadském¹⁰⁶) a upomínají na známou „žábu“ z Bubenče.

O výčnělcích a bradavkách byla již řeč. K nim třeba připojit ještě vzácné figurální výzdoby, jako je hlava býka od Černého Vola (tb. XLVI. obr. 5 a, b), neobyčejně dokonale modelovaná, dále torso zvířecí podoby ze Skřivan (tab. XXXVIII. obr. 25), patrně výčnělek nádoby v podobě zvířecí a zlomky duté zvířecí sošky z Kolína (tab. XXXIX. obr. 11, 12, 14). Zvláště krásná soška býčí byla nalezena u Rybnán a je uložena v teplickém museu. Rozličné zlomky, jako nožky (tab. XXXVIII. obr. 30), nebo hlavičky (tab. XXXIX. obr. 13) se vyskytly častěji, avšak nelze podle nich určit původní podobu sošky, jejíž jsou části.

Hmota, z níž byly nádoby vypíchané keramiky robeny, je rozmanitá. Velké, kotlovité nádoby jsou zpravidla z hrubé hlíny, promíchané kamenky a bývají na lomu černé. Povrch je žlutavý až tmavě hnědý i černý. Hruškovité nádoby, poháry a misky jsou z jemné, plavené hlíny jílovité, k níž bylo přimíseno něco jemného, ale ostrého písku. Jsou na lomu bílé, až modrošedé, na povrchu bílé, šedé, žlutavé, hnědé i černé. Svrchní stěna jest zpravidla přetřena jemnou hlínkou a vyhlazena; tento nátěr ve

¹⁰⁶) BREMER, W. I. c. str. 401. obr. 26, č. 21; str. 408, obr. 29a. Vypíchaný symbol podobného rázu se vyskytl i na džbánu z kostrového hrobu v Jordansmühlu ve Slezsku. Seger, AfA. NF. V. tb. IX. obr. 10. Srov. též KERN. J., I. c. (Střep z Lovosic).

vlhké zemi snadno odpadává, takže většina nádob ve sbírkách jest povrchu mírně drsného. Jiná skupina těchto nádob byla zhotovena z jemné plavené hlíny bez příměsí písku a upravena podobně, jako skupina předešlá. Na lomu jsou tyto nádoby hnědé až černé, jsou špatně vypáleny a proto za čerstva vykopané, blátivé. Z jam je lze jen velmi těžko vybírat, protože jsou vlhkostí země zpravidla rozmočeny. Nátěr na povrchu se na nich zachoval jen ve velmi řídkých případech. Zvláštní

Obr. 32. Předměty ze sídliště v cihelně u Černého Vola.

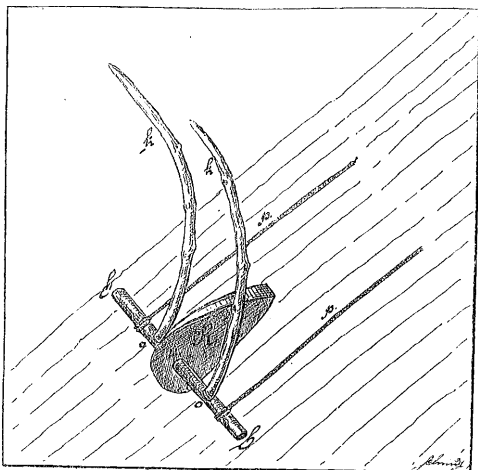
střepy byly nalezeny ve Skřivanech. Byla to část hrdla s vodorovným, poněkud našikmeným úškem a s mírně zesíleným otvorem. Na lomu byly tyto střepy bílé na povrchu černé, jako by byly natřeny nějakou barvou.

Nástroje.

Kamenné nástroje se příliš neliší od nástrojů, provázejících keramiku volutovou. Vyskytují se ještě kopytnaté klínky, zvláště drobnější, úzké a vysoké tvary (dlátka) v žárovém hrobě ve Vínorí byly však nalezeny velké klíny, z nichž první byl plochý, druhý užší a vysoký a třetí provrtaný. Ploché sekery jeví větší rozmanitost ve vodorovném (podélném) průřezu. Jsou ještě obdélníkovité nebo lichoběžníkovité, trojúhelné, avšak často bývá již ostří sešikmeno. Příčný průřez zachovává ještě starý

tvár úseku kruhu, avšak zhusta se již objevují sekery s hranami zaoblenými, později značně rovnými. Vzácně se vyskytuje průřez obdelníkový (hranolová sekerka), jenž je příznačný v následujícím období na sídlištích s kulturou přechodní (tb. XLIII. obr. 34—43). Velmi se rozmohly v období vypíchané keramiky provrtané sekeromlaty, které ve volutové keramice byly ještě řídkým zjevem a omezovaly se hlavně na tvary kopytnaté. Provrtaný kopytnatý klín starého tvaru je nyní výjimkou; převládají tvary smačknuté se stran, čímž sekeromlat nabyl tvaru plochého. Jsou zpravidla trojhranné a mívají základnu sešíkmenu.

O účelu sekeromlatu bývaly spory. Namítalo se, že nemohly býti ani zbraní, ani nástrojem (sekerou), pro svou tíži a protože otvor pro násadu je poměrně malý. Tuším, že většina jich byla zbraní i nástrojem a jen výjimečně veliké kusy, (30 až 50 cm dlouhé a až 4 kg těžké) snad měly jiný úkol, ježž určití je prozatím nesnadno. Rozhodně však pochybuji, že se jich používalo jako primitivních radlic¹⁰⁷⁾ u dřevěných pluhů, poněvadž by se na nich nezbytně jevíly stopy tohoto použití v podobě rýh a obroušení určitým směrem (obr. 33). Toho jsem však nenašel ani na jediném známém kusu a nad to je velmi sporno, používal-li neolithik pluhu vůbec? Pokud známe celkový stav neolithické civilisace, můžeme ji srovnati se stupněm fakultativního rolnictví a hospodářství okopného. Nejstarší pluhů pak, zachované místy až do historických dob, byly prosté kleče ze dřeva, bez jakéhokoliv okování. Jen tam, kde se projevoval vliv klasických zemí, hlavně Říma, objevuje se železné kování dřevěného pluhu (lemez). Určití účel velikých sekeromlatů je znesnadněno tím, že se nevyskytují na sídlištích, nýbrž zpravidla to jsou ojedinelé, nahodilé nálezy.

Obr. 33. FELCMANŮV náčrt pluhu s kamenným rádlem.

Nože, škrabadla a hroty nezměnily ani ve vypíchané keramice svých primitivních tvarů. Jsou to dosud prosté odštěpky z domácích hornin, zřídka retušované. V mladším období bylo k výrobě nožů používáno hojně achátů o černých a šedobílých vrstvách. V kulturních jamách se vyskytují velké, ploché kusy této suroviny.

Na dvou sídlištích byl nalezen obsidián. Ve Skřivanech malá tříška v kulturní jámě a v Holohlavech u Smiřic nožík¹⁰⁸⁾.

Kostěné nástroje se rovněž shodují s nástroji volutové keramiky a to nejen co do tvaru, ale i co do rozšíření. V pražském okolí jsou poměrně hojny rozličné hroty a bodce; ve východních Čechách se téměř nevyskytují. V třiceti sedmi jamách na skřivanském sídlišti jsem na př. nenašel ani jediného kostěného nástroje.

107) Srov. FELCMAN, J. P. A. XVI. 1893, str. 380.

108) ŠNAJDR, P. A. XX. 1903, str. 540.

Ozdoby a jiné předměty.

V kulturních jamách — a náš materiál pochází skoro výhradně jen z jam — se vyskytnou ozdobné předměty jen velmi zřídka. Z dosavadních nálezů lze uvést jen mramorové náramky z Prahy—Troje¹⁰⁹⁾, Podbaby (tb. XLII. obr. 13), Radimi¹¹⁰⁾, Horek u Žatce a Velkých Žernosek¹¹¹⁾ a rourkovité korále z mramoru nebo ze skořápek mušlí z Prahy—Sedlce, Prahy—Troje a Řeže u Klecan (tb. LII. obr. 8).¹¹²⁾ V kulturních jamách u Černého Vola a v Řeži byly nalezeny kusy černé smůly; v obou sídlištích byly nalezeny též nádoby, spravované touto smolou¹¹³⁾. V Kadani byly nalezeny šperky ze skořápky spondyla, pravděpodobně ve hrobě. (Tb. XLIX. obr. 1—14).

Hroby.

Jako v době volutové keramiky, tak i v tomto období jsou v Čechách hroby neobyčejně vzácný. Ze Sedlce¹¹⁴⁾ u Prahy je znám hrob kostrový s nádobkou na

Obr. 34. Nádoby z hrobu v Sedlci u Prahy.

nožce, pohárkem a hrnčekom a korálky z mušlí (obr. 34). V Troji u Prahy byly nepochybně rozrušeny hroby kostrové s mramorovými náramky¹¹⁵⁾. Na jiném místě v Troji byly nalezeny při novostavbě družstevního domu nádoby, z nichž 6 se dostalo do N. M. (tb. XLIX. nečíslované nádoby) a 3 uloženy ve výklenku nového domu. Při nálezu nebylo odborníka a dodatečně nebylo lze zjistiti, jak byly nádoby v zemi uloženy. Šťastnou náhodou však byl v bezprostředním sousedství objeven kostrový hrob (tb. L.) na dvoře p. rady SCHWANGA, rovněž s vypíchanou keramikou, takže lze nádoby ze staveniště pokládati za nádoby hrobové. V Rousovicích u Mělníka našel prof. MATIEGKA spálené lidské kosti v kotlovité nádobce; ve Víně byla nalezena velká kotlovitá nádoba, dva kopytnaté klíny a kopytnatý sekeromlat (tb. XXXIX. obr. 18—21), prý se spálenými kůstkami, které byly pohozeny. Na kamenných nástrojích jsou stopy žáru. Žárové hroby našel též prof. J. MATIEGKA v Brozánkách u Mělníka (tb. LI. obr. 7) a kons. J. A. JÍRA v Praze—Sedlci (tb. XLII. obr. 23—30). Kostrový hrob v Praze—Bubenci obsahoval dvě nádoby (tb. XLII. obr. 31, 32).

¹⁰⁹⁾ AXAMIT, Dr. J. P. A. XXXII. 1920/21, str. 228.

¹¹⁰⁾ WANĚK, J., PÍČ, J., P. A. XVI. 1893/95, str. 338; XVII. 1896/97, str. 182, tb. 21.

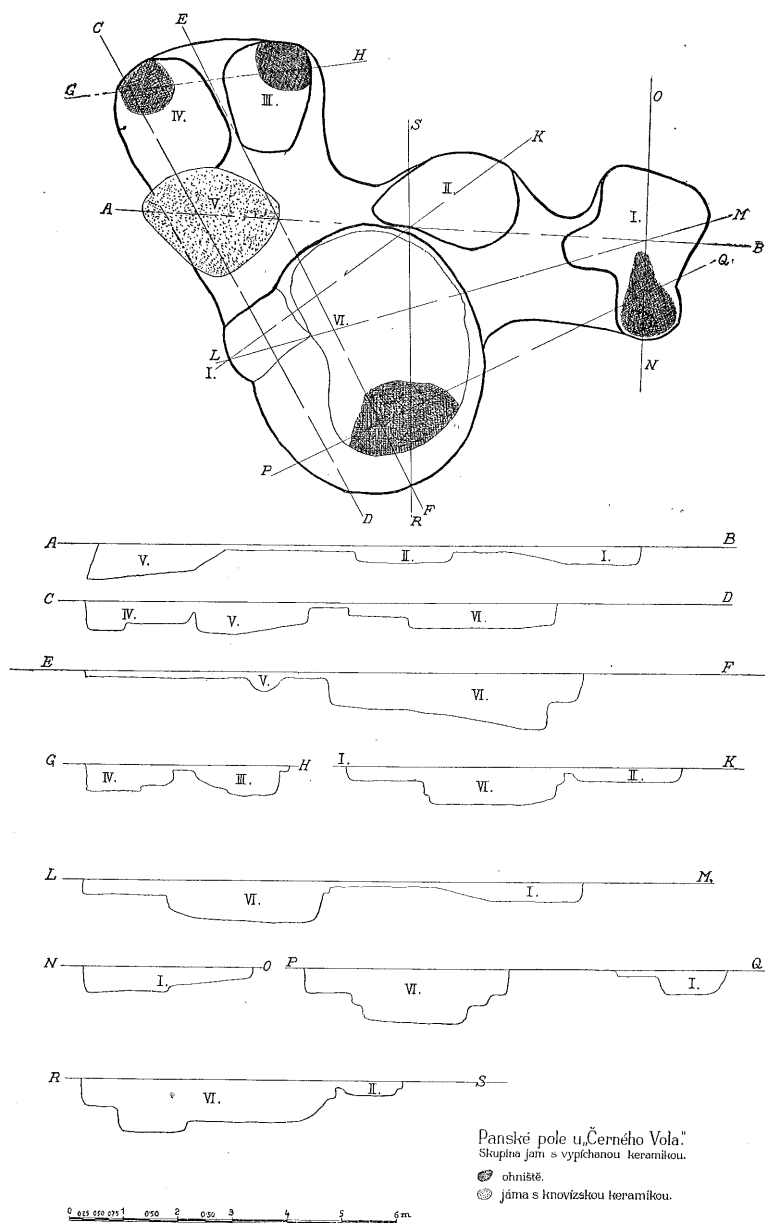
¹¹¹⁾ M. v Teplicích (hroby?).

¹¹²⁾ STOCKÝ, A. O. P. I. 1922, str. 1 násl.

¹¹³⁾ STOCKÝ, A. P. A. XVI. 1914, str. 150.

¹¹⁴⁾ Nalezl J. A. JÍRA. Dosud nepublikován. Srov. STOCKÝ, O. P. I. I.

¹¹⁵⁾ AXAMIT, Dr. J. P. A. XXXII. 1920/21, str. 227.

Obr. 35. Kulturní jáma ze sídlště u Černého Vola.

Sídlíště.

Sídlíště s vypíchanou keramikou jsou téhož rázu, jako byla sídlíště s volutovou keramikou a bývají v jich bezprostředním sousedství, nebo přímo na nich. To nasvědčuje tomu, že to byl týž lid s těmitož životními potřebami, vyhledávající tytéž přirozené podmínky pro svá sídla. Pokud jde o rozlohu osídlení, je z mapy patrné, že se poněkud zvětšila a překročila na některých místech hranice osídlení lidu volutového. Kulturní jámy jsou misty poněkud hlubší, ale v podstatě těchže tvarů, jako byly jámy předchozího období. Stop po kůlech jsem dosud nezjistil na žádném sídlíšti, ani přílišné pravidelnosti ve tvarech jam. Připojuji nákres a řezy kulturními jamami od Černého Vola, z nichž zvláště jáma I. (obr. 35) byla zajímavá svou členitostí. Bylo v ní lze určit ohniště, odpadkovou jámu, do které byl shrabován popel a velkou jámu, snad příbytkovou. Přesných hranic nebylo možno zjistiti, poněvadž stěny jam se již v pravěku sesuly.

B. Mladší období neolithu.

(Doba přechodní.)

Lengyelská skupina.

(Pomalovaná keramika jihomoravská; typ lengyelský, jordansmühlský, münchshöfský a j.; „jihovýchodní skupina“.)

Název „lengyelská skupina“ pro jižní větev páskové keramiky jsem zvolil po dlouhé úvaze. Bylo totiž neobyčejně nesnadno pojmenovati všeobecným názvem tak mnohotvárnou a rozmanitou kulturní oblast jako je právě jižní pásková keramika a její pozdější deriváty, nechtěl-li jsem použití příliš širokého názvu „skupina podunajská“. Ve své „Studii“ a v jiných pracích jsem si z nouze vypomáhal názvem „jihovýchodní kultura“, který však sváděl čtenáře k nesprávným představám. Sáhl jsem tudíž k jménu nejstaršího, WOSSINSKÝM publikovaného naleziště v této oblasti a vědomě ho používám, jako „pars pro toto“. Zdůraznit ovšem třeba, že „typ lengyelský“ je jen malým a časově i místně omezeným úsekem celé „lengyelské skupiny“, k níž přináležejí množství rozličných jiných typů a stylů.“) Pro Čechy jsou z nich důležitý pomalovaná keramika jihomoravská a jordansmühlský typ.

Pomalovaná keramika jihomoravská je úzce spjata s jménem Jaroslava PAL-LIARDIHO, jenž ji prvý rozpoznal a uveřejnil. Bohužel, že smrt mu překazila vydání výsledky mnohaleté práce v přehledném díle a tak jsme odkázáni jen na jeho menší předběžná oznámení a povšechné nálezové zprávy o této vysoce zajímavé skupině. Po prvé byla nalezena při výkopech WOSSINSKÉHO na Lengyelu v Maďarsku, nebyla však správně rozpoznána a náležitě oceněna. Tenkrát vzbudily pozornost hlavně známé „hřibovité“ nádoby (mísy na nožce), které uvedly též

*) MENGHN, O. Nachtrag, str. 783, používá názvu „střední skupina podunajské keramiky“ (lengyelská skupina, čili pomalovaná keramika) a dělí ji na 1. uhersko-moravskou lengyelskou keramiku, 2. slavonsko-srbskou, 3. butmírskou, 4. hornoitalskou lengyelskou keramiku, 5. jordansmühlskou a 6. münchshöfskou keramiku.

PALLIARDIHO na správnou stopu. V Čechách byla první miska na nožce nalezena již v čtyřicátých letech KROLMUSEM v Roztokách (tb. LVII. obr. 17); nález ten se však udál příliš záhy, nežli aby byl mohl býti správně oceněn a později se naň vůbec zapomnělo. Teprve prof. PÍČ jej pojal do svých Starožitností a zařadil jej správně aspoň do prvního dílu.

Nejúplnější přehled jihomoravské pomalované keramiky podává bohaté prae-historické oddělení Zemského musea moravského v Brně, obsahující veškeren materiál z výkopů PALLIARDOVÝCH a ze sbírek ČERVINKOVÝCH. Prací kons. I. L. ČERVINKY je tento vzácný materiál vzorně vystaven a přístupen badání. Nepoužil jsem ochoty brněnského musea, abych již nyní uveřejnil samostatné zpracování této skupiny, poněvadž jsem nechtěl předbíhat vydání posmrtných děl PALLIARDOVÝCH a zasahovati v autorská práva kons. ČERVINKY, jenž v nejbližší době vydá nové vydání „Moravy za pravěku“ a připravuje přepracované vydání svých Starožitností moravských. V obou spisech bude podán dostatečný materiál obrazový i přehled vývoje této důležité moravské skupiny. V Čechách je vlastní pomalovaná keramika velmi vzácná a vyskytla se dosud jedině na Kazině a na Hrádku u Časlavi. Proto dostačí, použijeme-li k vyznačení rázu jejich stupňů, rozdělení PALLIARDOVA, jež uveřejnil ještě za svého života.

PALLIARDI¹¹⁶⁾ rozdělil pomalovanou keramiku moravskou na tři časové skupiny, hlavně na základě nálezů u Střelice a Boskovštiny na Moravě. Nejstarší skupina se vyznačuje červenými vzorci na černém podkladu, neb polychromním pomalováním červenou, hnědou, žlutou a výjimečně též bílou barvou na černém, šedém, nebo hnědém podkladu. Zpravidla se vyskytují spolu s pomalovanou výzdobou též ryté spirálové, neb meandrové pásy, vyplněné barvou. Jen v této skupině se vyskytují obsidiánové nožky a klíny se špičatým týlem, někdy z jadeitu (chloromelanitu). Přesleny dosud chybí. PALLIARDI poznamenává, že v kulturních jamách tohoto období se vyskytují též vypíchané střepty a z toho soudí, že obě skupiny byly po nějakou dobu současny.

V druhém období se vyskytuje bílé pomalování na přirozeném, nebo červeně natřeném podkladu a červené pomalování na světlé půdě. Příznačné jsou v této skupině červeně přetřené a skvěle leštěné nádoby. Po prvé se tu objevují přesleny a kuželovitá závaží z hlíny. Jednou byl nalezen též kroužek z měděného plechu.

Nejmladší skupina se vyznačuje jen bílými vzorci na přirozeném nebo červeně přetřeném podkladu. Malované vzorce se skládají ze širokých pásků, jemných klikatek, řetězovitých a meandrových kreseb. Za leštěné, červené nádoby se tu vyskytují nádoby tuhované. Z ostatního keramického inventáře třeba uvést malé pintadery a lžice s plnou rukojetí, ukončenou hákovitě. Nádoby druhého a třetího období mají velmi často nalepeny kulaté, knoflíkovité pupky na břichu a pod hrdlem. V třetím období bývají pupky polokulovité. České nálezy je možno zařadit podle polokulovitých pupků do druhého období PALLIARDOVA.

Tvary pomalované keramiky moravské se vyskytují v Čechách též ojedinelé v jamách s keramikou vypíchanou (Černý Vůl); velmi hojny jsou však v těchto jamách tvary odnože pomalované keramiky, která se dostala do Slezska a byla nazvána jordansmühlským typem podle známého pohřebiště a sídliště u Jordansmühl v Pruském Slezsku. Tytéž tvary vyskytují se v Čechách i samostatně ve hrobech a v kulturních jamách. Shodují se v podstatě s rázovitými tvary lengyelské skupiny, vyskytují se však též formy uvolněné a smíšené, vzniklé pronikáním se prvků různých oblastí. Hlavní, dosud známé tvary jsou:

116) PALLIARDI, J. Pravěk, VII. 1911, str. 40, 125; WPrZ. I. 1914, 256 277.

Džbány; baňaté (tb. LIII. obr. 1, 2, 4, 5, 9; LVII. obr. 1, 3, 14); lomené na břiše (tb. LVII. obr. 9, 11). U některých džbánek se již jeví snaha po odsazení hrdla (tb. LVII. obr. 11, 14). Zpravidla mívají po jednom tenkém, oblém uchu, vyskytla se však též širší, skoro pásková ucha, zdobená vypíchanými vzorci (Šárka, Chrust u Chrudimí a j.); na Šestákové skále v Šárce se vyskytl též džbán se dvěma malými širokými uchy (tb. LVII. obr. 18). Nejkrásnější džbán zachránil E. ŠTORCH z kostrového hrobu v Dáblicích s rázovitou, kuželovitou mísou. (Tb. LVI. obr. 22, 23).

Misy na nožce: 1. Vysoká nožka přechází v tělo povlnné; v největší šíři se mísa lomí v slabě sevřené hrdlo (tb. LIII. obr. 22; LVII. obr. 2).

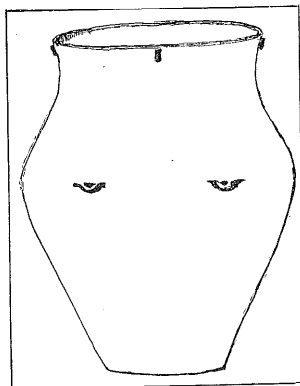
2. Nízká, široká nožka je ostře oddělena od kuželovitého těla, hrdlo je odděleno lomem, na němž jsou upevněny kulaté pupky (tb. LIII. obr. 3, 10; LVII. obr. 7).

3. Mělká mísa na vysoké nožce (podnos). Na lomu jsou knoflíkovité pupky (tb. LIX. obr. 6).

4. Kuželovitá mísa hladkých, rovných stěn na nízké nožce. Nemá pupků. Upomíná na tvary v Pohřbí (tb. LVIII. obr. 2, 5). Někdy mívají takové misy skupiny pupků na okraji (tb. LVIII. obr. 9.) V středověké jámě byly misy na nožkách s konickým tělem a prohnutým hrdlem, odděleným od břicha lomem a s mírně vyvaleným okrajem (tb. LIX. obr. 16); jiné měly jen nepatrný lom, okraj mírně vyvalen a na lomu knoflíkovité pupky (tb. LIX. obr. 18).

Obr. 36. Džbánek ze Skřivan (1/2).

Obr. 37. Hrnčovitá amfora z Předměřic (1/10).

Misy kuželovité s válcovitým, více nebo méně sevřeným hrdlem (tb. LIX. obr. 1.) Mívají na lomu pupky a hrdlo mírně prohnuté (tb. LXI. obr. 9, 11, 15).

Misy prosté a polokulovité z hlíny promísené jemným pískem (tb. LVIII. obr. 8; LIX. obr. 13).

Zvláštní skupinou jsou *podlouhlé (lodkovité) misy* s dvěma protilehlými uchy (tb. LVIII. obr. 11), nebo bez uch (tb. LIX. obr. 10, 11). V Bečvárech u Kolína se našla taková mísa v kulturní jámě s mladou vypíchanou keramikou. Mísa s úškem v podobě zvířecí hlavičky byla nalezena v Kolíně (tb. LIX. obr. 7). Velmi honosná mísa tohoto rázu byla nalezena ve Vys. Veselí u Nového Bydžova. Má vlnovité vykrojené stěny a figurální úško na vyšší (přední) straně bylo zvlášť bohatě členěno. (Tb. LVI. obr. 20, 21).

Poháry: 1. Štíhlé, dvojité kuželovité s rozvěřeným hrdlem; na lomu mívají pupky (tb. LVIII. obr. 6; LIX. obr. 3, 15), nebo skupinky svislých rýh (tb. LVIII. obr. 3), anebo je celý lom svisle rýhován. Mezi rýhami bývají pak skupinky pupků (tb. LVIII. obr. 4).

2. Neprofilované poháry, zpravidla z hlíny promísené jemným ostrým pískem (tb. LVIII. obr. 1, 15).

Amfory: 1. Štíhlé s úzkým hrdlem, opatřené na obvodu třemi až pěti úšky; na vroubkovaném okraji bývají pupky. Svislá úška bývají někdy i pod hrdlem (tb. LIX. obr. 8, 10, 12, 16).

2. Hrnčovitě, širokého hrdla s řadou úšek (tb. LIX. obr. 19).

3. „Putny“ s pěti úšky, rozloženými na způsob úšek amfor volutových. Tato úška bývají široká, hrotitá a podvižená vzhůru. Putny jsou velmi častým zjevem na Moravě. V Čechách nebyly dosud v tomto období zjištěny.

4. Lahvovité nádoby se svislými úšky a rozličné vysoké kotlovité nádoby (tb. LVIII. obr. 7).

Hrnce. Vyskytují se často v jamách s vypíchanou keramikou (Černý Vůl, Rež a j.) Mají polokulovitý spodek, svrchní část je válcovitá, mírně prohnutých stěn. Na okrajích bývají vroubkovány a na břiše mívají pupky (tb. LVIII. obr. 12, 15; XLIV. obr. 5). Kromě těchto rázovitých tvarů se vyskytují též

rozličné hrnce s uchy (tb. LIX. obr. 10, 12) i bez uch (tb. LXI. obr. 14, 20), bombovitě nádoby s plochým dnem a často se zataženým hrdlem; mívají čtyři protilehlé pupky nebo úška (tb. XLIII. obr. 13; XLIV. V Střešovicích se vyskytla též kuželovitá puklice s úškem (tb. LIII. obr. 8, 13; LVIII. obr. 10, 13; LIX. obr. 18, 20). Na jižní vzory upomínají dvě miniaturní nádobky (tb. LVII. obr. 4, 5), shodující se s butmířskými nádobami (obr. 16).

Povrch velké části těchto nádob je leštěn anebo aspoň hlazen, hlína mis je jemná, dobře vypálená. Část je z hrubšího materiálu, buď promíseného jemným křemitým pískem, nebo rozdrčenou křemitou horninou. Barva povrchu nádob je rozličná a řídí se zpravidla vypálením. Kromě hnědavě oranžových mis, vyskytují se i misy černé, šedé, tmavohnědé; amfory, poháry a hrnce jsou bílé až černé.

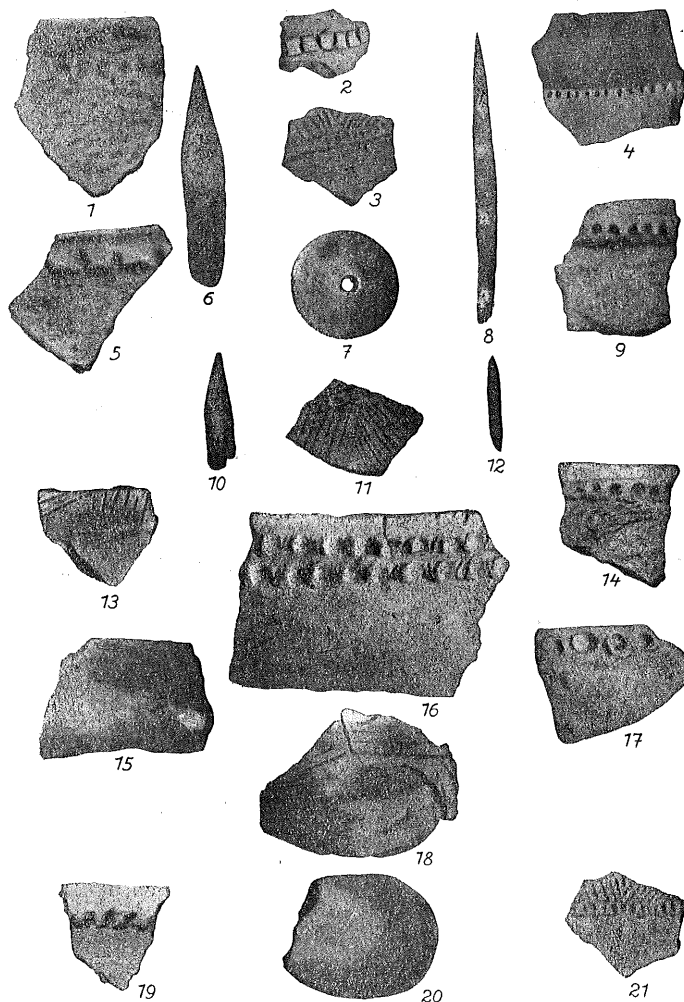
Na materiálu získaném Státním archeologickým ústavem ve Střešovicích (na Andělkách) lze snadno rozpoznat i hrnčířskou techniku. Mnohé nádoby byly robeny tím způsobem, že se vyválela hlína v slabé pruty a ty se spirálovitě stáčely do přibližného tvaru nádoby. Po té se hlazením a snad i tepáním upravovala konečná podoba. Na některých střepech, které se rozlomily v styčných místech původního prutu, je toto spojení patrné. Nožky byly k miskám přilepovány podobně, jako pupky k nádobám. Místa styku se předem zdrsnila a poté se přilepila dutá nožka, uzavřená na svrchní straně zdrsnělou plochou. Zdrsnění se někdy dalo spirálovitou rýhou.

Výzdoba v lengyelské skupině jest rozmanitá a v jednotlivých místních skupinách se vyskytují zvláštní, svérázné vzory. Některé z nich jsou však velmi rozšířeny a probíhají téměř všemi skupinami, takže je můžeme pokládati za společný majetek celé oblasti. Jsou to na př. ryté spletité maeandry, které lze najíti od Sedmihrad až po Čechy a Slezsko, ano i dále na západ v Bavorsku a Durynsku. Ozdoba z krokvicovitých pásů složených ze svazků rovnoběžných rýh se vyskytuje i v butmířském stupni i v Čechách a ve Slezsku a pod. Pomalované vzory jsou ostřeji ohraničeny, aspoň pokud můžeme souditi z dosavadních nálezů. Na jihu nepřekročily Dunaj a na severu zasáhly jen na střední Moravu; z Čech známe dosud jediný střepek z Kazína. Na západě se ztrácí stopy pomalované keramiky v Horních Rakousích.

S pomalovanou keramikou jihomoravskou velmi blízce spřízněný typ jordansmühlský, byl nalezen a určen po prvé SEGEREM¹¹⁷⁾ v Slezsku na pohřebišti u Jordansmühlu. Obě Segerovy publikace vyčerpávají velmi vystižně celý obsah slezského typu jordansmühlského, jenž se tam vyskytuje jednak vtroušen mezi obsahem jam s vypíchanou keramikou, jednak samostatně s příměsky vypíchanými. Výzdoba se omezuje v Slezsku hlavně jen na dvojché dzbánky a skládá se ze svazku rýh, upravených buď krokvicovitě nebo zahnutých maeandrovitě. Pásky bývají lemovány vpichy nebo krátkými rýzkami. V Čechách je tento dekor velmi hojný na jednoduchých dzbánech i dvojchých nádobách. Pásky se skládají ze dvou až čtyř rýh buď prostých, nebo provedených velmi jemným brázděním vpichem (tb. LII. obr. 1, 4, 5, 6; LIV. obr. 1, 2, 4—9; LV. obr. 2, 6, 8, 9). Jsou však i vzorce složené z většího množství rýh (tb. LIV. obr. 3, 18; LV. obr. 5, 24; LVII. obr. 6). Pásky složené ze dvou rýh bývají vyplňovány příčnými, krátkými rýzkami, takže vzniká ornament žebříčkový. Zvlášť pěkně složený vzor tohoto druhu byl nalezen na Šárce (tb. LIV. obr. 11) a v Třebušicích (tb. LVI. obr. 1, 5). Kromě krokvicovitých a maeandrovitých vzorů, bývají dzbány zdobeny též visutými trojúhelníky, vyplněnými mřížkováním (tb. LVII. obr. 14). Mřížkované vzorce se vyskytují poměrně často, jak tomu nasvědčují četné střepek ze Šárky, z Levého Hradce a z Třebušic (tb. LV. obr. 25; LVI. obr. 8). Několikrát se vyskytly též zlomky dzbánku se spirálovitě

¹¹⁷⁾ SEGER, H. Die Steinzeit Schlesiens. AfA, N.F.V. 1906, str. 116. — Die Keramischen Stillarten den jüngeren Steinzeit Schlesiens, Schles. Vorzeit in Bild und Schrift. VII. Breslau, 1916, str. 1—81.

zakřivenými páskami (tb. LIV. obr. 4). Spirála a soustředné kruhy nejsou ovšem vzácností v oblasti lengyelské skupiny. Z Čech známe takovou výzdobu na bombovitých nádobách (tb. LXI. obr. 1, 5), a na střepu neurčitelného tvaru ze Střešovic

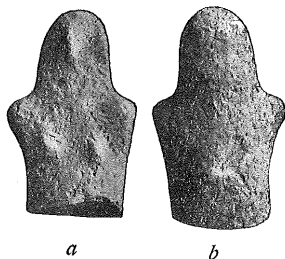
Obr. 38. Předměty z jordansmühlské kulturní jámy v Kobylisích.

(tb. LXI. obr. 2). Zvláště tento střípek upomíná na starý volutový materiál a k němu se řadí střep z Levého Hradce (tb. LX. obr. 5), zdobený svislými rýhami, které jsou odděleny páskami dvojitých hlubokých důlků. Na výzdobu skupiny volutové keramiky upomíná též nehtový ornament z Levého Hradce (tb. LV. obr. 21) a nádoba

ze Žatce (tb. LVII. obr. 12). Sem patří též lahovitá nádoba z Vokovic, která se dostala do N. M. s Bergerovou sbírkou. Bohužel, že o ní, jako o velké většině předmětů z této sbírky, neznáme bližších zpráv. Reminiscence na volutovou výzdobu nemohou překvapiti, uvážíme-li, že v hlavním území lengyelské skupiny se tyto ornamenty udržují velmi dlouho¹¹⁸⁾ a provázejí ještě tvary, vyskytující se ve Vinče a na Butmíru (Aradac).

Mezi starou volutovou keramikou a těmito nově se objevivšími survivals jest však několik podstatných rozdílů, které umožňují rozpoznati obě skupiny, i když se vyskytnou nějaký osamocený nálezn bez průvodního materiálu. Jemně ryté pásy jsou vždy z několika ryh a skládají spleť vzorce, naprosto odchylné od starých volut. Hrubší ornament, druhdy podobnější starým vzorům, není rytý, nýbrž je žlábkovaný. Žlábkované obloučky se vyskytly na ojedinelém dosud džbánečku z kulturní jámy, vykopané v Praze—Sřešovicích. Obepínají tři vypuliny, umístěné na největší baňatosti nade dnem. Tento džbánek se silně liší od obvyklých forem jordanismühlských a upomíná spíše na tvary lužické. (Tb. LVI. obr. 7), jako amfora z Křenovic na Moravě (Pravěk, III. 1907, tb. I. obr. 4). Podstatným znakem pak jest počet pupků, jímž se rozlišují i bombovitě nádoby od starých tvarů volutových. Mají zpravidla čtyři pupky, nebo svislá úška a jsou vždy na spodu oploštěny v pravé dno. Dalším způsobem výzdoby jsou vypíchané kosočtverce nebo trojúhelníky (tb. LXI. obr. 4, 12, 20). Vpichy, nebo spíše důlky, jsou vždy velké, a velmi pravidelné.

Výrazným znakem pomalované keramiky moravské jsou hliněné sošky — idoly — znázorňující zpravidla ženskou postavu. Jsou velmi primitivní a liší se od ostatních skupin (Butmír, jihovýchodní kultura od Haliče po Černé Moře a Sedmíhrady, Bulharsko, Thesálie, Kyklády, Kréta, Mykeny) jednak technikou jednak i pojetím. Nejblíže jsou idolům butmířským. V Čechách byla dosud nalezena jen jediná soška, v cihelně v Molitorově u Kourími¹¹⁹⁾. Je to torso, horní polovina velmi primitivně modelované ženské postavy (obr. 39). Hlava splývá přímo s tělem, krk není ani naznačen. Nepatrný hrbolek na místě nosu znázorňuje obličej; dva pahýly po stranách značí paže a dvě podlouhlé vyvýšeninky představují prsy. Soška byla náhodou nalezena dělníky ve stržené hlíně a utrpěla velmi na povrchu předčasným čištěním. Byla zdobena okrouhlými, mělkými vpichy, seřazenými ve dvouřadě pásy. Z mála zachovaného ornamentu lze dnes těžko rozhodnouti, byl-li jím napodoben oděv nebo šperk, anebo tetování. Zachovala se krokvicovitá páska s hrotem nad levým nadrem, zasahující jednou řadou vpichů pod nadro pravé. Nepatrné stopy ornamentu jsou na spodku hlavy a na zevní straně pravého nadra. Pod levým nadrem jsou dva hlubší důlky, jest však nejisto, patří-li též k výzdobě. Na zadní straně se zachovala část pásy vedoucí z pravého ramene šikmo do středu zad. V krajíně krční jsou zachovány čtyři podlouhlé důlky, které pravděpodobně znázorňovaly nějaký nákrčník, snad ze zubů. Jakost i zpracování hlíny, z níž jest soška vyrobena, souhlasí s obvyklým materiálem volutových a vypíchaných nádob; je velmi mírně vypálena, barvy hnědožluté s nádechem do červena. Zachována je svrchní část až po pás, takže nelze

Obr. 39. Soška z Molitorova u Chrudimi.

¹¹⁸⁾ Tak lze si vysvětliti zmínku SEGEROVU (Stillarten str. 2.), že nalezl v Jordansmühlu 7 jordanismühlských jam s volutovou keramikou a 3 jámy s keramikou vypíchanou.

¹¹⁹⁾ STOCKÝ, A. Neolithická plastika v Čechách. Strena Buliciana, Zagreb, Spljet, 1924, str. 717 a násl. — O. P. III. 1924.

řící, jak byl uzpůsoben spodek. Uprostřed střední plošky, na lomu, jest malý důlek, takže lze za to míti, že byl spodek dutý.

U Kolína byla nalezena nádoba na čtyřech nožkách podoby zvířecího těla, ukončená však na obou stranách okrouhlou plochou (tb. LIX. obr. 11). Je to jistě též pokus o projev figurálního umění, aplikovaného na nádobu, avšak provedení jest velmi nedokonalé.

Střešovický, a do jisté míry i třešůvický materiál se odchyluje od obvyklých typů jordansmühlské skupiny, jak ve tvarech nádob, tak i v jejich výzdobě a blíží se spíše skupině moravské pomalované keramiky (III. stupeň PALLIARDŮV). Prozatím nelze těchto nálezů použít k podrobnějšímu třídění lengyelského typu v Čechách, avšak vzroste-li materiál, nepochybuji o tom, že bude možno určit tři, nejméně však dva stupně této skupiny. Nasvědčují tomu tvary, vyskytující se již ve vypíchané keramice, často zdobené rázovitým vpichem — jsou známy ze Slezska, kde je SEGER (l. c.) připojuje k vypíchané keramice — a byly nalezeny též v Čechách (Sány u Poděbrad). Tyto hrubší tvary byly nepochybně vyráběny podle cizích vzorů, které počaly vnikati do země ze sousedství a časem zatlačily úplně domácí keramiku. A tyto tvary byly základem staršího stupně, k němuž patřily též bohatě zdobené džbánky. Obsah střešovické jámy snad bude lze přičísti stupni druhému. Není ovšem vyloučeno, že tento materiál značí původní import, a onen, jež pokládáme za starší, že jest jeho domácí napodobeninou. O tom však rozhodnou, jak jsem již dříve naznačil, budoucí nálezy; dnešní materiál k takovým závěrům dosud nedostačuje.

Kamenné nástroje, pokud jsou známy z čistých nálezů, neliší se podstatně od tvarů, vyskytujících se s vypíchanou keramikou, jen sekeromlaty bývají trojúhelníkového tvaru s vysokou základnou a mívají zakulacené čepece (tb. LXIV. obr. 16—20) a hojně se vyskytují klíny s jednostranně sbroušeným ostřím a obdélníkovitým příčným průřezem (typ Slanské hory).

K stratigrafii lze prozatím poznamenati, že na Šestákové skále v Šárce byly nalezeny shluky jordansmühlských střepů nad vrstvou s keramikou volutovou šáreckého typu, odděleny jalovou hlinou. Nad nimi a kolem nich byly hojně střepy nordické. Na Levém Hradci prý byly vykopány ve zvláštní kulturní jámě. Čisté kulturní jámy jordansmühlské byly nalezeny ve Střešovicích, Kobylisích, Ďáblicích, Třešovicích a dvě jámy ve Větrušicích s malou přímíseninou keramiky vypíchané.

Také ve východních Čechách jsou hojně nálezy této skupiny, ale byly dosud nedostí pečlivě vykopávány. Z Nepolís u Nového Bydžova známe velkou amfóru s dvěma řadami úsek, nalezenou ojedinele; nejnověji byly hlášeny nové nálezy z Bydžovska, nebyly však dosud uveřejněny. Rovněž na Králověhradecku bylo nalezeno dosti prvků lengyelské skupiny v jamách s vypíchanou keramikou i v jamách samostatných. Pečlivěji byla tato skupina stopována na Kolínsku MUDR. F. DVOŘÁKEM. V severních a v severozápadních Čechách lze jordansmühlský typ prozatím zjišťovati jen podle náhodou zachovalých, ojedinelých nádobek a střepů, uložených v místních museích. Byl tam však zastoupen dosti hojně.

Hroby byly nalezeny kostrové i žárové. Kostrové hroby nalezl Dr. F. DVOŘÁK ve Svojsicích (tb. LIX. obr. 1), v Kolíně (tb. LX. obr. 1—8) a v Nebovídech u Kolína (tb. LX. obr. 9—12), J. HELLICH v Sánech u Poděbrad, E. ŠTORCH v Ďáblicích (tb. LVI. obr. 22, 23), kostrové a žárové zjistil J. A. JÍRA v Praze — Bubenci¹²⁰⁾ (tb. LIII. obr. 1—4, 5—9).

120) JÍRA, J. A. Pravěk VI. Kojetín, 1910. str. 77.

Šňůrová keramika.

Keramika.

Původ šňůrové keramiky kladou němečtí archaeologové do Saské provincie a do Durynska¹²¹⁾, z něhož se rozšířila po veliké rozloze v Evropě. V Čechách je veliké množství nálezů, avšak nejsou tu zastoupeny tvary, které se v Saské provincii a v Durynsku pokládají za nejstarší¹²²⁾. Nelze-li proto Čechy mít za část její nejstarší pravlasti, přece možno souditi, že se tu objevila záhy a potrvála po dlouhou dobu. Známe ji dosud jen z hrobů. Sídliště nebylo nalezeno ani u nás, ani v Durynsku. Nazvána byla tato skupina šňůrovou keramikou podle rázovité výzdoby, provedené otiskem pletené šňůry, která se tu objevila poprvé samostatně a v nejhojnější míře. Nazval ji tak KLOPFLEISCH¹²³⁾ na rozdíl od keramiky páskové. Název nevystihuje ovšem z plna podstatu celé skupiny, vžil se však a není třeba ho měniti; nanejvýše bych doporučoval doplniti jej přesnějším omezením jako středoevropská šňůrová keramika, protože známe již mnoho rozličných skupin šňůrové keramiky v širším smyslu. (Oderská, dánská, porýnská, východoruská a pod.). Nazývati ji prostě keramikou sasko-durynskou¹²³⁾ nepokládám rovněž za správné, protože toto pojmenování ji určuje ještě mnohem méně nežli starý název¹²⁴⁾). Jediným důvodem tohoto názvu by mohlo býti, že snad tam vznikla; vlast její — a to od nejstarší doby — je však mnohem větší a jsou země, kde lze postihnouti i bohatší vývoj i četnější nálezy.

Hlavní a význačné tvary šňůrové keramiky jsou amfora a pohár. Oba se udržují po celou dobu jejího vývoje a zhusta zachovávají archaickou formu. Amfory jsou baňaté nádoby buď kulovitého tvaru, nebo mírně konické spodku, vždycky však s patrným, úmyslně seříznutým dnem. Na největší baňatosti mají dvě protilehlá, zhusta žlábkovaná ucha (tb. LXXI. obr. 17). Válcovité hrdlo s mírně vyhnutým a často zesíleným okrajem bývá ostře odděleno od těla. Kromě těchto

121) TISCHLER, Beiträge zur Kenntnis der Steinzeit in Ostpreussen. Schr. d. Physik.-ökon. Ges. XXIII. Königsberg, 1882, str. 17—40; XXIV, 1883, str. 90—120. KLOPFLEISCH, Charakteristik und Zeitfolge der Keramik Mitteldeutschlands. Vorgesch. Altert. d. Prov. Sachsen und angr. Geb. I. II. Halle, a/S. 1883, 1884. GÖTZE, A. Die Gefäßformen und Ornamente der neol. schnurverzierten Keramik im Flussgebiete der Saale. Jena 1891. — Grabfund der jüngeren Steinzeit von Warnitz et c. Ver. Berlin, 1892, str. 178. — Die Schnurkeramik an der unteren Oder. ibid., str. 180. Ueber die Gliederung und Chronologie der jüngeren Steinzeit. ibid. 1900 str. 259. — GÖTZE, HÖFFER, ZSCHIESCHE, Altertümer Thüringens. Würzburg 1909, str. XXI. Höfer, P., J. f. STL IV, 1905 str. 93; X, 1911, str. 31. SCHLIZ, MAGW. XXXIV, 1904, str. 379. — ZfE, 1906, str. 324. — Die Keramik der nord- und westalpinen steinzeitlichen Pfahlbaukulturen und ihre Zeitstellung. Opuscula Montolio dicata, Stockholm, 1913, str. 13—36. KOSSINNA, „Vorgeschichte“ str. 29. Nils ABERG, Das nordische Kulturgebiet in Mitteleuropa während der jüngeren Steinzeit. Uppsala 1918, str. 181. K. SCHUMACHER, VIII. Ber. d. R. G. Kom. 1917, str. 52—55. — A uHv. V. str. 275, 341. SCHUCHHARDT, C. Alteuropa in seiner Kultur und Stilentwicklung. Strassburg, Berlin 1919. — Die Anfänge der Leichenverbrennung SB, d. Preuss. Ak. d. V. XXVI, 1920. REINERTH, H. Die Chronologie atd. str. 8 nsl., 42 nsl., 67 nsl.

122) KLOPFLEISCH, l. c.

123) REINERTH, MENGHIN a po nich jiní. U nás od delší doby J. A. JÍRA.

*) MENGHIN, O. Nachtrag, str. 765 nsl., pokládá šňůrovou keramiku za nejmladší větev severského kmene, vzniklou z prvků rozličných nordických skupin stylových. Rozšířila se hluboko do jižního Ruska (Ukrajiny), lze ji zjistiť na severním okraji poloostrova Balkánského, v celé alpské oblasti a působením pásových pohárů vnikla až do Anglie. Připouští, že je ještě mnoho nerozřešených otázek po stránce, jejího původu, vývoje i rozšíření. Právem odmítá tvrzení Schuchhardtovo (Alteuropa) a dovolává se Abergových prací, v nichž ukázal A., že souvisí se severem. Potud třeba s M. souhlasiti. Sporná je ovšem otázka, značí-li vztahy mezi nordickou oblastí (prohnuté poháry ze starších, jednotlivých hrobů dánských Undergrave) a šňůrovou keramikou též její časovou i genetickou závislost na severských tvarech. Zdá se mi, že M. zachází příliš daleko a po známém příkladu, hledá nordické vzory stůj co stůj.

**) Srov. MENGHIN, O. l. c. str. 768.

typických amfor vyskytuje se řada více nebo méně odchylných tvarů, které však lze odvodití vesměs od původní, rázovité formy. Tak na příklad přibírají typické tvary čtyři malá, protilehlá ucha, umístěná těsně pod hrdlem (tb. LXV. obr. 2; LXVI. obr. 8; LXVIII. obr. 2; LXX. obr. 4; LXXI. obr. 11; LXXV. obr. 2; LXXX. obr. 14); přechod hrdla v tělo je měkčí, čímž svršek nádoby ztrácí na vydutosti a její podoba se blíží dvojité kuželovitému tvaru se zaobleným lomem (tb. LXX. obr. 13), nebo se amfora protahuje ve štíhlou, vysokou formu (tb. LXV. obr. 7; LXVII. obr. 10; LXX. obr. 6; LXXII. obr. 7; LXXIII. obr. 10; LXXIV. obr. 20).

Obr. 40. Hrob se šňůrovou keramikou z Prahy-Bubenče.

Tato změna postupuje ještě dále, svršek se nepoměrně protahuje a spodek se silně stlačuje, přičemž ucha se posunují nad největší baňatost (tb. LXX. obr. 12; LXXII. obr. 9). Větší postranní ucha časem mizí a zbývají buď dvě, nebo čtyři menší ucha pod hrdlem (tb. LXXII. obr. 4; LXXVIII. obr. 18; LXXX. obr. 17). Hrdlo bývá někdy nepoměrně široké (tb. LXVI. obr. 10; LXXIII. obr. 5; LXXX. obr. 17), takže vzniká tvar hrncovitý, jindy se protáhne a potlačí celou svrchní část, která se omezí na krátké odsazení (tb. LXV. obr. 11). Ucha jsou pak nasazena na skloněném odsazení. Zvláštní tvar se vyskytl ojedinelé v Bylanech. Je to amfora poměrně širokého hrdla, jež přechází měkce v táhlý, kuželovitý svršek. Spodek je nízký a široký. Nad baňatým obvodem jsou umístěna dvě protilehlá ucha a pod hrdlem čtyři (tb. LXVII. obr. 11). Jiná amfora, též dosud ojedinelá, má kuželovitý spodek s mírně vy-

pouklými stěnami, na němž jest nasazen baňatý svršek, takže na rozhraní vzniká ostrý lom a příčný průřez těla amfory nabývá téměř podoby šestiúhelníka. Nad lomem jsou umístěna dvě protilehlá ucha. Hrdlo je poměrně ostře odděleno a rozvírá se jen velmi mírně k okraji (tb. LXXI. obr. 14).

Výzdoba amfor je rozličná. Velké, pravidelné amfory nebývají zpravidla zdobeny; časem se však i na nich vyskytují ozdoby. Jsou to nalepené pásky, dubkované prstem, obepínající nádobu ve výši uch, pod hrdlem a někdy i na okraji. Páska pod hrdlem bývá spojena s páskou na baňatosti několika svislými proužky, rytmicky rozloženými po skupinách na horní polovině nádoby (tb. LXVII. obr. 4; LXVIII. obr. 2; LXX. obr. 4; LXXI. obr. 11; LXXIII. obr. 2, 7; LXXIV. obr. 2; LXXVII. obr. 2; LXXX. obr. 14). Jindy bývá táž ozdoba provedena otisky nehtů nebo nějakého kostěného nástroje přímo na stěně nádoby (tb. LXVI. obr. 5; LXVII. obr. 9; LXVIII. obr. 5; LXX. obr. 11; LXXI. obr. 17; LXXII. obr. 9). Rytá výzdoba

se vyskytuje v podobě rovných nebo klikatých pásek na baňatosti, nebo na celé horní polovině, anebo též v podobě jedlových větviček (rybích kostí) (tb. LXIX. obr. 2, 5, 9—11; LXXIV. obr. 7; LXXVI. obr. 11; LXXVII. obr. 13). Tento vzor, silně degenerován, jest spojen s rýpanou ozdobou na amfoře z Lužce (tb. LXIX. obr. 2). Bylanská amfora výjimečného tvaru je zdobena dvěma klikatými páskami ve výši uch; pásky jsou vyplněny příčnými rýhami na způsob žebříčkovitého vzorce. Vlastní šňůrový ornament se vyskytl na českých amforách zřídka a zpravidla na malých pozmeněných tvarech (tb. LXXVIII. obr. 5).

Rozmanitost tvaru i výzdoby amfor by mohla svědět k sestavení chronologické řady vývojové, ovšem jen na základě typologickém. Stratigrafická pozorování, tak důležitá pro chronologické úvahy, jsou ve skupině šňůrové keramiky téměř nemožná, protože neznáme sídliště, na nichž lze taková pozorování nejsnáze provést. Zbývají tudíž jen úvahy typologické, jednak o tvaru nádob, jednak o tvarech kamenných nástrojů. K nim se vrátíme později, až poznáme i ostatní tvary nádob.

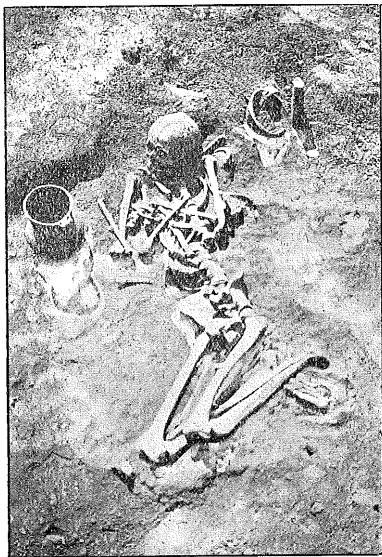
Druhou, rázovitou formou jsou poháry. Základním tvarem je pohár o kulovitém spodku a válcovitém hrdle s poněkud vyhrnutým okrajem. V podstatě jsou poháry vždy štíhlé; výška hrdla převyšuje výšku kulovitého spodku. Jako u amfor, tak i u pohárů lze postihnouti jistou rozmanitost tvarů, které však vývojově spolu souvisí.

Základní tvar (tb. LXVI. obr. 14; LXVIII. obr. 1, 3, 4) ztrácí ostrost v rozčlenění hrdla a spodku. Profilová linie měkne (tb. LXV. obr. 3; LXVII. obr. 13; LXIX. obr. 4; LXXI. obr. 13; LXXII. obr. 2), až spodek splyne s hrdlem (tb. LXV. obr. 8, 12; LXVI. obr. 3; LXVII. obr. 3; LXVIII. obr. 11; LXX. obr. 13; LXXI. obr. 15; LXXVIII. obr. 1). Druhý vývoj se počíná změnou kulovitého spodku základního tvaru. Oblý profil se láme a vzniká ostrá hrana na obvodu (tb. LXV. obr. 4; LXVI. obr. 7; LXVII. obr. 22, 23; LXXII. obr. 8). Současně se kuželovitě rozevírá i válcovité hrdlo (tb. LXVI. obr. 9; LXIX. obr. 1; LXXII. obr. 2; LXXV. obr. 13; LXXVIII. obr. 3) až vznikne nový tvar, tak zv. pohár prohnutý. Přejde-li mezi oběma řadami a rozličných degenerovaných tvarů je ovšem veliké množství (tb. LXV. obr. 6; LXX. obr. 10; LXXII. obr. 1; LXXVII. obr. 8, 11).

Výzdoba pohárů se omezuje na hrdlo. Je to zpravidla otisk šňůry, buď jednoduché — pak je hustě omotána spirálovitě kol celého hrdla (tb. LXV. obr. 3; LXIX. obr. 4; LXXVII. obr. 12) — nebo dvojité, či trojitě, (tb. LXVI. obr. 14; LXVII. obr. 5, 13; LXVIII. obr. 1, 3, 4, 6; LXIX. obr. 6 atd.), v řidších rovnoběžných páskách. Otisky šňůry bývají nahražovány krátkými, šikmými rýžkami, nebo prostou, energicky vyrytou čarou. (Nepravý šňůrový ornament. (Tb. LXV. obr. 6; LXVI. obr. 1, 7, 9; LXVII. obr. 22, 23; LXVIII. obr. 11; LXXI. obr. 1; LXXV. obr. 14; LXXVI. obr. 5, 13, 15; LXXVII. obr. 9; LXXVIII. obr. 3, 6). Výjimečně byly některé poháry, značně degenerovaných tvarů, zdobeny řadami hrubých vrypů (tb. LXXVII. obr. 8), nebo svíslými, klikatými rýhami na hrdle (tb. LXXI. obr. 15; LXXVII. obr. 11). Někdy bývají mezi páskami šikmé skupiny krátkých otisků (tb. LXX. obr. 13; LXXII. obr. 1). Na rozhraní hrdla a spodků bývají krátké, svíslé rýhy (tb. LXVI. obr. 3; LXVII. obr. 3, 5, 13; LXXI. obr. 2), nebo metopovitě otisky delších rýh nebo šňůry (tb. LXX. obr. 7, 10). K obvyklé výzdobě patří též ryté trojúhelníky, zpravidla svíslé a šrafované (LXVI. obr. 1; LXVII. obr. 2), někdy i stojaté (tb. LXIX. obr. 3). Výjimečně se vyskytla ozdoba pod hrdlem na horní polovině spodku na džbánovitém poháru z Čimic (tb. LXVIII. obr. 9), jenž má na rozhraní hrdla a břicha dvě řady svíslých rýh, na baňatosti vodorovnou rýhu a na ní řadu šrafovaných trojúhelníků. Někdy bývají horní poloviny břicha zdobeny plastickými páskami. Protáhlé poháry prohnuté bývají zpravidla zdobeny hustými pásy šikmých rýh, vstříčné seřazených

(tb. LXV. obr. 6). Na pohárech bývají připevněna těsně pod hrdlem malá úška, buď jednotlivě nebo po dvou blízko sebe (tb. LXVI. obr. 1, 4, 6; LXVII. obr. 22, 23; LXXI. obr. 1, 4; LXXVI. obr. 13). Úška se mění později v ucha, nejprve oblá, později pásková (tb. LXVII. obr. 2; LXVIII. obr. 9; LXIX. obr. 12; LXX. obr. 7; LXXIV. obr. 17; LXXV. obr. 4, 8, 16, 17; LXXVI. obr. 5; LXXVII. obr. 6, 10).

Kromě amfor a pohárů, patří do skupiny šňůrové keramiky baňaté džbány s více nebo méně lomeným břichem. Pásková ucha těchto džbánů jsou upevněna pod okrajem a na svrchní straně těla pod hrdlem (tb. LXV. obr. 5; LXVI. obr. 2; LXVIII. obr. 7, 8; LXXI. obr. 6, 10; LXXIV. obr. 1, 16; LXXV. obr. 3, 5; LXXX.

Obr. 41. Hrob II. v Praze—Bubenčl.

obr. 1, 9, 12, 13). Bývají též zdobený šňůrovým ornamentem (tb. LXVIII. obr. 7). Dalším tvarem jsou džbány baňaté, jako nádoba z Prahy—Motola se žlábkovaným uchem, zdobená svisle nalepenými, dubkovanými listami (tb. LXIX. obr. 7) a džbán z III. hrobu z Třebušic (tb. LXXIX. obr. 10) s plastickým proužkem na břichu a třemi pod uchem; nebo džbán z Kamýka (tb. LXXIV. obr. 3), zdobený na hrdle dvěma vodorovnými rýhami pod okrajem a na rozhraní hrdla a břicha. Spodní rýha pod hrdlem ohraničuje vodorovný pás, sahající až do poloviny břicha a vyplněný svislými a vztýčenými trojúhelníky, mezi nimiž probíhá hladký, klikatý proužek. Trojúhelníky jsou vyplněny šikmým rýhováním, nakloněným ve svislých obrazech z prava na levo, ve vzpřímených z leva na pravo. Tato výzdoba jest provedena otiskem šňůry. Jiný džbán této skupiny je zdoben pouze dvěma rýhami pod okrajem hrdla (tb. LXXVI. obr. 1). Kromě džbánů s páskovými uchy, sahajícími od okraje hrdla až na tělo nádoby, jsou v šňůrové

keramice také džbány s malými uchy, neb úšky na hrdle (tb. LXXV. obr. 10; LXXX. obr. 5). Jsou to zpravidla baňaté tvary, širších hrdel a hrubšího zpracování. Bezuchá nádoba z Třebušic (II. hrob), kráslená na hrdle vodorovnými rýhami, z nichž visí svislé, šikmo šrafované trojúhelníky, a zdobená na horní polovině těla jako džbán z Kamýka, podobá se ostře profilovaným džbánům. Na zlomu břicha je zdobena vodorovnou rýhou, lemovanou hlubokými, pravidelnými vrypy, střídavě svislými a vztýčenými.

Některé džbány s vyšším válcovitým hrdlem se blíží pohárům s páskovými uchy, takže někdy nelze s bezpečností rozhodnouti o tom, je-li nádoba ještě pohárem, nebo je-li již džbánem (tb. LXXV. obr. 16, 17; LXXVI. obr. 5, 14). Džbánek zcela obvyklého tvaru vyskytl se v Čiřovicích (tb. LXVI. obr. 13). V něm se po nejprv objevuje mezinárodní tvar džbánu, jehož se používá podnes.

V hrobech se šňůrovou keramikou se též vyskytují válcovité číše s uchem (tb. LXVII. obr. 17), s jedním nebo s dvěma úšky (tb. LXXI. obr. 5; LXXIII. obr. 3; LXXVI. obr. 2, 4; LXXX. obr. 18) a vyšší, válcovité džbány s mírně naznačeným hrdlem (tb. LXXIII. obr. 1; LXXVIII. obr. 7). K této skupině patří velká, válcovitá nádoba z Radimi (tb. LXXVII. obr. 14), z velké části doplněná, o níž není bližších zpráv.

Mis bylo v české skupině šňůrové keramiky nalezeno velmi málo. Je to miska na plné nožce z Jelení ulice na Hradčanech (tb. LXXI, obr. 8), malá miska z Kamýka (tb. LXXIV, obr. 8) a červená miska na šesti plochých nožkách ze hrobu v Řeporyji (tb. LXXVI, obr. 10), nalezená s pohárkem a malou amforkou (tb. LXXVI, obr. 8, 9).

Z ostatních tvarů třeba upozornit na baňaté nádoby se širokým hrdlem a dvěma protilehlými úsky neb uchy na hrdle (tb. LXVI, obr. 10; LXXIV, obr. 9; LXXV, obr. 15), jež můžeme pokládati za velmi degenerované amfory, dále štíhlé hrnce s úskem (uchem), nebo bez ucha (tb. LXXIV, obr. 18; LXXIX, obr. 20; LXXX, obr. 3, 15) a posléze hrubší, baňaté hrnce (tb. LXXIII, obr. 11; LXXIV, obr. 6; LXXX, obr. 8).

Zvláštní, dosud nikde nezaznamenaný tvar byl nalezen státním archeologickým ústavem v Praze-Bubenči v hrobě se skrčenou kostrou (obr. 41). Je to džbánek

Obr. 42. Nádoby z hrobu II, v Praze—Bubenči.

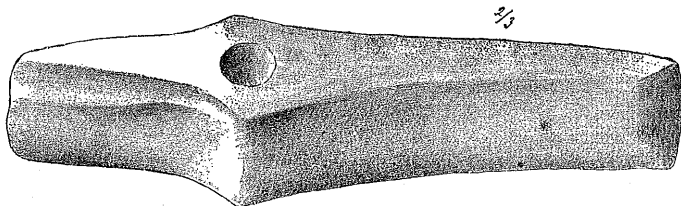
s dlouhým páskovým uchem, vycházejícím z okraje a končícím na hrdle. Na okraji jest z obou stran ucha po jednom hrotitém pupku. Hrdlo je mírně rozevřeno a ostře odděleno od břicha, jevícího slabý náběh k lomu na největší baňatosti. Na obvodu břicha je 6 pupků, spojených rýhou. Hrdlo je zdobeno pod okrajem dvěma vodorovnými rýhami, mezi nimiž jsou vtlačeny nepravidelné trojhranné důlky. Tentýž vzorec je na svrchní části břicha pod hrdlem. Mezi touto páskou a rýhou na obvodu je dvanáct skupin šikmých řádků (po třech až šesti), provedených brázděným vpichem. Skupiny jsou skloněny proti sobě, takže tvoří jakousi nespojenou klikatou pásku. Spolu nalezená miska hrubé práce, je zdobena pod okrajem dvěma řadami okrouhlých důlků, vtlačovaných rozštípnutým nástrojem; uprostřed stěny a při dnu je po jedné řadě shodných důlků.

Opodál, za hlavou kostry, byla nalezena hromádka střepů, z nichž byl sestaven šňůrový pohár (obr. 42, č. 1—3). Přes to, že v náleзовé zprávě St. A. Ú. se výslovně připomíná, že příslušnost tohoto poháru k hrobu není zcela bezpečná, avšak pravděpodobná, zařadují tento nález do skupiny šňůrové keramiky.*)

*) Ve svém článku Praha pravěká (Zprávy Památkového sboru hl. města Prahy 1925), jsem pojednal o tomto hrobě ve spojení s keramikou nordickou, sveden byv neobvyklým kolkovaným ornamentem. (Článek byl napsán r. 1924.) Když jsem však poznal materiál z třebošických hrobů a znovu uvážil všechny znaky bubeněcké nádoby, nabyl jsem přesvědčení, že šňůrový pohár as jistě patřil k hrobu, poněvadž i džbán lze bez násilí přičlenit k šňůrové keramice. Jde tu arci o výjimečnou výzdobu nádoby v podstatě šňůrové.

Nástroje, zbraně a ozdoby.

V hrobech se vyskytují kamenné sekeromlaty, klíny, rozličné hroty, nože a odstěpky z pazourků. Z ozdob sluší uvést nákrčníky a náramky z provrtaných zubů vlčích, liščích, psích a jeleních (tb. LXV. obr. 14; LXX. obr. 2, 3, 9; LXXII. obr. 10—12; LXXVII. obr. 3—6), dále z napodobebených zubů, řezaných z kosti a z provrtaných koleček, vyřezaných ze skořápek škeble. Ve Zvoleněvsí nalezena skořápka škeble *margheritana sinuata*, zdobená vypíchaným křížem, jehož zachované tři paprsky se skládají ze tří řad okrouhlých vpichů. Uprostřed jest otvor. Škeble nalezena v kostrovém hrobu s velmi mladou keramikou šňůrovou; pohár měkkého profilu je zdoben třemi vodorovnými řádkami hrubých vrypů na hrdle a jedním řádkem vrypů téměř v největší baňatosti; druhá nádoba vzhledu seřiznutého poháru je zdobena třemi pásky šikmých ryh vstříčně postavených na hrdle a pod hrdlem a jednou páskou na obvodu dna. Nejzajímavějším tvarem však je třetí nádobka, baňatá, k okraji mírně prohnutá, s vysokým dnem. Takové tvary vysky-

Obr. 43. Vyhráněný sekeromlat z Lounska.

tuji se později dosti hojně v keramice únětické. *Margheritana sinuata* vyskytla se dosud v Čechách jen v prehistorických nálezech a zpravidla jen v období šňůrové keramiky. Že by se byla v Čechách vyskytovala kdy v přírodě, proto není dokladu. Letos vykopal Státní archaeologický ústav kostrový hrob s mladou šňůrovou keramikou v Trebusicích, při němž byla také nalezena skořápka *margheritany* s., zdobené vpichy a státní konservátor J. A. JÍRA ji našel v hrobě v Mailbekově cihelně v Praze-Bubenci (tb. LXX. obr. 12) s pazourkovou čepelí, a s dvěma džbány (tb. LXXV. obr. 9—11). V Durynsku se vyskytly rovněž s mladou keramikou šňůrovou v hrobech v Eckstädtu, Niederrimmnu, Obersleben a Arteru¹²⁴⁾.

Vzácně se vyskytují v hrobech též měděné perličky a spirály nebo hliněné korále (tb. LXVII. obr. 7, 8; LXXIX. obr. 14—17).

Sekeromlaty jsou vyhráněné a patří podle N. ÅBERGA (l. c. str. 97.) k jutskému stylu. „Nelze však postihnouti přechodu, ani k jutským ani k jiným sekeromlatům, což je tím podivnější, že jsou vyrobeny z měkkého, snadno zpracovatelného materiálu. Nedostatek přechodu lze vyložití jen tím, že vyhráněné sekeromlaty patří k zcela samostatné kultuře“. REINERTH¹²⁵⁾ se snaží doplniti ÅBERGOVU práci tím, že roztřídil typologicky materiál uložený v halském museu na tři skupiny, přihlížeje neustále k příslušné keramice. Za nejstarší pokládá právě vyhráněné sekeromlaty (as jako tb. LXXXI. obr. 1, 5), k mladším řadí degenerované, otřelé tvary. V jižním Německu ovšem tato typologická řada není zároveň řadou chronologickou.

¹²⁴⁾ MÖLLER, A. Städtisches Museum Weimar. Illustrierter Führer durch die Vorgeschichtliche Abteilung. Weimar. 1918, str. 106, obr. 75.

¹²⁵⁾ REINERTH, l. c. str. 55.

Dlouhé, vyhráněné sekeromlaty jsou v Čechách vzácné. Častější jsou kratší a širší tvary a to vyhráněné i oblé s příčným žebrem při otvoru. Chronologicky nelze jich dosud třídit, protože jen nepatrná část bohaté sbírky N. M. pochází z výkopů a je doložena keramikou. Převážná většina našich sekeromlatů se dostala do sbírek ojediněle, jako náhodné nálezy, nebo byla před léty, po tehdejšímu způsobu, vytržena z hrobových celků a zapsána i uložena mezi kamenné nástroje bez bližších poznámek. Jen tolik lze soudit z novějších nálezů, že malé, velmi degenerované a nevzhledné sekeromlaty jsou nejmladší.

Sekery, nalezené bezpečně v hrobech, jsou obvyklého tvaru „nordických“ klínů s tlustým týlem z břidly (tb. LXVII. obr. 21, 26—30). Vzácně se vyskytují též malé, obdélníkovité sekery s jednostranně vybroušeným ostřím a příčným průřezem tvaru obdélníka (tb. LXVII. obr. 25, 31, 32). Tyto sekery vznikly z nejmladších plochých seker páskové keramiky, vlivem nordických klínů a vyskytují se na některých sídlištech s jordansmühlskou a s t. zv. „domácí nordickou“ keramikou (Slánská Hora, Šárka).

Hroby.

Pohřby šňůrové keramiky jsou uloženy zpravidla v prosté zemi. Výjimečně se vyskytly též hroby obložené malými opukovými deskami. Kostry jsou skrčeny, položeny zpravidla na pravém boku. Směr koster nebývá pravidelný. Na tomtéž nalezišti se vyskytují hroby orientované s—j, sv—jz a z—v. Nejčastěji byl zjištěn směr od severu na jih. Nádoby nejsou taktéž uloženy v hrobě pravidelně a počet jejich bývá různý. Zpravidla bývá amfora s pohárem; jsou však případy, v nichž nalezena jen amfora, nebo jen pohár, nebo dvě amfory bez poháru, několik pohárů, misky a pod. Nejbohatší byl dosud I. hrob v Želenicích s 8 nádobami. Žárové pohřby nebyly dosud zjištěny zcela bezpečně. Z Lovosic je ohlásil R. v. WEINZIERL¹²⁶⁾, avšak jeho pozorování nebyla vždy přesná a zcela spolehlivá.

Na povrchu nejsou hroby se šňůrovou keramikou znatelný, na rozdíl od jižního a západního Německa, kde jsou pod mohylami¹²⁷⁾. V okolí Velké Vsi u Kojetic byly rozloženy na malých návrších. Jinde jsou v rovinách.

V několika případech byla zjištěna zhojená trepanace lebek. (Lovosice).

* * *

Podrobněji se zabýval šňůrovou keramikou již roku 1882 O. TISCHLER (l. c.) a roku 1883 ji rozložil na tři oblasti: a) oblast zaujímající Nizozemí, Švýcarsko, Francii a Anglii; b) oblast durynskou a c) oblast východního Pobaltí. V TISCHLEROVĚ šňůrové keramice bylo obsaženo mnoho zvoncových pohárů, které nerozpoznával od pohárů prohnutých (jeho „Geschweifte Becher“); proto mu zapadla oblast šňůrové keramiky až do Francie (Allée couverte de la Halliade u Lourdes, Basses-Pyrénées), v podstatě však určil její oblasti na svou dobu na podiv správně. Du-

¹²⁶⁾ WEINZIERL, R. v. Neolithische Gräber einer Nekropole aus verschiedenen Epochen bei Lobositz. MAGW. XXIV. 1894, str. 144—152; hlavně str. 149 a násl. a obr. 124 na str. 152. — Der prähistorische Wohnplatz und die Begräbnisstätte auf der Lösskuppe süd-östlich von Lobositz a/E. ZIE. 1895, str. 45 násl. — Die neolithische Ansiedelung bei Gross-Czernosek a/E. MAGW. XXV. str. 29—49. — Entgegnung auf Herrn Dr. Muchs Kritik meiner Publikation: Die neolithische Ansiedelung von Gross-Czernosek. MAGW. XXV. str. 189—193, obr. 272 a 274. — Neue Funde auf der Lösskuppe süd-östlich von Lobositz a. d. Elbe. (Reiserische Ziegelei). Verh. Berlin, 1897, str. 42—51.

¹²⁷⁾ SCHLIZ, I. c.; REINERTH, I. c.

rynskou skupinu přejal po něm KLOPFLEISCH (l. c.), jako protiklad proti keramice páskové. Podrobný rozbor podal roku 1891 A. GÖTZE (l. c.), jehož práce až na nedopatření s keramikou rössenskou, které později skvěle opravil, neztratila podnes významu. Rok poté doplnil GÖTZE Tischlerovo třídění, určiv v pobaltické oblasti zvláště výraznou skupinu „oderské keramiky šňůrové“.

V Čechách rozpoznávali šňůrovou keramiku: K. BUCHTELA, J. A. JÍRA, J. PÍČ, L. ŠNAJDR i R. v. WEINZIERL již v devadesátých letech. Lišili se v posuzování jejího stáří. BUCHTELA ji kladl na počátek přechodní doby po keramice vypíchané, přiznával jí však velmi dlouhé trvání; JÍRA¹²⁸⁾, veden některými shodami s keramikou zvoncových pohárů, kladl ji na sklonek neolithu po nordické kultuře.) PÍČOVI byla šňůrová keramika nejstarší hrobovou keramikou pokolení skrčených koster, které přišlo ze západu do Čech na jejím sklonku; WEINZIERL nebyl dosti samostatný, podléháje vždy současným směrům v Berlíně a ve Vídni, a nepřispěl podstatně k vývoji otázek, vřících se na šňůrovou keramiku v Čechách. Jako v jiných obdobích, podržel vrch i v tomto názor BUCHTELOV.

Otázka po původu šňůrové keramiky v Čechách je zjednodušena tím, že je cizí, importovanou kulturou a nebylo nesnadno určití směr, odkud přišla. Převážná většina našich tvarů se shoduje s durynskou, nebo spíše posálskou oblastí šňůrové keramiky. Těžší bylo určití dobu, kdy se v Čechách po prvé objevila. BUCHTELA ji dal ve svém systému následovati po keramice vypíchané; učinil tak z důvodů typologických a stylistických, veden spíše svou nevyrovnatelnou intuicí, nežli stratigrafickými důvody, jichž v devadesátých letech nebylo a při tehdejších methodách výkopných býti ani nemohlo. Bylo proto čekati, až se šťastnou náhodou objeví nález, jenž by vnesl jasný paprsek v temno této otázky. Stalo se tak až téměř po třiceti letech; roku 1922 byl nalezen v kulturní jámě s nejmladší vypíchanou keramikou v Řeži střep, patřící nesporně šňůrové keramice, a to v poloze, jež nedovolovala pochyb o současném uložení. Jest to prozatím ojedinělý nález a nelze ho přeceňovati, i přes neobyčejnou péči, s jakou byla jáma řežská (z jiných důvodů) prokopávána. Jest vůbec s podivem, že se i tento jediný střep vyskytl v jámě s vypíchanou keramikou, protože po mém soudu se nositelé šňůrové keramiky s domácím lidem keramiky páskové nemísili, ačkoli současně žili vedle sebe. Kultury obou keramických skupin jsou naprosto rozdílny a jejich nositelé se rozlišovali nepochybně i rasově. Šňůrová keramika patřila tékavému lidu loveckému¹²⁹⁾, nebo dle BUCHTELY potulným obchodníkům, kteří snad rozváželi z Durynska sůl;“) lid páskové keramiky byl do jisté míry usedlý, rolnický a tím konservativní a držel se houževnatě svých zvyků. Různé kultury, zvláště jsou-li ještě v plném varu života se nemísí navzájem, nebo alespoň jen velmi zvolna. Proto nevidíme ani v šňůrové keramice zvláštních vlivů keramiky páskové,“) ani naopak v páskové keramice podstatných vlivů keramiky šňůrové. Za to však působily mocně na keramiku páskovou vlivy příbuzné skupiny lengýelské a šňůrová keramika se ochotně mísila s keramikou nordickou a zvoncových pohárů.

128) JÍRA, J. A. O keramice nordické a durynské. Pravěk, VI. 1910, str. 162—206.

129) Srov. SCHLIZ, A. MAGW. XXXIV. 1904, str. 379, násl.

*) Přes to, že MENGHN pokládá šňůrovou keramiku za nejmladší větev nordického kmene, přece ji klade do stejné doby, jako nosswický stupeň slezské nordické kultury (Nachtrag, str. 766).

**) MENGHN, O. l. c. str. 766, odmítá tento názor. „... noch das Nomadentum der Schnurkeramik lässt sich halten.“

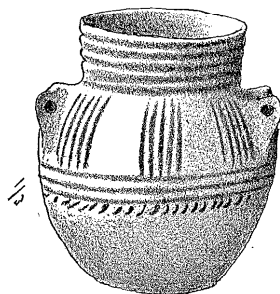
***) MENGHN, O. l. c. str. 767 zdůrazňuje silný vliv rössenský ve výzdobě nejstarší keramiky šňůrové. Rössenský typ ovšem neklade do skupiny páskové keramiky.

Druhý důležitý nález jest střep žlutého poháru šňůrového, zdobený šikmo vřezávanými rýhami, vykopaný na Zámkách u Bohnic s keramikou nordickou (tb. XCI, obr. 25). Sídliště na Zámkách jest zvlášť mladé a vyskytují se na něm prvky keramiky Lublaňských blat (mísy s křížovou nožkou, zdobené hlubokým rytím a kulatými vpichy) a keramiky zvoncových pohárů.

Vývoj české šňůrové keramiky určil již K. BUCHTELA na základě typologických úvah a jeho řada byla novějšími nálezy potvrzena. Vycházíme-li od pravidelných tvarů amfor s poměrně vyšším hrdlem, můžeme sledovati vývoj jednak v oslabování profilu, jednak v snižování a rozšiřování hrdla. Je příznačno, že větévkový a klikátkový ornament se vyskytuje právě na oslabených tvarech měkkých profilů (Litoměřice, Roztoky, Lužec, Vinohrady). Podobně změkčují profil i poháry, a nejdegenerovanější ornamenty se vyskytují vždy na slabě profilovaných tvarech. S mladými amforami se vyskytují též „prohnuté poháry“, na jejichž vznik působila nesporně keramika zvoncová. Zároveň možno pozorovati, že se postupně tvary zmenšují, až se změni v pravé miniatuře. Souvislost s keramikou zvoncovou a s některými ranně únětickými tvary, vymezuje její hranici časovou a klade ji na samý konec mladšího neolitu. Tyto vztahy se projevují, kromě zmíněného již vzniku „prohnutých pohárů“, zdobených pásy šikmých rýh, vsunutím pásu s metopovitým členěním výzdoby (tb. LXX. obr. 7) na džbánovitých pohárech a přibíráním plastické výzdoby v podobě svislých žeber na pohárech s ostře profilovaným břichem a s páskovým uchem. Plastická výzdoba žeberková není původní také ve skupině zvoncových pohárů, nýbrž byla zanesena do obou skupin z jiného ústředí, za něž pokládám skupinu Lublaňských blat a východoalpských nákolí vůbec, která se již na sklonku staršího neolitu dostala do styku se zadunajskou oblastí na Moravě a ve Slezsku.

Protože však tato skupina byla rozšířena daleko na východ, dále nežli se dosud mysli (Pečuj v Maďarsku), a zasahovala Slavovskem až na Dunaj v Srjemu, není vyloučeno, že vlivy, které pro krátkost nazýváme lublaňskými, postupovaly podél Dunaje a Slovenskem a Moravou se dostaly do Čech. V mladším neolitu byly ovšem Rakousy Horní i Dolní naplněny touto kulturou, takže je možno předpokládati i přímé styky Čech s touto oblastí.

Za velmi mladé pokládány hroby v Řeporyjích, z nichž první obsahoval červenou, oblou miskou na plochých nožkách, miniaturní amforku a drobný pohárek, ve druhém byla malá amfora s úsky pod hrdlem, zdobená rýhami na svrchní polovině břicha a na hrdle (obr. 44). Nejdůležitější doklad styků zvoncových pohárů s keramikou šňůrovou jest však J. HELLICHEM nalezený žárový hrob, v němž kromě dvou typických mís a dvou pohárů, z nichž jeden byl rázovitě zdoben, byla amfora s hrdlem, zdobeným šňůrovým ornamentem. Z amfory se zachovala jen část hrdla, zbytek byl rozdrcen; půda, v níž byl hrob uložen, byla takové povahy, že všechen materiál byl neobyčejně korodován. Jiný, neméně důležitý hrob byl nalezen v Třebušicích (VI. hrob). Obsahoval baňatý džbán, význačný pro šňůrovou keramiku, baňatý spodek poháru a hrnec, tvaru známého ze sídlišť předúnětických. Do této skupiny patří také nález hrobů ve Zvoleňovsi (tb. LXXVII. obr. 1—11). Posuzování stáří hrobů je na překážku neobyčejná konservativnost forem. Často se vyskytne pohár původního, archaického tvaru s amforou velmi mladého rázu a ještě častěji

Obr. 44. Nádobka z 2. hrobu
v Řeporyjích.

bývají staré amfory provázeny velmi mladými poháry. Nevyskytne-li se v hrobě nějaký zvláštní, rázovitý tvar, nezbývá, nežli určovati jej vždy nejmladší formou z nalezených nádob.

Ne tak bezpečně, jako dolní hranice šňůrové keramiky jest dána její hranice horní, čili její vznik. Hypothésy o původu šňůrové keramiky se braly v podstatě dvěma směry. První směr, mohli bychom jej nazvati autochtonním, zastává C. SCHUCHARDT (l. c.), jenž se domnívá, že kultura šňůrové keramiky se vyvinula přímo z palaeolithických kultur v středním Německu. Tohoto názoru nelze ovšem doložit nálezy, protože místa, kde šňůrová keramika měla vzniknouti, nebyla v nejstarším neolithu obydlena a chybí tudíž bezpečná spojka mezi ní a kulturami palaeolithickými.¹³⁰⁾ Druhou řadu hypotheses zahájil KOSSINNA¹³¹⁾ tvrzením, že šňůrová keramika je odnoží skupiny polabských megalithů (typ walternienburský). Za nejstarší tvary pokládá vysoké amfory, zdobené brázděným vpichem, které upomínají spíše na některé lahvovité nádoby volutové keramiky, nežli na amfory walternienburské, a poháry s rozšířeným hrdlem, zdobeným vodorovnými páskami; krátké, svislé vrypy na svrchní části břicha pod hrdlem, pokládá za zbytek rýh, které kdysi zdobily celý břich nádoby. Ačkoliv je jisto, že šňůrová keramika patří svým rázem spíše k oblasti nordické, nepokládám KOSSINNOVY názory, nevybočující z rámce jeho pan-nordické theorie, za správné, protože šňůrová výzdoba je po výtečnickém ornamentem a proto primární. Pásky ze šikmých rýh jsou jen napodobeninou pravé šňůry a nemohou ji proto předcházeti. Svislé rýhy pod hrdlem poháru napodobují spíše nákrčníky z psích a vlčích zubů, které se tak často vyskytují v hrobech této skupiny. Vyskytují-li se na dolní Saale (v Anhaltsku, téměř při ústí do Labe) tvary, které technikou výzdoby se blíží některým nordickým prvkům, lze snad je spíše vyložití smíšením, vzájemnými styky obou oblastí, nežli genetickou souvislostí. KOSSINNOVU hypothesisu rozvedl NILS ÅBERG¹³²⁾ do dalších podrobností výkladem, že šňůrová keramika vznikla ze směsi středoněmeckých kulovitých amfor, walternienburských válcovitých pohárů a jutských šňůrových pohárů. Jutské vlivy spatřuje i v pohárech s trásněmi na rozhraní břicha a hrdla i v pohárech s vřezávanou ozdobou. Dánské šňůrové poháry pokládá za zvláštní skupinu, rozdílnou od šňůrové keramiky, která vznikla v Dánsku ze staré keramiky megalithické. K těmto výsledkům dospívá ÅBERG na základě typologie kamenných sekeromlatů. Facetované sekeromlaty, provázející šňůrovou keramiku, patří dle ÅBERGA¹³³⁾ k jutskému stylu člunkovitých sekeromlatů a úhlednější z nich se blíží některým typům jutským, ačkoliv nelze určití nijakých přechodů ani k těmto, ani k jiným typům válečných seker. Jutské sekeromlaty člunkovité se vyskytují v prostých hrobech (Einzelgräber, Untergräber) ve vnitrozemí Jutského poloostrova. (Na rozdíl od současných megalithických hrobů na pobřeží a na ostrovech.) V prostých hrobech se však vyskytují poháry a hmoždířovité nádoby svislých nebo šikmých stěn, zdobené pravými nebo napodobenými otisky šňůry. Tytéž tvary se však vyskytují v šňůrové keramice na dolní Odře, která je nesporně mladší odnoží sasko-durynské skupiny. České nálezy nedovolují klásti těchto tvarů na počátek vývoje, takže hypothesis ÅBERGOVA, aspoň pokud jde o keramiku,

130) KOSSINNA, G. „Vorgeschichte“ str. 29, tb. V, obr. 41, obr. v textu č. 42 a tb. III, obr. 17. SCHLIZ, A. vidí dokonce v ornamentu na amfoře z Halle, již KOSSINNA klade na počátek šňůrové keramiky, vlivy keramiky páskové. ZIE. 1906, str. 330, obr. VI.

131) ÅBERG, Nils. l. c. str. 176—198.

132) ÅBERG Nils, l. c. str. 40—69, srov. téhož: De nordiska stridsyxornas typologi. Stockholm, 1915, str. 19—36.

*) Srov. MENGHIN, O. l. c.

vykazuje jisté slabiny. Typologie kamenných nástrojů tu naprosto nedostačí, zvláště uznává-li sám ÅBERG, že mezi oběma skupinami nástrojů není přechodu. Je možno, že oderská skupina se stýkala s jutskými hroby. Tomu by nasvědčovaly shody v keramice a podoba mezi t. zv. sekeromlatem slezského typu a člunkovitými sekeromlaty jutskými. V Čechách nebyl dosud tento tvar nalezen; na Moravě provází mladou šňůrovou keramiku a jest dokladem souvislosti moravské i slezské skupiny.

Nejnověji se zabýval šňůrovou keramikou v již. Německu H. REINERTH (l. c.) V otázce o jejím původu shoduje se s KOSSINNOU a ÅBERGEM a dělí šňůrovou keramiku v střední Evropě na starší a mladší období po dvou oddílech. Starší období a) je vyznačeno amforami s ostrým obrysem, prostředně dlouhým, skoro válcovitým hrdlem, trojúhelníkovou nebo klikatkovou výzdobou, provedenou šňůrovou technikou. Ucha jsou na největší vydutosti amfor. Poháry mají silně vydutý břich, vysoké, klikatými páskami nebo trojúhelníky vyzdobené hrdlo. b) Amfory mají krátké, lehce prohnuté hrdlo, zakulacený břich a jsou zdobeny směsí vodorovných a svislých vzorců, provedených nepravou šňůrovou technikou (šňůrový vpich). Klikaté pásy změnilý ráz. Ucha bývají často ve svrchní části břicha. Poháry jsou podobny předešlým. Jen výzdoba se změnila jako u amfor. Vyskytují se malé hrncovité nádoby, napodobující tvarem i výzdobou amfory a válcovité poháry, zdobené šňůrovým vpichem. Mladší období a) Nesouměrné amfory s krátkým, silně ohrnutým hrdlem. Výzdoba se skládá z větévkových vzorců a rovnoběžných rýh. Ucha jsou na svrchní straně břicha. Poháry jsou prohnuté, často velmi nízké, zdobené vřezaným čárkováním. b) Široké, nebo přehnaně vysoké amfory s krátkým, prohnutým hrdlem, zpravidla bez ozdob, zřídka s nalepenou dubkovanou proužkou. Ucha v horní části břicha nebo na krku. Prohnuté poháry mívají často široká hrdla a jsou zdobeny dubkováním.

REINERTHOVO rozdělení platí snad pro jižní a jihozápadní Německo, kde byly prohnuté poháry silně rozšířeny; neshoduje se však ve všem s českými poměry. R. právem upozorňuje na nedostatečnost hrobové keramiky, jde-li o otázky po původu a vývoji některé keramické oblasti. Správného obrazu můžeme nabýt jen tenkrát, doplňuje-li hrobové nádoby keramika ze sídlišť, a těch ani v jižním Německu není.

Pro praehistorii Čech je otázka po původu šňůrové keramiky prozatím vedlejší, protože u nás nevznikla, nýbrž přišla k nám již hotová v době mladší páskové keramiky a nepřestávala sem vnikati ani v době „nordické“ a zvoncové keramiky, s nimiž se posléze slila v nejstarší stupeň únětické kultury. Ve Slezsku se končí šňůrová keramika „maršvickým stupněm“, jenž jest pouhým pokračováním oderské šňůrové keramiky*). Maršvický typ pokládá SEGER¹³³⁾ právem za předúnětickou keramiku ve Slezsku, jen by bylo třeba rozlišiti v něm přesně skupinu šňůrovou od cizích prvků, které jinde značí již nejstarší stupeň únětický a byly do Slezska nepochybně zaneseny o málo později, nežli tam vznikly zvoncové poháry. Velmi nejasny jsou ještě poměry na Moravě a nebyly nikterak zjednodušeny Pal-liardovou (l. c.) chronologisací vrstev na Starém Zámku u Jevišovic. Zmíníme se ještě o věci později při popisu t. zv. nordické keramiky a v kapitole závěrečné.

Úkolem dalšího badání v Čechách bude získati nový, bezpečný materiál a provéstí pak podrobnou chronologii v daných mezích a zjistiti vliv šňůrové keramiky

133) SEGER, H. „Stillarten“ str. 65 a násl.

*) MENGHIN, O. l. c. str. 770 správně odděluje od maršvického typu keramiky t. zv. předúnětickou. O této skupině pojednáme šířeji v následujícím svazku, věnovaném únětické kultuře.

a vznik kultury únětické. Práce tato bude svízelná, protože se nedostává sídlištního materiálu, čímž jsme ochuzeni o řadu domácích tvarů, které jsou ve vývoji každé keramiky důležitější, než-li strnulé formy funerální. Nedostatek sídlišť značí též silné zmenšení možnosti získati pozitivních poznatků stratigrafických, poněvadž na pohřebištích se vyskytuje zvrstvení jen ve zcela výjimečných případech.

Nordická kultura.

Nordickou kulturou nazval BUCHTELA úsek přechodní doby, jenž se podstatně lišil svými znaky od skupiny šňůrové i předúnětické keramiky a obsahoval prvky, známé ze severní oblasti. BUCHTELA si byl hned od počátku vědom toho, že tu nejde o jednotnou kulturu, vyznačenou určitou jednotnou keramikou, nýbrž že to je směs různých prvků, které se znenáhla slévaly v jediný celek. Nordických prvků byl si dobře vědom již i PÍČ¹³⁴⁾, jenž správně rozpoznal skupinu kulovitých amfor v nálezů z Beřkovic, ze sídlišť v Šárce, na Řivnáci, na Klamorně i v Lovosicích¹³⁵⁾, a tvary bernbursko-latdorské z Bylan. Že PÍČ nevytěžil ze svého pozorování ničeho pro třídění českého neolitu, nepřekvapuje, protože neolith v Čechách vůbec popíral a neměl v devadesátých letech ještě s dostatek methodických zkušeností ani tradice, aby zvládl látku, hrnoucí se mu bez výběru se všech stran¹³⁶⁾. Správné ocenění celé skupiny bylo zústaveno K. BUCHELOVI.

BUCHTELA upozornil nejprve na rozdíl ve tvarech kamenných nástrojů keramiky páskové, šňůrové i nordické¹³⁷⁾ a pokusil se vymeziti všechny podstatné znaky, určující t. zv. keramiku nordickou. Název její byl dán nejvýraznějšími prvky, patřícími skupině kulovitých amfor, nálevkovitých pohárů, lahvi s límcem a t. zv. typu bernbursko-latdorskému. Časem se ovšem rozšířila znalost tvarů nordické keramiky o mnoho nových typů a poznalo se, že mnohé z nich se v celé nordické oblasti vůbec nevyskytují. Proto bylo třeba hledati jejich původ; neboť mohly vzniknouti v Čechách, nebo mohly sem býti přineseny z jiných sousedních oblastí. Vydáním úsilím se zdařilo sněsti hojnost nového materiálu i nalézt některé důležité analogie; práce však tím není skončena, nýbrž, po mém soudu, je teprve v počátcích a bude třeba ještě dlouhé doby a mnoha nových, bezpečných nálezů, než-li se dojde k uspokojivým výsledkům. Mluvíme-li zde i v dalším o „nordické“ keramice, nebo o „nordických“ vlivech, máme vždy na mysli jen skupiny, rozšířené na sever od Čech, nikoliv však megalithickou skupinu ze severozápad. Německa a ze Skandinávie, po níž se v Čechách dosud nenašlo ani stopy. Přehled, který podávám a závěry z dnešního materiálu, uvedené v posledním oddílu, pokládám za pracovní hypotézu, která bude asi ještě často v podrobnostech měněna. Bylo však třeba podati takový přehled, jakýsi úhrn dnešních vědomostí, aby bylo možno pokročiti dále.

Česká nordická kultura se skládá z několika skupin, z nichž dvě jsou v pravdě „nordické“ (kulovité amfory, nálevkovité poháry a lahve s límcem), jedna je smí-

134) PÍČ, J. Starožitnosti I. 1. str. 90 (keramika láhvovitá).

135) WEINZIERL, R. v. MAGW. XXIV. 1894, str. 150, obr. 119.

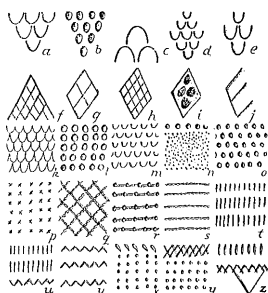
136) Srov. jeho vlastní výrok, l. c. str. 91.

137) Pokus WOLDŘICHŮV, tříditi kamenné nástroje na neprovrtané (atrymolithické), provrtané (trymolithické) a uměle profilované (kolpolithické), byl již při svém vzniku značně opožděný a v podstatě neplodný, protože ve všech obdobích byly i provrtané i neprovrtané sekery.

šena z nordických a jižních prvků (bernburský typ), jedna má silné vztahy na východ, nebo spíše na jihovýchod (kanelovaná keramika) a jedna zdánlivě směřuje na západ („hrnce z alpských nákolí“). Nejprve si tyto skupiny určíme typologicky a stylisticky a poté se pokusíme zjistit jejich chronologické vztahy).

K e r a m i k a .

1. *Skupina kulovitých amfor, nebo-li keramika meklenbursko-braniborská* byla nejdříve rozpoznána a nejnázne ji lze přesně vymezit. Jsou to známé, kulovité nádoby bez úmyslně vytvořeného dna, s válcovitým, zpravidla mírně se zdvíhajícím hrdlem, zdobeným rázovitou výzdobou vtačenou kolkem, hluboce píchanou okrouhlým bodcem, nebo řezanou ostrým nástrojem. Vzory jsou různé (obr. 45). Amfora z Beřkovic má pod okrajem pásek skřížených rýh, pod ním klikatou rýhu vodorovnou, lemovanou na spodu devíti řadami vtačených okrouhlých teček. Na rozhraní hrdla a břicha je výzdoba ukončena klikatou rýhou a pod ní jest řada krátkých, svislých rýh, rytmicky seskupených v podobě trásní, ukončených klikatými rýhami. V Kostelci n./L. (tb. LXXXII, obr. 5—7) byly nalezeny tři amfory, z nichž dvě mají vtačeny kosočtvercové vzorce na hrdle, jedna je zdobena krátkými rýhami. Na rozhraní hrdla a břicha jsou zdobeny pásy krátkých, svislých rýh. Mezi hrdlem a tělem jsou umístěna dvě nebo čtyři protilehlá, tunelovitá ucha. V brozanském hrobě byly dvě kulovité amfory, rovněž s kosočtverecným vzorem na hrdle a s dvojitými pásy z krátkých, svislých rýh pod hrdlem (tb. LXXXIII, obr. 4, 5). Týmž způsobem je zdobena amfora z N. Vsi u Brandýsa (tb. LXXXIV, obr. 4).

Obr. 45. Prvky výzdoby na kulovitých amforách.

(Podle GÖTZE a českých originálů.)

Naprostě ryzí tvary kulovitých amfor se vyskytly dosud jen na některých sídlištích na výšinách (Sárka, Rívnač, Mužský a j.) a v Kostelci n. Labem, v Dol. Beřkovcích, Nové Vsi a v Brozanech. PÍČ uveřejnil nález kostelecký jako obsah kulturní jámy. Nebyl však při výkopu a opakoval jen, co mu bylo sděleno laicky a věřil tomuto sdělení tím spíše, že na severu se vyskytovaly kulovité amfory v megalitických nebo skřínkových hrobech, nádoby kostelecké pak byly nalezeny v prosté zemi. Nepovšiml si dvou důležitých věcí: jednak, že nádoby byly celé (scházející střepy byly zničeny při výkopu), což v kulturních jamách se přihází jen velmi zřídka, jednak, že nález je úplnou, obvyklou soupravou hrobovou. Nálezem hrobu v Brozanech byla sporná otázka konečně rozřešena v ten smysl, že kostelecké nálezy pochází z hrobu. I v Brozanech byl nalezen plochý hrob v prosté zemi s kastrovou tak strouchnivělou, že nálezce mohl jen s námahou rozeznat, její uložení. Kostecká „jáma“ byla prokropána náhodou dělníky při úpravě dvora v cukrovaru, při čemž byly strouchnivělé kosti nepochybně přehlédnuty. O nálezu beřkovické amfory a nádob z Nové Vsi neznáme vůbec nijakých zpráv, ale zachovalost nádob nasvědčuje tomu, že jsou též částí hrobových celků. Všecky čtyři hroby byly nalezeny poměrně blízko Labe. Současně s amforami kulovitými vyskytují se též amfory hrncovité; liší se od nich tím, že mají vždy pravé, někdy i zesílené dna a hrdlo značně široké a od-

*) O všech skupinách nordické kultury pojednal MENGHIN I. c. str. 730 a násl.

sazené ostře od těla. Mají zpravidla čtyři široká, mírně žlábkovaná ucha na rozhraní hrdla a těla; hrdlo jest zdobeno stejně, jako kulovité amfory, vtačenými vzorci a pod ním bývají řady svislých rýh (tb. LXXXIII. obr. 2). Oslabený tvar se nalezl v Radimi (tb. LXXXIV. obr. 1). Je méně vypouklého těla a vyššího hrdla, zdobeného třemi pásy svislých, rytých trojuhelníků, vyplněných šikmým šrafováním a má na místě uch ploché pupky. K této skupině patří též nádoby ze Šárky (Šestáková skála) a nádoba z Poděbrad (tb. LXXXIV. obr. 2; LXXXVI. obr. 1—3, 5, 9, 12, 14). Jsou to buď pravé hrncovité amfory nebo jejich deriváty, zachovávající polohu uch a uspořádání výzdoby na hrdle; jen na poděbradské nádobě jsou ucha vodorovná, umístěná na horní části břicha při hrdle. K starým vzorům, hlavně hustým vpichům, přibývá rytá výzdoba obloučková a kruhovitá, nezřídka bíle inkrustovaná a otisky šňůry. Na Šestákově skále v Šárce se vyskytly též zajímavé tvary smíšené, jako amfora s kulovitým spodkem a širokým hrdlem (tb. LXXXVI. obr. 7), nebo nádoba tvaru hrncovitých amfor, avšak s malým páskovým uchem měsíčkovitým. Nádoba zobrazená na téže tabulce, obr. 12, spojuje hrncovité amfory s vysokými, hrubými hrnci („nákolními“), jako obr. 18, 21 a 25, na téže tabulce.

Rázovité kulovité amfory, jak jsme je s počátku popsali, zachovaly nejvíce znaků nordické oblasti, hlavně ve výzdobě. Úprava ornamentu, omezující se na hrdlo a horní část břicha, rytmické skupinky svislých rýh i jednotlivé výzdobné prvky, pravý brázděný vpich, hluboce vtačované kolky, ostře ryté rýhy a energické vpichy jsou neklamným svědkem souvislosti této skupiny s vlastní nordickou oblastí. O rozšíření, vývoji a vzniku této skupiny netřeba se příliš šířit, poněvadž byla zpracována již několikrát s nejrůznějších hledisk. O braniborské skupině psal K. BRUNNER¹³⁹⁾, pomořanské nálezy uveřejnil E. WALTER¹³⁹⁾, meklenburské R. BELZ¹⁴⁰⁾, první všeobecně zpracování známého materiálu podal A. GÖTZE¹⁴¹⁾ roku 1900. Od té doby se zabývala řada autorů jednak publikováním nových nálezů (hlavně v Z. f. E., Jhersch. f. S. Th. L., Pr. Z., Mannus), jednak studii typologickými i chronologickými (HÖFER, HÖRNES, KUPKA, K. SCHUMACHER, K. H. JACOB, MÖTEFIND, NILS ÅBERG, KOSSINNA, SCHUMANN, L. SAWICKI, J. KOSTRZEWSKI, L. KOZŁOWSKI¹⁴²⁾ a j. v.).

Původ kulovitých amfor není dosud zcela jasný. Je v nich mnoho podobností s lahovitými amforami dánských megalithů, ale zároveň lze postihnout i mnohé rozdíly. HOERNES¹⁴³⁾ uvažoval o jižním původu, spojuje je s některými tvary lublaňských blat, které odvozoval z kovových vzorů v jižní Evropě a pokládal megalithickou lahovitou amforu za „dceru“ amfory kulovité). V té příčině sou-

139) BRUNNER, K. Die steinzeitliche Keramik in der Mark Brandenburg. Braunschweig, 1898.

139) WALTER, E. Die steinzeitlichen Gefäße des Stettiner Museums Beitr. zur Gesch. u. Altertde. Pommerns (Lemcke's Festschrift). Stettin, 1898, str. 1—20.

140) BELZ, R. Die Vorgeschichte von Mecklenburg, Berlin, 1899. Die steinzeitlichen Fundstellen in Mecklenburg. Leipzig, 1899. — Die vorgeschichtlichen Altertümer des Grossherzogtums Mecklenburg—Schwerin. Schwerin in M. 1910.

141) GÖTZE, A. ZIE. XXIV, 1892, str. 184; XXXII, 1900, str. 154.

142) HÖFER, P. J. f. STL. X, 1911, str. 21. KUPKA, PrZ. III, 1911, str. 250. — Stend. Beitr. III, str. 234; IV, str. 341. SCHUMACHER, K. VIII, Ber. d. R. G. Kom. 1917, str. 47. JACOB, K. H. PrZ. V, 1913, str. 262. NIKLASSON, Nils, Mannus. XV, 1923, str. 247; XVI, 1924, str. 48. MÖTEFINDT, H. ZIE. VII, 1915, str. 40. ÅBERG, Nils. Das nordische Kulturgebiet, str. 169, 200. SCHUMANN, Die Steinzeitgräber der Uckermark. Prenzlau, 1904. SAWICKI, L. Wiadom. arch. V, 1920, str. 125. KOSTRZEWSKI, J. Przewodnik po zbiorach przedhistor. Muzeum Im. Mielżyńskich. Poznań, 1918, str. 16. tb. I. obr. 4, 6, 8, 9. — Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. Poznań, 1923, str. 18. KOZŁOWSKI, L. Epoka kamienia na wydmach w schodniej części wyżyny malopolskiej, Lwów, Warszawa, 1923, str. 117, tb. XXIII.—XXVI.

143) HÖRNES, M. Die Formenentwicklung der praeh. Tongefäße. Jhreb. f. Altertde. Wien, 1911, str. 10.

*) Hoernesovo mínění opravuje MENGHIN l. c. str. 748, ve smyslu severského původu.

hlasil do jisté míry s názory většiny severských badatelů, hlavně S. MÜLLERA¹⁴⁴⁾, o jižním původu severských forem. Podobně soudí u nás Dr. AXAMIT¹⁴⁵⁾. Opačný názor zastává G. KOSSINNA¹⁴⁶⁾. Dělí kulovité amfory na dvě skupiny, západní a východní a odvozuje je z megalithické keramiky v západním Pobaltí. Kategorická tvrzení Kossinnova však nepřesvědčují. K mínění Kossinnovu se přiklání NILS ÅBERG¹⁴⁷⁾. Odvozuje původ kulovitých amfor z „germánské kulturní oblasti“, avšak podotýká, že přímých dokladů tohoto vývoje nelze na ten čas podati.

Otázka po původu kulovitých amfor jest jen částí velkého souboru otázek po původu nordické kultury a odporující si výsledky jejího řešení souvisí s dvěma hlavními směry nazírání na otázku arijskou. Jeden směr, repraesentovaný berlínskou školou Kossinnovou, zastává se všemi způsoby severské prakolébky arijské, s níž spojuje též myšlenku, že všecken pokrok i hmotné kultury vycházel jen ze severu; druhý, konservativnější, připouští možnost jižních a východních vlivů na vývoj severské kultury. Na tomto místě se nemůžeme šířiti o těchto sporech, které nebudou ještě dlouho rozřešeny a omezíme se jen na několik poznámek, týkajících se našich nálezů kulovitých amfor. KOSSINNOVO rozdělení na západní a východní skupinu je v podstatě správné, protože každá z nich je svérázná a východní skupina má nad to svůj zvláštní, po dlouhou dobu trvající vývoj. Západní skupina, k níž patří též české amfory, se rozkládá v Pomořanech, v Marce Uckerské, v západních Branibořích, v Saské provincii, v království Saském, v Durynsku a v Čechách¹⁴⁸⁾. Na Moravě známe dosud jediný nález z Olomouce; několik málo nálezů jest známo z Meklenburska. Jen v tomto okrsku se vyskytují rázovité tvary nádob i výzdoby. Výzdoba je určitě nordická. Tvar amfor je ovšem tak primárního rázu, že se může vyskytnouti samostatně i v jiných, vzdálených oblastech. Proto pokládám pokusy, spojovati je s východními hydriemi, za velmi odvážné, zvláště neznáme-li dosud spojovacích členů z krajín, ležících mezi oběma oblastmi. HÖERNESŮV pokus (l. c.), spojovati je s amforkami z Lublaňských blat, nebyl právě nejšťastnější, protože v tomto případě nesouhlasila chronologie. Keramika Lublaňských blat je v podstatě nejmladší odnoží páskové keramiky, proniklé již silnými prvky oblasti balkánské a je současná s obdobím zvoncových pohárů a s nejmladší šňárovou keramikou v Čechách. Nemohou tudíž lublaňské tvary býti prototypem kulovitých amfor na severu. Nám však prozatím dostačí, víme-li, že kulovité amfory jsou v Čechách cizím prvkem, jenž má spojení jen na sever.

Šťastnou náhodou je v Čechách zachováno hojně sídlišť (obr. 46), na nichž se vyskytují kulovité amfory, takže je možno seznati jejich vývoj i rozličné tvary průvodní keramiky, které se ve hrobech zpravidla nevyskytují. Tím bude zároveň možno přispěti k řešení otázek chronologických. První změnu ve tvaru amfor pozorujeme na nádobě ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 7.). V podstatě se podobá ještě silně pravým amforám, hrdlo však je nezdobeno; jen pod ním, na svrchní straně, jsou vodorovné rýhy, ucha poněkud sestoupila a jsou nasazena přesně na rozhraní hrdla a břicha. Dno je široké a ostře vyznačeno. Podobné tvary jsou též v Jírově sbírce ze Šárky. Na Rívnači se vyskytly střepy pravých amfor s rázovitě zdobeným hrdlem (tb. LXXXV. obr. 1—6, 9, 10, 17) spolu se zlomky amfor, odchýlných jak tvarem, tak i výzdobou. Zvláště zajímavá je nádoba na téže tab. obr. 8, s mírně

144) MÜLLER, S. Nord. Altert. I. str. 161, násl. — Urgesch. Europas, str. 60. Srov. Sal. REINACH. Temps. préhist. str. 47. MONTELIUS O. Korrbl. d. DAG. 1891, str. 101. 1.

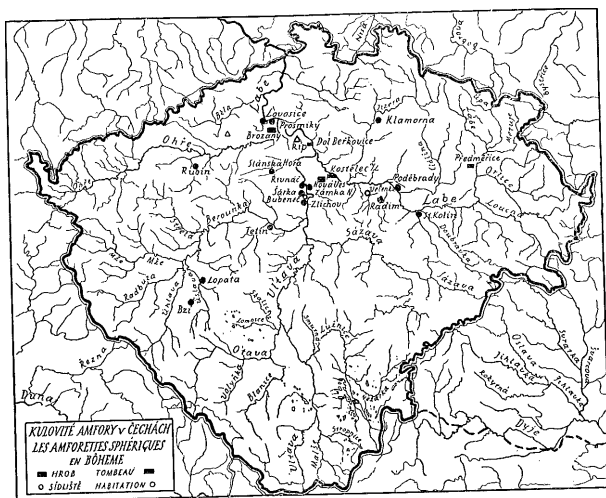
145) AXAMIT, Dr. J., Kazín, Praha, 1924.

146) KOSSINNA, G., „Vorgeschichte“, str. 31. Mannus XIII. 1921, str. 231.

147) ÅBERG, N. l. c. str. 169—175.

148) ÅBERG, N. l. c. str. 170.

prohnutým hrdlem, zdobeným na okraji třemi vodorovnými rýhami a řadou vpichů, která se opakuje na rozhraní hrdla a břicha. Ostatek hrdla je nezdoben, zato je pod ním řada bradavek, ohraničená řádkou vpichů a pod nimi řada šrafovaných trojúhelníků, provedených brázděným vpichem. Na rozhraní hrdla a břicha je pravé tunelovité úško. Další změna je patrna na obr. 14. téže tab., hrdlo je nezdobeno a přechází volně bez lomu v břich. Na rozhraní těla a hrdla jsou dva vodorovné otisky šňůry a pod nimi ozdoba z trojúhelníků provedených brázděným vpichem. Další stupeň dissoluce starého, přísného tvaru je zlomek obr. 16, jenž zachoval ještě páskové ucho na rozhraní nezdobeného hrdla a břicha. Ozdobou tu je pět hlubokých vodorovných rýh. Posledním členem této řady jest zlomek nádoby obr. 21. Na tomto tvaru zmizela i ucha a náhrazuji je dva malé pupky pod hrdlem.

Obr. 46. Rozšíření kulovitých amfor v Čechách.

Výzdoba se omezila na prostou řádku krátkých vrypů. Jaké jsou chronologické poměry v této čistě typologické řadě, nedovedeme dosud říci, protože při výzkopech na Řivnáči (udály se před 40ti léty) nebylo dbáno přesné stratigrafie a vrchní vrstvy na Šestákové skále v Šárce nejsou zcela spolehlivé, poněvadž byly překopány v šedesátých letech minulého století sběrateli kostí pro výrobu spodiá v ruziňském cukrovaru. Pokud však bylo lze bezpečně zjistit uložení, vyskytovaly se všechny tvary společně, takže lze za to mít, že byly současně, nebo téměř současně v užívání a vznikly přímými vlivy blízkého prostředí. Byly to střední stupeň šňůrové keramiky a skupina t. zv. domácí nordické keramiky.

Smišeným tvarem jsou nádoby z Tetína a z Klamorny (tb. LXXXIV. obr. 6, 7); jejich složkami byly kulovité a hrncovité amfory. Obloučkovité vzorce upomínají na šarecké nádoby a úprava výzdoby ukazuje na vlivy keramiky šňůrové. Ohlas tohoto tvaru kulovitých amfor se udržuje v české nordické keramice neustále, přechází i do skupiny zvoncových pohárů a posléze vytváří jednu z rázovitých forem únětických. V tak zvané skupině bernburské na ně upomíná nádobka z Brázdími (tb. XCIV. obr. 4), z Dáblic (tb. XCVI. obr. 1), z Maslovic (tb. XC. obr. 3), z Tetína (tb. LXXXIV. obr. 10) a ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 2).

Jiná obměna se vyskytla ve Velence spolu s kanelovaným koflíkem (tb. CIV. obr. 16, 17) a téměř týž tvar se našel se zvoncovým pohárem ve Střešovicích. Na východní skupinu kulovitých amfor upomíná štíhlá amfora o čtyřech tunelovitých úškách pod širokým, mírně rozevřeným hrdlem, nalezená v Předměřicích, v hrobě se džbánem bohatě zdobeným šňůrovým ornamentem (tb. CIV. obr. 14, 17). Džbán se do jisté míry shoduje s typem maršvickým v Slezsku. Předměřický hrob potvrzuje názor SEGERŮV¹⁴⁹⁾, že některé tvary džbánů s kulovitým spodkem maršvického typu vznikly vlivem kulovitých amfor — ovšem východních.

Druhým rázovitým tvarem této skupiny jsou hluboké mísy s kulatým spodkem, odděleným ostrou hranou od vysokého, mírně kuželovitého hrdla. Vyskytují se též hrdla válcovitá a změkčené tvary, na nichž spodek splývá s hrdlem téměř esovitou linií. Mívají na rozhraní spodku a hrdla lištovitě výčnělky, zpravidla dva blízko sebe; někdy je nahrazují malá pásková, nebo tunelovitá ucha. Mísy jsou zdobeny jako amfory, na hrdle a horní části břicha, buď kolkovanými vzorci, hlubokými kulatými vpichy, nebo krátkými rýhami. Na okraji hrdla mívají ryté vodorovné čáry, nebo pás vpichů anebo rozličné upravené rýhy. Na svrchní straně těla pod hrdlem bývají vryty svislé rýhy, buď v souvislém pásu nebo v rytmických skupinách, zakončené dole drobnými, rytými klikatkami. Ve výzdobě se často objevují též rozličné upravené otisky šňůry. (Kostelec, tb. LXXII. obr. 1—3; Brozany, tb. LXXXIII. obr. 7, 8; Nová Ves, tb. LXXXIV. obr. 5; Šárka, tb. LXXXVI. obr. 8, 10). Z dříve již uvedených okrajů ze Řivnáče (tb. LXXXV.), byly nepochybybně obr. 3, 4 a 5 z těchto mís.

Dalším tvarem jsou široké džbány s mírně rozevřeným hrdlem, odsazeným ostře od baňatého, ke dnu prohnutého spodku. Ucho začíná pod okrajem a končí na rozhraní hrdla a těla. Džbány nebývají zdobeny. (Kostelec n. L. tb. LXXXII. obr. 4).

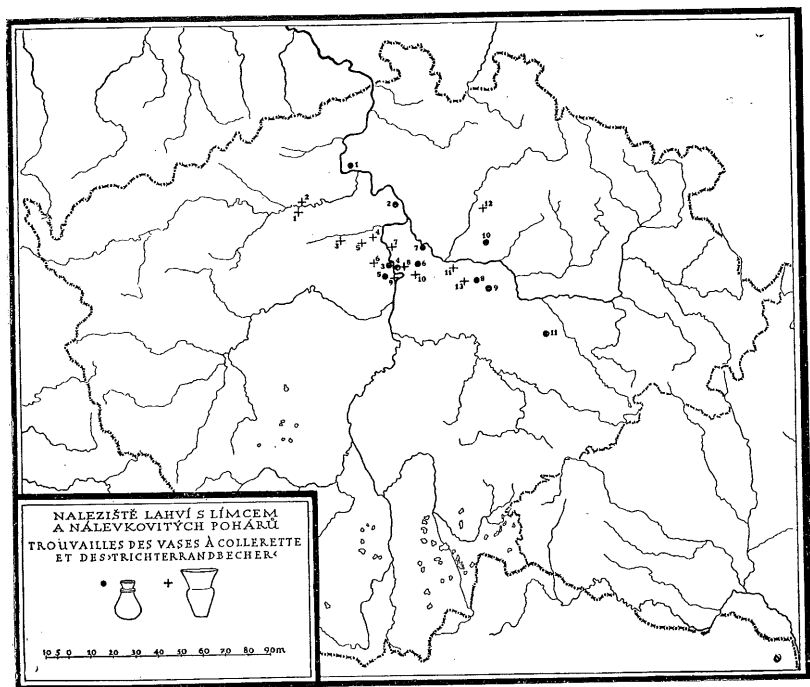
II. *Nálevkovité poháry a lahve s lmcem*). Tyto typicky nordické tvary se v Čechách nevyskytují samostatně, nýbrž jsou porůznu roztroušeny v ostatních skupinách, hlavně na sídlišťích v rovinách. Oběma tvary se zabýval zvláště KOS-SINNA¹⁵⁰⁾ a pokusil se určit nejen jejich vývoj, nýbrž i cesty, kterými se rozšiřovaly. Nás zajímá ovšem jen část, týkající se Čech, v níž dokazuje, že jak poháry, tak i lahve s lmcem se k nám dostaly oklikou přes Polsko a Slezko. V Čechách lze rozeznávat jen dva typy nálevkovitých pohárů, jeden štíhlý a druhý nízký, široký, přecházející posléze v nálevkovité mísy. Štíhlý tvar je nejlépe vyznačen pohárem z Čelakovic n./L., s vysokým, široce rozloženým hrdlem (tb. LXXXVII. obr. 4) a pohárem z Nouměřic, jenž má hrdlo poněkud menší (tb. LXXXVII. obr. 11); k nim se řadí poháry z Prahy—Libně (tb. XCI. obr. 4), z Hloubětína (tb. XCI. obr. 6; CIV. obr. 7), z Bubenče (tb. XCVIII. obr. 13), z Dobroměřic (tb. LXXXVII. obr. 3), poháry z Chouranic (tb. LXXXVII. obr. 1, 2), z Hradce Králové (tb. LXXXVII. obr. 5), ze Smolnice (tb. LXXXVII. obr. 13) a z Ďáblic (tb. XCVI. obr. 12), tvarů poněkud již otřelých. Přechodem k širším, nízkým formám je pohár z kulturní jámy „na Hubálce“ v Praze—Střešovicích (tb. XCVIII. obr. 12), ušlechtilé formy, s plastickými

¹⁴⁹⁾ SEGER, H. I. c. str. 68.

¹⁵⁰⁾ Nálevkovité poháry: KOSSINA, G. Mannus. III. 1911, str. 287; XIII. 1921, str. 13—40. — Die Indogermanen. Mannusbibl. XXVI. Leipzig 1921. MÖTEFINDT, H. Mannus III. 1911, str. 283. SCHÜCHHARDT, C. PrZ. II. 1910, str. 148. SCHUMACHER, K. A. u. H. V. V. str. 390. SCHUMANN, H. I. c. str. 70. tb. XXXII. obr. 1. KALLIEFE, Hilmar, PrZ. X. str. 169. ÅBERG, N. I. c. str. 129. — Die Steinzeit in der Niederlande. Uppsala, 1916. HOLWERDA, J. H. PrZ. V. 1913, str. 435; VI. str. 57. — Int. Archiv f. Ethnographie. Suppl. z. Bd. XXIII. 1915. MÜLLER, S. Oldtidens Kunst I. str. 11. BREMER, Eberstadt, I. c., str. 422. Lahve s lmcem, kromě již uvedených prací, KOSSINNA, G. Mannus XIII. str. 143. ÅBERG Nils, I. c. str. 144.

*) MENGHIN, O. I. c. str. 744, se blíží značně názorům Kossinnovým.

obloučky mezi břichem a hrdlem. Méně dokonalého profilu je veliký pohár z Prahy-Bráníka (tb. LXXXVII. obr. 15). Nízké, široké tvary bývají zdobeny na okraji hrdla vodorovnými řadami vpichů a okraj bývá vroubkován, jako na poháru z Prahy-Bubenče (tb. XCVIII. obr. 9), nebo mívají na břichu malé pupky jako pohár z Maslovic (tb. XC. obr. 6). Plastické ozdoby, buď v podobě pupků a zakrnělých uch, nebo proužku na okraji hrdla se vyskytují též na štíhlejších tvarech (Neratovice tb. LXXX. obr. 10; Praha-Střešovice, tb. XCVIII. obr. 12; Praha-Bubeneč, tb. XCVIII. obr. 10) i na

Obr. 47. Rozloha lahví s límcem a nálevkovitých pohárů v Čechách.

Lahve: 1. Litoměřice; 2. Betkovice; 3. Řivnáč; 4. Bohnice; 5. Šárka; 6. Kbely; 7. Kostelec n. L.; 8. Tatce; 9. Radim; 10. Straky; 11. Čáslav.

Poháry: 1. Louny; 2. Dobroměřice; 3. Slanská Hora; 4. Nouměřice; 5. Kamenmost; 6. Kamýk; 7. Maslovice; 8. Dáblice; 9. Bubeneč; 10. Hloubětín; 11. Čelakovice; 12. Dobrovice; 13. Chouranice.

mísách, které mívají po jednom nebo dvou kulatých nebo lištovitých pupcích na břichu. (Libeň, „Na Žertvách“, tb. CIV. obr. 2; Kamenmost, tb. LXXXVII. obr. 12; Hořín, tb. LXXXVII. obr. 14). K českým nálevkovitým pohárům lze nalézt řadu analogií hlavně na severozápadě. Tak na příkad je dobroměřickému nejbližší pohár z Melzova¹⁵¹⁾ (Kr. Angermünde), pohárům ze Smolnice a z Hradce Králové pohár z Halberstadtu¹⁵²⁾, Dáblickému pohár z Halle¹⁵³⁾, střešovickému (tb. XCVIII. obr. 12), pohár z Wolfen (Kr. Bitterfelde¹⁵⁴⁾).

151) HAGEN, J. O. v. den, Mannus VII. 1915, slr. 41, tb. IV. obr. 16 b.

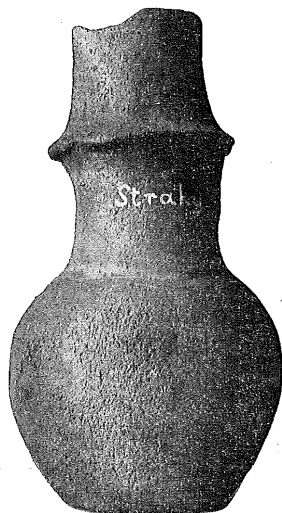
152) MÖTEFINDT, H. Mannus, III. 1911, str. 284, obr. 3.

153) MÖTEFINDT, H. ibid., str. 285, obr. 5.

154) MÖTEFINDT, H. ibid., str. 283, obr. 1.

Lahve s límcem byly nalezeny častěji ve drobných zlomcích (Beřkovice, Čáslav, Kostelec n. L., Přerov n. L.¹⁵⁵), Řivnáč, Šárka). Větší zlomek nalezen u Kbelích (tb. LXXXIX. obr. 9), celé lahve nalezeny v Litoměřicích¹⁵⁶), Radimí (tb. LXXXVII. obr. 8), Taticích (tb. LXXXVII. obr. 9), Bohušovicích (tb. LXXXVII. obr. 7) a v Strakách u Nymburka (obr. 48). Až na láhev ze Strak, která jest dlouhého hrdla, jsou všechny ostatní české lahve s límcem shodného tvaru a upomínají na východní formy. Nalezeny byly vesměs na sídlišti.

III. *Bernburský typ*, zvaný též anhaltským nebo latdorským¹⁵⁷), jest rozšířen na Dolní Saale a dosahuje na západě k Wolfenbüttelu, ojediněle až k Paderbornu, na severu do kraje Lüneburského, na východě do provincie Braniborské (Pohavol) a na jihu do kraje Weissenfelského, okolí Lipska a na Dolní Ilm¹⁵⁸). Název „bernberský typ“ zavedl A. GÖTZE, jenž jej také první určil a popsal. Pokládá se za přímé pokračování mladšího typu walternienburského, od něhož jej nelze přesně oddělovati; jest tudíž, podle Brennera, poboční odnoží megalitické keramiky severozápadního Německa¹⁵⁹). GÖTZE vykládal příbuzné rysy mezi oběma typy místními vlivy¹⁶⁰). Teprve KOSSINNA upozornil na jejich časový sled a typologickou příbuznost¹⁶¹). S Kossinnou souhlasí NILS ÅBERG¹⁶²). Nejnověji se zabýval bernburským typem NILS NIKLASSON¹⁶³), jenž dělí walternienburský typ na dva stupně (W. I–W. II) a bernburskou skupinu na tři stupně (B. I–B. III). Walternienburg I pokládá za současný s chodbovými hroby na severu, Bernburg III spojuje typologicky se stupněm předúnětickým¹⁶⁴). Právý bernburský typ, vyznačující se velkými koflíky s lomeným profilem a zdobenými, hluboce vpíchanými vodorovnými pásy, se v Čechách dosud nevyskytl. Jediný koflík ze Zálezlan u Svojsích, zdobený vodorovnými, hluboce vrytými rýhami je uložen v universitní sbírce a není ničeho známo o jeho nález. Zato však je u nás bohatě zastoupena řada tvarů, z nichž některé se přičítají k bernburskému typu, jako džbány s jedním uchem¹⁶⁴), nádobky s dvěma uchy, zdobené svislými trásněmi, t. zv. „bernberské bubny“ a rozličné protáhlé amfory se širokými uchy a p.

Obr. 48. Láhev s límcem ze Strak u Nymburka.

¹⁵⁵) AXAMIT, Dr. J., P. A. XXVII. 1915, str. 82.

¹⁵⁶) KERN, J. Mannus IX. 1917, str. 216 a 218. Jedna z litoměřických lahví se podobá nádobce z Nalenczowa v kraji lublinském. (Mater. Anthropol. Kraków, XII. tb. XIV. b.)

¹⁵⁷) Podle mohly „Spitzer Hoch“ u Latdorfu, prokopané roku 1880. Srov. LUDWIG, Beilage zur Saalezeitung in Halle, 1880, č. 194, 196, 200, 202. Virchow, Verh. Berlin, 1884 str. 402. OLSHAUSEN, ibid., 1891, str. 848. HÖFER, P. J. f. STL. I. Halle, 1902, str. 39–44.

¹⁵⁸) GÖTZE, A. Verh. Berlin. XXIV., 1892, str. 184 a násl. — ZIE. 1900. ÅBERG, Nils I. c. str. 156.

¹⁵⁹) BREMER, W., Bernburger Typus v Ebert, Realex. d. Vorgeschichte. I. 1924, str. 428.

¹⁶⁰) GÖTZE, A. J. f. STL. X. 1911, str. 139 násl.

¹⁶¹) KOSSINNA, „Vorgeschichte“, str. 25 násl. Zvláště na str. 28, 29.

¹⁶²) ÅBERG, N. I. c. str. 158.

¹⁶³) NIKLASSON, N. Der stratigraphische Aufbau des Baalberger Hügels bei Bernburg atd. Mannus, XVI. 1924, str. 47.

¹⁶⁴) KOSSINNA, G. „Vorgeschichte“, str. 26. NIKLASSON, N. Mannus, XI/XII. Leipzig, 1919/20, str. 330 a hlavně: Der Stratigraph. Aufbau des B. Hügels atd. ibid. XVI. Leipzig, 1924, str. 4. Vylučuje do jisté míry tyto džbány z bernburského typu — nazývá je baalberským typem — a klade je před Walternienburg II. a Bernburg I., což se ovšem neshoduje s našimi stratigrafickými poznatky.

^{*)} Též MENGIN O. I. c. str. 752, odděluje v časové posloupnosti walternienburskou keramiku od bernburského typu.

O vzájemných vztazích jednotlivých skupin a jejich chronologii promluvíme později. Nyní přehledněme tvary, jež se v Čechách nazývaly bernburským typem.

1. Džbány s válcovitým uchem (baalberský typ Niklassonův). Mají válcovité hrdlo, mírně klenutou svrchní část břicha, oddělenou více nebo méně znatelným lomem od kuželovitého spodku. Dno jest ostře vyznačeno. Ucho jest nasazeno as v polovici hrdla a dotýká se druhým koncem horní části břicha. Byly nalezeny na Slánské hoře (tb. LXXXVIII. obr. 3), v a Teplicích (tb. XCII. obr. 3). Velmi degenerovaný, miniaturní tvar byl nalezen ve Kbelech (tb. LXXXIX. obr. 14). Typologicky k nim patří:

2. amfory s mírně rozevřeným hrdlem a tělem shodným se džbány. Nad lomem břicha mají po čtyřech protilehlých, páskových uchách. Vyskytly se v Žatci, v Budohosticích, ve Kbelech (tb. LXXXIX. obr. 7) a v Ratěnicích (obr. 49). S nimi souvisí veliké amfory z Brázdími (tb. XCVI. obr. 3) a z Ďáblic (tb. XCVI. obr. 11), vyznačující se širokým dnem a poměrně úzkým hrdlem. Sem třeba též zařadit známou amforu z Kostelce s bohatou výzdobou (tb. XCII. obr. 2), miniaturní amforu z Lošánek (tb. XCI. obr. 15) a zlomek amfory ze Slánské hory (tb. LXXXVIII. obr. 8). Nelze o tom pochybovat, že na vznik těchto forem působily i šňůrové amfory, avšak výzdoba kostelecké nádoby dokazuje jasně, že patří k této t. zv. bernburské skupině. Osamocena je dosud velká amfora ze Kbel (tb. LXXXIX. obr. 16) a Štorchova amfora z Libně (P. A. XXVI. tb. V. obr. 4), shodující se stavbou těla i poměrem hrdla k tělu s bernburskými amforami; mají však jen dvě ucha na rozhraní těla i hrdla, čímž upomíná na amfory kulovité. Pod hrdlem na svrchní části těla je zdobena vyrytými trojúhelníky, vyplněnými kulatými vpichy. Jiná, nezdobená a bezuchá nádoba totožného tvaru byla nalezena v Plotišti u Hradce Králové (tb. XCII. obr. 11).

Obr. 49. Amforka z Ratěnic.

3. Džbány s páskovým uchem. Základní tvar těchto džbánů upomíná na některé džbány jordansmühlské, jsou však v této skupině též rozličné obměny a přechody. Rázovitým tvarem jsou zdobené džbány z Vrbčan (tb. XCII. obr. 7, 9), z Brázdími (tb. XCIV. obr. 5, 6), z Prahy (tb. XCVIII. obr. 11), z Nové Vsi (tb. XCIV. obr. 12), kanelovaný džbán z Maslovic (tb. XC. obr. 5) a nezdobené džbány ze Kbel (tb. LXXXIX. obr. 10), z Maslovic (tb. XC. obr. 4) a z Přerova n./Lab. Oslabený tvar těchto džbánů s nižším a širším hrdlem se nalezl v Ďáblicích; je zdoben hrubě rytými, šrafovanými trojúhelníky ohraničenými hrubými vpichy. Hrubými vpichy je zdobeno též hrdlo pod okrajem (tb. XCVI. obr. 2). Jiný džbánek tohoto druhu, zdobený krokvicovitou ozdobou z hrubě rytých, příčných rýh, byl nalezen ve Kbelech (tb. LXXXI. obr. 8), kde se vyskytl též nezdobený džbánek této skupiny (tb. LXXXIX. obr. 11). Nezdobených džbáneků bylo nalezeno mnoho, nejsou však čistých forem, nýbrž jeví v profilech a v umístění i tvaru uch vlivy dalších druhů nádob (Maslovice, tb. XC. obr. 1; Hloubětín, tb. XIV. obr. 11). Na džbánek ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 15) se objevuje náběh k odsazení hrdla a mírně sploštělé ucho je nasazeno v polovici hrdla na způsob džbánu s válcovitým uchem. Je to tvar, spojující obě předchozí skupiny džbánů se skupinou džbánů hrncovitých. Bohatá pohřebiště s keramikou této skupiny nalezl před léty J. A. JÍRA v Praze-Bubenci, na staveništi továrny Mauthnerovy a v Bučkově ulici (tb. XCIII).

Z tvarů tam nalezených jest zvláště zajímavý džbáněk obr. 1, s malým, kruhovitým uchem na rozhraní hrdla a břicha, dále džbáněk s širokým, páskovým uchem, po jehož stranách jsou umístěny malé hrbolky nad ohybem břicha a džbán č. 26 z Bučkovy ulice (ucho je ulomeno), který velmi živě upomíná na džbán ze šňůrového hrobu I. v Želenicích (tb. LXXVI. obr. 12) a nepochybně dokazuje přímý styk obou keramických skupin.

4. Amfory. Jestliže jsme k prvé skupině džbánů přiřadili určité amfory z důvodů typologických, můžeme z důvodů typologických a stratigrafických přičísti k džbánům s páskovým uchem skupinu amfor téměř totožných tvarů s dvěma úšky nebo uchy na rozhraní hrdla a břicha. Spojujícím tvarem je malá amforka, vlastně ještě dvojuchý džbáněk z hrobu v Brandýse; rázovitý jsou amfora z Dáblic (tb. LXX. obr. 1) s krokvicovitou výzdobou, z Prahy-Bubenče (tb. XCIII. obr. 8, 32), štíhlá amfora z Brázdimi (tb. XCIV. obr. 4) a nezdobené amfory z Velimi (tb. XCIX. obr. 14) a z Maslovic (tb. XC. obr. 3). Některé amfory velmi rázovitých tvarů a výzdoby nemají úšek, jako nádoba z Maslovic (tb. XC. obr. 2), nebo z Velké Vsi (tb. XC. obr. 29). I k těmto amforám lze uvést analogii z jordansmühlské skupiny. Je to amforka z Prahy-Kobylis (tb. LVII. obr. 6), která upomíná na amforu ze známého 28. hrobu v Jordansmühlu.

Vlivem další skupiny profilovaných hrnců (džbánů) vznikly smíšené tvary jako amfora z Kolína (tb. XCII. obr. 1), z Tetína (tb. LXXXIV. obr. 10) a ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 2). Tyto tvary se udržely a přešly nejen do keramiky zvoncových pohárů a do únětické kultury, nýbrž shledáváme se s nimi i později v keramice mohylové a žárových hrobů doby bronzové. Není o tom pochyby, že na vývoj těchto amfor spolupůsobily též kulovité amfory.

5. Profilované hrnce (Libeň, „Na Žertvách“, tb. CIV. obr. 1, 4; Tetín, tb. LXXXIV. obr. 9, 11; Kbely, tb. XCI. obr. 16.) Typologicky lze k nim připojití koflíky z Hloubětína (tb. CIV. obr. 6, 8), z Kralup (tb. XCI. obr. 8), z Prahy-Kobylis (tb. XCIII. obr. 20, 22, 25) a miniaturní hrneček ze Kbel (tb. LXXXIX. obr. 15). Tyto hrnce jsou z mála tvarů, které lze odvodit z pravé nordické keramiky a nepochybíme, budeme-li pokládati za jejich, ovšem velmi vzdálený pravzor, bohatě zdobené hrnce z chodbových hrobů v sz. Německu. Blíží období se vyskytují v Slezsku, v t. zv. nosvickém stupni. Na nosvickém sídlišti byl nalezen větší zlomek ještě zdobeného hrnce, ovšem již poměrně chudými vzory a tvaru značně otřelého. Nezdobených celých hrnců a jejich střepů bylo nalezeno v Nosvicích a v Jordansmühlu mnoho (SEGER, I. c.)

6. Protáhlé džbánky a hrnce s uchem pod hrdlem. Ucha jsou zpravidla pásková a na podélném průřezu jsou tvaru trojúhelníka. Ve výši uch bývají nádoby zdobené vodorovnými rýhami (Bylany, Velim, Kralupy, Dáblice, Svěmyslice, tb. XCIX. obr. 1, 3, 5, 9, 11, 13, 15; Řivnác tb. LXXXV. obr. 18, 20; Zámka, tb. CII. obr. 20, 29, 30 a j.) Přechodním tvarem mezi profilovanými hrnci a protáhlými džbánky je nádoba ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 5); na profilovaném džbánu tu sestoupilo ucho doprostřed hrdla.

7. Mísy. S t. zv. bernburskou skupinou se vyskytují rozličné mísy, patřící typologicky k jiným skupinám, jako ve Kbelech mísy jordansmühlské (tb. LXXXIX. obr. 1, 2, 5); podobně i v Dáblicích a na Zámkách. Tyto tvary, zvláště mísa č. 5 na tb. LXXXIX. se udržely po dlouhou dobu a překavše i zvoncové poháry, vyskytly se dosti často v nejstarší únětické keramice. V Kralupech byla nalezena hrubá mísa (tb. CXCI. obr. 12) s typickým protáhlým džbánkem a jinými střepy této skupiny. Z jordansmühlské skupiny jsou též zlomky podlouhlých misek s mírně rozevřenými stěnami, nalezené na Šárce, Slánské Hoře a v Kamýku. Zvláštní mísa

byla nalezena na Slánské Hoře (tb. LXXXIV. obr. 3); podobnou mísu se dvěma uchy našel dr. AXAMIT v Krči s michelberským pohárem¹⁶⁵). Hojně se vyskytují mísy, o nichž jsme pojednali při skupině nálevkovitých pohárů. Mísy z Radimi a z Radotína (tb. LXXXIV. obr. 8), o nichž nedovedeme říci, patří-li k nálezu hrncovité amfory, jsou středním tvarem mezi mísami nálevkovitými a mísami ze skupiny kulovitých amfor. Smíšené tvary mis se vyskytly též na sídlišti ve Bzi a na Lopatě (tb. CI. obr. 1, 4, 5, 9). Na Zámkách i na jiných sídlištech se vyskytuje hojně mis od zvoncových pohárů, nebo aspoň vzniklých pod jejich vlivem. Cizí jest též mísa na nožce ze Zlíchova (tb. XCV. obr. 3); vyskytuje se v rozličných obměnách i na jiných sídlištech (Zámka, tb. CII. obr. 21; vrch Rubín u Podbořan, tb. CVI. obr. 49 a j.). Tyto mísy spojují se skupinou keramiky z Lublaňských blat, v níž se hojně vyskytují.

8. Podstavce, neboli t. zv. bernburské „bubny“. Jsou to zajímavé nádoby tvaru vysokých pohárů avšak bez dna. Pod okrajem mívají řadu bradavek, výčnělků, nebo úšek.) Na těle bývají zdobeny rozličnými vzorci, o nichž někteří soudí, že to jsou symbolické, magické značky. Řada úšek neb výčnělků pod okrajem a ethnologické analogie přivedly C. KRAUSE a O. SCHOETENSACKA již před více než třiceti léty na myšlenku, že se těchto nádob používalo jako bubnů¹⁶⁶). Někteří současní primitivové mají opravdu hliněné bubny. C. SCHUCHHARDT¹⁶⁷) však zavrhne tento výklad a soudí, že to jsou podstavce pod nádoby s kulatým spodkem, nebo s malým dnem. S ním souhlasí W. BREMER¹⁶⁸), opíraje se o důvody praktické. Nedávno byl nalezen na sídlišti s nordickou keramikou u Kralup bernburský buben, který má okraj hladký, bez jakýchkoliv bradavek neb úšek; má jen čtyři protilehlé výčnělky as v polovině výšky (tb. XCI. obr. 9). V Dalmacii se používá podnes velmi podobné nádoby, jako picky na pečení moučníků a pod. Mohlo by se tudíž soudit, že i těchto nádob se používalo při vaření; avšak nalezené střepy nenavštědčí tomu, že by byly bývaly po delší dobu v otevřeném ohni. Druhý „buben“ byl nalezen v hrobě s kulovitými amforami v Brozanech (tb. LXXXIII. obr. 6). Je rovnějších stěn nežli jsou zpravidla zobrazované bubny, není zdoben a na nožce má malé úško. Pod hrdlem má jen kuželovité, dolu zahnuté bradavky. V té příčině s ním souhlasí nález v Spitzer Hoch u Latdorfu¹⁶⁹).

Tyto nádoby upomínají na známé „binoklové“ a „monoklové“ podstavce v keramice tripolské. Zevně pak se podobají některým jordansmühlským mísám na nožce, které ovšem mají dna. O souvislosti bubnů s podunajskou oblastí pomalované keramiky (lengyelská skupina) není pochyb¹⁷⁰); rozpor jest jen v nazírání na její podstatu. Naproti názoru o genetickém vztahu soudí N. NIKLASSON¹⁷¹), že tu jde jen o vzájemné styky, čili že „bubny“ jsou vlastním produktem oblasti typu walternienbursko-bernburského a byly jen v určitém období svého vývoje pod vlivem proudu, postupujícího z východu na západ. Rozhodnouti v této otázce je těžko, poněvadž právě v Čechách jsou známy toliko dva nálezy bubnů a z těch jeden byl nalezen s kulovitými amforami. Připomenouti třeba jen, že t. zv. jordansmühlské typy se vyskytují téměř ve všech jamách s českou nordickou keramikou.

¹⁶⁵) AXAMIT, Dr. J. P. A. XXVIII. 1916, str. 70.

¹⁶⁶) KRAUSE, C. ZIE. XXV. 1893, str. 166.

¹⁶⁷) SCHUCHHARDT, C. Alteuropa, str. 113.

¹⁶⁸) BREMER, W. I. c. str. 429. Srov. MENGHN, O. Urgeschichte Niederösterreichs, Leipzig, Prag, 1921, tb. V. obr. 5.

¹⁶⁹) MERKEL, O. Katalog des Altertums- Museums der Stadt Bernburg, Bernburg, 1911, str. 24, obr. B 114.

¹⁷⁰) Srov. též W. BREMER, I. c. str. 429.

¹⁷¹) NIKLASSON, N. Mannus, XI/XII. 1919/20 str. 332.

^{*)} MENGHN, O. I. c. str. 752, pokládá „bubny“ za „vysloveně nenordické tvary“, vyrobené podle dřevěných vzorů.

IV. *Kanelovaná keramika*. Kanelovanou keramikou jsem nazval skupinu tvarů, které se vyskytují v české nordické keramice, nemají však nijakých vztahů k severské oblasti, nýbrž souvisí s keramikou jihovýchodní. Jsou to štíhlé nádoby kulovitého spodku s páskovým uchem, přečnívajícím vysoko nad hrdlo, nalezené po prvé v Selci u Prahy (tb. XCIV. obr. 1, 2). Další nálezy jsou známy ze Šárky (tb. C. obr. 19), z Prahy-Hloubětína (tb. XCI. obr. 5), z Kamýka u Přílepe (tb. XCVII. obr. 1—3) a hlavně z Vysočan (tb. XCVIII. obr. 1—7). V Brázdími¹⁷²⁾ byly nalezeny kuželovité pohárky s mírně prohnutými stěnami, širší nádoby s vyznačeným dnem a rovněž přečnívajícím páskovým uchem (tb. XCIV. obr. 7, 9) a štíhlý pohárek bez ucha (tb. XCIV. obr. 11). Na Vinohradech byl vykopán džbáněk s nízkým, širokým a ostře profilovaným spodkem a štíhlým, vysokým hrdlem a širokým páskovým uchem, vystupujícím poněkud nad okraj a dosahujícím na břicho. Na spodku hrdla je zdoben vodorovnými rýhami a na svrchu břicha radiálními zářezy (obr. 50 č. 1). Prototyp tohoto džbánu byl nalezen v Gocnódu u Trnavy a v Malém Bellegu v župě Nitrianské na Slovensku (obr. 50, č. 2—3; 4—6). Český tvar se od něho liší hrubším provedením a změnou měkké kanelury v ostré zářezy. Ze Slovenska známe též analogie nádobek ze Selce; slovenské nádoby jsou rovněž kanelovány, české zřídka. Jiný kanelovaný tvar jsou baňaté džbánky se svis-

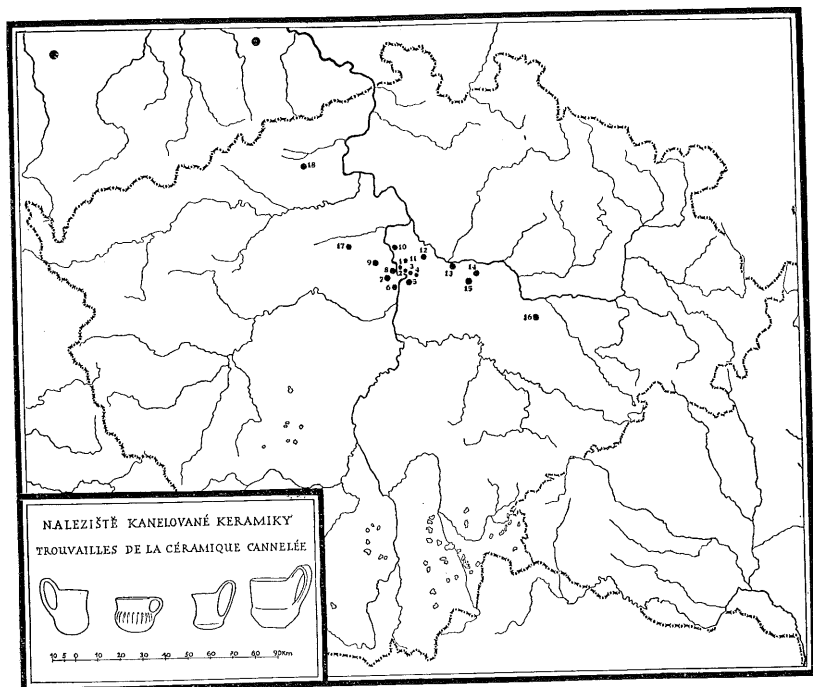
Obr. 50. Kanelovaná keramika.
1. Praha-Vinohrady. 2-3. Gocnód. 4-6. Malý Belleg.

lými žlábký (Velenka, Patokryje, tb. CVI. obr. 16, 18; Přerov n./Lab.). Kanelovaná keramika je hojněji zastoupena na některých jihomoravských hradíštích a v Dolních Rakousích; vyskytuje se tam v průvodu tvarů obvyklých u nás. Zvláště význačné jsou pro ni baňaté džbány se svisle provrtanou stěnou v největší baňatosti („subkutánní uška Palliardova“). V Čechách znám dosud jen jediný střípek tohoto druhu ze Zámků (tb. CIII. obr. 24). Žlábkovaná výzdoba se vyskytla též na dvojúchě amfore z hrobu vykopaného J. A. JÍROU v Praze-Bubenči (Mauthnerova továrna), kdež se vyskytly též dva kanelované, baňaté hrnčky (tb. XCIII. obr. 8, 14, 16). Z hrobů téhož rázu v Maslovicích pochází kanelovaný džbáněk (tb. XC. obr. 5).

Nádoby s vysokými uchy došly v Čechách znamenitého rozvoje v džbánech s rohatými, nebo-li měsíčkovitými uchy (*ansa cornuta, lunata*). Jsou to zpravidla baňaté džbány s více nebo méně odsazeným hrdlem, z něhož vystupuje široké, páskové ucho, vytažené obloukovitě ve dva cípy. Druhým koncem se opírá

¹⁷²⁾ Srov. MENGHIN, O. l. c. tb. V. obr. 2. (Königshöhle u Badenu).

o břich, blízko rozhraní těla a hrdla. Rohatá úška se však vyskytují i na hmoždířovitých a miskovitých nádobách (tb. XCVII. obr. 5; CIV. obr. 9). Přesto, že rohatá ucha jsou v Čechách tak hojna (na větších sídlištích, jako na Zámkách, se jich najde na sta), nedovedeme ještě sestavit jejich vývojové řady. O tom, že vznikly na základě tvarů rázu brázdímského a vysočanského, není pochyby. Snadno lze si též představit, jak se vyvíjely prostým žlábkováním ucha. Avšak právě těchto středních tvarů neznáme. Žlábkovaná, přečnávající ucha se vyskytla na Slovensku, na

Obr. 51. Rozšíření kanelované keramiky v Čechách.

1. Bohnice; 2. Libeň; 3. Vysochaň; 4. Hloubětín; 5. Vinohrady; 6. Zlíchov; 7. Sárka; 8. Selo; 9. Kamýk; 10. Maslovice; 11. Čimice; 12. Brázdím; 13. Čelákovice; 14. Velenka; 15. Chouranice-Český Brod; 16. Cimbura u Kutné Hory; 17. Slánská Hora; 18. Patokryje.

př. v Dreveníku u Spišského Podhradí¹⁷³⁾ a v Gánovcích. Jisto jest, že vznikla velmi záhy a udržela se velmi dlouho, protože je nacházíme na všech sídlištích české nordické kultury, jak s kulovitými amforami, nálevkovitými poháry a lahvemi s límcí, tak i s t. zv. typem bernburským; nejmladší nálezy rohatého ucha je z hrobu velvarského, bylo-li ovšem při nálezů dbáno náležitě opatrnosti. Nejčastěji se vyskytují na džbánech s odsazeným hrdlem (tb. LXXXVI. obr. 23; XCVI. obr. 8, 9); jsou však i na nádobách s měkčím profilem (tb. XCVI. obr. 5, 6; XCIX. obr. 2). Nádobky jsou zpravidla nezdobené. Výjimečně se vyskytly nádoby s otiskem šňůry (tb. LXXXV. obr. 26), nebo s plastickou výzdobou na rozhraní hrdla a těla (tb. LXXXVI. obr. 19). Obloučky uch bývají zdobeny pupky (tb. XCVI. obr. 6, 8), krátkými žeběrky (tb. LXXXVI. obr. 23), rýhami, nebo visutými, rytými trojúhelníky, vyplněnými vpichy (tb. LXXXV.

173) HORVÁTH, Ákos. Arch. Ért. 1903, str. 40. Srov. W. PrZ. I. 1914, str. 273, obr. 28.

obr. 15). Na Zámkách se hojně vyskytovala ucha zdobená žeběrky a obloukovitými rýhami po stranách (tb. CII. obr. 3–5, 9). WEINZIERL¹⁷⁴⁾ a PALLIARDI¹⁷⁵⁾ řadili rohatá ucha omylům k šňůrové keramice. WEINZIERL byl sveden hlavně ozdobou řivnáčské nádoby (tb. LXXXV. obr. 26), PALLIARDI pak se zmýlil v určení svrchní vrstvy na Starém Zámku u Jevišovic. Rohatá ucha jsou nesporně prvkem domácí „nordické“ kultury a byla hotova již před příchodem kulovitých amfor. Nerozšířila se po velké oblasti a nejhojnější jsou v Čechách. Na Moravě známe prozatím poněkud nevyvinuté rohaté ucho ze Starého Zámku¹⁷⁶⁾ a jiné ze Starého Města u Uherského Hradiště¹⁷⁷⁾; nejdále na jih došla do Dolních Rakous¹⁷⁸⁾. Na východě se našla v několika nálezech v Polsku. V Zastówě u Krakova¹⁷⁹⁾ s lahvi s límcem, v Koszylówcích¹⁸⁰⁾ a u Sandomierze¹⁸¹⁾. Na západ a na sever od hranic Čech nebyla dosud nalezena, ačkoliv by nepřekvapovaly nálezy v Sasku a v Durynsku.

Vzory rohatých úšek byly původně hledány v italských terramarách (a zdánlivě se i nalézaly). Přihlíželo se však jen velmi povrchně k zevní podobě obou skupin, nikoliv však k podstatným vlastnostem¹⁸²⁾. Oba tvary, italský a český, se rozlišují jednak technikou, jednak i chronologicky. Italská rohatá úška mají rohy, jako násadce jiných tvarů, nalepeny na samostatném úšku neb uchu, které trvá nadále, i když výčnělky odstraníme. Česká měsíčkovitá ucha jsou pravá ucha a jejich cipy jsou jejich podstatnou konstruktivní součástí a odstraní-li se, zničí se zároveň ucho. Hallstatská rohatá ucha jsou nesporně napodobeninou bronzových vzorů¹⁸³⁾, česká ucha neolithická jsou tvarem organicky vyrostlým z přirozených, základních forem a došlo k nim jen snahou po efektu. Českým tvarům podobnější ansa cornuta se vyskytla na jihu jen na pohřebišti ve Valsavoia (Catania), jež se klade do přechodní doby sicilské¹⁸⁴⁾. Podobné tvary známe též ve skupině reme-dellské v Itálii. Jsou však velmi vzácné a bylo by velmi nesnadno dokázat, že byly vzorem uchům českým. Překáží tomu jednak časový rozdíl, hlavně v reme-dellské skupině, kterého nelze překlenouti ani poukazem na jisté zpoždění vývoje na severu, jednak i tvarové nesrovnalosti a hlavně — neznáme spojovacích stanic mezi severní Itálií a oblastí nádob s rohatými úšky. Proto nezbyvá, než aby se uznala za produkt domácího vývoje. Je velmi pravděpodobno, že jejich vlastní pravlasti nejsou právě Čechy, nýbrž že jest jejich původ hledati dále na východě, nepochybně v oblasti kanelované keramiky. Snad to byly jižní svahy Karpat, kde se vyskytla rohatá ucha, nejbližší žlábkovanému prátvaru¹⁸⁵⁾, avšak největší obliby a nejbujnějšího vývoje dosáhly v Čechách, které se staly jejich druhou vlastí.

174) WEINZIERL, R. v. Mannus, I. 1909, str. 194.

175) PALLIARDI, J. WPrZ. I. 1914, str. 270 a 272.

176) PALLIARDI, J. l. c. str. 273, obr. 30, str. 275, obr. 36.

177) ČERVINKA, Ing. L. Morava za pravěku, tb. XXV. obr. 23.

178) HRODEK, A. WPrZ. IX. 1922, str. 29 (Kogelberg u Zöbingu).

179) KOSSINNA, G. Mannus, II. 1910, str. 85; XIII. 1921, str. 148, obr. 52. ÅBERG, N. Das nord. Kulturgeb. str. 202.

180) HADACZEK, La Colonie industrielle de Koszylówce. Srov. též CHILDE, Gord. W. J.H.S. XLII. 1922, str. 266.

181) PODKOWIŃSKA ZOFIA, Wiadom. arch. VIII. 1923, str. 29, obr. 16—18 na str. 35.

182) JELINEK, Bř. MAGW. XII. str. 5. Srov. COPPI Giov. Monografia ed. iconografia della terracimenteriale o terramara di Gorzano. Modena, 1871. tb. XI. obr. 4; XVI. obr. 2; XVIII. obr. 6; XXI. obr. 4; XXII. obr. 1, 3—5; XXV. obr. 1—3; XXVI. obr. 1—3; XXVII. obr. 4; XXVIII. obr. 1; viz též: v. DUHN, Ansa cornuta u Ebertovu Reallex. der Vorgesch. I. str. 178, kdež uvedena nejdůležitější literatura o terramarních a corn.

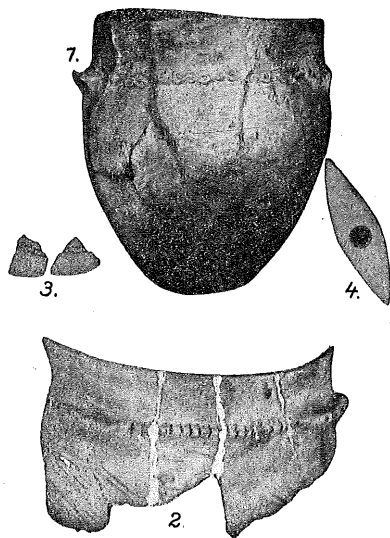
183) Srov. WAGNER, l. c. I. str. 81, obr. 56.

184) ORSI, Paolo. Necropoli e stazioni di transizione. Bull. Pal. XXVIII. 1902, tb. II. obr. 33; XXXIII. 1907, tb. IV. obr. 1, 3.

185) Srov. na př. nález ze Zastówa u Krakówa, kdež se vyskytla nádoba s rohatým úškem společně s lahvi s límcem. KOSSINNA, G. Mannus II. 1910, str. 85.

V. *Zásobnice a t. zv. keramika „castellierská“ neboli „palafittická“*. Převážná většina střepů na našich sídlištech nordické kultury pochází z hrncovitých nádob rozličné velikosti, t. zv. zásobnic, i z menších hrnců táhlého těla. Mnohé z nich jsou zdobené na okrajích nalepenou páskou, která jej zesiluje a bývá rozličně upravena. Jest buď hladká (tb. XCIII. obr. 31; CI. obr. 18), nebo řubkována prsty (tb. LXXXVI. obr. 21; C. obr. 20; CI. obr. 21), nebo jsou na ní jehlanovitě vzory, anebo jsou vyřezány na dolním okraji malé poloobloučky na způsob románských lisen (tb. XCVIII. obr. 8). Jiné hrnce mají jen vyhlazené hrdlo, oddělené od těla řadou vrypů, dolíčků, nebo plastickou lištou buď hladkou, nebo řubkovanou, přerušenou dvěma, neb čtyřmi jazykovitými výčnělky. Povrch těla těchto nádob jest zpravidla uměle zdrsňen.

Nádoby byly pravděpodobně přetírány řídkou, jemnou hlinou a v ní způsobeny rýhy buď hřebenovitým nástrojem, neb jen svazkem stébel (tb. LXXXVI. obr. 25; CI. obr. 3, 19, 20, 22; CIII. obr. 1, 15, 17, 19, 22, 23, 26, 29, 31). Zdrsňení bývá někdy provedeno jen jemným řubkováním, nejspíše rovněž jen svazkem stébel, tisknutých kolmo do hlíny tak, že zevní stěna nádoby se podobá povrchu voštin (tb. CI. obr. 21; CII. obr. 27). Některé z větších nádob mají na břiše široká, pásková ucha. V Dáblicích u Prahy byl nalezen hrnec s páskovými uchy pod okrajem. Po stranách uch vystupují dva oblé pruty, ukončené nad okrajem knoflíkovitě. Plastická výzdoba nádob v tomto období není vzácností a bylo jí použito na jiných tvarech, jako na příklad na amfoře ze Zličova (tb. XCV. obr. 2), na hmoždířovitě nádobě z Kamýka (tb. XCVII. obr. 2) a ze Zámků u Bohnic (tb. CIII. obr. 9). Za zvláštní skupinu mám vysoké, baňaté hrnce s poměrně malým dnem (tb. XCII. obr. 6; XCIII. obr. 21, 31; XCIV. obr. 8), ostře zataženým hrdlem a rozevřeným okrajem, zdobené zpravidla

Obr. 52. Nádoby a sekeromlat ze sídliště na Kazíně.

na rozhraní hrdla a těla vrypů, nebo nalepenou páskou. Tento tvar je blízký velmi mladé šňurové keramice a mohl by býti pokládán za jeden z řídkých dokladů styků obou skupin. Původ hrnců, zvláště s obloučkovitě vykrajovanou páskou na okraji, byl předmětem mnoha úvah i sporů. Kdysi byly právě tyto střepy pokládány za rozhodující znak nordické kultury v Čechách. Později bylo poukazováno k tomu, že se v nordické oblasti vůbec nevyskytují a hledán jejich počátek na jihu v istrijských castellierech, nebo na západě ve švýcarských nákolích a v typu michelsberském¹⁸⁶⁾. Po mém soudu není tato otázka tak složitou, aby jí nebylo lze uspokojivě rozřešiti. Předně je omylem, že se nevyskytují velké, hrncovité nádoby v nordické oblasti. Příčinou, že nebyly známy, bylo to, že nebyla známa keramika

¹⁸⁶⁾ Srov. L. ČERVINKA, Neolithikum § 18. v stati: Böhmen-Mähren Ebertova Realex. d. Vorgesch. str. 64. K tomu třeba poznamenati, že skutečných sídlišť nákolní kultury v Čechách dosud neznáme; michelsberská keramika je zastoupena jen v několika málo nálezech, z nichž jen dva jsou bezpečně hroby (Libiš a Úřetice). Schussenriedský typ není zastoupen vůbec; džbánec z hrobu v Dáblicích patří k jordansmühlské keramice.

ze sídlišť; ve hrobech se takové nádoby ovšem nenajdou, až na marku Ukerskou. Avšak i kdyby vůbec nebylo velkých zásobnic na severu, známe jich zato dosti na jihu, s nímž Čechy udržovaly nepřetržité styky. V butmířském materiálu najdeme téměř všechny typy, vyskytující se v Čechách od doby mladší vypichané keramiky až po dobu nordickou. Na švýcarská nákolí a typ michelsberský upomínají ovšem lisenovitě proužky na okraji nádob, avšak právě tento tvar je tak rozšířen, že se naskytá otázka, je-li vůbec rázovitým znakem nákolní keramiky. Netřeba ani dovolávat se toho, že proud páskové keramiky — právě v kritickém období, kdy se obloučkovitá páska u nás objevuje po první — dospěl již daleko na západ, takže tyto tvary by se byly mohly dostat do nákolí z jiho-východu, nýbrž dostačí uvědomíme-li si, že lisenovitá páska na okraji je příliš primárním ornamentem, který mohl vzniknouti a také vznikl na různých místech samostatně). Nepopíral bych však ani možnosti, že tato výzdoba se roznesla po své celé oblasti právě z nákolí, nebo správněji ze západní oblasti a byla aplikována na rozličné hrncovité tvary. Nikdy však se nesmí z tohoto jediného prvku usuzovati, že v Čechách byla rozšířena michelsberská kultura a nesmí se celá kulturní období, založená na zcela různých základech, nazývatí kulturou nákolní. Obloučkovitá páska na okraji se objevuje v Čechách po první v jordanmühlské keramice a přechází s některými tvary nádob do domácích nordické kultury, kdež se ujala jak na velkých zásobnicích, tak i na nálevkovitých pohárech.

VI. *Ostatní tvary.* (Velké amfory, atypické tvary a ojedinělé formy.) Na sídlišťích na výšinách jako je šarecké hradiště, se vyskytují velké amforovité nádoby a rozličné tvary, spojující amfory s hrnci. Štíhlé vysoké amfory s dvěma protilehlými páskovými uchy na břichu, souvisící vývojově s baňatými amforami s dvěma nebo čtyřmi uchy na břichu, jsou ve sbírce JÍROVĚ ze Šárky. Baňaté amfory pak jsou úzce příbuzny s t. zv. amforami bernburskými (Brázdím). Některé z velkých hrnců prozrazují blízké příbuzenství s hrncovitými amforami první skupiny, jako obr. 12, tb. LXXXVI. ze Šárky, jiné pak se blíží štíhlým amforám.

PALLIARDI nalezl na Starém Zámku u Jevišovic na Moravě ve vrstvě C dvojuché, baňaté amfory, úplně shodné se šareckými tvary, zároveň s nálevkovitými poháry, mísami a hrnci s nalepeným proužkem na hrdle, které pokládal omylem za tvary nákolní. Tyto hrnce a mísy se shodují s českými tvary, vyskytujícími se s nálevkovitými poháry, lahvemi s límcem a s měsíčkovitými uchy. V téže vrstvě vykopal mísu na nožce bez dna (buben). Kamenné sekyrky z této vrstvy nejsou rovněž rázu seker nákolních. Ve vyšším horizontu vrstvy C byly podobné amfory, avšak se třemi uchy a rozličnými ozdobami, kanelovaná a inkrustovaná keramika. Měsíčková ucha nalezl teprve ve vyšší vrstvě B, s keramikou zdobenou šňůrovým ornamentem. V téže vrstvě byly amfory upomínající na tvary šňůrové keramiky, hmoždířovité nádoby a hrubě, nepravidelně rýhované hrnce a lahve s límci. Měsíčkovitá ucha nejsou plně vyvinuta a blíží se tvarům haličským. Z kamenných nástrojů se nalezl sekeromlat ze šňůrové keramiky a ploché sekerky typu Slánské Hory.

Rozpor v stratigrafii Starého Zámku s českými nálezy jest toliko zdánlivý. Vrstva B nebyla zcela stejnorodá, nýbrž vyskytovaly se v ní i mnohem mladší střepy*). Zdá se, že vznikla urovnáváním městiště středověkého hradu a mohly se

*) Srov. MENGHN, O. l. c. str. 755.

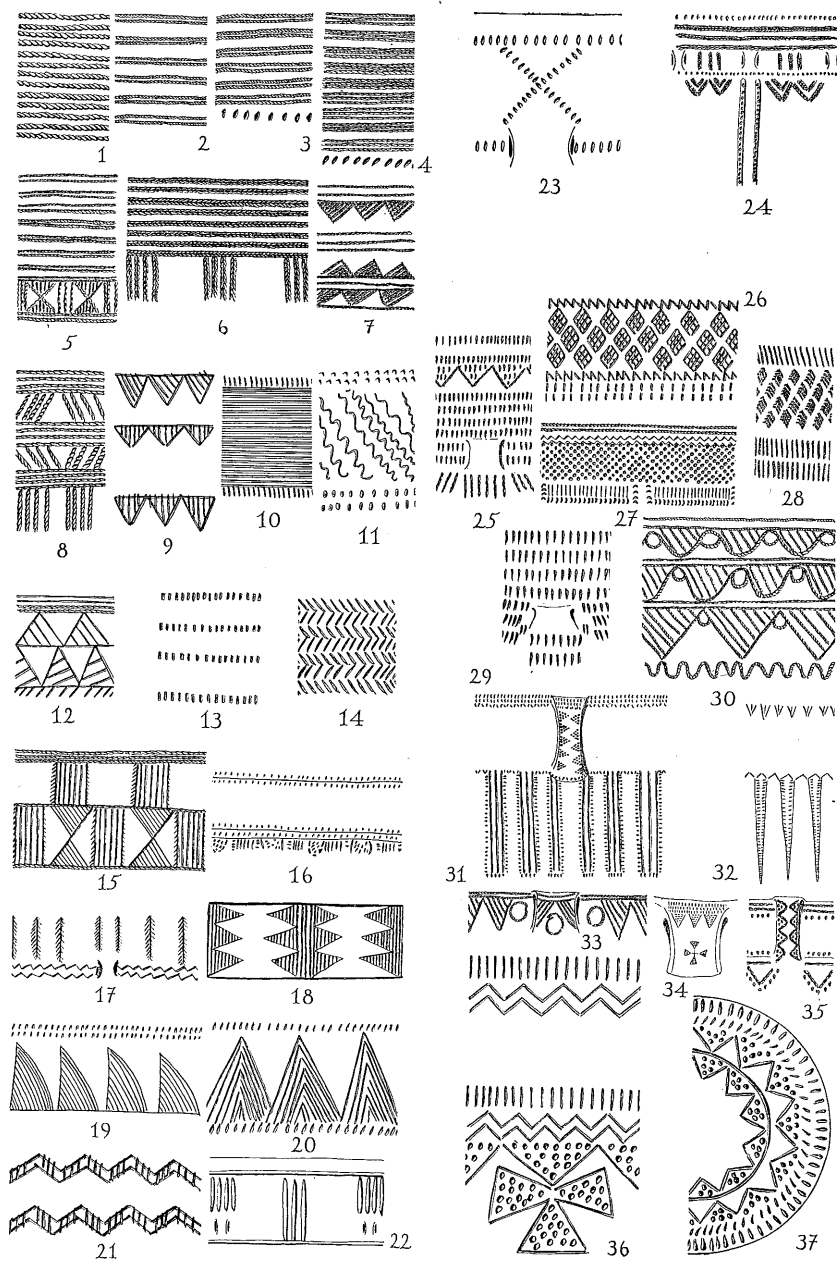
**) Na této vrstvě založil MENGHN, l. c. str. 770, skupinu „jevišovické“ (Jaispitzer) keramiky, jako odnož východní keramiky šňůrové, k níž klade i rohatá úška.

v ní smísí velmi různé prvky. Vrstva C byla jednolitá a souhlasila s českými poměry, až na kulovité amfory, které se as na Moravu dostaly ve své východní podobě.

Hmoždířové nádoby jsou v Čechách hojny i na návrších i v rovinách. Jsou buď hladké, bezuché (tb. XCI. obr. 10; C. obr. 4), nebo mají pod okrajem ucha (tb. LXXXVI. obr. 20; XCIII. obr. 29; XCV. obr. 1; C. obr. 1; CIV. obr. 15) a tunelovitá úška (tb. C. obr. 7), anebo vyčnívají ucha a rohatá ucha nad okraj (tb. C. obr. 3; tb. CIV. obr. 9). Stěny jsou zpravidla mírně prohnutých. Hmoždíře rovných stěn bývají zdobeny svislými lištami (tb. CIII. obr. 9), nebo řadami pupků (tb. C. obr. 14). Výjimečně se vyskytly hmoždíře a květináčovitě nádoby, zdobené rytými vzorci. Na Šestákové skále v Šárce byl nalezen „květináč“, zdobený dvěma vodorovnými rýhami pod okrajem, z nichž visí šrafované trojúhelníky (tb. LXXXVI. obr. 22), nebo se omezuje výzdoba jen na jednoduchou, vodorovnou řádku velkých vpichů (tb. LXXXVI. obr. 26). Hmoždíř s olámaným okrajem z Dobroměřic u Loun je zdoben svislými rýhami; pásy mezi nimi jsou vyplněny šikmým šrafováním.

Na několika sídlištích byly nalezeny zvláštní, hruškovité nádoby se čtyřmi rýžky v největší baňatosti. Na Šárce byla jedna z těchto nádobek zdobena rovnoběžnými pásy, vyplněnými klikatými rýhami, (tb. C. obr. 8), jiná má na rýžkách vyryty soustředné kruhy (tb. C. obr. 10), druhé dvě byly hladké (tb. C. obr. 11, 12). Na Slánské Hoře byla nalezena jediná nádobka tohoto druhu (tb. LXXXVIII. obr. 4), v Kamýku u Přílep pak zjištěno jen několik střepů. V JÍROVĚ sbírce jsou takové nádoby z Bubenče (tb. XCVII. obr. 27). Tento tvar je v nordické oblasti cizí a nebyl-li k nám zanesen z jihu v době nordické keramiky, třeba jej pokládati za přežitek starých tvarů, uchovaných v jordansmühlsko-lengyelské keramice. V JÍROVĚ sbírce jest též hrnčec s uchem při okraji z Litoměřic, zdobený při dně páskou z trojitě rýhy, nad níž obíhá lomená páska, složená ze čtyř rýh. Rýhy jsou vyplněny bílou hmotou (inkrustace). Blížších zpráv o nálezu této zajímavé nádoby není a neznám k ní v Čechách nijaké obdoby. Ve všech sídlištích se vyskytují zlomky hliněných mis (tb. LXXXV. obr. 23, 24). O ostatních, ojediněle se vyskytujících nádobách, nebo zcela atypických tvarech, po případě hříčkách, jako známý dvojitý džbánek z Dáblíc, nalezený E. ŠTORCHEM, netřeba se šířiti. Jsou patrný z vyobrazení.

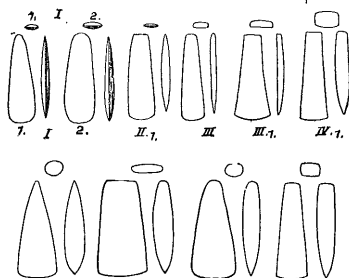
O podrobnostech výzdoby nádob jsme se již zmínili, popisující jednotlivé tvary. Zbývá ještě několik všeobecných poznámek. Až na nepatrné výjimky, jako jest hruškovitá nádobka ze Šárky, ustoupila výzdoba nádob v tomto období srovnáme-li ji s bohatostí dekorace v době předchozí a omezila se jen na některé části nádoby, převážná většina nádob pak nebyla vůbec zdobena. Zdobeny jsou hlavně jen horní části, hrdlo a přilehlá svrchní část břicha. Výzdoba je prováděna energicky vtačováním vpichy, rýhami a někde kolky. Pravý nordický hluboký vpich anebo dle S. MÜLLERA technika kardiová, se v Čechách na nordických nádobách dosud nevyskytly. Rovněž nebyly zjištěny inkrustace neb pomalování nádob. Hojně se též vyskytuje ozdoba šňůrová, která namnoze sváděla ke směšování keramiky šňůrové s nordickou keramikou ozdobenou otiskem šňůry. Z všeobecného rázu se poněkud vymyká výzdoba misek na nožkách pokrývající okraje a celou vnitřní plochu. Tvar i výzdoba těchto misek směřuje na jih a dokazuje, že v době t. zv. nordické keramiky měly Čechy nějaké spojení s oblastí keramiky Lublaňských Blat. Snad patří k tomuto proudu i onen inkrustovaný hrnek z Litoměřic. Zdobení vodorovných plošek okrajových není rovněž „nordickým“ zvykem, nýbrž vniklo do české keramiky z oblastí zvoncových pohárů.

Obr. 53. Vzorce výzdoby keramiky šaňtřovské (1—24) a nordické (25—37).

Nástroje, zbraně a ozdoby.

Větší kamenné nástroje a zbraně byly v Čechách vyráběny převážně z amfibolové břidly, výjimečně i z jiných hornin (diabas, diorit, opuka, pískovec). Pazourkových seker v této době nebylo nalezeno ani ve hrobech ani na sídlištích až na jedinou výjimku ze Zámků u Bohnic. Jest to tlustý odstěpek po jedné straně obroušený, který mohl býti uražen ze sekery. Ojedinelých nálezů seker hlavně vybagrovaných z Labe, jest několik, nelze však určit, které skupině přináleží. Ploché sekery z břidly jsou zpravidla obdélníkového příčného průřezu, ostrých hran a břítu sbroušeného rovnoměrně z obou stran. Týl jest vždy tlustý a jest u pečlivě zpracovaných a u dobře zachovaných seker zpravidla rovný. Bývá však též poněkud vypouklý a zakulacený, nebo i hrotitý. Širší plochy jsou buď rovné nebo mírně vypouklé. Tyto sekery jsou napodobeninou pazourkových seker s tlustým týlem. Výjimečně se vyskytly na některých sídlištích též čtyřhranné sekery s ostřím sbroušeným po jedné straně (typ Slánské Hory), které vznikly ze starých plochých seker páskové keramiky, nejspíše vlivem nordických tvarů a přešly do keramiky jordansmühlské (Koda u Tetína), šňůrové, (Bylanské hroby) i do keramiky nordické, v níž se udržely po nějakou dobu vedle rázovitých tvarů nordických. (Vyskytují se na celé oblasti páskové keramiky až do Thessalie.)

Obr. 54. Schemata klínů z nordických sídlišť.

Ve skupině sekeromlatů převládá jediný typ, jenž byl zjištěn na sídlištích i ve hrobech. Jsou to dlouhé, poměrně ploché sekeromlaty, s okrouhlým týlem, provrtané zpravidla blíže týlu. Nils ÅBERG je odvozuje od nordických seker dvojbrýtkých typu B¹⁸⁷) a hledá v nich slabý vliv poznaňských seker téže řady. Můžeme je rozřadit ve dvě skupiny: 1. s mírně prohnutým tělem a rozšířeným ostřím a týlem a 2. s rovným týlem. Prvá skupina má tři typy: a) s podélnými žebry na stranách (tb. CV. obr. 1–4, 7, 8), b) s lomem na stranách (tb. CV. obr. 12, 18, 21). V druhé skupině převládají tvary hladké, (tb. CV. obr. 13, 15–17, 20, 22, 25, 27), avšak vyskytly se též sekeromlaty s mírně naznačenou lištou (tb. CV. obr. 6), nebo s dvěma rovnoběžnými rýhami na stranách a týle (tb. CV. obr. 19). Sekeromlat z Dušníku (tb. CVI. obr. 2) se liší od první skupiny jen tím, že má otvor uprostřed. Dva sekeromlaty, z Chrášťan (tb. CV. obr. 29) a z Olbramovic (tb. CV. obr. 32), by bylo možno přiřadit k ÅBERGOVÝM (l. c.) derivátům jutských dvojbrýtkých seker válečných.

Sekeromlaty obou skupin se vyskytly na sídlištích a v skřínkových hrobech se zdobenými džbány a amforami bernburského typu.

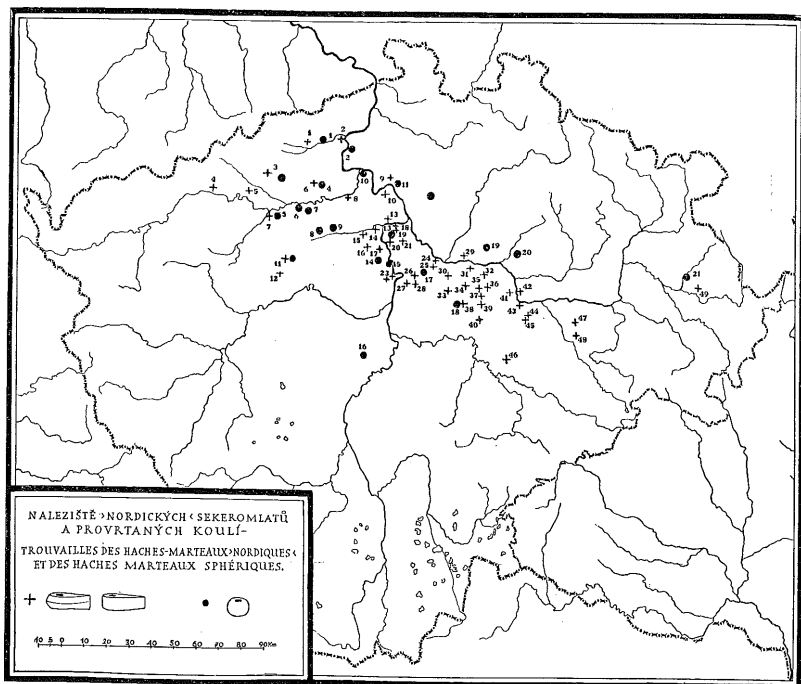
Další skupinu známe jen z nahodilých nálezů a nedovedeme jich prozatím spojit s některou určitou skupinou naší nordické keramiky. Jsou to ploché sekeromlaty s rovným, neb jen mírně zakřiveným týlem (tb. CVI. obr. 10, 11), podobné „aichbühlským“ sekeromlatům Reinertovým¹⁸⁸). S nimi souvisí o b l é

187) ÅBERG, N. l. c. str. 21, zvl. 37, obr. 36–38.

188) REINERT, H. Chronologie. str. 56, obr. 53; tb. XXVII. obr. 10.

sekeromlaty (tb. CVI. obr. 4, 5, 26); zaoblený tvar byl dán již materiálem, z něhož byl nástroj vyráběn.

K nordickým sekerám také patří téměř dvojřité sekeromlaty s širokým otvorem a kosočtvercovým podélným průřezem jako sekeromlaty z Lysé n. L. a z Všestaru (tb. CVI. obr. 12, 31) a neprovrtaný sekeromlat ze Šárky (tb. CVI. obr. 17).

Obr. 55. Rozšíření sekeromlatů a kulovitých mlatů v Čechách.

Sekeromlaty: 1. Lahošť; 2. Vranov; 3. Bečov; 4. Kadaň; 5. Lažany; 6. Dlažkovice; 7. Zeměchy; 8. Roudník; 9. Hoštka; 10. Říp; 11. Chrástany; 12. Hostotryje; 13. Lužec; 14. Uhý; 15. Slanská Hora; 16. Blevnice; 17. Holubice; 18. Bukol; 19. Hostiň; 20. Maslovice; 21. Velká Ves; 22. Dušníky; 23. Bubenec; 24. Brandýs; 25. Vrábí; 26. Praha-Hloubětín; 27. Praha-Záběhlice; 28. Praha-Hostivice; 29. Lysá n. L.; 30. Vel. Nehvizdy; 31. Koučice; 32. Mělnice; 33. Skvorec; 34. Choumanice-Český Brod; 35. Vrbčany; 36. Pláňany; 37. Skalnice Klášterní; 38. Černý Kostelec; 39. Koutín; 40. Zánice; 41. Velim; 42. Veltruby; 43. Kolín n. L.; 44. Sedlec; 45. Kutná Hora; 46. Morany; 47. Turkovice; 48. Tachov; 49. Vamberk.

Kulovité mlaty: 1. Rtně; 2. Cirkvice; 3. Vrány; 4. Solany; 5. Vel. Lipno; 6. Citoliby; 7. Smolnice; 8. Velké Horešovice; 9. Trebíz; 10. Nučnický; 11. Stěti; 12. Hradsko; 13. Újice; 14. Kamýk; 15. Rostoky; 16. Rymaň; 17. Kbely; 18. Černý Kostelec; 19. Straky; 20. Kouty; 21. Trebešov.

Ojedíněle se vyskytl oblý sekeromlat s podélným žlábkem na svrchní straně (tb. CVI. obr. 8), sekeromlat s podélným žebrem na horní ploše (tb. CVI. obr. 47) a sekeromlat s podlouhlým otvorem (tb. CVI. obr. 46).

Sekeromlaty obr. 20, 21, 23, na tb. CVI. známe jen z nahodilých nálezů; na Zámkách se však vyskytl zlomek napodobeniny z hlíny, takže je můžeme zařadit aspoň k nejmladší nordické keramice (tb. CIII. obr. 28).

Soudečková, žlábkovaná kladiva (tb. CVI. obr. 16, 18), byla nalezena na sídlištích na Slánské Hoře a u Českého Brodu; nezdobené kladivo (tb. XC. obr. 8) bylo nalezeno ve skřínkovém hrobě v Maslovicích se sekeromlatem

prvé skupiny (tb. XC. obr. 7), pazourkovou šípkou (tb. XC. obr. 9) a bernburskou amforou (tb. XC. obr. 2), v cihelně v Dřevčicích a v Praze (tb. CV. obr. 30).

Kulovité mlaty (koule) z břidly nebo z opuky (tb. CV. obr. 31; CVI. obr. 1, 6, 7, 13, 14, 19, 23, 24, 30), známe ze sídlišť i z hrobů. V Kamýku u Přílepu byl mlat v plochem hrobě zavaleném kameny, ve Velké Vsi pak v skřínkovém hrobě (tb. XC. obr. 30).

Na sídlišťích s nordickou keramikou (Řivnáč, Šárka, Slánská Hora, Rubín u Podbořan a j.) bylo nalezeno množství pazourkových šipek (tb. CVI. obr. 32—45) a to prostých trojhranných i křídlatých. Z hrobů jsou doloženy v Maslovicích (tb. XC. obr. 9) s bernburskou keramikou a v Bubenči (tb. XCVIII. obr. 14) s nálevkovitým pohárem. Kromě šipek se vyskytuje na každém sídlišti množství pazourkových odštěpků, třísek a čepelí (nože), zpravidla neretušovaných, dále jednoduchá škrabadla a vrtáčky. Patří-li typické nordické nástroje, nalezené porůznu v Čechách k nordické keramice, nelze s určitostí říci, poněvadž byly nalezeny právě jako klíny, zpravidla v Labi. O dýkách víme bezpečně, že patří až k nejstaršímu období únětické kultury.

Kostěných předmětů se nalézají na každém sídlišti spousty a zobrazil jsem z nich jen význačné typy. Ve Velké Vsi se našla tři šídla v hrobě (tb. XC. obr. 26—28). Ze zvláštních tvarů uvádím: palice z jeleních parohů (tb. CIII. obr. 51), dláta z jeleního parohu (tb. LXXXVIII. obr. 23, 24; CIII. obr. 53), provrtané kůstky neznámého účele (tb. LXXX. obr. 27, 33, 34; CIII. obr. 55, 58), provrtané kosti a parohy ze Řivnáče (tb. LXXXV. obr. 28, 29, 31, 32), Slanské Hory (tb. LXXXVIII. obr. 19, 25) a rýhami zdobené kosti (tb. LXXXV. obr. 29, 30) a posléze zahrocenou kost neznámého účele se zářezy (tb. LXXXV. obr. 35) a kůstky přříezané v primitivní podobu lidské postavy (závěsky? tb. LXXXV. obr. 36, 37).

Zvířecí kosti z kulturních jam a vrstev nebyly dříve uschovávány ani určovány. Z novějších výkopů, hlavně na Zámkách byly zjištěny kosti a parohy jelena, srnce, kozy domácí, ovce, vepře, koně a skotu. V jedné z jam na Zámkách byla nalezena lebka tura krátkorohého (*bos taurus brachyceros*, tb. CIII. obr. 46). Z psů nalezena dolní čelist psa loveckého (*canis optimaе matris*, tb. CIII. obr. 56) a horní čelist psa bahenního (*canis palustris*, tb. CIII. obr. 57). Obilí na nordických sídlišťích nebylo dosud nalezeno. Na Řivnáči a na Slanské Hoře byla nalezena zuhelnělá vlákna, pocházející z rákosí.

Hojně se vyskytují na sídlišťích hliněné přesleny (tb. LXXXVIII. obr. 11, 12; CIII. obr. 33—38), hlavně střečovité a ojediněle též drobná závaží, svisle provrtaná.

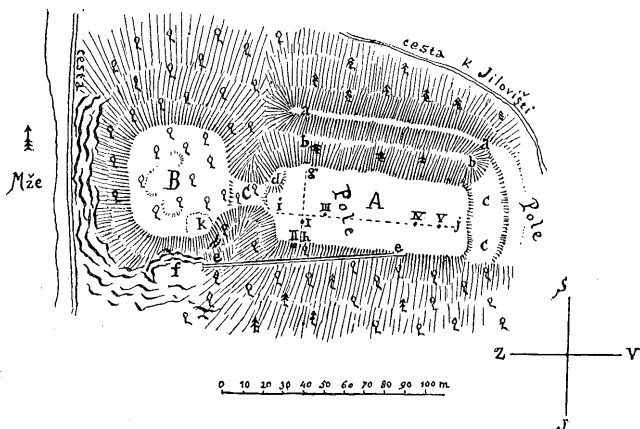
Z ozdob lze uvést jen jediný nákrčník z jantaru (tb. LXXXIII. obr. 9—21) a několik kostěných korálek (obr. 8), nalezených v hrobě s kulovitými amforami v Brozanech; častěji se najdou jednotlivé korálky jantarové, nebo malé spirálové perličky z mědi nebo z bronzu. Velmi často byly nalezeny na sídlišťích lastury druhu *Pectunculus* (tb. LXXXVIII. obr. 21, 22).

Hroby.

Přes to, že známe rozsáhlá sídliště nordické kultury v Čechách, bylo hrobů nalezeno dosud poměrně málo, větších pohřebišť pak ještě vůbec neznáme. Určitého ritu dosud nebylo lze zjistiti. V Brozanech byl hrob se skrčenou kostrou, s kulovitými amforami a s bubnem uložen v prosté zemi. Podobně as byly uloženy i ostatní známé kulovité amfory. V prosté zemi byly též uloženy hroby v Kamýku s kulovitým mlatem, jantarovým korálkem a měděnou spirálkou a v Bubenči s ná-

levkovitým pohárem. V Maslovicích byly tři velké hroby skřínkové pod zemí a zavaleny mohutnými kameny (z jednoho hrobu 8 m³ kamene) a pět dětských skřínkových hrobů z tenkých opukových desk, opřených zevně kamením. Vespod byly vždy ploché kameny a každý hrob byl přikryt opukovou deskou. Kostry byly skrčené a nalezena při nich keramika „bernurská“, t. j. amfory, džbány zdobené svislými trojúhelníky a trásněmi, kanelované nádoby a široké, nálevkovité misky. Orientace byla nepravidelná.

Pravých megalithů v Čechách není. Kameny, uváděné jako menhiry (u Klobuk a u Drahomyšle) jsou zbytky přirozených skal a VOCELEM¹⁸⁹⁾ kdysi zaznamenaný „dolmen“ na Kbýlu u Strakonice, jež se nedávno pokoušel uvádět opět do vážné literatury E. ŠIMEK¹⁹⁰⁾, nebyl nikdy hrobem, nýbrž je to přírodní

Obr. 56. Plánek t. zv. Kazína.

útvár, vzniklý zvětřáním a zřícením rulových skal. Na Strakonicku, na Volyňsku a v dalším okolí¹⁹¹⁾, lze nalézt mnoho podobných útvarů (rozličné „Čertovy kameny“ a pod.), z nichž lze sestavit celou vývojovou řadu od pevné skály, až k úplně rozrušeným zříceninám. Na samotném Kbýlu jsou ještě dva „dolmeny“, jejichž horní část již úplně zvětřala, takže jsou i svrchu otevřeny. Na Věnci u Lčovic, jsou podobné skály, z nichž po delším čase také vzniknou „dolmeny“. To souvisí s přirozenými vlastnostmi ruly, pukající jednak ve vodorovných, jednak i ve svislých a šikmých vrstvách; zvětřáváním se pak desky uvolňují a sřítí se někdy na nižší rozvětralé kameny, takže vznikají útvary podobné stolům. Podoba kbýlského shluku skalních zřícenin k dolmenu jest jen velmi vzdálená; třeba připomenouti, že v celém dalekém okolí nebylo dosud nalezeno ani stopy po neolitickém osídlení, ačkoliv bylo řídícím učitelem B. DUBSKÝM bedlivě probádáno. V nejbližším okolí dolmenu i v komoře jsem nezjistil rovněž kulturních stop. Po našem soudu nebylo by třeba ani tímto

189) WOCEL, J. E. P. A. VII. 1868, str. 232. — Pravěk, 1868, str. 574 (Zpráva Ludikarova).

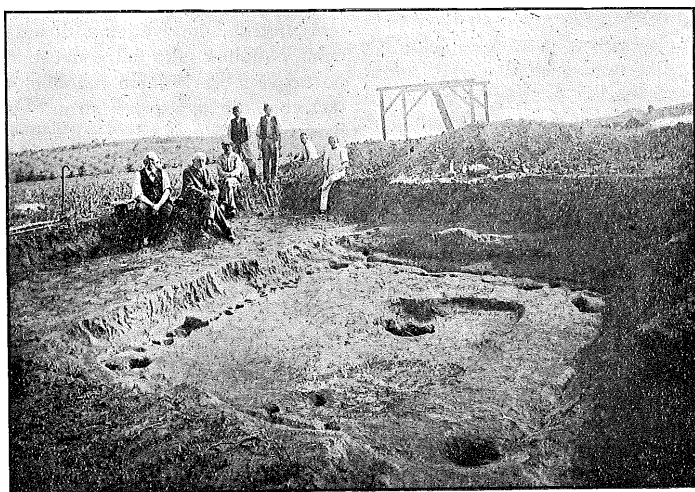
190) ŠIMEK, E. WPrZ. I. 1914, str. 38. — P. A. XXVII. 1915, str. 1 násl.

191) Srov. I. N. WOLDŘICH P. A. XVII. 1896, str. 175. WOLDŘICH trávil po mnoho let prázdniny ve Volyni, Malenických a ve Ždíkově, používaje volného času k prostudování údolí Volyňky po stránce geologické i archaeologické a znal „dolmen“ na Kbýlu z vlastního názoru a neposuzoval jej jen podle „špatného obrázku WOCELOVA“, jak míní E. ŠIMEK (l. c.)

výkladem odmítati existenci megalithů v Čechách; dostačí, že se u nás, ani v nejbližším sousedství nevyskytuje ani megalithická keramika dolmenová, ani chodbových hrobů. *Do Čech nezasáhly ani podstatnější ohlasy mladších odnoží megalithické keramiky před bernburským typem a kulovitými amforami* — a těchto přece nelze spojovati s dolmeny.

Sídliště.

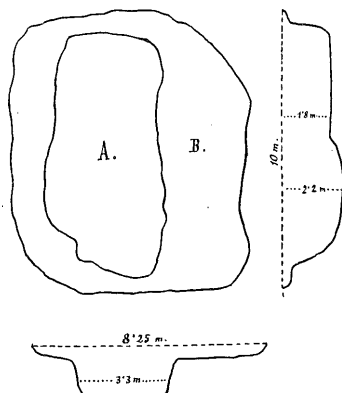
Četná sídliště s kulturou nordickou lze v Čechách rozdělit na dvě skupiny, lišící se poněkud složením keramických prvků. Jsou sídliště na výšinách, chráněných příkrými svahy, hlavně nad řekami, nebo nad údolími, jimiž as procházely stezky. Nejznámější jsou: *Quaderberg* u Děčína (Labe), *Rubín* u Pšova (Ohře), *Řivnác* u Roztok (Vltava), *Kozákova a Šestákova skála v Šárce* (příčné

Obr. 57. Základy chýše (II) se stopami po kúlech na Zámkách u Bohnic.

údolí vedoucí k Vltavě), *Kazín*, *Tetín* (Berounka), *Mužský a Klamorna* u Mnichova Hradiště (Jizera), *Cimburk* u Kutné Hory. Kromě toho byla osídlena některá méně výrazná návrší, jako u Kralup n. Vlt., u Přerova n. L. a j., jež možno řaditi k téže skupině. Veliké sídliště, pozdější hradiště na Zámkách u Bohnic n. Vlt., je přechodního rázu k sídlištím druhé skupiny, jež označujeme jako sídliště v rovinách. První skupina obsahuje hojné prvky kulovitých amfor a jejich derivátů, četné hrnce a štíhlé amfory a vždy hojnost rohatých uch. V druhé skupině jsou nejhojnější prvky t. zv. bernburského typu, nálevkovité poháry, lahve s límcem a kanelovaná keramika. Rohatá ucha jsou i v této skupině velmi hojná. Na sídlištích prvé skupiny jsou kulturní zbytky zpravidla uloženy v souvislých vrstvách, ačkoliv ani na nich neschází osamělých jam, nebo aspoň zbytků jam pod vrstvou. V druhé skupině převažují kulturní jámy a někdy se vyskytují i menší vrstvy. (Brázdim, Dáblice, Hloubětín, Chaby, Kamýk, Kobylisy, Libeň, Vysočany a j. v.).

Kulturní jámy jsou rozličného tvaru. Vyskytly se jámy okrouhlé a eliptické, avšak zpravidla bývají průřezu více nebo méně pravidelného čtyřúhelníka. Jamky po kůlech byly dosud bezpečně zjištěny jen ve dvou případech na Zámkách (obr. 57). Podle některých známek v dosud neprozkoumaném sídlišti u Kralup, lze se nadíti, že i tam byly chýše s kolmo zasazenými trámy.

Obr. 58. Kulturní jáma v Kamýku.

Jámy bývají 50 – 120 cm hluboké (měřeno od mrtvé půdy) a bývá v nich zpravidla ohniště, obložené kameny. V Kamýku (obr. 58) jsme zjistili na původní úrovni, vedle kulturní jámy, kruh složený z malých oblázků, 30 cm v průměru. Byla to nepochybně nějaká dětská hříčka. (Chata v Kamýku lehla pravděpodobně náhle popelem.)

O zvláštní úpravě chýší, nebo rozdělení vnitřku, nedovedeme dosud říci ničeho, podobně jako nelze uvésti nijakého pozorování o zvláštních vchodech a orientaci chat dle světových stran. Osy chýší byly totiž zjištěny ve všech směrech a řídily se nepochybně dle tehdejších místních poměrů povětrnostních.

Kultura alpských nákolí a michelsberský typ.

Nákolní kultura je částí západoevropské oblasti*) a sdílí s ní téměř stejný osud jak po typologické, tak i po chronologické stránce¹⁹²⁾ Velká naleziště švýcarská byla od padesátých let minulého století vykořisťována jednak pro musejní účely, jednak z obchodních příčin a v obou případech se hledaly pouze předměty, „výstavní kusy“, nebylo však při tom dbáno ani nejzákladnějších požadavků stratigrafických, čímž pozbyl materiál ceny pro poznatky chronologické. Starší pokusy o časové určení nálezů se omezovaly jen na racionalistické třídění materiálu, při čemž za nejstarší pokládány tvary hrubé, a zdánlivě primitivní. Na tyto obtíže napírájí právem Th. ISCHER¹⁹³⁾, P. VOUGA¹⁹⁴⁾, I. L. FRANCHET ve svých pracích

*) Nákolní keramiku klade MENGHIN (l. c. str. 720) do severní skupiny keramiky západoevropské a maloafričské.

192) Srov. DÉCHELETTE, Joseph. Manuel d'Archéologie préhistorique, I. Paris 1912, str. 332. „Nous devons reconnaître que, malgré les efforts constants de nombreux préhistoriens, la détermination précise des coupures chronologiques de cette période dans l'Europe occidentale compte encore parmi les problèmes attendant une solution“.

193) ISCHER, Th. Die Chronologie des Neolithikums der Pfahlbauten der Schweiz. Anzeiger für schweizerische Altertumskunde. XXI. 1919, zvl. otisk.

194) Srov. VOUGA, P. Essai de classification du néolithique lacustre d'après la stratification. Indicateur d'Antiquités Suisses. N. S. XXII. 1920, str. 228; „La nécessité d'établir des subdivisions chronologiques dans la vaste période néolithique est si impérieuse que de nombreux préhistoriens ont déjà formulé nombre d'hypothèses, dont aucune jusqu'ici ne semble s'imposer. Malgré la valeur incontestable de plusieurs des arguments avancés en faveur de l'antériorité de telle ou telle forme de hache ou de pointe de flèche“ (Ischer), „tous les systèmes proposés me semblent entachés de la même faute; ils sont créés par leur auteur d'après des observations plus ou moins exactes... Le matériel des Musées, si ordonné qu'il puisse être, est toujours hybride; on n'expose guère que les belles pièces et bon nombre de celles-ci proviennent de collections amassées à une époque où les questions de gisement étaient considérées comme secondaires.“

a snaží se jim čelit novým zpracováním starého materiálu a novými výkopy. Pokus Ischerův nebyl právě nejšťastnější a methodicky bezvadný, protože použil stratigraficky nedoloženého materiálu. Nejdůležitější jsou práce VOUGOVY, založené jen na bezpečné stratigrafii systematických výkopů v jezeře Neufchâtelském. VOUGA dělí neolith ve švýcarských nákolích na čtyři období, jež nazval: 1. *starý neolith*, 2. *střední neolith*, 3. *mladší neolith* a 4. *období eneolithické*. V nejstarší vrstvě zjistil dobře vypálenou keramiku, čímž byla vyvrácena domnělá typologie starých autorů. Mnoho nádob mělo oblá dna, některé byly dvojkuželovité. Vyskytlo se tam též černé nádobí, lesklého povrchu. Drobné pupky, na dvojkonických nádobách visle provrtané, jsou jedinou výzdobou. Nevyskytují se v něm ještě sekeromlaty a pazourky jsou vesměs domácího původu. V obou následujících obdobích je keramika v úpadku. Hrubé, šedé střepy jsou na povrchu velmi špatně vypáleny a kromě pupků a plastických pásků jsou nezdobeny. V třetí vrstvě se keramika nezměnila, jen přibýlo výzdoby nalepenou páskou s otisky prstů. Ze čtvrtého strata uvádí VOUGA rovněž tlusté, drsné střepy, avšak dobře vypálené a zdobené plastickými páskami i otisky šňůry. Pupky se proměnily ve vlnitá drždla. VOUGA právem upozorňuje na velkou podobu starší palafitické keramiky s tvary známými z Camp de Chasse¹⁹⁰⁾, což dokazuje, že nákolní kultura patří k západoevropské oblasti, jak tomu též nasvědčují tvary kamenných klínů¹⁹¹⁾. Kromě keramiky, přihlíží VOUGA ve své chronologii i k jiným předmětům a snaží se zjistiti, které tvary nástrojů se vyskytují v jednotlivých stratech. Tyto studie se opírají ovšem prozatím jen o jediné naleziště, avšak jest velká naděje, že se potvrdí jejich výsledky i jinde.

S nákolní keramikou švýcarskou bývá spojována též keramika michelsberská a z nákolních osad na jezeře Bodamském¹⁹²⁾. Zdá se však, že se tak děje neprávem. Tak zv. bodamský, nebo michelsberský typ jest keramickou skupinou o sobě a omezuje se na horní Porýní a z části na horní Podunaj; jest rozšířen v jihozápadním Německu, v Alsasku a v severovýchodním cípu Švýcarska západního a v severní části Švýcarska středního; protože velká část německých prací, pojednávajících o nákolní kultuře, týče se vlastně těchto krajín, jest keramika bodamská mnohem lépe zpracována, nežli keramika z nákolí západošvýcarských. Proti badatelům švýcarským a francouzským byli ovšem němečtí archeologové ve výhodě tím, že se tato keramika nalézala již po dlouhou dobu též na četných sídlištích na pevnině. (Michelsberg¹⁹³⁾, Urmitz¹⁹⁴⁾,

J'en appelle comme preuve au jugement de mes confrères, conservateurs de musées. Sur les milliers de pièces des collections qui leur sont confiées, combien en connaissent-ils réellement, surtout s'il s'agit d'objets trouvés dans des stations lacustres? De combien peuvent-ils dire: trouvé en telle station, à telle profondeur, dans telle couche, en compagnie de tels et tels objets?..." — Essai de classification du néolithique lacustre d'après la stratification. Indicateur d'Antiquités Suisses, XXIII. 1921, str. 89; XXIV. 1922, str. 11. — Project de classification du néolithique lacustre suisse. Archives suisses d'Anthropologie générale, IV. 1921/22, str. 277. — Les stations lacustres du Lac du Neufchâtel. L'Anthropologie, XXXIII. 1923, str. 49. — Zur kulturgeschichtlichen Stellung der westschweizerischen Pfahlbauten. W. PrZ. XI. 1924, str. 20.

¹⁹²⁾ DĚCHELETTE, I. c., str. 352; 554 násl. obr. 203—204; 207, 108.

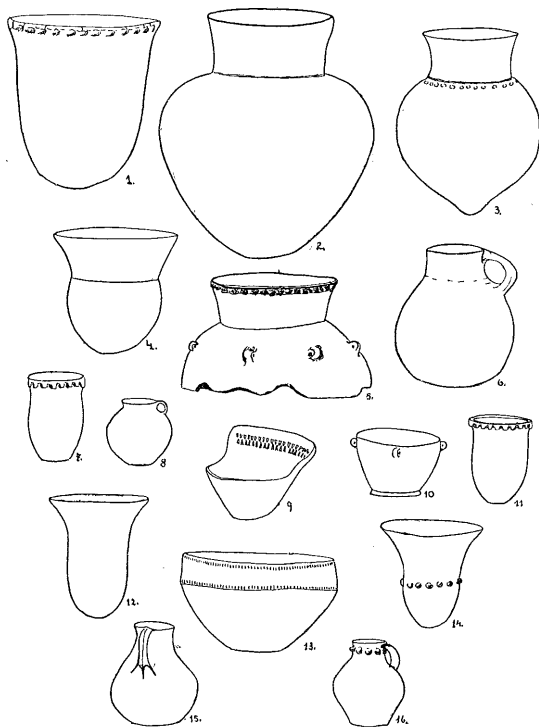
¹⁹³⁾ REINERTH, I. c., str. 42 násl.

¹⁹⁴⁾ SCHNARRENBERGER, W. Die Pfahlbauten des Bodensees, Konstanz, 1891. SCHUMACHER, K. Veröffentl. der Karlsruher Sammlung II. 1899, str. 27. TRÖLTSH, E. V. Die Pfahlbauten des Bodenseegebietes. Stuttgart, 1902. REINERTH, H. Pfahlbauten am Bodensee. Stuttgart, Augsburg. 1922. — Schriften des Ver. f. Gesch. d. Bodensees, H. 50, 1922.

¹⁹⁵⁾ BONET, Karlsruher Mitt. II. 1899, str. 39. LEHNER, H., PrZ. II. 1910, str. 6.

¹⁹⁶⁾ NIESSEN u. KÖNNEN, Caesars Rheinfestung. B. J. 104. 1899, str. 1. — LEHNER, H., B. J. 105, 1900, str. 171. — Westdeutsche Z. Erg. Heft X. 1901, str. 22. — B. J. 107, 1902, str. 203; 110, 1905, str. 131. — PrZ. II. 1910, str. 8.

Mayen²⁰⁰⁾, Mundolsheim²⁰¹⁾, Reserve b. Bruchsal²⁰²⁾, Tále u Hohenecku²⁰³⁾, Limburg u Weilheimu²⁰⁴⁾, Goldberg u Nördlingen²⁰⁵⁾. O souborné zpracování celé oblasti se pokusil A. SCHLIZ²⁰⁶⁾; jest to však práce neúplná, zatížená všemi vadami Schlizovy metody. Pěkný přehled prací od roku 1906—1916 podal K. SCHUMACHER²⁰⁷⁾. Nedávno pak REINERTH²⁰⁸⁾ pojednal o michelsberské a bodamské keramice z nových hledisk. Nerozřešenou jest dosud otázka po původu a stáří celé skupiny a

Obr. 59. Vzory michelsberské keramiky. (Podle SCHUMACHERA.)

o vzájemném chronologickém vztahu mezi keramikou bodamskou a michelsberskou. SCHLIZ pokládá bodamský typ za původní domácí keramiku a hledá její původ v mesolitu. SCHUMACHER poukazuje však na shody, vyskytující se

²⁰⁰⁾ LEHNER, H., R. G. Korbl. I. 1908, str. 1. — Ber. d. Prov. komm. f. d. Denkmalfpflege in der Rheinprovinz, XIV. 1909, str. 72. — PrZ. II. 1910, str. 2. — RADEMACHER, C., Neuere neolithische Funde aus dem Rheinlande. Opuscula Mont. 1914, str. 37—44.

²⁰¹⁾ FORRER, R. Urgeschichte d. Europaeers 1908, str. 268, tb. 86. — Anzeiger f. Els. Altert. IV, 1912, str. 255.

²⁰³⁾ GRÖSSLER, P. Fundber. aus Schwaben, 1911, str. 4. XX. 1912, str. 3, 8. XXI. 1913, str. 10.

²⁰⁴⁾ ibid. XXI. 1913, str. 8.

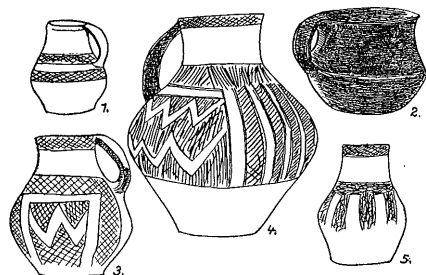
²⁰⁵⁾ GRÖSSLER, P. VII. Ber. d. R. G. Kom. 1912, str. 105. — Fundber. aus Schwaben, XX. 1912, str. 25. XXI. 1913, str. 6. — PrZ. I. 1910, str. 373.

²⁰⁶⁾ SCHLIZ, A. Keramik d. Nord- u. Westalp. Pfahlb. Op. Mont. str. 20.

²⁰⁷⁾ SCHUCHHARDT, C. VIII. Ber. d. R. G. Kom. 1917, str. 32 následující.

²⁰⁸⁾ REINERTH, H. I. c.

v současné kultuře při moři severním a Baltickém, (l. c. 37), která se vyvinula z kultury kjökkenmøddingské. Na jisté shody mezi nádobami z nákolí a z nejstarších megalithů dánských („malé jizby“, dolmeny) upozornil již C. SCHUCHHARDT²⁰⁹⁾, vykládaje obojí tvary svým „vakovým nebo koženým stylem“. Tulipánovitě poháry uváděl již P. REINECKE²¹⁰⁾ v genetickou souvislost s nádobami se špičatým dnem z dánských odpadkových hromad, ovšem že ne právem, poněvadž podoba je tu jen velmi povrchní. Jinak jest s nejstarší keramikou megalithickou. Tu jde o jisté primitivní tvary, které se opakují v nejrůznějších oblastech. V tomto případě jest však přece možno pomýšleti na příčinné shody, protože lze předpokládati společný původ obou oblastí. Megalithické nádobí nordické je i v nejstarším období již tak vyvinuto, ba lze říci téměř hotovo, že nedostačí několik střepů z vrchních vrstev kjökkenmøddingů, Kossinnových „Urbecher“, aby se prostě mohl přijmouti jeho bezprostřední vývoj ze staré kjökkenmøddingské keramiky. Tuším, že ony shody s keramikou bodamskou a michelsberskou by mohly přispěti k řešení jejího původu,

Obr. 60. Keramika schussenriedská.

což po mém soudu nebude dříve možno, dokud nebude náležitě probádána celá západní oblast kulturní, s níž nákolní michelsberská keramika souvisí velmi těsně. REINERTH²¹¹⁾ rozhodně odmítá domněnku, že nákolní keramika byla přinesena do jihozápadního Německa ze severu a uznáváje příbuznost kjökkenmøddingské kultury s kulturou bodamskou, vykládá ji tím, že obě vyšly ze stejné, západoevropské kulturní oblasti, že však hned od počátku neolitu přestala jakákoliv souvislost mezi nimi.

SCHLIZ i SCHUHMACHER (l. c.) právem pokládají michelsberskou keramiku za totožnou s keramikou bodamskou a soudí, že byla znenáhla zatlačena z Porýní do jihozápadního cípu Německa a do severovýchodních Švýcar. V tom se s nimi neshoduje REINERTH, jenž uznává nepochybnou příbuznost obou skupin, ale popírá jejich genetickou souvislost. Michelsberská keramika se vyvíjí, podle něho, rovnoběžně s keramikou bodamskou. Přes to však jí přikládá jen velmi krátké trvání. Časově jest michelsberský typ určen mladší keramikou rössenskou, (jihoněmeckou), nalezenou na Michelsberku, Goldberku a v Urmici. To souhlasí s českými nálezy, v nichž tulipánovitě poháry bývají provázeny jordan-smühlskými mísami.

Základní tvary michelsberské i bodamské keramiky popisuje REINERTH shodně s SCHUHMACHEREM (l. c.). Jsou to: 1. velká zásobnice s kulatým dnem (obr. 59 č. 1), 2. tulipánovitý pohár s široce rozloženým okrajem a špičatým nebo zaobleným dnem (obr. 59 č. 4, 12, 14), 3. břichatá amfora s mírně vyhrnutým hrdlem a špičatým nebo oblým dnem, (obr. 59 č. 2, 3, 5), 4. džbán s uchem (obr. 59 č. 6, 15, 16) a 5. rozličné misky a čerpáčky (obr. 59 č. 9, 10, 13). Nádobý bývají zřídka zdobeny vpichem nebo důlky a rýhami. Výjimečně se vyskytují i vzorce šachovnicovité, nebo svíslé pásy rýhované a větévkový ornament. Zásobnice a kotlovité nádoby mívají pod okrajem nalepenou pásku s vyřezanými obloučky, nebo řubkovanou prstem.

209) SCHUCHHARDT, C. PrZ. II. 1910, str. 145.

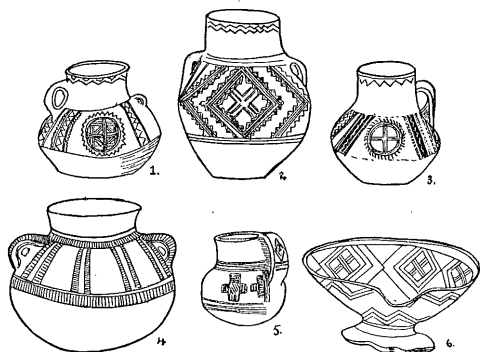
210) REINECKE, P. West. Z. XIX. 1900, str. 249.

211) REINERTH, H. l. c. str. 69.

K nákolní kultuře přičítá REINERTH též zvláštní štíhlé, dvojhrbité sekermaty s podlouhlým otvorem (*Westische Streitaxt*, I. c. str. 56, obr. 52 a tab. XXVII. obr. 14—16), hojně rozšířené jen v oblasti Bodamského jezera, ve Švýcarech a ve Francii. Sekery západního rázu třídí typologicky na čtyři tvary a odvozuje je z válcovitých seker s tupým týlem. Posledním členem této řady jsou sekery s ostrými hranami, čochovitého průřezu a s hroditým týlem.

Nejmladším stupněm bodamské keramiky jest „typ schussenriedský“²¹²⁾, vyznačující se džbány zdobenými svislými, rýhovanými pásy a klikatými vzorci. Jest to smíšený styl, v němž lze rozpoznati prvky mladé páskové i šňůrové keramiky²¹³⁾. Jsou-li v něm obsaženy též prvky z východoalpských nákolí (v. d.), jak míní Schumacher²¹⁴⁾, nelze s bezpečností říci, protože tato keramika, zvláště z Ljubljanských blat, jest sama směsí, v níž nejmladší keramika pásková byla důležitou složkou. Schussenriedský typ jest rozšířen ve Württembersku, v Bavorsku a v Horních Rakousích.

Na jezerech a blatech ve východ. Alpách jsou též nákolí (Attersee, Mondsee, Ljubljanská blata), avšak keramika v nich se vyskytující, liší se podstatně od keramiky z nákolí západoevropských. Jest to naprosto různá oblast a její původ jest hledati v oblasti jižní větve páskové keramiky. Nelze popíráti, že se mezi ljubljanskou keramikou vyskytují též cizí prvky, nebo aspoň, že lze v ní postihnouti cizí vlivy, avšak tolik jest jisto, že právě ona část, která dodává východoalpské keramice osobitého svérázu a jest jejím základem, souvisí s vývojem podunajské oblasti, která nečekala na „zjevení ze severu“, aby se mohla rozvíjet. Keramika Ljubljanských blat je rozšířena v Chorvatsku, Slavonii, byla nalezena v Zoku u Pečuže²¹⁵⁾ a její vývoj lze bezpečně sledovati v podunajské oblasti. Po mém soudu jsou to poslední výběžky páskové keramiky a osady ve východních Alpách jsou na její nejzazší periferii, kam se dostala až na sklonku svého trvání. Zdá se, jakoby obyvatelstvo z Podunají a z Posávi se bylo uchýlovalo do hor před náporom cizích kmenů, který by snad bylo lze spatřovati v rozmachu kultur nejstarší doby bronzové. Mezi keramikou Ljubljanských blat a keramikou z Rakouských jezer jsou jen nepatrné rozdíly rázu spíše jen místního. Tvarů upomínajících na cyperskou keramiku (Mondsee), nelze uváděti jako doklad genetického vztahu alpských nákolí k Cypru, nejsou však také jen pouhými konvergentními zjevy. Jest to prostě známka paralelního vývoje ve dvou kulturních oblastech,

Obr. 61. Keramika z Lublaňských blat.

212) FRANK, E. Die Pfahlbaustation von Schussenried. Stuttgart, 1876. — Die Fundstelle von Schussenried. Korb. d. D. A. G. 1892. SCHUMACHER, K. A. u. H. V. V. str. 201—204, tb. XXXVII. REINERTH, H. I. c. str. 19, tb. VIII.

213) REINECKE, P. Beitr. z. Anthr. u. Urg. Bayerns XII, 1898, str. 165—168; XIII. 1899, str. 69—72. GÖTZE, A. Verh. Berlin 1900, str. 272. SCHLIZ, A. ZIE. str. 330.

214) SCHUMACHER, K. I. c. str. 40.

215) Dr. SARIA, Pisemné sdělení. Mus. v Bělehradě.

vzniklých ze stejné prakultury. V jižní větvi páskové keramiky se nad to uplatňovaly vlivy předoasijské kultury již od počátku a neustály působiti ani na sklonku neolithické doby. Jakými cestami se braly z přední Asie a jak se dostaly až do východních Alp, není dosud zcela jasno, avšak lze doufat, že dalšími výzkumy na východě se osvětlí i tato dosud temná stránka evropské praehistorie. Východoalpskou neolithickou keramikou popsal M. HOERNES²¹⁶⁾. Byla mu pravzorem jeho rámcového stylu (Rahmenstil). Nejdůležitější ljubljanské tvary jsou: štíhlá amfora s uchy na rozhraní hrdla a břicha, baňatá amfora s úšky v těchže místech, džbány baňaté, neb s lomem na břichu a páskovými uchy. Ucha (též zdobená) jsou nasazena pod okrajem, nebo vycházejí přímo z okraje a zasahují do horní třetiny břicha. Některé džbány mají nasazeno malé úško na rozhraní hrdla a břicha, proti velkému, páskovému uchu. Důležitým tvarem jsou misky na nožce, která má vykrajovaný

Obr. 62. Hrob v Libiši u Neratovic.

spodek buď v podobě kříže nebo hvězdy. Na vnitřní straně a někdy i na okrajích jsou misky zdobený. Tyto misky se rozšířily daleko na sever a vyskytly se nejen v Dolních Rakousích, nýbrž i v Čechách (Zlíchov, Zámka u Bohnic). Výzdoba jest rytá a bývá bíle inkrustována. Skládá se ze svislých nebo šikmých pásků; volné plochy mezi nimi jsou vyplněny čtverci nebo kruhy s křížem, rozličným způsobem upravenými. Někdy jsou pouze široké kříže mezi vodorovnými proužky. Některé amfory bývají zdobeny též plastickými páskami.

V Čechách byly zjištěny osady na jehlách u Františkových Lázní²¹⁷⁾ a v Libišanech u Pardubic²¹⁸⁾. Na obou místech se však dosud nepodařilo zjistiti, ze které jsou doby. Některé osady byly též nepochybně na jezeře nebo na blatech u Ervěnic, kde se vyskytlo několik nálezů z mladší doby kamenné. Kromě četných kamenných klínků, sekyrek a sekeromlatů, byla tam zjištěna nejmladší vypíchaná keramika a při ní nalezeny též plody kotvice vzplývavé (Trapa natans). V Komořanech byly nalezeny dva tulipánovité poháry. Dostaly se do bývalého dvorního musea ve Vídni ze sbírky jakéhosi četnického závodčího. Jiný pohár ve Videňském museu byl nalezen kdesi v údolí Ohře. Pochází ze sbírky „Martinsmuseum“ hr. Korb-Weidenheima na zámku Warnsdorfu u Kadaně²¹⁹⁾. Komořanské poháry by snad mohly nasvědčovatí tomu, že v jezeře u Ervěnic byla nákolní osada s typickou bodamskou keramikou, avšak ostatní dosti četné nálezy z oné krajiny, této domněnce brání. (U Ervěnic (Seestadt) bylo až do středověku velké jezero, které se zvolna měnilo v blato.)

Bydlení v nákolních osadách nebylo příznakem určité doby, ani určité kultury, nýbrž souviselo vždy s přírodními podmínkami. O příčinách bydlení na jezerech a blatech jsou dva názory. Starší, rozšířenější, pokládá nákolí za útočiště obyvatel-

216) HÖRNES, M. Die neolithische Keramik in Oesterreich. Jhrb. d. K. K. Z. K. N. F. III. Viede 1905. — Urgesch. d. Bild. Kunst. II. vyd. Lipsko 1915, str. 340, 342.

217) CARTELLIERI, Dr. J. Der Franzensbader Moorlager und seine Vorkommnisse, 1893. — MCCW. 1899, str. 58. 1890, str. 84. PÍČ, J. St. I. str. 153, 206.

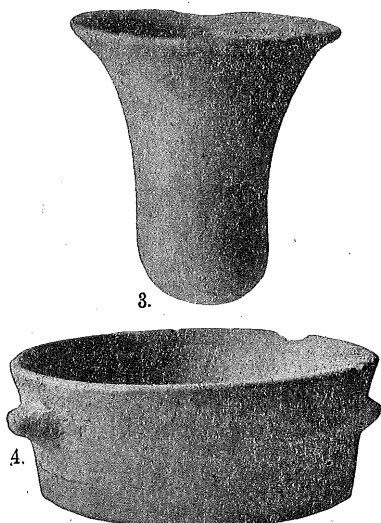
218) BUCHTELA, K. Obzor praeh. 1913, str. 9. ŠIMEK, E. WPrZ. I. 1914, str. 36, pozn. 2.

219) HOERNES, M. Die neol. Ker. in Oesterreich. Jhrb. d. K. K. Z. K. N. F. III. str. 87. SPRATER, F. Rasse und Kultur der jüngeren Steinzeit. M. d. hist. Ver. der Pfalz. Speyer a/R. 1911, str. 16.

stva v dobách nebezpečí, nebo za jakási sídliště chráněná před náhlými útoky nepřátelských kmenů, nebo dravé zvěře. Tento názor vznikl tím, že se dnešní stav jezerních hladin pokládal za trvalý a mysli se, že jsou-li zbytky nákolí dnes poměrně daleko od břehů, byla sídliště i v neolithické době tak vzdálena od pevniny. Výzkumy klimatologickými a geologickými však bylo zjištěno, že as v polovině neolithické doby nastalo suché klima, které potrvало až do doby hallstattské (přibližně 2500—500 př. Kr.). Následek sucha se projevil v poklesu úrovně spodních vod a tím i v poklesu jezerních hladin²²⁰). Na Bodamském jezeře měřil tento pokles as 3—4 m. Kdyby však dnes opadla voda o tolik, byla by všechna nákolí na suchu. Proto soudí REINERTH, že všechna nákolí byla pobřežními osadami, založenými v bažinatých pruzích mezi vodní hladinou a pralesem. Naproti tomu tvrdí DEECKE, že byla nákolí zakládána dále od břehu nežli jsou dnes patrný jejich zbytky a že stála na blízkou ústí potoků, protože se do nánosů v potočných deltách snadněji zarážely kůly a obyvatelé měli stále čerstvou vodu (horní vrstvy vody v jezerech nepříjemně zapáchají).

Bratři SARASSINOVÉ hledali v hygienických důvodech příčinu, proč se lidstvo utíkalo na jezera, opírajíce se o analogie z malajského archipelagu, hlavně z ostrova Celebesu a Sumatry²²¹). Četná sídliště na pevné zemi však dokazují, že neolithikové měli nepochybně jiné zdravotnické zásady a že příčina bydlení na nákolích byla as jiná. Řešení těchto otázek by nás však zavádělo příliš daleko od našeho úkolu a proto se vrátíme k nálezům michelsberské keramiky v Čechách.

Z michelsberských tvarů se u nás vyskytly nejčastěji štíhlé tulipánovitě poháry (Komořany, Libiš, obr. 62. č. 1; Praha-Bubeneč, tb. CVII. obr. 13; Krč, obr. 63. č. 3; Libeň, tb. CVII. obr. 11; Troje, tb. CVII. obr. 1—3, 5; Šárka, tb. CVII. obr. 8; jeden pohár jest nízkého, kulovitěho spodku a široce rozloženého hrdla (Úřetice) a jeden jest kuželovitěho těla (Kazína mohyla, tb. CVII. obr. 7). Rázovitě džbánky byly nalezeny dva (Libiš, obr. 62. č. 2; Praha-Bubeneč, tb. CVII. obr. 12), dále amfora se špičatým dnem a bradavkovitými pupky na okraji a baňatý džbán s malým uchem na hrdle (Hospozín, tb. CVII. obr. 9, 10). Nálezy byly povětšinou nahodilé a nebylo při nich odborníků, kromě hrobů v Libiši, v Praze-Bubenci a střepů na Kazíně mohyle. Pokud bylo lze zjistiti, byly mrtvoly uloženy v hrobech v poloze skrčené. Nejvíce michelsberských nádob bylo nalezeno v Praze a v nejbližším okolí (11 ze 20). Ostatek je nepravidelně roztroušen, nepřekročil však nikde hranic neolithického osídlení. Z kamenných nástrojů, přičítaných

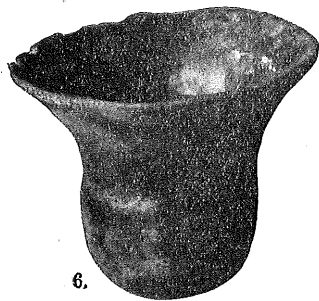

Obr. 63. Praha-Krč.

²²⁰) WEBER, C. A. Was lehrt der Aufbau der Moore Norddeutschlands über den Wechsel des Klimas in postglazialer Zeit. Z. d. D. Geol. Ges. LXII. 1910, str. 146—148. REINERTH, H. Schr. d. Ver. f. Gesch. d. Bodensee u. seiner Umgebung. L. 1922, str. 6. GAMS, H. u. NORDHAGEN, R. l. c. str. 296.

²²¹) REINERTH, H. l. c. 59.

nákolní kultuře, byly nalezeny ojedinělé sekeromlaty a několik sekýrek, blížících se nákolnímu typu. O časovém zařazení michelsberské keramiky v Čechách, na základě známých nálezů, nelze dosud uvažovati. Jen mísa z Troje (tb. CVII. obr. 4), upomínající na jordansmühlské tvary a válcovitá mísa z Krče, shodná s mísou ze Slánské Hory (tb. LXXXIV. obr. 3) naznačují, že jí nelze klásti do staršího neolitu, nýbrž že patří do přechodní doby, kdy se v Čechách křížily různé kulturní proudy. To správně rozpoznali již BUCHTELA a NIEDERLE²²²⁾ [a naznačil i J. AXAMIT²²³⁾], pojednávaje o nálezu poháru a mísy v Krči.

6.

7.

Obr. 64. Hrob v Úřetích.

K správnému určení stáří michelsberské keramiky nebo jejich odnoží přispěje snad i česká keramika únětická, v jejímž nejstarším období se vyskytují tvary, kterých nelze odvoditi jinak, nežli z tvarů t. zv. nákolní keramiky, přesněji, z tvarů michelsberských (džbán z Řeporyjí) a z tvarů nákolí a blat východoalpských. Zdá se, že několik tvarů nějaké — snad mladší, nikoli však schussenriedské — odnože michelsberského typu provázelo do Čech zvoncové poháry a tyto tvary se zde rozmohly a přečkaly rázovité poháry. Jejich poslední ohlasy se projevují ještě ve tvarech nejstarší únětické keramiky. Konečný úsudek o těchto tvarech bude lze pronésti později, až se rozmnoží ověřené nálezy a získá se bezpečných dokladů o původu těchto průvodních tvarů. REINECKE²²⁴⁾ klade michelsberskou a bodamskou keramiku do doby kjökkenmøddingů a pokládá i české tulipánovité poháry za starší páskové keramiky. Tohoto mínění není třeba vyvracet, protože pásková keramika jest v Čechách stratigraficky bezpečně určena a REINECKŮV názor jest založen jen na jednostranné typologické úvaze. Nálezy michelsberské keramiky jsou dokladem západního proudu, který byl mezi ostatními

vlivy té doby v Čechách nejslabší. Odkud a kterou cestou se k nám brala, nelze dosud bezpečně říci. J. AXAMIT (l. c.) míní, že přišla po Labi ze severu. Není to vyloučeno, ačkoliv pokud vím, není na středním Polabí v Německu po ní stop. Pravděpodobnější jest směr od západu po Ohři a pak na jih po Labi.

Michelsberská keramika jest v české praehistorii doposud epizodou a nezanechala ve vývoji domácí kultury podstatných stop po sobě kromě oněch, jež jsme naznačili svrchu, a ty nejsou dosud náležitě doloženy. Nejeví také sama nijakého vývoje, nýbrž všechny nálezy jsou úplně stejného rázu. E. ŠTORCH nalezl v kostro-

222) BUCHTELA—NIEDERLE, Rukověť, str. 23.

223) AXAMIT, Dr. J. P. A. XXVIII. str. 71.

224) REINECKE, P. Zur Kenntnis der frühneolithischen Zeit in Deutschland. Mainzer Z. III. 1908, str. 44; IV. 1909, str. 90. — Chronologische Uebersicht der vor- u. frühgeschichtl. Zeiten. Der bayrische Vorgeschichtsfreund I/II. 1921/22, str. 18.

vém hrobě v Ďáblicích zdobený džbáněk, jež pokládal za schussenriedský typ. Po mém soudu vznikl tento tvar smísením prvků jordansmühlských s prvky šňůrové keramiky. Hlavní znak schussenriedské výzdoby, svislé, příčně rýhované pruhy, přerušující vodorovnou klikatou pásku, na něm chybí. Jordansmühlskou jest nesporně technika výzdoby, na šňůrovou keramiku upomíná hladká, klikatá páska, obíhající mezi vyplněnými trojúhelníky po celém obvodu břicha; tvar džbánu jest obvyklý v mladší šňůrové keramice. Se džbánem byla v hrobě nalezena mísa jordansmühlského rázu.

Na vývoj domácí kultury působil silněji vliv kultury východoalpských nákolí, ačkoliv v Čechách dosud neznáme jejích samostatných nálezů. V Řeporyjích u Prahy byl nalezen střep s typickou výzdobou ozubeného kola; bohužel, že není známo, v jakém byl prostředí. Prvky keramiky Ljubljanských blat se vyskytují v keramice nordické. Jsou to hlavně mísky na křížové nožce, zdobené na vnitřní straně, a rozličné plastické ozdoby na amforách a džbánech. Prvky této skupiny přechaly v Čechách poslední záchvěvy neolithické doby a objevují se ve tvarech nádob i ve výzdobě nejstarší únětické keramiky. Vychází-li tento vliv z východoalpských nákolí a blat přímo, nebo je-li pouze ohlasem souřadného vývoje v severovýchodní části staré oblasti páskové keramiky (Slovensko, Podkarpatská Rus), o tom dnes nelze ještě rozhodovati. K těmto otázkám, týkajícím se již nejstarší doby bronzové, přihlídneme podrobněji v druhém dílu této práce.

Zvoncové poháry.

Skupina zvoncových pohárů jest uzavřenou kulturní skupinou, rozlišující se velmi ostře od ostatních kultur v Čechách. Nevyvinula se z domácích prvků, nýbrž jest cizího původu; přišla do Čech v plném svém obsahu hotová a značí invasi cizího lidu, lišícího se od domácího obyvatelstva i tělesně. Její naprostá samostatnost a neodvislost se projevuje nejen význačnými, rázovitě vyzdobenými tvary keramičnými, nýbrž i ostatním obsahem kulturním, jako jsou zbroj a zbraň, nástroje a šperky.

K e r a m i k a .

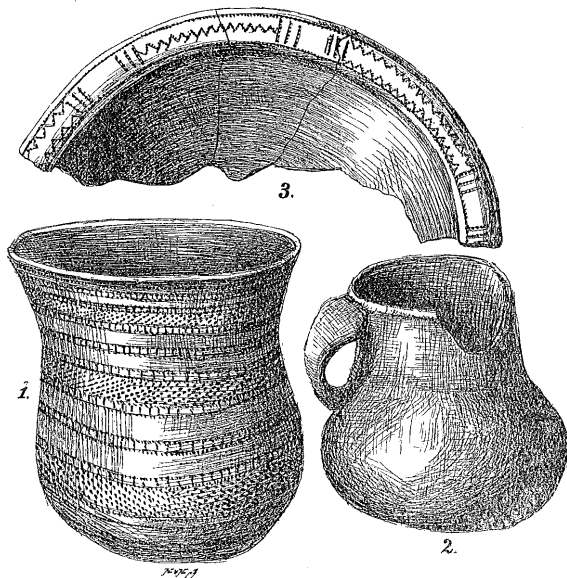
Svěrázná keramika byla ovšem prvním znakem, jenž upozornil, že tu jde o zvláštní skupinu a dala této skupině též jméno²²⁵⁾. Základní rázovitě tvary zvoncové keramiky jsou dva, pohár podoby kalichu nebo obráceného zvonu, zpravidla červené barvy a jemně leštěného povrchu, a rovněž leštěná, červená mísa, v podobě úseku koule, buď na nožkách, nebo bez nožek. Kromě těchto základních tvarů se vyskytuje ve hrobech ještě množství rozličných nádob, více nebo méně rázovitých; poháry pak a mísy také nejsou pevně ustáleného tvaru, nýbrž střídají se v rozličných obměnách, zachovávající však aspoň zřejmý základní ráz. Původně se všeobecně soudilo, že není ve zvoncové keramice patrného vývoje, později však se objevila snaha protáhnouti její vývoj až do doby únětické. Obojí názor byl nepřesný. Vývoj v české skupině zvoncových pohárů byl; nedotýkal se však pronikavě právě typických tvarů, nýbrž omezil se hlavně na průvodní keramiku, obsahující mnoho prvků z jiných kulturních oblastí a skončil se počátkem nejstaršího období únětické kultury, v níž úplně utonul, byv jednou z jejích četných složek. O rozsahu tohoto

²²⁵⁾ Franc. „Vases caliciformes“; angl. „Bell-Beaker“, „Drinking Coups“, „Zone-Beaker“; něm. „Zonenbecher“, „Glockenbecher“.

vývoje a o vlivech, jež se v něm projevovaly a jimiž zvoncové poháry působily na své okolí, se přesvědčíme, přehlédneme-li bohatý obsah tvarů této skupiny. Pokusil jsem se již dříve roztržiditi poháry, misky a džbánky v několik skupin²²⁰), jež nyní rozšiřuji o další druhy.

I. Zvoncové poháry:

1. Poháry tvaru širokého, hrncovitého, s mírně prohnutými stěnami a široce rozevřeným okrajem. Průměr břicha jest vždy větší výšky. Nádoby této skupiny nemají uch, jsou vždy dobře leštěny a bývají zpravidla bohatě zdobený. Spodek nádoby přechází nepozorovaně v malé dno, jež bývá nepatrně vtačeno. (*Chudonice*, tb. CXXI. obr. 8; *Kolín*, tb. CXII. obr. 1; *Nymburk*, tb. CXIV. obr. 5; *CXI. obr. 9*; *Rožďalovice*, tb. CXI. obr. 4; *Řež*, tb. CVIII. obr. 8).

Obr. 65. Hrob z Časlavi.

2. Štíhlé tvary s mírně prohnutými stěnami; okraj není příliš rozložen a linie profilová jest souměrně zakřivená; výška je větší průměru břicha, nebo jest aspoň s ním stejná. Dno bývá ostře seříznuto; vyskytují se též tvary s malými, sotva naznačenými dny, jako v první skupině. Štíhlé tvary bývají častěji zdobený nežli nezdobený a zřídka mívají pásková ucha, nasazená pod okrajem a sahající na spodní vydutost. (*Bylany*, tb. CX. obr. 1, 3, 5, 6; *Hloubětín*, tb. CXX. obr. 2; *Kolín*, tb. CXIII. obr. 3, 4, 8; *Kralupy*, tb. CXIV. obr. 11, 12; *Krč*, tb. CXIV. obr. 3; *Litoměřice*, tb. CXI. obr. 17; *Neratovice*, tb. CXVI. obr. 8; *Řež*, tb. CVIII. obr. 3, 6, 9; *Smíchov*, tb. CX. obr. 15; *Stelčoves*, tb. CXVI. obr. 3).

3. Hmoždířovité tvary, zpravidla nezdobené, mívají velmi často ucha. Výška bývá větší průměru břicha; dno bývá široké, avšak zřídka bývá ostře seříznuto, nýbrž přechod spodního zakřivení v dno bývá povlnový. Okraj jest zpravidla silněji rozložen. (*Hloubětín*, tb. CXX. obr. 5, 6; *Kolín*, tb. CXIII. obr. 9, 17; *CXII. obr. 10*; *Řež*, tb. CIX. obr. 1, 3; *Vojkovice*, tb. CXVI. obr. 8).

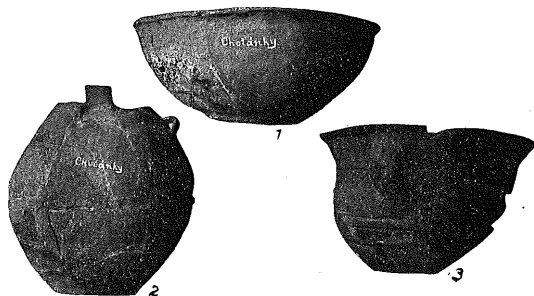
4. Cibulovité tvary se silně prohnutými stěnami a značně zakřiveným, vydutým břichem. Výška bývá zpravidla rovna průměru břicha. V této skupině se vyskytují tvary nízké se široce rozevřeným okrajem a vyšší tvary s méně rozloženým okrajem. (*Bylany*, tb. CX. obr. 2, 4; *Kolín*, tb. CXII. obr. 4; *CXIII. obr. 1, 6*; *Kralupy*, tb. CXIV. obr. 13; *Rožďalovice*, tb. CXI. obr. 7).

²²⁰) STOCKÝ, A. Studie o českém neolitu II. Praha 1920, str. 27 a násl.

5. Lomené poháry, zpravidla štíhlého tvaru, stěn málo prohnutých, s ostrým lomem na břichu a ostře odděleným dnem. V Čechách jsou tyto tvary vzácné a jsou buď bez ozdob, nebo zdobený úzkými pásy se střídavým rýhováním. Barvy bývají žlutohnědé, šedožluté nebo šedo hnědé. (Krč, tb. CXIV, obr. 1; Řež, tb. CIX, obr. 13).

Jest na snadě, že tyto skupiny nejsou ztrnulým schematem, nýbrž že se vyskytují rozličné přechody ze skupiny v skupinu, smíšené tvary, ba vyskytují se též přechody k džbánům, které k vlastní zvoncové keramice již nepatří. Vždycky však průměr okraje převyšuje o několik milimetrů průměr břicha — a to pokládám za hlavní znak při rozpoznávání čistých zvoncových pohárů od tvarů džbánovitých. GRÖSSLER²²⁷⁾ soud, že pravý zvoncový pohár musí mít větší průměr břicha než výšku, mám za příliš úzký a ničím neodůvodněný.

V ý z d o b a zvoncových pohárů jest bohatá a rovněž svérázná, jako jejich tvary. V podstatě se skládá z vodorovných pásů (odtud názvy Zone-Beaker a Zonen-

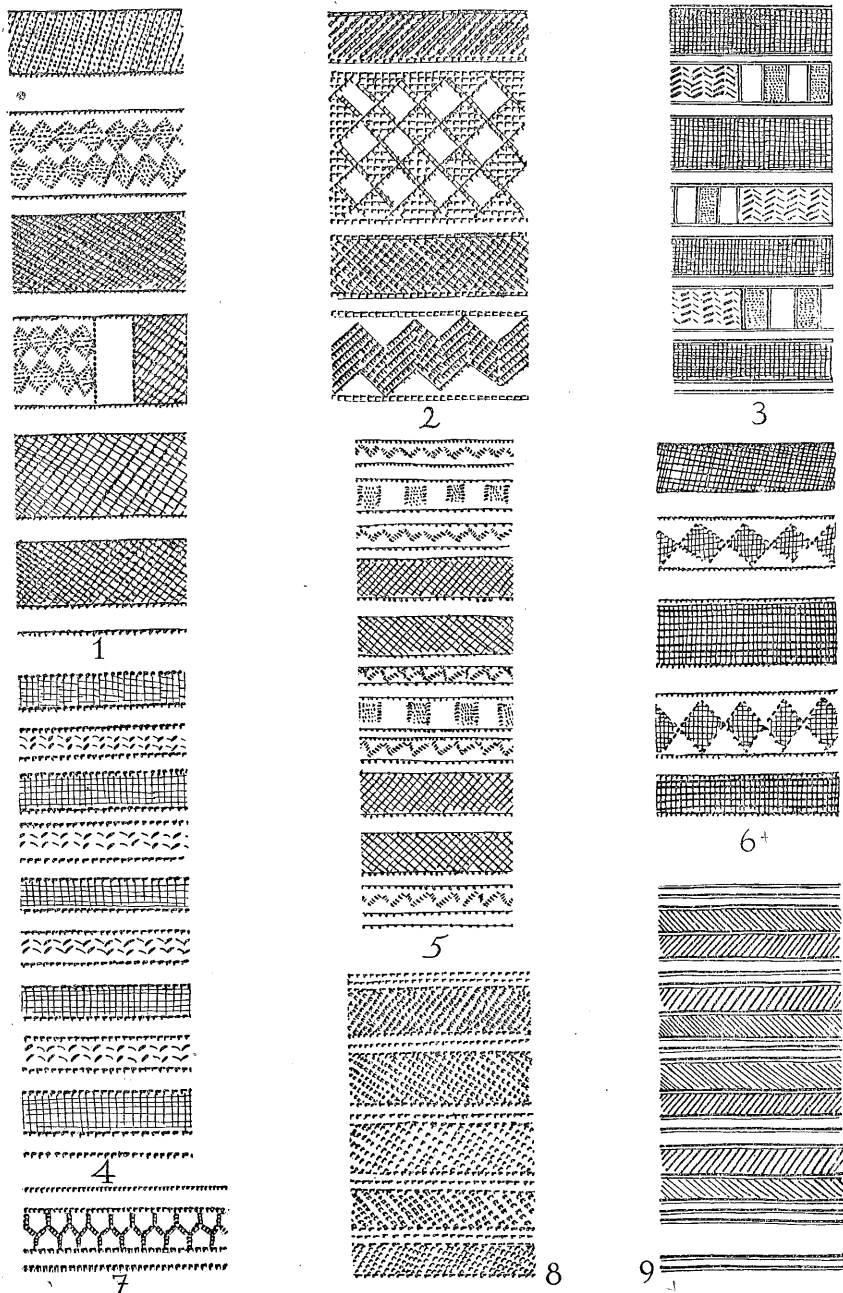

Obr. 66. Žárový hrob z Chofáněk u Poděbrad.

becher) a pokrývá celou nádobu; pásy jsou buď stejně široké a jsou střídavě vyplněny vtlačenými nebo vrýpanými vzorci, nebo jsou různé šíře a pak bývá široký pruh, vyplněný zpravidla ozdobou, lemován dvěma hladkými pásy a střídá se s proužkem, v němž jest vytlačena mřížka. Tato mřížka byla pokládána za vlastní ornament a mysliło se, že byla způsobena otiskem hrubé tkaniny. Mřížkování bylo však vtlačováno do zcela suché a pečlivě vyhlazené nádoby buď ozubeným kolečkem anebo spíše kolkem a jest jen podkladem pro výplň bílou hmotou (křída, sádra?), právě tak, jako všechny ostatní rýhy a body na zvoncových pohárech. Zvoncové poháry tudíž přináležejí k bíle inkrustované keramice, třebaž že se u nás dosud nikdy nevyskytl pohár s úplně zachovalou inkrustací. Nejspíše byla sádrová nebo křídová výplň v zemi vyloužena, takže zbyly po ní jen nepatrné stopy, které se při čištění nádoby zpravidla zničí. V muzejní sbírce jest však několik střípků z Debrna, na nichž jest bílá výplň dokonale zachována.

Mřížkové pásy (tedy původně bílé) bývají oživeny rozličnými ozdobnými prvky, jako hladkými kosočtverci, nebo obdélníčky buď úplně hladkými nebo vyplněnými diagonálními liniemi, vtlačenými rovněž ozubeným kolečkem anebo kolkem, nebo svislými vtlačenými čarami a hladkými klikatými liniemi. Klikaté pásy vyplňují někdy celý mřížkovaný pás, jindy jsou provedeny v pásu hladkém. Vyskytly se ovšem též nádoby velmi nedokonale zdobené, jako pohár ze *Stelčovsi* (tb. CXVI, obr. 3) a nádoba z *Něm. Mlikojed* v teplickém muzeu.

²²⁷⁾ GRÖSSLER, Die Tongefässe d. Glockenbecherkultur a t. d. J. f. STL. VIII, str. 6.

Obr. 67. Schemata výzdoby českých zvoncových pohárů.

Zvoncové poháry byly jistě velice honosné; jasně červený a dokonale vyleštěný povrch, prosvítající mezi bílým ornamentem, zvyšoval neobyčejně dojem nádoby, ladné již svým lehkým a vkusným tvarem. Sytě červený, lesklý povrch zvoncových pohárů svedl SEGERA²²⁸⁾ k výroku: „... ihre sigillata ähnhlich feine Masse...“, s nímž možno souhlasit jen potud, pokud má na mysli toliko povrch nádob. Neboť římské nádoby ze sigillaty jsou z jemné, dobře vypálené hlíny, zvoncové poháry jsou však na lomu černé, hrubozrnné a jen vrchní nátěr jest z jemné plavené hlíny a je pečlivě vyleštěn. Hmota zvoncových pohárů jest zpravidla křehká a drobná. Výzdoba jest rozmanitě uspořádána a nádoby ze stejného naleziště bývají stejně nebo velmi podobně zdobený, patrně as vyšly z téže dílny. Před léty podal WEINZIERL schematické nákresy ornamentů jemu známých českých zvoncových pohárů, později načrtl ABERCROMBY²²⁹⁾ ve svém díle na sedmi tabulkách schemata výzdoby anglických i evropských nádob. Z českých nálezů zobrazil schemata pohárů z Bylan, z Kralup, z Liboce, z Litoměřic a ze Smíchova. Velikosti jsou zvoncové poháry rozličné. Největší nádoba z musejní sbírky jest z Řeže (tb. CVIII. obr. 8), 175 mm vysoká; průměr okraje měří 237 mm. Nejmenší z musejních pohárů jest 60 mm vysoký a 165 mm široký při okraji.

II. Mísy jsou druhým rázovitým znakem zvoncové keramiky, hlavně polokulovité mísy na nožkách a bez nožek se zesíleným okrajem, vyráběné zpravidla touže technikou a z téže hmoty jako poháry. Jsou však o něco tlustších stěn a bývají zdobený jen na vodorovné ploše okraje. Třeba je rozlišovati od jiných tvarů mis, které se rovněž nacházejí se zvoncovými poháry, nejsou však pro ně tak význačný, protože se vyskytují i v jiných skupinách. Známe mísy jsem rozdělil na čtyři skupiny, jež ovšem, jako u zvoncových pohárů, nejsou přísně odděleny, nýbrž skupina přechází v skupinu téměř nepozorovaně.

1. Mísy na nožkách tvaru úseku koule se zesíleným okrajem, jenž jest obrácen dovnitř na způsob ostré, trojhranné, nebo čtyřhranné lišty. Ozdoba se skládá z tlačných rýh, uspořádaných ve skupinách buď radiálně, nebo rovnoběžně s obvodem. Dno nebývá přesně vyznačeno. Tyto mísy jsou na krátkých válcovitých nožkách a mívají jenom zřídka úška. Nožky bývají tři, čtyři až sedm. (*Břežánky* u Mostu, tb. CXVI. obr. 13; *Čičovický*, tb. CXIX. obr. 19; *Hloubtín*, tb. CXX. obr. 7; *Hrdly*, tb. CXVII. obr. 2; *Litoměřice*, tb. CXI. obr. 18; *Přestavky*, tb. CXX. obr. 11; *Světce* u Biliny, tb. CXI. obr. 14; *Židovice*, tb. CXX. obr. 9).

2. Mísy téhož tvaru bez nožek, zřídka zdobené. Obě tyto skupiny bývají zpravidla červené barvy a někdy podobně vyleštěné, jako poháry a mívají pod okrajem upevněno podlouhlé, úzce provrtané úško. (*Chouranice*, tb. CXVIII. obr. 10, 12; *Ohrada* u Kolína, tb. CXIII. obr. 22; *Rožďalovice*, tb. CXI. obr. 8; *Smolnice*, tb. CXX. obr. 8; *Starý Bydžov*, tb. CXXI. obr. 10).

3. Kuželovité mísy se zahnutým okrajem, někdy se žlábkem pod okrajem a s oblym břichem; pod hrdelem (žlábkem) bývá ostrý lom a stěny jsou mírně vypouklé. Dno jest vždy ostře seříznuto. Na lomu břicha bývají umístěny čtyři výčnělky, zpravidla ploché, podlouhlé. Tyto mísy jsou hnědo-černé, šedo-hnědé nebo zcela černé a nejsou nikdy ornamentovány. Blíží se keramice únětické a lze je odvodit z tvarů jordansmühlských. (*Řež*, tb. CVIII. obr. 2, 10).

4. Kuželovité mísy s rovnými stěnami, ostře vyhraněným dnem a stluštělým okrajem, seříznutým buď vodorovně nebo šikmo. Okraj bývá dvakrát provrtán nebo bývá na dvou, nebo čtyřech protilehlých bodech jazykovitě vytažen, jazyky pak bývají jednou nebo dvakrát svisle provrtány. Někdy jest pod okrajem připevněno ploché, dvakrát provrtané výčnělek, nebo tam bývá podlouhlé válcovité úško s velmi úzkým, provrtaným otvorem. Nejsou zdobený. Také tyto mísy přecházejí v keramiku únětickou. (*Kolín*, tb. CXIII. obr. 2, 5, 10, 13; *Ohrada* u Kolína, tb. CXIII. obr. 23; *Vrábí*, tb. CXVII. obr. 17; *Prosek*, tb. CXXII. obr. 10).

III. Džbány jsou neobyčejně rozmanité a proto je lze jen nesnadno rozdělit v určité skupiny. Tvary vespolek splývají a nezřídka bývá těžko rozhod-

²²⁸⁾ SEGER, H. Die ker. Stilarten, str. 78.

²²⁹⁾ WEINZIERL, R. v. Pr. Bl. VII. str. 26. ABERCROMBY, Hon. John. A Study of the Bronze Age Pottery of Great Britain and Ireland I. Oxford 1912, tab. IV.

noutí, je-li nádoba ještě pohárem nebo džbánkem. K pěti skupinám uvedeným ve „Studii“ (str. 29) bylo třeba připojit ještě dva další druhy; bohatost tvarů tím ovšem nebyla nikterak vyčerpána. Další členění však jsem nepokládal za užitečné, protože by se jím nedosáhlo hledaného účelu — zjednodušíti přehled obsahu zvoncové keramiky.

1. Pohárovitý džbánek ladného, měkkého profilu s páskovým uchem, barvy červené, hnědé až černé. Je to přechodní tvar od poháru k džbánům; shoduje se technikou namnoze s poháry. (*Chouranice*, tb. CXVIII. obr. 13).

2. Štíhlý džbánek s mírně prohnutými stěnami. Hrdlo není ostře odděleno od břicha. (*Bylany*, tb. CX. obr. 8; *Čakovice*, tb. CXVII. obr. 2, 6; *Čimice*, tb. CXI. obr. 16; *Hospozín*, tb. CXVI. obr. 5; *Chouranice*, tb. CXVIII. obr. 11; *Kolín*, tb. CXIII. obr. 12, 14; *Lobkovice*, tb. CXVII. obr. 9; *Týnec u Dobrovice*, tb. CXXI. obr. 15).

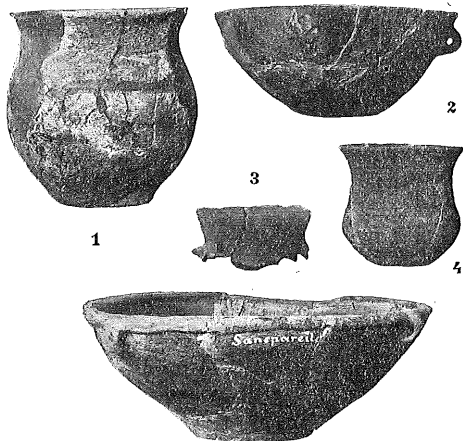
3. Džbánek s nepatrně rozevřeným hrdlem a baňatým břichem. (*Bubny*, tb. CXX. obr. 4; *Čimice*, tb. CXI. obr. 15; *Chabry*, tb. CXIX. obr. 13; *Chouranice*, tb. CXVIII. obr. 15; *Bečlín*, tb. CXVI. obr. 9; *Račim*, tb. CXX. obr. 16; *Rudá u Bělky*, tb. CXVI. obr. 1).

4. Profilovaný džbánek s rozevřeným hrdlem. Hrdlo je od těla odděleno stupněm. (*Bylany*, tb. CX. obr. 11; *Čakovice*, tb. CXVII. obr. 3; *Kolín*, tb. CXII. obr. 3; *Rožďalovice*, tb. CXI. obr. 5; *Přebozy*, tb. CXX. obr. 12).

5. Profilovaný džbánek s ostrým lomem na břichu a nízkým spodkem. Tyto obě skupiny se blíží poněkud tvarům nejstarší únětické keramiky. Rozdíl jest jen v umístění ucha. Všecky dosud jmenované skupiny mají ucha pásková neb válcovitá nasazená pod okrajem a opřena o svrchní část baňatosti. (*Bylany*, tb. CX. obr. 10; *Dolní Liboc*, tb. CXIX. obr. 5; *Kolín*, tb. CXII. obr. 2; *Rožďalovice*, tb. CXI. obr. 6).

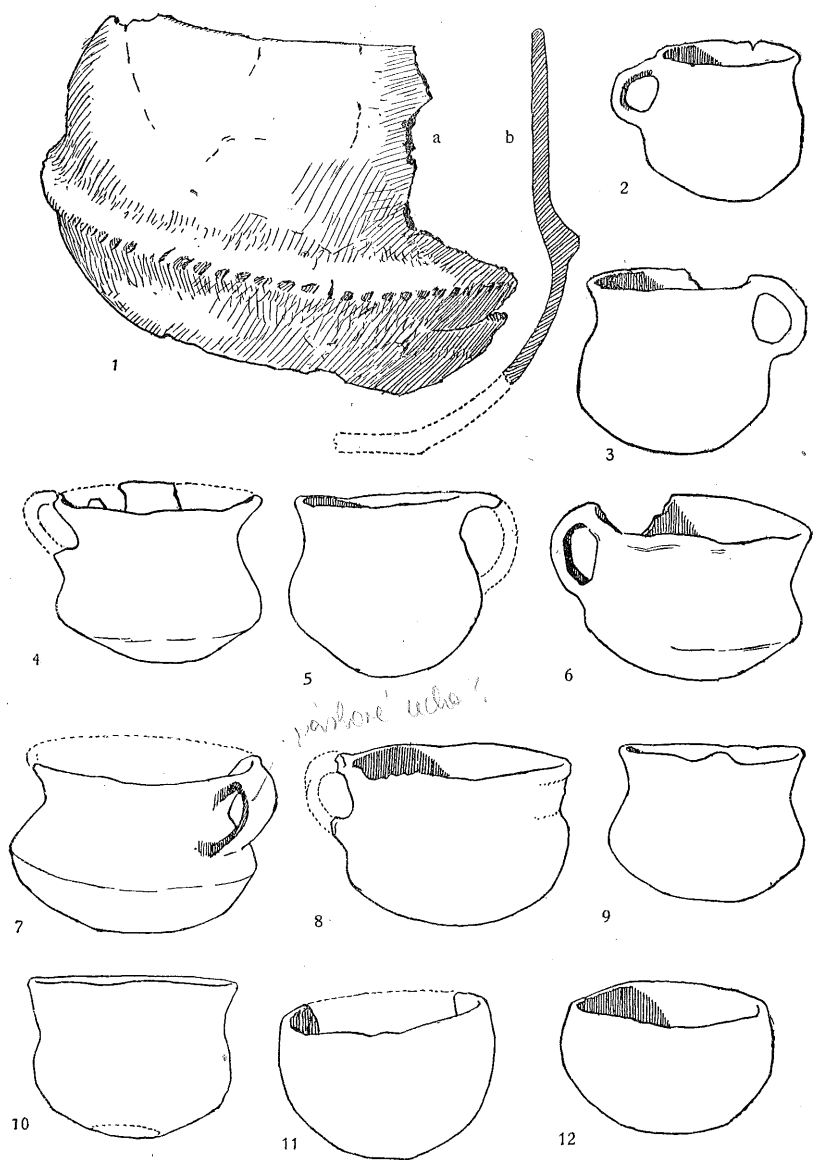
6. Velké džbány s nízkým baňatým břichem a vysokým prohnutým hrdlem, ostře odsazeným od břicha. Na rozhraní hrdla a těla jsou zdobeny vodorovnou řadou hlubokých vpichů neb vrypů. Poměrně malé ucho jest nasazeno pod polovinou hrdla a dotýká se rozhraní těla a hrdla. Polohou ucha i celkovým rázem se blíží k únětické keramice, kamž jsem jej zařadil také ještě roku 1920²³⁰, znaje toliko jediný nález z Radotína (tb. CXX. obr. 21) uložený v N. M. bez nálezové zprávy s provrtanou sekerou z jeleního parohu. Dr. F. DVORÁK však vykopal v Kolíně hrob se zvoncovým pohárem a podobným džbánem s dlouhým páskovým uchem, čímž bylo jeho místo bezpečně určeno (tb. CXII. obr. 13). Nedávno našel Dr. AXAMIT v ďáblické cihelně malý džbánek téhož tvaru, černého, dobře leštěného povrchu s ozdobou z krátkých rýh na rozhraní hrdla a břicha a s úskem na břichu — v nordické kulturní jámě.

7. Baňaté, kulovité džbány s nízkým válcovitým hrdlem a uchem, vycházejícím z okraje k horní části baňatosti. Ucha mívají pásková nebo válečkovitá, zakončená někdy dvěma plastickými obloučky v podobě podkovy. S pravými poháry se vyskytují velmi zřídka; častěji s polokulovitými nebo kuželovitými mísami (tvar II. 1, 2, 4) a rozličnými džbány. Tyto tvary jsou ještě hlazené, nikoliv však pečlivě leštěny a nejsou červeného povrchu, nýbrž jsou barvy světle hnědé s oranžovými odstíny, nebo hnědé až černé. Jsou to poslední výběžky vývoje zvoncové keramiky, která, čím mladší, tím více ztrácela původní, význačné tvary i rázovitou výzdobu a splývala s domácí kulturou. (*Broučkov*, tb. CXX. obr. 20; *Čakovice*, tb. CXVII. obr. 1; *Čechy*, neznámé naleziště, tb. CXIV. obr. 10; *Dobřichov*, tb. CXIX. obr. 20; *Chouranice*, tb. CXVIII. obr. 9, 14—16; *Kolín*, tb. CXIII. obr. 19; *Kostelec n. L.*, tb. CXVII.

Obr. 68. Žárový hrob v Poděbradech.

230) STOCKÝ, A. I. c. II. str. 43. obr. 50. č. 18.

Obr. 69. Žárové hroby u Hor. Opolan.

obr. 8, 10, 14; *Litoměřice*, tb. CXI. obr. 19, 20; *Lousovice*, tb. CXX. obr. 19; *Motol*, tb. CXIX. obr. 7; *Neboužďy*, tb. CXX. obr. 8; *Ohrada* u Kolína, tb. CXIII. obr. 16, 19—21; *Praha—Bubny*, tb. CXIX. obr. 15; *Praha II.*, Karlovo nám., tb. CXIX. obr. 17; *Praha—Dejvice*, „Kotlářka“, tb. CXIX. obr. 8; *Praha—Olšany*, tb. CXIX. obr. 6; *Přebozy*, tb. CXX. obr. 14; *Přestavky*, tb. CXX. obr. 10; *Radim*, tb. CXX. obr. 16; *Starý Bydžov*, tb. CXXI. obr. 11).

IV. Ostatních tvarů, nalezeneých v hrobech spolu se zvoncovými poháry, nelze zařaditi ve zvláštní oddělené druhy, poněvadž se vyskytly dosud příliš ojediněle a pokusíme se spíše určit, ze které skupiny přišly. Shrnuji je tudíž v tento jediný oddíl. Častěji se vyskytla jen dvojchá amforovitá nádoba, upomínající na tvar známý z nordické skupiny, jenž přešel až do únětické keramiky (Hrdly, tb. CXVIII. obr. 3; Chudonice, tb. CXXI. obr. 9; Řež, tb. CIX. obr. 12). Amforovitá nádoba se čtyřmi uchy

Obr. 70. Hroby v Praze-Střešovicích

pod hrdlem se vyskytla ve Střešovicích, vložena do zvoncového poháru (obr. 70. č. 3). Upomíná na větší amforu nalezenou s nálevkovitým pohárem ve Velenkách u Českého Brodu (tb. CIV. obr. 17). V podobné, ale větší amfore byl uložen žárový pohřeb v Chotánkách u Poděbrad (obr. 66). Nižší a baňatější amfora se čtyřmi uchy na hrdle se našla ve hrobě v Radimi (tb. CXXII. obr. 12). Táhle baňatý hrnek s válcovitým hrdlem, válečkovitým uchem na svrchní straně břicha a s pupkem připevněným proti uchu, nalezeneý v Krči (tb. CXIV. obr. 2), nemá dosud dokonalé analogie. Podobný hrnek, avšak bez pupků byl nalezeneý v Chudonicích.

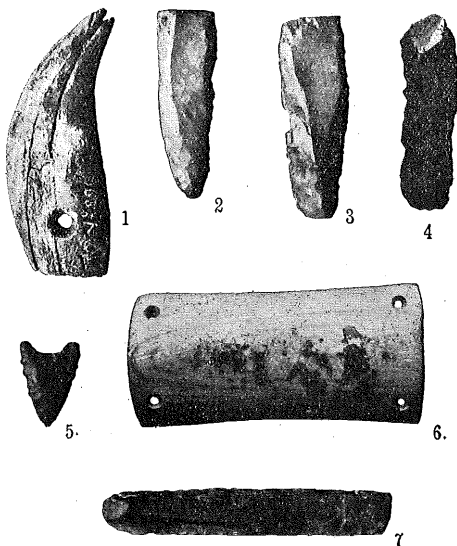
Drobná nádoba z Řeže s lomem na spodu břicha, vypouklým vrškem a rozvěřeným hrdlem, ostře odděleným od těla, se blíží miniaturní amforce, nalezeneý v Řeporyjích v kostrovém hrobě s drobným šňůrovým pohárkem a červenou místičkou na nožkách (tb. CIX. obr. 16).

Zbroj, zbraně, nástroje a ozdoby.

Z výzbroje se našlo ve hrobech se zvoncovými poháry v Čechách poměrně málo; jsou to kamenné destičky provrtané v rozích, pazourkové šipky, kamenné sekery a měděné dýky. Kamenné destičky (Bylany, tb. CX. obr. 27, 30; Řež, obr. 71. č. 6; St. Bydžov, tb. CXXI. obr. 12; Stelčoves, tb. CXVI. obr. 2) jsou zpravidla poněkud vypouklé, dutě vybroušeny a výborně hlazeny. Otvary mívají ve čtyřech rozích, avšak vyskytly se též destičky se šesti otvory, při nichž k čtyřem obvyklým otvorům přibýlo dvě dírek uprostřed kratších stran (Stelčoves) a destičky se dvěma otvory, umístěnými rovněž uprostřed kratších stran. O účelu těchto destiček bylo mnoho debatováno²³¹⁾ a všeobecně se uznává, že je nosili lukostřelci na ochranu tepen proti zpětnému nárazu tětivy. Lid zvoncových pohárů jistě po-

²³¹⁾ REINECKE, P. Ein vorg. Grabfund von Ochsenfurt (sebrána starší literatur). Korbl. d. D. A. G. 1896, str. 59. GUTTMANN, K. ibid. 1897, str. 17 a násl. SCHNEIDER, L. Zur Chronologie der Armschutzplatten. Ibid. 1903, str. 27. KOEHL, C. Zwei seitene vorgeschichtliche Fundstücke Vom Rhein, Mon. Bl. d. Wormser Altertumsver. III. 1904, str. 35—38. ČERVINKA, I. L. Moravské starožitnosti II. str. 234. SPRATER, F. l. c. str. 30. WILCKE, Eine steinerne Armbrustplatte aus der Flur Gossek Kr. Querfurt. Mannus VI. 1914, str. 322. MÖLLER, Arnim, l. c. str. 109, obr. 78.

užíval luku, jak tomu nasvědčují hojné nálezy pazourkových šipek ve hrobech. Luku používaly nesporně i starší kultury a mnohá pazourková tříška, jichž se tolik nachází v kulturních jamách, byla upevněna na šípku. Zdá se však, že lid zvoncových pohárů používal dokonalejšího luku, na způsob luku mongolského²³²⁾, jehož tětíva bije s velkou prudkostí až za oblouk, takže bylo třeba při střelbě chránit zápěstí, jako to činili právě mongolští lukostřelci²³³⁾. Nejnověji projevil pochybnosti o tomto účelu kamenných destiček Gordon W. CHILDE²³⁴⁾ v Londýně; pokládá je za součást nákrčníků nebo za amulety. Připustil bych tento výklad jen pro úzké destičky z modré, poměrně měkké břidly, rovně broušené, mající na kratších stranách po jednom otvoru, které se udržely až do únětické kultury. Vypouklé destičky z tvrdých, křemitých břidel (zpravidla šedých, šedavě žlutohnědých), v Haliči z porfyru, opatřené čtyřmi nebo šesti otvory, pokládám však nadále za ochranné nátepní destičky; jednak, že vypouklý tvar by byl zbytečný pro jakýkoliv ozdobný závěs, jednak — a to hlavně — že jsem sám vlastnoručně zvedl z hlíny u lebky v hrobě v Řeži takovou destičku v místě, kde bylo zápěstí levé, pod lebkou podložené ruky; v tomtéž hrobě byla nalezena pazourková šípka. Tím je prokázána souvislost nátepní destičky se střelbou z luku i zjištěn způsob, jak se nosila. Nátepní destičky jsou rázovitým znakem kultury zvoncových pohárů a vyskytly se v celé oblasti jejího rozšíření, jak už Hoernes (l. c.) uvedl. Na ostrově Naxu²³⁵⁾ se našla mramorová destička s lištou na vnitřní straně okrajů. Destičky byly připevňovány na řemen nýty, jak tomu nasvědčují čtyři bronzové hřeby se zlatými hlavičkami v dírkách destičky, nalezené v barrowu u Kellythorpe, Yorkshire v Anglii²³⁶⁾. V Čechách se našly dvě zvláště zajímavé destičky v IX. hrobě a na sídlišti v Žernosekách. V IX. hrobě byl zlomek ubroušeného mramorového náramku s navrtanými dírkami; destička ze sídliště je zdobena rýhami a úplně provrtána jen ve dvou rozích. V třetím rohu je navrtána slabě. Nebyla patrně z nějaké příčiny dodělána²³⁷⁾.

Obr. 71. Předměty z hrobů v Řeži.

²³²⁾ HOERNES, M. l. c.

²³³⁾ WEISSBERGER, Dr. MAGW. XXV, str. 50—55.

²³⁴⁾ Pisemné sdělení.

²³⁵⁾ Annual of the Brit. Sc. at Athen III. 1896/7, str. 64. Srov. SCHUMACHER, K. A. u. H. V. V. str. 356. REINECKE, P. Korrb. d. D. A. G. XXVII, 1896, str. 59. XXVIII. 1897, str. 18.

²³⁶⁾ THURNAM, John. On Ancient British Barrows a. t. d. Archaeologia XLIII, str. 285—552. Obr. 119 na str. 427. Destička byla nalezena na levé ruce, jak vysvitá ze zprávy v Archaeologia XXXIV, str. 254, tb. XX, obr. 7, a v Catalogue of Collections of Rings and Personal Ornamente made for Lady Londersborough, 1853, str. 65.

²³⁷⁾ WEINZIERL, R. v. MAGW. XXVII, 1897, str. 70.

Šípky jsou trojhranné, srdcovitého tvaru s křídélky a bez řapu. Jsou zpravidla velmi jemně retušovány. V Bylanech se vyskytla šípka bez křidélek s rovnou základnou. Ojedinelých nálezů pazourkových šipek je v Čechách mnoho a vyskytují se nezdávka i na nordických sídlištích. Starších nálezů retušovaných šipek, nežli z doby nordické kultury v Čechách, neznáme. (Bylany, tb. CX. obr. 16–18; Liboc, tb. CXIX. obr. 4; Řež obr. 71. č. 5.).

Dýky. Malé, měděné neb bronzové, trojboké dýky s řapem byly nalezeny ve hrobech v Stelčevsi (tb. CXVI. obr. 4), na Proseku (tb. CXXII.) a v Bylanech (tb. CX. obr. 19). V Čouši byla vykopána trojboká dýka bez řapu. Ojedinele nalezeny rázovité dýky na Levém Hradci, v Brázdími a na Řivnáci.

Kamenné sekery a klíny. Bezpečné nálezy známe z hrobů v Liboci a v Stelčevsi. Jsou to klíny s tlustým tělem a válcovité klíny, obě z břidly. Válcovitá, neprovrtaná sekera typu únětického z Chrástán u Čes. Brodu je uložena ve sbírce N. M. mezi nálezy z hrobů se zvoncovými poháry; v starých inventářích však o ní není bližších zpráv, takže nelze určit její příslušnosti. Byl by to nejstarší nález nečetných seker tohoto rázu.

Pazourkové nože se vyskytly při kostrách zpravidla v hlíně, vyplňující pánevní dutinu, takže lze soudit, že byly nošeny ve váčku u pasu. Bývají velmi pěkně retušovány (Řež, obr. 71. č. 2–4, 7.).

Měděné nebo bronzové šidélko bylo nalezeno jedinkrát v Bylanech (tb. CX. obr. 15).

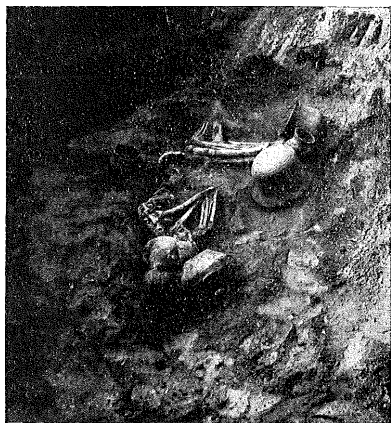
Ozdoby. K ozdobám lze zařadit zlatou destičku z Bylan (tb. CX. obr. 14), zdobenou po delších stranách páskami ze tří rýh vtisknutých ozubeným kolečkem; na kratších stranách je po třech otvorech (úplně zachovány jsou jen po jedné straně). Za otvory je vtisknuto po jediné rýze, z níž vycházejí tři krátké, kolmé pásky, složené ze dvou rýh. Jest to buď votivní nátepní destička, jak poznamenal již Červinka (l. c.), nebo byla přípevněna na šatu nebo na pásu. Kostěné knoflíky, provrtané v podobě V našly se v Bylanech (tb. CX. obr. 21–26), v Hostivících a v Libni. Jsou rozšířeny v celé oblasti zvoncových pohárů; jantarové se vyskytly též v Pobaltí²³⁸⁾. V Řeži byl nalezen při kostře provrtaný medvědí zub (obr. 71. č. 1.) a v Jičíně zvláštní kostěný závěsek vejčité podoby s velkým otvorem na širší straně a malou dírkou na straně užší. Uložen byl v hlíně vyplňující pánevní dutinu. Dětská kostra v Řeži měla nákrčník z tenkých ptáčích kůstek.

Hroby.

Pohřby této kultury jsou v Čechách uloženy zpravidla v prosté zemi; kostry leží na boku v poloze skrčené a směřují od severu na jih; obličej jest obrácen na východ. Naprosté pravidelnosti v pohřebním ritu však není. Skrčení kostry je rozličné, zřídka však dosahuje přístnosti pozdějších hrobů únětických. Nejčastěji leží kostra na levém boku, avšak není právě řídkou výjimkou uložení na boku pravém. I severojižní směr kolísá — druhdy až o 80° a hlava bývá otočena na západ. Jsou případy, že kostry leží na znaku, hlava je otočena buď k východu nebo k západu a nohy jsou skrčeny a obráceny k ose těla o 90°, takže se zdá, jako by mrtvolá byla bývala uložena původně na zádech, nohy byly přitaženy k tělu koleny vzhůru a teprve později klesly na stranu. Bývají totiž obráceny i na opačnou stranu, nežli

²³⁸⁾ KLEBS, Der Bernsteinschmuck der Steinzeit. Schr. d. phys. ök. Ges. Königsberg 1882, str. 13, tb. II. a III. 1, 5, 6, 7. MONTELIUS, O. AFA. XIX. str. 12, násl. — Svenska Fornminnsföreningen Tidskrift VII. 141 násl. — FRÖDIN, Otto. Ueber die schwedisch-dänischen Verbindungen in der Steinzeit. Opuscula Mont. str. 61. Srov. též: BRÜGGER, Den arktiske stenaldre i Norge. Christiania 1909, str. 207 a násl.

hlava²³⁹). V Želenkách u Duchcova byly nalezeny při rýpání hlíny v uhelném lomu čtyři hroby; ve dvou z nich byly kostry položeny na levém boku, ve dvou ležely na boku pravém, hlava však byla obrácena vždy na východ, čili dva pohřby byly

Obr. 72. Třetí hrob v Řeži.

uloženy směrem od severu na jih a dva naopak od jihu na sever. Nádoby jsou v hrobech postaveny v rozličných polohách. Často bývá část nádob za hlavou a část za zády. Některé nádoby bývají uloženy dnem vzhůru. Kamenné obložení hrobu bylo zjištěno dosud v jediném případě a skládalo se z tenkých opukových desk, sestavených v pravidelnou skříňku bez dna (Týnec u Dobrušky).

Výjimečně se vyskytly též pohřby žárové. PÍČ publikoval dva hroby, vykopané panem FORMÁNKEM v Bylanech²⁴⁰), v nichž se našly upálené kosti. V jednom z obou hrobů se našla uprostřed hromádka spálených kostí a podle nich zvoncovitá nádoba. Proti ní, v druhém rohu hrobu obvyklých rozměrů leželo dvojité bronzové sídlo a vypou-

klé knoflíčky z kostí, provrtané na způsob V. V druhém hrobě byla zvoncovitá nádoba naplněná spálenými kůstkami. Bohužel, spálené kosti se nezachovaly a při nálezu nebylo zjištěno, jsou-li to kosti lidské. Naprosto bezpečný náález žárového hrobu se zvoncovými poháry učinil Mg. Ph. J. HELICH v Poděbradech, takže nadále o nich netřeba pochybovat²⁴¹). Na Moravě jsou žárové hroby bezpečně doloženy²⁴²).

Obr. 73. Čtvrtý hrob v Řeži.

Původ kultury zvoncových pohárů byl po dlouhou dobu předmětem mnoha studií. MONTELIUS²⁴³) je odvozoval z východu, přesněji z Egypta. MONTELIOVI

²³⁹) Srov. kostry v hrobech remedelských v sev. Itálii, Bull. Pal. XXIV, tb. III, obr. 1, 3.

²⁴⁰) PÍČ, J. P. A., XXIV, str. 4.

²⁴¹) STOCKÝ, A. I. c. str. 26.

²⁴²) PALLIARDI, J. Beiträge zur Kenntnis der Glockenbecherkultur. WPrZ. VI. 1919, str. 41 násl.

²⁴³) MONTELIUS, O. Chronologie der ältesten Bronzezeit Braunschweig 1900, str. 87 a násl. „Ihr Typus ist zweifellos orientalischen Ursprungs. Diese Becher zeigen nämlich in der Form grosse Aenlichkeit mit Gefässen aus Aegypten (W. M. Flinders Petrie, Kahun, Gurob and Hawara. London 1890. T. XII, XIII.)“ ... Srov. též DÉCHELETTE, J. Manuel I. str. 552.

odporoval M. MUCH²⁴⁴⁾, poukazuje k tomu, že se nevyskytují právě v jižní Evropě a hlavně v Řecku. KÖNEN, KÖHL a REINECKE soudí²⁴⁵⁾, že se vyvinuly z tulipánovitých pohárů nákolních a GRÖSSLER²⁴⁶⁾ je pokládá za výsledek mísení nordických a domácích prvků, t. j. páskové keramiky (l. c. 79 a násl.). Naproti odchýlné tělesné vlastnosti lidu zvoncových pohárů od praobyvatelstva střední a severní Evropy přiměly SCHLIZE²⁴⁷⁾, že hledal jejich pravlast dále na západě, v oblastí francouzských dolmenů. Dolmenovou keramikou nazýval zvoncové poháry též PÍČ již v prvním díle svých Starožitností roku 1899. Pro západoevropský původ se vyslovili též ORSI, PATRONI a H. SCHMIDT. TARAMELLI²⁴⁸⁾ spojoval obojí názor výkladem, že kultura zvoncových pohárů se mohla dostat do severní Francie přes Španěly z oblasti středozemního moře. Podobně soudil HOERNES²⁴⁹⁾, očekává vysvětlení od krétských výkopů. Dnes se téměř všeobecně uznává poloostrov Pyrenejský za východisko kultury zvoncových pohárů²⁵⁰⁾ a je-li co sporné, je to otázka, kudy se dostaly do střední Evropy. Jiný spor je ovšem o vývoj zvoncových pohárů ve Španělsku. N. ÅBERG (l. c.) soudí, že eneolithická kultura se ve Španělsku objevuje náhle, nabývá velikého rozšíření a posléze mizí beze stopy. Je epizodou v evropském vývoji a působila na vývoj v rozličných krajinách okolo Středozemního moře i v střední Evropě a zasáhla až do Skandinávie a na východ do Finska. V té příčině je ve sporu s BOSCH-GIMPEROU²⁵¹⁾, jenž uznává na Pyrenejském poloostrově vývoj již v mladší době kamenné, zamítá však názor, že by zvoncové poháry ve střední Evropě byly bývaly přineseny lidem vyšedším ze Španěl, poněvadž nelze dokázat pro střední Španěly značnějšího pohybu v této době. Větší posun byl možný jen v užší pyrenejské oblasti kulturní, která souvisela s jihovýchodní Francií až po Rhónu. Mezi jižní Francií a Rýnem však není typických nálezu a porýnskou kulturu zvoncových pohárů nelze srovnávat s megalithickou kulturou jihofrancouzskou. V obou se shodují právě jen zvoncové poháry, jinak jsou obě zcela různé. V jihozápadní Evropě není nátepních destiček; kovové předměty, které ÅBERG spojuje s nálezy ciempozuelskými jsou tak jednoduchých tvarů, že jsou rozšířeny na počátku bronzové doby po celé Evropě a nelze určit jejich „pravlasti“. V střední Evropě se zase nevyskytují typické předměty pyrenejské kultury jako šipky určitých tvarů, nákrčníky z rozličných perli a j. v. a hlavně není tu typických tvarů hrobů. Zvoncové poháry na Rýně se liší podstatně výzdobou od pohárů jihofrancouzských a dále na západ jsou poháry sasko-durynské a podunajské ještě různější. Nejzávažnějším důvodem však jest tvrzení, že ve Španělsku není ani stopy po t. zv. lidu zvoncových pohárů. Krátké lebký se vyskytují i ve vlastní oblasti zvoncových pohárů ve středním Španělsku i v Katalánské a jiho-francouzské oblasti pyrenejské kultury, avšak jsou vždy silně promíšeny dlouho-

244) MUCH, M. Die Trugspiegelung der orientalischen Kultur et c. str. 7.

245) KÖNEN, Rhein. Geschichtsbl. V. 1900, str. 24, násl. KOEHL, C. Korrbil. d. Gesamtver. 1900, zvl. otisk, str. 24. REINECKE, P. Westd. Z. XIX. str. 249. — Zur Kenntnis, Meinz. Z. str. 62.

246) GRÖSSLER, J. f. STL. VIII. 1909, str. 7, 79 a násl.

247) SCHLIZ, A. Ker. d. Nord- u. Westalp. Pfahlbaukult. Opusc. Mont. str. 27.

248) TARAMELLI, Not. degli scavi, 1904, str. 347.

249) HOERNES, M. Urg. d. Bild. Kunst. str. 274.

250) SCHMIDT, H. Der Bronzefund von Canena. PrZ. I. 1909, str. 133. — Zur Vorgeschichte Spaniens. ZfE. 1913. — Der Dolchstab in Spanien. Opusc. Mont. str. 69—78. — (K tomu H. Prinz, PrZ. 1912, str. 16.) — Estudios acerca de los principios de la edad de los metales en España. Madrid 1915 (hlavně str. 45 a násl.) WILKE, G. Südwesteuropäische, Megalithkultur und ihre Beziehungen zum Orient. Mannusbibl. 7. Würzburg 1912. ÅBERG, N. Studier öfver den yngre stenaldern i Norden och Västeuropa. Norrköping 1912. La civilisation énéolithique dans la Péninsule Ibérique. Upsala, 1921. SCHUCHHARDT, C. Alteuropa. 1920.

251) BOSCH-GIMPERA, P. Zur Vorgeschichte Spaniens. Urgeschichtlicher Anzeiger I. Wien 1924 str. 23—29, 34—41; hlavně str. 39 a násl.

lebými prvky a nemají vlastností porýnského lidu zvoncových pohárů. Proto třeba předpokládati, že byl nějaký — dosud neznámý — lid zvoncových pohárů ve východní Francii, nebo že taková rasa vznikla na Rýně, kdež se pouhými vlivy ze Španěl vyvinula též středoevropská kultura zvoncových pohárů. BOSCH-GIMPERA naznačuje možnost vývoje ze sasko-durynské šňůrové keramiky. Po mém soudu nelze předpokládati takového vývoje, nýbrž možno toliko uznati, že obě keramiky se v určitém čase a na určitých místech stýkaly. Na tomto místě se však nemůžeme šířiti o těchto zajisté neobyčejně zajímavých a důležitých otázkách, protože by nás zaváděly příliš daleko. O třídění pyrenaejského neolitu se pokusil též WILKE, rozděliv jej na: I. období dolmenů a nejprostších chodbových hrobů; II. období velkých chodbových hrobů, avšak ještě nesklenutých; III. zúplna vyvinuté chodbové hroby a velké (kopulovitě) stavby s nepravou klenbou. V této třetí skupině se vyskytují zvoncové poháry s mědí i s bronzem. První stupeň klade skoro až k mužemským odpadkovým hromádám. C. SCHUCHHARDT (l. c.) poukázal na shody mezi aegejskou oblastí a iberským poloostrovem. S jeho vývody o příčinách těchto shod nelze však souhlasiti. SCHUCHHARDT ovšem soudí, že většina prvků aegaejské kultury přišla ze západu. Vyvrcholení tohoto západoevropského proudu vidí v — palácovém slohu na Krétě. Zde není místa vyvracetí jeho názory, kterých sám nikterak nepodepřel potřebnými doklady.

Pro českou prehistorii jest důležitou jediné otázka, odkud přišla kultura zvoncových pohárů do Čech? Neboť o tom není sporu, že je v celé střední Evropě cizím prvkem, jenž se náhle objevil, bez jakéhokoliv předchozího vývoje. Proto je předem třeba, abychom naznačili, jak daleko a v jakých tvarech se rozšířily zvoncové poháry v Evropě. Vycházíme-li ze Španěl, můžeme sledovati rázovitou keramiku zvoncových pohárů dvěma směry*). Na jihu se vyskytují na Balearech, Sardinii, Pantellerii, Maltě, Sicílii a v Itálii²⁵²⁾, kdež vyvrcholily v kultuře remedejské²⁵³⁾. O této kultuře soudí však SCHUHMACHER, (l. c.) že vznikla ze zvoncových pohárů, které příslušely k druhému směru šíření a přešly z jižního Německa přes Alpy do Itálie. Dalšího postupu zvoncové keramiky na východ nelze dosud ve Středomoří zjistiti, nepřihlížíme-li k některým obdobím v egejské oblasti, které jsou však jednak starší španělské zvoncové keramiky, jednak mohou býti náhodnými zjevy. K jižnímu proudu se čítá též oblast jihofrancouzská. Druhá větve zvoncových pohárů zaujímá Bretagni, Anglii (Round barrow) a krajiny od Rýna na západ až po Odru a v Uhrách po ostrov Csepelský. Na této veliké rozloze vznikly menší místní skupiny, lišící se spíše průvodní keramikou nežli základními tvary vlastních zvoncových pohárů. Na rozdíl upozornil již SCHUHMACHER, (l. c.) rozřídív zvoncovou kulturu na skupinu dolmenů španělských, portugalských a francouzských, skupinu porýnskou, wirtemberskou, bavorskou a skupinu rozšířenou v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Uhrách, k níž patří též oblast sasko-durynská. Ve Švýcarech je zvoncová keramika silněji zastoupena na západě. V Schuhmacherově rozřídění není obsažena veliká skupina anglická a severoevropská, protože se nečítají k ryším zvoncovým pohárům. Kultura zvoncových pohárů se stýkala na svém postupu s domá-

²⁵²⁾ CASTELFRANCO, Age de la pierre en Italie. Rev. d'Anthropologie XVIII. str. 573—612.

²⁵³⁾ CHERICI, Bul. Pal. X. str. 133 a násl., tb. VI. XI. str. 138 a násl., tb. VI a VII. RUZEMENTI, Commentari dell'Ateneo di Brescia 1885, str. 197 a násl. 1886, str. 79 a násl. STROBEL, Bul. Pal. XII. str. 134a a násl. CASTELFRANCO, Atti del medesimo Istituto, 1886, str. 255. ZAMPA, Arch. per l'Antropologia di Firenze XX. str. 345—365. MONTELIUS, O. La civilisation primitive en Italie, tb. XXXVI. — Preclassical Chronology in Greece and Italy, tb. I. COLLINI, Bul. Pal. XXIV. str. 1, 88. 206, 280, 301; tb. I—IV, XII—XIV. XXVI. str. 57, 202; tb. IV. XXVII. str. 73, tb. I, V—IX.

*) MENGHN, O. l. c. str. 713, násl.

cími kulturami a byla některými z nich assimilována, jiné assimilovala — aspoň dočasně — sama. Nejmocněji se projevil oboustranný vliv tam, kde se stýkala s keramikou šňůrovou. Mistry se vyskytují poháry nápadně protáhlé, zdobené velmi zjednodušenou výzdobou. Metopovitě uspořádání širokých výzdobných pásů a kolované pásy mřížkované mizí a za ně nastupují úzké proužky, oddělené jen hlubokými rýhami a vyplněné šikmým, hluboce rytým čárkováním, zpravidla v poloze vstříčné. Zároveň však pozorujeme, že na šňůrových pohárech vzniká metopovitá výzdoba a neustále se zeslabuje profilace, až splynou hrdlo a břicho v jedinou, esovitě prohnutou linii, takže posléze není rozdílu v profilu zvoncového a šňůrového poháru. Změkčování profilové linie počalo se u šňůrových pohárů jeviti již dříve, před příchodem zvoncové keramiky, hlavně v severních krajinách. V Čechách tato změna nebyla tak pronikavá, ačkoli byla zvoncová kultura u nás poměrně silně zastoupena. Staré, ostře členěné tvary šňůrových pohárů přísného slohu se vyskytují velmi dlouho zároveň s poháry mladšími. Severské tvary nejsou v Čechách, až na nepatrné výjimky, zastoupeny. Nejpodobnější jim je pohár z Krče (tb. CXIV. obr. 1.) a přechodním tvarem by mohl býti pohár z Řeže (tb. CIX. obr. 13.). Na některé anglické tvary upomíná, ovšem jen z daleka a jen profilem, šňůrový pohárek z Vinohrad (tb. XV. obr. 12.), který je současný se zvoncovou keramikou.

Na jih a na východ je rozšíření zvoncových pohárů omezeno. Velmi hojný jsou na Moravě; v Uhrách nepostoupily daleko za Pešť²⁵⁴⁾. Spojení na jih k dolnímu Dunaji a Sávé není doloženo a jsou-li některé tvary ze Sarváše v Slavonsku přece v nějakém vztahu ke zvoncové keramice, jak se původně domníval HOERNES, nemohou býti dokladem pro její postup z jihu na sever, protože na území mezi oběma nalezišti není po nich ani stopy. Na Moravě se vyvíjely zvoncové poháry tím způsobem jako v Čechách. Na východ zasáhly do Slezska²⁵⁵⁾. Souvisí-li se zvoncovými poháry zlomek zdobené kamenné destičky s otvory, nalezené v Beszowé ve východní Haliči,²⁵⁶⁾ byl by nejvýchodnějším nálezem kultury zvoncových pohárů. Podle N. ÅBERGA²⁵⁷⁾ zasáhl vliv iberské kultury (zvoncových pohárů) daleko na severovýchod do Finska²⁵⁸⁾ a na sever do Švédska. To jsou arci pouze hypotetické vlivy, zjišťované jen na základě typologických studií a kdyby se i ÅBERGOVA hypotéza osvědčila, nešlo by o rozšíření kultury zvoncových pohárů, nýbrž právě jen o její působení do dálky.

Souvislé osídlení v sousedství Čech je jen směrem na západ, mezi západní hranicí a Rýnem. Bohaté jsou na nálezy země Sasko-durynské, Bavorsy, Württemberk a Porýní. Proto lze s velkou pravděpodobností souditi, že do střední Evropy se zvoncové poháry dostaly ze západu. Zdá se, že se kultura zvoncových pohárů šířila značnou rychlostí ze západu na východ a že můžeme toto šíření pokládati za stěhování nebo nájezd určitého lidu.) Tuto domněnku potvrzuje též tělesný zjev onoho lidu, podstatně se lišící od praobyvatelů. Že nezanechal po sobě hlubších stop v tělesných vlastnostech potomního obyvatelstva, lze snadno vyložití tím,

²⁵¹⁾ Archaeologiai Értesítő II. str. 22; VI. str. 45; XIII. str. 50. REINECKE, P. ibid. 1896, str. 290. ROSKA, Dolgozatok az Erdélyi nemzeti Múzeum 1914, č. 2 (Domsöd). — Muzeumi és könyvtári Értesítő VI. Budapest 1912, str. 15, obr. 3 a 4. Srov. též: WOSINSKY, Die inkrustierte Keramik, tb. 78—80. — Lengyel I. str. 22 (nejisté). RÖMER, Arch. Ért. III. str. 221—223.

²⁵⁵⁾ Woischwitz, Gross Jezerits, Katscher: SEGER, H. „Stilarten“, str. 78, 287—291. Vratislav: Altschlesien I. 1924, str. 72—74, obr. 38, tb. VI. obr. 13—17.

²⁵⁶⁾ KOZŁOWSKI, L. Epoka kamienia na wydmach wschodniej części wyżyny malopolskiej. Lwów 1923, str. 158, tb. X. obr. 23.

²⁵⁷⁾ ÅBERG, N. La civilisation énéolithique dans la Péninsule Ibérique. str. 195 a násled.

²⁵⁸⁾ Srov. STOCKY, A. l. c. str. 36.

^{*)} MENGHIN, O. l. c. str. 714.

že neměl pevných sídel a že se mu nedostávalo dalších posíl z domova. Proto také se zastavil postup zvoncové kultury a proto netrval dlouho. Z pohřebiště v Řeži by se dalo též soudit, že lid zvoncových pohárů nebyl přijímán domácím obyvatelstvem příliš přívětivě a že byl huben, kde se k tomu naskytla příležitost. Na řežském pohřebišti bylo devět hrobů, z nichž osm bylo řádně vykopáno. Všech osm hrobů bylo současně a obsahovalo kostry mužů i žen rozličného stáří od starce až po nemluvně. Snad tam byla pochována celá rodina. Naprostá součastnost hrobů by nasvědčovala tomu, že šlo o hromadné úmrtí, snad smrti násilnou. Je ovšem možno, že rodina vymřela nějakou nakažlivou nemocí, protože jsme na kostrách pokud se zachovaly, nezjistili stop násilí. Snad lidu ze západu nesvědčilo vnitrozemské podnebí a proto nemohl zachováti po sobě hlubších stop kromě svých hrobů.

Zvoncová keramika byla tak svérázná a tak mohutná ve výrazu, že delší osídlení by bylo určité vtisklo nesmazatelný ráz domácímu vývoji. A zatím vidíme jen rychlou degeneraci jak výzdoby tak i tvaru. Rázovitá výzdoba mizí nejdříve a za ní se ztrácí lesklý, červený povrch. Tvary jsou těžší i když zachovávají ještě starý profil a snaží se udržeti starou výzdobu, již ovšem schází vkusná rozmanitost a lehká technika. Brzy však se výzdoba ztrácí úplně a povrch nádob jeví hnědočervené zbarvení s oranžovými stíny. Převahy nabývají tvary průvodní keramiky, z nichž se těší zvláštní oblibě baňatý hrneček s uchem na nízkém, válcovitém hrdle. To jsou poslední okamžiky ještě samostatné zvoncové kultury, nežli zapadne v nově se rodící kultuře únětické úplně.

Závěry.

Nečetné obyvatelstvo Čech v době čtvrtohorní nezanechalo po sobě tak výrazných stop, abychom dovedli z nich vyčísti jeho osudy, zvláště v nejmladších obdobích na přechodu do geologické přítomnosti. Z počátku neolithické kultury, jak ji známe z pobřežních krajín evropských, nebylo v Čechách nalezeno dosud ničeho. Nejnovější výzkumy palaeoklimatologické pak naznačují, že není ani naděje na podstatnější nálezy tohoto druhu. Proto můžeme první přistěhovalce do Čech, nositele páskové keramiky, pokládati za autochthony, aspoň ve vztahu k pozdějším přílivům obyvatelstva a jejich původní kulturu za autochtonní českou kulturu. O směru, odkud první obyvatelstvo do Čech přišlo a o jeho kulturní souvislosti bylo řečeno dosti již dříve. Jeho původnost a stáří je v Čechách i na Moravě doložena dostatečnými stratigrafickými doklady. Volutová, nebo-li spirálo-meandrová (KÖHL) nebo lineární (PALLIARDI) keramika jest nejstarší a všechny ostatní „typy a slohy keramické“ jsou v Čechách i na Moravě mladší. Týž poměr byl zjištěn i v Dolních Rakousích, na Slovensku, Chorvatsku, v Maďarsku a na sever od Čech a Moravy, ve Slezsku. Poněkud neurčité poměry jsou na západě a severozápadě, kdež volutovou keramiku kladli a dosud kladou na konec vývoje páskové keramiky. Novější výkopy v Rössenu²⁵⁹⁾ však ukazují, že i v Saské provincii jest volutová keramika nejstarší.

Volutová keramika se v Čechách vyvíjela samostatně a můžeme v ní bezpečně rozpoznati dva stupně. Starší stupeň se vyznačuje bombovitými nádobami, polokulovitými a mírně kuželovitými mísami a výzdobou zřetelně a poměrně pravidelně rytou nebo vyšťipanou. Již v tomto stupni bývají vyplňovány pásy nebo okolní plocha vpíchy, aby vzorec lépe vynikl. Přechodem k druhému stupni jsou bombovité nádoby s mírně naznačeným hrdlem. V druhém stupni se rozmohly hruškovité nádoby; výzdoba spirálová a meandrová je prováděna buď velmi jemnými nebo výjimečně nezvykle hlubokými, hrubými rýhami, přesekávanými krátkými vřipy. Zvláště význačným znakem šáreckého typu jest plastická výzdoba buď spirálovitá nebo přímočará. Výplně vzorců mizí a vpíchy dříve husté a nepravidelně rozseté, seřazují se nyní v příčné řádky. Původně jednoduchá linie spirálovitých vzorců se zmnožuje a nepřetržité voluty se trhají v jednotlivé prvky. Často se objevuje vypíchaná krokvicovitá výzdoba (šárecký typ) a pomalování nádob. Oba stupně jsou v Čechách hojně doloženy

²⁵⁹⁾ NIKLASSON, N. Neuere Ausgrabungen in Rössen. Mannus 11/12, 1919/20, str. 309.

a jejich chronologický vztah byl zjištěn stratigraficky. Zámavo jest též pozorovati vývoj pupků na bombovitých nádobách. S počátku jsou válcovitého tvaru (zátkovité), později bývají promačkávány nebo smáčkuty v listovité výčnělek několikrát prořezávaný nebo mění se ve svisle nebo vodorovně provrtaný úska. V mladším stupni se rozmáhá materiál promísený jemným, křemičitým pískem; nádoby, hlavně větší, bývají na povrchu jasně červené. Není to však obarvení nádoby, nýbrž tato červen vznikla jen vypálením jemné hlíny, již byla nádoba za syrova přetřena.

J. A. JÍRA²⁶⁰⁾ a dr. J. AXAMÍT²⁶¹⁾ dělí volutovou keramiku na tři období, připojujice před oba uvedené stupně ještě stupeň nejstarší. JÍRA předpokládá, že nejstarším nádobím páskové v Čechách jsou mírně rozevřené misky s vyznačeným dnem a rytým ornamentem, složeným ze tří čar, z nichž obě zevní čáry skládají uzavřený vzor v podobě ležatého S nebo zlomený v podobě A. Třetí vnitřní čára probíhá středem vzoru rovnoběžně s čarami zevními. Nádoby tohoto stupně bývají též tuhovány a jsou zastoupeny dosud jen v jeho sbírce. O stáří tvarů v určité skupině rozhodují nejprve stratigrafické doklady a teprve po té typologické úvahy. Stratigrafických důvodů JÍRA neuvádí a typologicky jsou tyto vzorce odvozeny z výplní a úseků spirálových výzdob, nemohou tudíž býti starší nežli náš první stupeň volutové keramiky. Zároveň pak třeba uvážiti, že tu jde o jediný, nikterak rázovitý tvar nádob, které se opakují v celém vývoji nejen volutové, ale i vypichané keramiky. Tuhování těchto nádob rovněž nenasvědčuje zvláštnímu stáří a vyskytlo se jen v Jírově materiálu.) Na Moravě se tuhování volutových nádob objevuje ojedinelé (sb. PALLIARDOVA).

Důvody dr. AXAMÍTA jsou závažnější, poněvadž tu jde o stratigrafické pozorování v kulturní jámě na Tetíně. V nejspodnější vrstvě nacházel hrubé, nezdobené misky a nad nimi teprve obvyklou volutovou keramiku i šárecký typ. Přes to, že nemůže býti pochyb o správnosti jeho pozorování, nepřiklonil jsem se k jeho názoru proto, že by bylo třeba více podobných pozorování z rozličných, od sebe vzdálených míst a že tvary těchto misek jsou příliš málo výrazné a vyskytují se, jak sám dr. AXAMÍT doznává, i v mladších stupních. Kdyby se však nálezy tohoto druhu rozmnožily, bylo by třeba AXAMÍTŮV nejstarší stupeň zařaditi na počátek rozdělení volutové keramiky. Bombovité a hruškovité nádoby a rozličné misky nejsou jedinými tvary v obou obdobích volutové keramiky. Vyskytují se v ní i baňaté amfory (Chudonice, Dobřany), protáhlé amfory na způsob moravských „puten“ a a lahvovité nádoby. Hruškovité nádoby mívají na břiše lom, který se však vyskytuje též na nádobách bombovitých.

Mnoho známek nasvědčuje tomu, že se časem podaří rozdělit každý z obou stupňů na dvě údobí. Prozatím však jest nám spokojiti se s hrubším dělením na dva stupně, poněvadž k jemnějšímu třídění se nedostává spolehlivých pozorování při výkopech a dosud získaný materiál nedostačuje ještě k tak podrobným studiím.

Známe-li směr, o d k u d lid páskové keramiky do Čech přišel, nevíme dosud přece, k u d y vnikl do země. Možných bran a cest bylo několik. Z Moravy, jež byla od Dunaje snadno přístupna, ukazují cestu česká sídliště na Olšince (Hrochův Týnec a Úřetice) a v jejím úvodu (Chrast, Brčky). Přímou od Dunaje by vedla cesta po Vltavě. Neznáme však po celém vltavském toku, až téměř po samu Prahu (Radotín), bezpečných nálezů staré volutové keramiky.

260) JÍRA, J. A. Malovaná neolithická keramika v Čechách. Pravěk VI. 1910, str. 66, hlavně str. 74, obr. 9.

261) AXAMÍT, Dr. J. Tetín. Praha, 1924.

*) Tuhované volutové střepy byly nalezeny nedávno v cihelně v Dřevčicích v kulturní jámě s keramikou staršího stupně.

Na severu dosahují sídliště s volutovou keramikou až na úpatí Krušných Hor (Chabařovice, Záluží, Srbsice, Teplice, Ústí n. L. a Březnice u Ústí n. L.) a jsou se skupena velmi hustě na řece Bělé. Průsmyky v Krušných Horách, při jejichž ústí jsou sídliště rozložena a husté osídlení celé krajiny by mohlo svádět k domněnce, že v těch místech vnikla volutová keramika do Čech. Tak kdysi soudil R. v. WEINZIERL. V tom případě by nezbytně měla být v Sasku volutová keramika starší nežli v Čechách, čemuž tak není. Saská volutová skupina, není-li mladší, jest nanejvýše stejného stáří se skupinou českou. Husté osídlení na Bělé má dvoji příčinu. Jednak tam byla zvláště vhodná půda pro primitivní rolničení, jednak — a to hlavně — těžení uhlí v otevřených dolech vyneslo bagrováním nadložní hlíny spousty prehistorického materiálu, z něhož byl zachráněn arci jen nepatrný zlomek, dostačující však k tomu, aby bylo zjištěno osídlení krajiny. Takové skupiny jsou na některých přítocích Ohře (Blšanka — Žatec), na Rakovnickém potoce, na Lovosicku, na Pražsku, na Kolínsku a Kouřimsku, na Hradecku a j. Po mém soudu přišel lid volutové keramiky do Čech z Moravy a postupoval na sever, až dospěl k Labi. Protože střední Labe měnilo často řečiště a rozlévalo se každý rok po širokých rozlohách, pokrývajíc je pískem a štěrkem, neusadili se tam praobyvatelé těsně u řeky, nýbrž vyhledávali raději mírná návrší opodál břehů, pokrytá hlinitou půdou, příznivější k zpracování primitivními nástroji. Proto nacházíme sídliště prvních osadníků na sprašových návrších, bezpečných před záplavami. Na Labi je husté osídleno území na sever od Hradce Králové a krajina kol Lovosic. Četnější jsou sídliště na přítocích Labe (Cidlina, Jizera, Vltava, Ohře, Bělá). Na Vltavě dosahuje na jih až do Radotína, kdež se odchyluje na Berounku a z ní přechází za Tetínem na Litavku (Počápy, Chodouň) a rozšiřuje se k brdskému pásu. Krajina mezi Berounkou, Rakovnickým a Bakovským potokem nebyla as hustěji osídlena, než jak známe z dosavadních nálezů, protože ji pokrýval hluboký hvozď, jehož zbytky se dochovaly až na naše časy v krávkolátských a zbirožských lesích. Skupina sídlišť mezi Žatcem a Rakovníkem vycházela nepochybně od Ohře. Malá skupina na Plzeňsku, (Kyšice, Dobřany, Štáhlavice) je zdanlivě izolována, avšak podél Berounky bylo nalezeno dosti typických seker a klínů (M. Rokycany), takže můžeme předpokládati, že je zakončením pohybu po Berounce.

Zatím, co v Čechách a v sousedních zemích se dalo první osídlování, pokračoval vývoj na jihu; sesterská oblast na středním Dunaji přijímala nové a nové prvky assimilující je a vytvářela svéráznou skupinu lengýelskou, na čemž byla téměř od počátku účastna též jižní Morava. První ohlasy tohoto vývoje se ozývají v rozličných bizarních tvarech, objevujících se ve volutové keramice, jako na př. zvířecí hlavičky na bombovitých nádobách, přerušování souvislých linií ve vzorcích, až vznikají voluty a meandry vypíchané a pod. Tato první vlna se přenesla do Čech a je zajímavé, že moravským tvarům (na př. z Lesůnek) nejpodobnější výzdoba se vyskytla nejprve zase na Olšinci (Chrast u Chrudimi) a přešla po Labi na sever až k Jaroměři. Vypíchaná výzdoba volutová se v Čechách ujala a vyvrcholila v typu šáreckém. Na Moravě nezbylo času k tomuto vývoji, poněvadž tam již mocně zasahoval příboj nových směrů, proměňuje rázem volutovou keramiku v jihomoravskou keramiku pomalovanou, t. j. v typ lengýelský místního, moravsko-rakouského zabarvení. Jsou-li pomalované voluty šáreckého typu v genetickém vztahu k pomalované keramice moravské, nelze ještě rozhodnouti. Palliardi byl o tom přesvědčen; po mém soudu není věc tak zřejmá, protože jsou mezi oběma skupinami podstatné rozdíly, jak v slohu tak i v technice. Snad by bylo lze předpokládati jen vzdálený vliv, nebo spíše jen vnější impuls moravské skupiny, provedení však jest rázu domácího, ještě v čistém slohu volutové keramiky.

Česká volutová keramika jeví silnější vztahy na severozápad, pokud jde o tvary nádob i o výzdobu, nežli na Moravu²⁶²). Tento poměr se nezměnil ani na počátku období vypíchané keramiky. V Sasku se vypíchaná keramika vyskytuje na těchže místech jako keramika volutová (Eutritzsch, Günthersdorf, Hänichen, Sehkenditz a/d Salzstrasse) a tvary nádob i vzorce jsou totožné. Nechybí tam ani jordansmühlských prvků (Eutritzsch, Schladitz-Zwöschau) a našich nejmladších tvarů²⁶³). Podobné poměry jsem zjistil na durynském materiálu ve výmarském muzeu (Allstedt, Gross-Schwabhaus, Ingersleben, Taubach). Uplatňují se tam však silnější měrou západní vlivy vycházející z Porýní. Na Moravě vypíchaná keramika je slabě rozšířena. (ČERVINKA²⁶⁴) uvádí 19 nalezišť.) Podle PALLIARDIHO²⁶⁵) vznikala na Moravu z Časlavska a rozšířila se po jihozápadní a střední Moravě. Na východě dosahuje až ke Stupavě, na severu k Brodsku mezi Vyškovem a Prostějovem²⁶⁶). V Dolních Rakousích bylo zjištěno něco střepů na několika málo sídlišťích, hlavně v Grossweikersdorfu²⁶⁷). Dále na jihovýchod se vypíchaná keramika nevyskytuje a nelze tam tudíž hledat jejího původu. Zdá se, že vypíchaná keramika je plodem svérázného vývoje ve střední Evropě, avšak prozatím nedovedeme zjistit, ani kde byla její užší pravlast, ani jaké vlivy působily na její vznik²⁶⁸). Nelze pochybovat o tom, že vznikla z keramiky volutové. Nasvědčují tomu nejen tvary nádob, které zvláště ve starším období se téměř neliší od starých nádob volutových, nýbrž i úprava výzdoby, v níž se nesčetněkrát, v nejrůznějších obměnách opakuje známý motiv „žáby“ nebo sedícího člověka na nádobce z Podbaby. Neobyčejně zajímavá v té příčině je volutová nádobka z Leipzigu-Eutritzsch v Sasku²⁶⁷), v jejímž ornamentu je obsažen základ výzdoby velké řady vypíchaných nádob. Velmi výrazný motiv „žáby“ se vyskytl ještě na nádobách eberstadtských, shodujících se s naší nejmladší vypíchanou keramikou. Nelze popírat, že vypíchaná keramika měla jisté vztahy k západním skupinám, avšak z nich ji nelze odvozovat. Nejčastěji se spojovala se skupinou hinkelšteinskou a po nějaký čas byla tak v Čechách i jmenována, ovšem že neprávem. Hinkelšteinská keramika je samostatnou skupinou, v níž převládají tvary volutových nádob, zdobených mimo jiné též ornamenty, upomínajícími na přímočaré a rozvedené vzorce volutové keramiky²⁶⁸). Ojedinele se našly i nádoby hrůškovité, shodné tvarem i výzdobou s naší vypíchanou keramikou.

²⁶²) Podobnost jest tak dokonalá, že se v obou okresech našly i shodné nádoby výjimečné výzdoby, jako jest nádobka ze Slavětína, k níž lze přirovnat nádobu z Gröningen. BÄRTHOLD (l. c.) sám ji přirovnává k nádobám s pomalovanými trojúhelníky šareckého typu. Shody jsou i v podrobnostech; na př. několikrát prořezávané pupky, obvyklé na českých sídlišťích s mladší volutovou keramikou, vyskytly se v Tröbsdorfu. GRÖSSLER, J. f. STL. III. 1904, tb. XI. obr. 6.

²⁶³) NÄBE, F. M. Die steinzeitliche Besiedlung der Leipziger Gegend. Veröff. d. Städt. Mus. f. Völkerkunde zu Leipzig. III. 1908.

²⁶⁴) ČERVINKA, I. L. Mor. star. Str. 71—73.

²⁶⁵) PALLIARDI, J. Poznámky k moravskému neolitu. Pravěk VI. 1910, str. 122—125.

²⁶⁶) MENGHIN, O. Urgeschichte Niederösterreichs. Heimatkd. von N. Ö. H. 7. Leipzig—Prag, 1921, str. 11.

²⁶⁷) NÄBE, I. c. str. 39, obr. 116.

²⁶⁸) Srov. KÖHL, C. Die Bandkeramik a. t. d. Worms 1903, tb. II. obr. 4, 5, 6, 7, 10, 11, 16, 17; III. obr. 1, 2, 4, 9, 12, 14; IV. obr. 1, 2, 5, 6; V. obr. 14.

*) MENGHIN, O. l. c. str. 782, dělí vypíchanou keramiku na starší a mladší, nelze však rozpoznat, čím oba stupně rozlišuje, neboť tvrdí, že mladší stupeň není na Moravě zastoupen (In Mähren, wo jüngere Stüchbandkeramik fehlt...). V PALLIARDOVĚ sbírce jsou však tvary shodné s řeporyjskou nádobou z Horních Dunajovic u Znojma, z Grešlova Mýta a z Hodonic, a ČERVINKA (Mor. Star. II. str. 71.) zobrazuje střep z Brodsku, zdobený rovněž mladším vpichem. Jde tudíž v této poznámce M. o nějaké nedorozumění.

**) Srov. MENGHIN, O. l. c. str. 782.

Podoba tvarů nádob a některé shody ve výzdobě, vzdálenost od „pravlasti“ páskové keramiky a hlavně tvary kamenných nástrojů (kopytnaté klíny) byly příčinou, že se hinkelsteinský lid pokládal za první vlnu lidu páskové keramiky, která dospěla na Rýn z Dolního Podunají. Tento názor podporovaly též práce KÖHLOVY²⁶⁹⁾, jenž našel neméně než ve 43 případech křížící se vrstvy, v nichž hinkelsteinský typ byl vždy nejspodnější. Výsledky KÖHLOVÝCH prací se nesrovnávají s poznatky získanými v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Sasku, Durynsku a Bavorsku a byly příčinou rozličných nedorozumění. Povznesené gesto jímž G. WILKE²⁷⁰⁾ poučoval české prehistoriky, že i v Čechách jsou tytéž poměry jako na Rýně, třeba ovšem co nejdůrazněji odmítnouti. Naznačil jsem již dříve, že tu jde o dvě různé skupiny, a přehlédnuv znovu látku nemám příčiny ničeho měniti na svém dřívějším mínění²⁷¹⁾.

Protože rovnici Hinkelstein — Flomborn — Plaidt — Rössen nelze vyložití vývojevě, pomáhají si KÖHL i WILKE (l. c.) obvyklým přesunováním kmenů. Slabina jejich hypotézy jest v tom, že nedovedou říci, kde byla východní „pravlast“ hinkelsteinské keramiky, z níž přišel hinkelsteinský lid na Rýn. Všeobecná rčení o pravlasti páskové keramiky na Dolním Dunaji nedostačují z důvodů, jež jsem již dříve naznačil. Na tyto nesrovnalosti upozornili již jiní, jako K. SCHUHMACHER²⁷²⁾ a W. BREMER²⁷³⁾; neřeší však této otázky, nýbrž odkazují jen k budoucím nálezům. Nás zajímá hinkelsteinský typ jen proto, že PÍČ a před ním již L. ŠNAJDR a Kliment ČERMÁK a j. jej spojovali s naší vypíchanou keramikou, v čemž byli podporováni i řadou německých badatelů. Protože však tu jde o dvě různé skupiny, netýče se wormská chronologie KÖHLOVA české praehistorie aspoň potud, pokud jde o keramikou volutovou a vypíchanou a můžeme jako SCHUHMACHER a BREMER vyčkatí dalších nálezů a prací, které časem vysvětlí zdánlivé rozpory.)

S otázkou po stáří hinkelsteinského typu souvisí též otázka po původu keramiky rössenské²⁷⁴⁾. Nejnověji se jí zabýval Nils NIKLASSON²⁷⁵⁾, pojednáváje o výkopech v Rössenu. NIKLASSON pokládá rázovité rössenské nádoby se zesíleným dnem za výběžek megalitické keramiky ze severozápadního Německa, která se vsunula mezi obyvatelstvo s vypíchanou keramikou a mezi jordansmühlský typ. Uznává, že rössenský typ není starší keramiky vypíchané a poznamenává, že v hrobě s jordansmühlskou keramikou se našly střepy s dvojítm vpichem, vyznačujícím pravě rössenský typ. NIKLASSONOVA práce znamená veliký pokrok v nazírání na chronologii rozličných skupin kulturních a je tím důležitější, že se neopírá jen o pouhou typologii a nálezy z hrobů, nýbrž že je založena taktéž na stratigrafických poznatcích a studiu užitkové keramiky ze sídlišť. Výsledkem tohoto zkoumání jest časové pořadí kulturních skupin, nelišící se podstatně od českého systému BUCHTE-

269) KÖHL, C. Neue praehistorische Funde aus Worms und Umgebung. Worms 1896. — Nachträge zu den Berichten über neue prähistorische Funde aus Worms und Umgebung. Zvl. ot. z Quartabl. d. hist. Ver. f. das Grossherzogtum Hessen. N. F. II. č. 3. — Die Zeitfolge der Rheinischen Steinzeit-kulturen a t. d. Mannus IV. 1912, str. 49 a násl. — PrZ. V. 1913, str. 563. — Mannus VI. 1914, str. 53. Srov. též: MEHLIS, Pr. Bl. 1906, č. 2. BREMER, Eberstadt I. c.

270) WILKE, G. Kulturbeziehungen zwischen Indien, Orient und Europa. Mannusbibl. 10. Würzburg 1913, str. 5.

271) Srov. STOCKÝ, Studie I. str. 19.

272) SCHUMACHER, K. Stand u. Aufgaben a t. d. Mainz. 1913, str. 68.

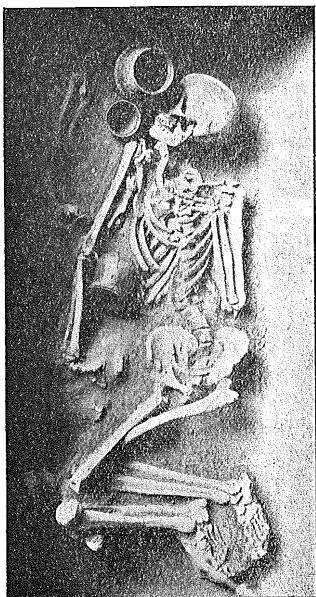
273) BREMER, W. l. c. str. 433.

274) STOCKÝ, A. Rössenský typ v Čechách. O. P. I. 1922, str. 1—13.

275) NIKLASSON, N. Neuere Ausgrabungen in Rössen. Mannus 11/12. 1919/20, str. 309.

*) MENGHN, O. l. c. str. 782, nepodává rovněž určitého řešení, radí však, aby se prozatím přesně oddělovala keramika vypíchaná od hinkelsteinského typu.

LOVA. Osídlení se počíná i v okolí Merseburka volutovou keramikou a pokračuje ve shodě s našimi poměry až k zvoncovým pohárům. Snad zachází NIKLASSON příliš daleko, odděluje-li jordansmühlský typ velkou mezerou od vypíchané keramiky a domnívá-li se, že tuto mezeru jest třeba vyplnit rössenskou keramikou kostrových hrobů. Tuším, že příčinou tohoto oddělování je příliš malý rozměr území, na němž byl proveden metodický výkop. Podaří-li se mu metodicky probadatí několik větších sídlišť s vypíchanou keramikou, pozná, že se v ní vyskytuje velmi zhusta nejen rössenský dvojitý vpich, nýbrž i jordansmühlský typ. Ani v Čechách nejsou ve všech jamách vždy zastoupeny všechny tři skupiny a dokud se neprováděly systematické výkopy, při nichž byl ukládán a zpracován všechny materiál z každé kulturní jámy, nebylo o rössenském a jordansmühlském typu u nás ani zmínky. NIKLASSONOVA práce jen znovu potvrdila můj starší názor o původu rössenského typu (1. c.) a po nových nálezech v Troji u Prahy neváhám naznačiti domněnku, že i kostrové hroby rössenské patří lidu s mladší vypíchanou keramikou²⁷⁶⁾. Rössenský typ je nejmladší fási vypíchané keramiky, proniklé jordansmühlsko-lengyelskou kulturou a hypotéza o genetické příbuznosti s megalithickou keramikou ze severozápadního Německa, založená jen na typologické úvaze (nádobu ze Seeste) platí jen potud, že jsou v nejmladší vypíchané keramice pomístní skupiny, zbarvené příměsinami ze sousedních oblastí. Proto nepřekypí, že v okolí Merseburka t. j. na severozápadní hranici oblasti páskové keramiky, v těsném sousedství s megalithickou keramikou hannoverskou, se uplatnily ve vypíchané keramice aspoň výzdobné prvky nordické oblasti právě tak, jako ve Slezsku, vzdáleném tohoto zdroje, převážily jen vlivy skupiny lengyelské, v níž vypíchaná keramika záhy úplně zanikla.)

Obr. 74. Hrob s „rössenskou“ keramikou v Praze-Selci.

Čechy byly klasickou vlastí vypíchané keramiky, do níž pronikaly pohraničním hvozdem cizí vlivy jen ztěžka a s počátku jen v otřelých tvarech; proto zde měla dosti času, by se volně vyvíjela. Ryzích „rössenských“ tvarů v Čechách dosud neznáme a tuším, že se sotva kdy najdou, protože k nám nezasahovaly vlivy megalithické keramiky. Naše „rössenské“ nádoby (Černý Vůl, Chaby, Selc, Troja a j.) se podobají spíše jiho-německým tvarům rössenským (Grossgartach a hlavně Eberstadt), na jejichž vývoj z vypíchané keramiky rovněž nepůsobila megalithická keramika přímo. Podrobnějšího třídění české vypíchané keramiky nelze prozatím podati. Není dosud s dostatek bezpečného materiálu. Tolik však lze již naznačiti,

²⁷⁶⁾ Podobně soudí G. W. CHILDE (písemné sdělení).

^{*)} MENGHIN, O. l. c. str. 750, klade rössenský typ naprosto rozhodně do nordické oblasti a popisuje jej jako sedmou skupinu megalithické keramiky. Souhlasí do jisté míry s REINERTHEM, že t. zv. jiho-německá rössenská keramika má jen velmi málo společného s keramikou vlastního Rössenu.

že jsou v ní určité dva stupně, z nichž jeden obsahuje ryzí vypíchanou keramiku s nepatrnou příměsí jordansmühlských prvků (Skřivany), ve druhém pak se vyskytují hojně dvojité vpichy, mřížkované pásy, (Chaby), vodorovné pásy vyplněné svíslými klikátkami, provedenými slabým brázděným vpichem a velmi hojné prvky jordansmühlské, nebo přesněji jihomoravské pomalované keramiky. Tato jihovýchodní skupina, která k nám přicházela přes Kladsko náhodským průmyslem ze Slezska a z jižní Moravy, kdesi přes Českomoravskou vysočinu, počala se rozmáhati a vytlačila vypíchanou keramiku, sama však neměla již času k volnému, nerušenému vývoji.

Vypíchaná keramika se vyskytuje v Čechách v těchže okresech, jako keramika volutová. Hranice osídlení se podstatně nezměnila, zvýšila se však jeho hustota. V pražské kotlině se osady přiblížily k řece.

Obdobím vypíchané keramiky se končí klidný vývoj rolnických kultur, v nějž zasahovaly jen vlivy příbuzné skupiny lengyelsko-jordansmühlské. Po něm následuje rušná doba, v níž se kříží v Čechách kulturní proudy z cizích oblastí a přicházejí noví osadníci. Jordansmühlský typ nabyl převahy a v něm zmizela stará vypíchaná keramika. Její zánik bývá také spojován s přesunem kmenů. Byla to do nedávna oblíbená formule, již bylo lze velmi snadno rozřešiti i nejspletitější poměry. „Lid té které kultury se vystěhoval a jeho sídla zaujaly nové kmeny.“ S vypíchanou keramikou byla ovšem jistá potíž, poněvadž nebylo možno zjistiti, kam se přesunula. Nyní nastává změna v základních názorech a připouští se již kromě časové posloupnosti kultur též jejich souvislost v prostoru (REINERTH, NIKLASSON).

Osídlení Čech v období jordansmühlského typu zdánlivě silně prořídlo (mapka obr. 79). Příčinou toho není však jen úbytek obyvatelstva, nýbrž i nedostatek náležitého pozorování. Jordansmühlský typ neoplývá bohatostí výzdoby a nezdobené střepy, hlavně větších hrncovitých zásobnic, unikaly pozornosti a byly velmi často nesprávně zařazovány, nejčastěji k nordické keramice. Teprve novější výkopy (Dáblice, Kobylisy, Praha-Střešovice, Řež, Trebušice, Větrušice) nám umožnily určití větší část obsahu jordansmühlské keramiky, v níž typické džbáanky, misky na nožce a baňaté hrnce s knoflíkovitými pupky jsou jen vzácnější části. Většinu sídlišť uvedených na mapce jsem zjistil v posledním třiletí, prohlížeje místní musea a školní sbírky; mnohá z nich byla objevena teprve v nedávné době. Proto nepokládám nikterak mapku jordansmühlského osídlení za úplnou, nýbrž jsem pevně přesvědčen, že v nejbližších letech se počet sídlišť zdvojnásobí. Zdá se však, že obyvatelstva v té době přece ubylo, neboť sídliště jordansmühlská omezují se vždy jen na několik kulturních jam a nelze jich srovnávat s rozlehlými sídlišti keramiky vypíchané.

Výrazným znakem jordansmühlské skupiny ve Slezsku jsou rázovité džbáanky o dvou uchách s typickou, rytou, krokvicovitou výzdobou. Směrem na západ se tento tvar poněkud mění, nabývá vyspělejších forem, avšak ztrácí jedno ucho. Dvojuché džbáanky jsou jen členem vývojové řady, která se počíná v Klakarech v Bosně a pokračuje přes Moravu (Křenovice)²⁷⁷⁾ do Slezska a v řídkých případech zasahuje též do Čech. Jiné větve tohoto vývoje nebo snad i vzory základních tvarů, byly nalezeny v Thesalii²⁷⁸⁾. Tím ovšem není řečeno, že moravské nebo slezské tvary přišly na sever přímo z Bosny nebo snad z Thessalie. Chtěl jsem tím jen naznačiti, že i slezské dvojuché džbáanky jsou původu

277) PROCHÁZKA, A. Neolitičké nálezy z Křenovic u Slavkova. Pravěk III. 1907, str. 12, tb. I. obr. 1, 2.

278) TSUNTAS, Dimini, tb. 17. č. 1.

jižního. Nevyskytují-li se v pomalované keramice jihomoravské, nerozhoduje, poněvadž není vyloučeno, že slezská odnož lengyelské skupiny minula Moravu a prošla do Slezska ze Slovenska^{*)}. Pomalované nádoby se v kulturních jamách jordansmühlských nevyskytují. Jediný bezpečný nález jihomoravské pomalované keramiky z Kazína u Černošic, třebas velmi rázovitý, je tak nepatrný, že z něho nelze odvozovati nějakých závěrů. Mezi Kazínem a Moravou jsou ještě dvě místa, kde se vyskytly prvky pomalované keramiky (ovšem bez pomalování). Jest to Hrádek u Čáslavi a Chrást u Chrudimi. Bohužel, nálezy byly učiněny před mnoha léty a není o nich spolehlivých záznamů. Velmi blízká příbuznost jihomoravské keramiky s typem jordansmühlským, projevující se totožnými tvary v obou skupinách, nedovoluje nám bezpečně rozlišiti, co je v Čechách původu jordansmühlského a co k nám přišlo přímo z Moravy. Nepochybné rozdíly tu jsou, avšak jsou tak jemné, že je lze spíše vytušiti, nežli doložiti určitými doklady. Tak na př. na sídlišti u Černého Vola byly nalezeny s nejmladší vypíchanou keramikou nádoby a střepy, o jejichž moravských vzorech nelze vůbec pochybovati, avšak nebylo tam rázovitých jordansmühlských džbánů, které byly zjištěny na jiných sídlištech s vypíchanou keramikou (Skřivany). Naznačil jsem na jiném místě²⁷⁹⁾ domněnku, že hranici mezi oběma skupinami bylo Labe v úseku mezi Hradcem Králové a Nymburkem; na sever od něho, že je rozšířen spíše typ jordansmühlský, na jih pak jde moravský proud od Chrásti přes Kouřim a Český Brod ku Praze, kdež se obě skupiny mísí. Theoreticky jest tato domněnka oprávněna, prakticky však často selhává. Hned z Hradecka je dosud známo na podiv málo jordansmühlských nálezů, ačkoliv právě Hradecko bylo prvou úrodnou rovinou na cestě ze Slezska. Dvojchá nádobka z Křenovic na Moravě (l. c.) nebyla nalezena s pomalovanými tvary, nýbrž se známou amfórkou s kanelovanými vypnulinami a ČERVINKA i PALLIARDI ji řadili k jordansmühlské skupině. Nové nálezy na Slovensku (Gocnód, Malý Belleg, Gánovci) a v Čechách (Třebušice) naznačují, že bude časem možno rozlišiti pomalovanou keramiku i časově od skupiny jordansmühlské. Prozatím mohu jen naznačiti, že pokládám pomalovanou keramiku za původní projev vývoje páskové keramiky v oblasti na středním Dunaji a za poměrně starší typu jordansmühlského; křenovický nález kladu do nejmladšího období jordansmühlské skupiny na samo rozhraní dvou vývojových stupňů. Je to doba, v níž se ozývají první ohlasy nového období ve vývoji páskové keramiky, jež uzrávalo opodál na jihovýchodě na jižních svazích Karpat na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Tyto otázky budou vyžadovati ještě mnoho pilné práce a mnoha nových, spolehlivých nálezů, nežli dojde k jejich uspokojivému rozřešení. Za bezpečno lze pokládati poznání, že jordansmühlská a moravská pomalovaná keramika nebyly v Čechách mezi keramikou vypíchanou jen vtroušeny, nýbrž, že se rozšířily jako samostatná kulturní vrstva po těchže končinách, kde byla dříve keramika volutová a vypíchaná a že je můžeme pokládati za pokračování staré, domorodé kultury.

Jordansmühlská skupina však nebyla v Čechách sama. Již v době nejmladší vypíchané keramiky počíná do Čech vnikati lid šňůrové keramiky. Snad tento první nápor cizího, nestálého prvku spolupůsobil, že seřídlo staré obyvatelstvo i přes nové přílivy příbuzných kmenů, jak jsme již dříve naznačili. Mnoho přátel-

²⁷⁹⁾ STOCKÝ, A. Neol. plastika. Strena Buliciana. Zagreb 1924, str. 717.

^{*)} MENGHN, O. l. c. 787, pochybuje o tom, že jordansmühlský typ vznikl přímo z pomalované keramiky moravské, nýbrž, že je třeba hledati jeho východisko spíše v Karpatském pásmu, protože keramika jordansmühlského rázu se vyskytuje neztídka v „severních Uhrách“ (snad míní tím Slovensko). Tuším, že jak na Slovensku, tak i na Moravě jest rozšířena stejná kultura s nepatrnými pomístními rozdíly. Tvary upomínající na jordansmühlské odchylky jsou i na Moravě zastoupeny (Křenovice a j.).

ských styků mezi oběma kmeny as nebylo; jeden střípek šňůrového poháru v kulturní jámě s nejmladší vypichanou keramikou v Řeži a rázovitý, vypichaný ornament (vlašťovčí ocas) na malé amforce z Kostelce n. L., kterou lze řadit k šňůrové keramice, jsou dosud jediné, dosti nejisté stopy po těchto stycích.

Bezpečnější doklady cizích prvků kulturních byly nalezeny v samém Jordansmühlu v Slezsku. Ve dvou hrobech byla současně s jordansmühlským nádobím zjištěna keramika nordické oblasti, nálevkovité poháry a lahve s límcem²⁸⁰⁾. S počátku byla jistá nedůvěra k tomuto nálezu, jenž se tolik přičil dřívějším názorům na chronologii nordické keramiky a soudilo se, že jde o dva hroby, uložené těsně podle sebe. Avšak nálezy se množily; SEGER vykopal kulturní jámu se směsí jordansmühlské a nordické keramiky²⁸¹⁾, v Čechách zjištěny jordansmühlské misky i střepy s obloučkovou páskou pod okrajem v nordických i jordansmühlských jamách a hrobech (Kbely), takže i oba nálezy hrobové z Jordansmühlu byly tím ověřeny. Nálevkovité poháry i lahve s límcem jsou rozšířeny též v Čechách, hlavně na „nordických“ sídlišťích v rovinách; s jordansmühlskou keramikou, kromě řečených již tvarů s nalepenou páskou na okraji, obloučkovité vyřezanou, nebyly dosud nalezeny, zato však s keramikou kanelovanou.

Kanelovaná keramika přišla do Čech z jihovýchodu, kdež se vyskytuje v dokonalých tvarech. Nejblíže naleziště v sousedství jsou na Moravě²⁸²⁾ a v Dolních Rakousích²⁸³⁾. V Slezsku byly zjištěny jen nepatrné stopy této skupiny, v noswickém typu²⁸⁴⁾. Ústředím kanelované keramiky*) jest staré území jižní větve páskové keramiky, v němž se neustále silněji uplatňovaly jihovýchodní vlivy. Odtud se šířila na západ a severozápad do území příbuzných kultur. První kanelury se objevují již na mladých jordansmühlských tvarech, jako jest amfora z Křenovic na Moravě²⁸⁵⁾ a džbáněk z Třebušic v Čechách (tb. LVI. obr. 7). Na severozápad od původní pravlasti se nemohla již plně rozvinouti, protože se v těch krajinách střetla s odlišnou kulturou, pronikající tam ze severu, posílila však domorodé skupiny tak, že vtiskly svůj ráz i silně průbojným skupinám severním. Do Čech proniklo jen málo prvků kanelované keramiky a jsou již značně otlelé (džbáněk z Vinohrad, nádobky vysocanského rázu a j.), jeden z nich se však ujal a dosáhl neobyčejného rozšíření. Jsou to známá rohata ucha. Současně s kanelovanou keramikou se objevuje v Čechách t. zv. bernburský typ. Šťastný pokus Nils NIKLASSONŮV o časové rozřazení labsko-sálské keramiky umožnil i nám správně hodnotiti t. zv. českou skupinu bernburskou. Po našem soudu nejde o příchod nové, hotové skupiny ze severu do Čech, nýbrž o vývoj z rozličných domácích tvarů, k nimž se přimísily některé cizí, severní prvky. Náš t. zv. bernburský typ se rovná NIKLASSONOVU B III. Z B I, anebo do konce z W I — II není v Čechách známo ni-

280) SEGER, H. Die Steinzeit in Schlesien. AfA. N. F. V. str. 129 a násl., obr. 28 na str. 128 a tb. XII. obr. 1—9 a 10—12.

281) SEGER, H. Die keramischen Stilarten a t. d. l. c. str. 2.

282) PALLIARDI, J. l. c.

283) MENGHIN, O. Urgeschichte N. Ö. str. 13, tb. V. obr. 2.

284) SEGER, H. l. c. str. 37, obr. 157 (vysoké ucho) a str. 43, obr. 172 (zlábkování).

285) PROCHÁZKA, A. l. c. tb. I. obr. 4. M. Brno.

*) Prvky kanelované keramiky se vyskytují hojně, hojněji než-li v Čechách, v MENGHINOVĚ „badenské keramice“ (l. c. str. 760 násl.). Tak nazval M. skupinu tvarů nalezenou Palliardin ve vrstvě C na Starém Zámku u Jevišovic. Uznává, že jest velmi rozšířena v mladším neolitu uherském a že jednou ji bude lze vyloučiti, jako samostatnou skupinu... „nordického původu“. Kanelovaná keramika jest rozšířena v Podkarpatské Rusi, na Slovensku i v Maďarsku, není však „nordického původu“, nýbrž jest produktem vývoje domácího. MENGHIN ovšem pokládá za „nordické smíšené skupiny“ i keramiku východoalpských nákolí z Lublaňských blat i keramiku vučedolskou, správně poukazuje však na východní vlivy (přední Asie) a upozorňuje na vztahy k Itálii.

čeho. B III ovšem nelze spojovat časově s „předúnětickou kulturou," jako to činí NIKLASSON, myslí-li se tím nejstarší stupeň únětické kultury. O genetické souvislosti obou skupin rozhovoříme se v následujícím svazku.

Studium české nordické kultury je neobyčejně svízelné, protože se v Čechách nachází pohromadě velké množství různých tvarů, které jsou jinde rozděleny v rozličných skupinách, řazených po sobě chronologicky. Příčinou toho jest, že se u nás zachovalo mnoho velkých sídlišť, v sousedství pak se o sídliště téměř nikdo nestaral, nýbrž operovalo se vždy jen nečetnými nálezy z hrobů. Ve hrobech se vyskytuje vždy jen část keramického obsahu té které kultury a nebývá vždy ve všech hrobech určité kultury stejná. Tím se stává, že se některá kultura roztrhla na několik menších skupin. Snažil jsem se již v popisné části tříditi „nordickou“ keramiku podle známých kulturních oblastí a nyní jen dodávám několik poznámek. Konečné rozluštění celé otázky, t. zv. domácí nordické keramiky, není na ten čas možno, protože k množství známého materiálu není s dostatek bezpečných náleзовých zpráv a nových metodicky správných výkopů je dosud poskrovnu. Používající těchto nových nálezů, můžeme prozatím aspoň zjistiti, co v české nordické kultuře je všeobecně rozšířeno a v jakých vztazích jsou jednotlivé tvary navzájem. Později, až vzroste materiál, bude možno přikročiti k chronologickému roztřídění tvarových skupin. Společným pojátkem všech našich „nordických“ skupin jest sekera (klyn) s tlustým tylem, vždy hlazená z břidly. Smíšený, nebo přechodní tvar mezi touto sekerou a plochou sekerou páskovou (typ Slánské Hory) se vyskytl v jeskyni na Kodě u Tetína s jordansmühlskou keramikou, na Šárce, Řivnáci a na Slánské Hoře s keramikou nordickou a v Bylanech — v hrobech se šňůrovou keramikou. Z nádob je nejrozsířenější hrnec, buď stíhlý, nebo mírně baňatý, prohnutých stěn a poměrně malého dna s nalepenou, obloučkovitou, nebo dubkovanou páskou pod hrdlem. Byly nalezeny na všech sídlištích na výšinách a skoro ve všech kulturních jamách na rovinách. V Chabech u Stodůlek byly nalezeny tyto hrnce s malou amforkou o čtyřech uchách a s nezdobenými dždány s páskovým uchem, ve Kbelech s lahví s límcem a velkou zdobenou amforou (ib. LXXXIX. obr. 16), v Kamýku s koflíkem s rohatým uchem, nálevkovitým pohárem a j. Malá amforka se čtyřmi úsky byla v kbelském hrobě s jordansmühlskou mísou. Tyto amforky jsou v Čechách dosti hojně rozšířeny a souvisí s velkými amforami o širokém dnu (Brázdím). NIKLASSON²⁸⁶⁾, odvolává se na amforku z Kostelce n. L. a z Velkých Žernosek, spojuje české tvary s lahovitou amforou nalezenou v Rössenu, kterou REINERTH²⁸⁷⁾ řadí do své aichbühlské kultury. Aichbühlská kultura jest poněkud široký pojem, neboť REINERTH k ní čítá kromě šňůrové keramiky a zvoncových pohárů skorem celý mladší neolith, jordansmühlským typem počínaje, takže tím není tento tvar nijak určen. Amfora z Rössenu se mohla vyvinouti z českých amfor, ovšem jen vlivem keramiky šňůrové, jako se vyvinuly podobné táhlé amfory ze Šárky.

Velmi rozšířeným prvkem jsou rohatá ucha. Nevyskytla se dosud ve skřínkových hrobech se zdobenými džbány a v některých kulturních jamách s t. zv. bernburskou keramikou. Na sídlištích na výšinách jsou obvyklým zjevem. S důrazem budiž znovu upozorněno, že nádoby s rohatými uchy nepatří k šňůrové keramice, jak se často dosud udává, nýbrž že jsou podstatnou součástí české keramiky nordické. Kulovité amfory jsou hojny na sídlištích na výšinách a stýkají se tam s nádobami s rohatými uchy i s bernburskými tvary. Jejich souvislost s bernburskou skupinou je však nejpatrněji dokázána nálezem bernburského bubnu v brozanském hrobě.

²⁸⁶⁾ NIKLASSON, N. l. c. str. 319, obr. 16.

²⁸⁷⁾ REINERTH, H. Chronologie a t. d. str. 30, obr. 12, č. 11.

Džbány s trásňovou ozdobou jsou v skříňkových hrobech doprovázeny sekeromlaty, kladičky a provrtanými koulemi. Ze sídlišť jich dosud známe málo. (Nezdobené tvary nalezeny v Chabech.) Velká čtyřlúčá amfora byla nalezena v kulturní jámě v Brázdími se štíhlým pohárkem (tb. XCIV. obr. 11), dvěma nádobami baňatého spodka a válcovitého, vysokého hrdla s přečtávajícím, páskovým uchem (obr. 7, 9) a množstvím drsných střepech s nalepeným proužkem pod hrdlem. Táž amfora byla nalezena v Dáblících s malými hrnčky, jednoduchými džbány a střepech s nalepenou páskou pod okrajem.

Ve východních Čechách, na Hradecku, je několik nálezů nordické kultury, související se skupinou nosswickou ve Slezsku (tb. CIV. obr. 13—14). Tato skupina obsahuje z části podobné prvky jako česká nordická kultura: rázovité hrnce s nalepenou páskou pod hrdlem, lahve s límcem, amforky se čtyřmi uchy, nálevkovité misky a poháry, nádoby s vysokými úšky a amfory rázu kbelského s trásňovitými ozdobami (tb. LXXXIX. obr. 16). Nevyskytují se v ní rohátá ucha. Některé tvary však upomínají na koflíky megalithické keramiky. Výzdoba nádob se blíží z části severovýchodní oblasti, z části upomíná na severozápadní megalithy. SEGER oddělil od nosswické keramiky skupinu „šňůrové“ keramiky, která však obsahuje převážně jen keramiku kulovitých amfor. Nemůžeme se zde šířit o těchto slezských skupinách, protože až na malé výjimky (kromě hradeckých nálezů též střepech z Ohrady u Kolína, tb. XCI. obr. 1—3) není zastoupena v Čechách; na Moravě však s ní souvisí PALLIARDOVA „nákolní“ keramika C na Starém Zámku u Jevišovic²⁸⁸⁾.

Všeobecně rozšířené hrnce s nalepenou páskou pod okrajem vyskytují se již v keramice jordansmühlské a PALLIARDI²⁸⁹⁾ je našel i v pomalované keramice. Bylo by možno podati obsáhlou úvahu typologickou o vývoji jednotlivých tvarů a usuzovati z něho na stáří a původ české domácí nordické kultury. Pokládám však takovou práci za neužitečnou hříčku do té doby, dokud nenajdeme dostatečných opěrných bodů ve stratigrafických pozorováních. Co známe, dosud nedostačuje ani v Čechách — a z okolních zemí neznáme téměř ničeho. Na sever od Čech se teprve nyní počíná se studiem sídlišť a na jihovýchodě, na Slovensku a v Maďarsku se s prací téměř ještě ani nepočalo. Máme-li načrtnouti aspoň zhruba obraz vývoje nordické kultury, jak se nám dnes jeví, můžeme tak učiniti jen s výhradou, že to je dočasný, spíše subjektivní úsudek, snažící se vystihnouti poměry, pokud to je možno ze známého materiálu. Poměry ty si pak představujeme takto:

Lidé jordansmühlské skupiny v Čechách byli potomky domorodého obyvatelstva se slabou příměsí příbuzných přistěhovačů z jihovýchodu a byli nositeli starých tradic páskové keramiky. Tento lid byl značně konservativní a zachovával určité tvarové prvky po dlouhou dobu. Ještě v nejstarší únětické keramice je mnoho tvarů, upomínajících na ráz jordansmühlský a některé z nich, byly-li nalezeny ojedíněle, lze rozpoznati jen podle vlastností hlíny, lišící se podstatně od hmoty keramiky jordansmühlské. Jsou-li to přezitky domácí keramiky, nebo byly-li tyto tvary přineseny později z jihu, nelze mi dnes ještě bezpečně rozhodnouti. Tolik však jest jisto, že i v mladším období neolithu kulturní vlivy z jihovýchodu neustály, neměly však již té průbojnosti jako dříve, poněvadž byly tlumeny přílivem kulturních prvků, přicházejících ze severu. Oslabení jihovýchodního proudu kulturního lze snad také spojovati se změnou poměrů na Moravě, kdež právě do oblasti pomalované keramiky se vsunují cizí obyvatelé, lid s nosswickou keramikou a lid šňůrové keramiky, pohřbívací pod mohylami.

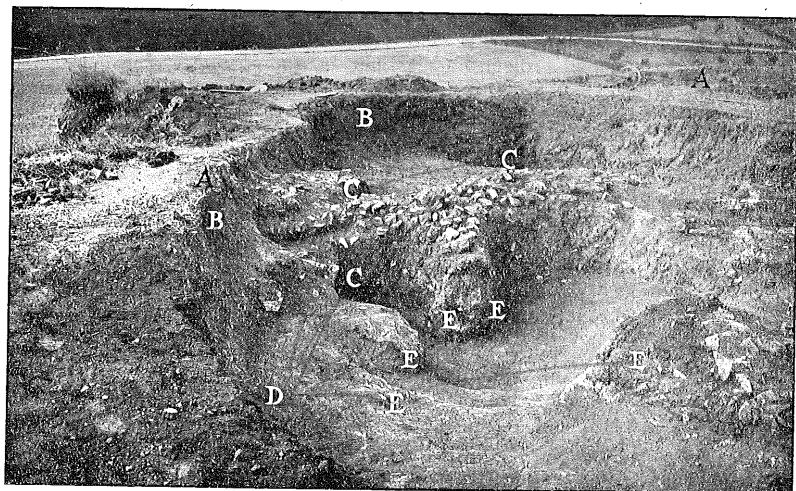
²⁸⁸⁾ Srov. SEGER, l. c. str. 34, obr. 131, 133—135; str. 35, obr. 152; str. 37, obr. 166.

²⁸⁹⁾ PALLIARDI, J. *Pravěk VII.* 1911, str. 135.

^{*)} Srov. MENGHIN, O. l. c. str. 760.

Přesto vše, pronikla Moravou kanelovaná keramika až do Čech a zanechala v našem vývoji patrné stopy.

Kdy a odkud přišly do Čech nálevkovité poháry a lahve s límcem, nebylo lze přesně zjistiti. Podle slezských obdob se tak stalo ještě v období plného jordanсмühlského slohu. Po mém soudu nelze v Čechách spojovatí oba tvary s nějakým podstatným přesunem kmenů (stěhování Arijců), poněvadž nejsou uzavřenou skupinou kulturní, nýbrž vyskytují se spolu s jinými skupinami ve hrobech a hlavně na sídlištích v rovinách, která obsahují kromě keramiky jordanсмühlské též keramiku kanelovanou a t. zv. hernburský typ. Časové rozdělení na tři posloupná období

Obr. 75. Kulturní vrstvy na Šestákové skále v Praze-Šárce.

A ornice; B nordická keramika; C upěchovaná vrstva, obsahující volutové střepy; D volutová keramika, E skála.

podle N. NIKLASSONA (viz str. 100) lze přijmouti, ovšem s tím omezením, že v Čechách se vyskytuje jen stupeň třetí (B III), který z původního, v pravdě nordického slohu, zachoval vlivem páskové keramiky jen několik značně otřelých tvarů. Kde se tento třetí stupeň vyvinul, není dosud bezpečně zjištěno a tuším, že se tak stalo kdesi na území páskové keramiky, protože „bernurský typ“ se vyskytuje jen na něm; avšak jistě byla jeho pravlast poblíže oblastí nordické. To lze nepřímo doložití ze současných poměrů dále na východě, kdež se bernurský typ vyskytuje jen ojediněle a v otřelých tvarech. Proto soudíme, že Saské a Durynské země byly původním územím, na němž se vyvinul poslední stupeň bernurský. Značí-li v Čechách příchod nového obyvatelstva, nelze ještě říci.

Cizí prvek v obyvatelstvu země České vyznačují kulovité amfory, rozšířené na sever a severovýchod od Čech. Ani jejich původ není bezpečně zjištěn. Snaha spojovatí je s lahovitými amforami z dánských dolmenů neměla úspěchu, protože nebylo lze naléztí spojek mezi oběma tvarově, místně i časově vzdálenými skupinami. Kulovité amfory se as jistě vyvinuly mimo českou půdu, protože u nás není předpokladů pro vznik těchto tvarů. Zvláštní rozšíření sídlišť s kulovitými amforami, omezujících se hlavně jen na výšiny při řekách, opravňuje k domněnce, že to jsou etapní stanice a zároveň strážnice na obchodních cestách. Čím se obchodovalo,

neolithický období

nebylo lze dosud přesněji zjistiti, ale je na snadě, že ze severu se vyvážel jantar a z jihu se počínal dovážeti kov. Důležitým předmětem obchodu byli též otroci a snad i kožešiny. Styky s jihem byly v té době velmi cíle a projevují se i na keramice, zdobené bohatým, plastickým ornamentem (obr. 76).

Pro příchod nového, cizího lidu mohl by se uvést ještě jeden doklad. Zdá se totiž, že v té době nastala v Čechách též proměna způsobu života. Praobyvatelstvo se živilo v době páskové keramiky primitivním rolnictvím. Na sídlišťích z této doby se vyskytuje poměrně málo kostí domácího dobytka a zvláště lovné zvěře. V kulturních vrstvách a jamách sídlišť nordických je kostí nadbytek, což se zdá nasvědčovat tomu, že se podstatně změnil způsob výživy a že život rolnický byl do jisté míry zaměněn životem pasteveckým a loveckým. K tomu však bylo třeba velkých štád a pro ně dobrých pastvin a vskutku vidíme, že v této době se sídliště neomezuji již jen na sprašové půdy, nýbrž se jim i do jisté míry vyhýbají a rozšiřují se po celé krajině. Zároveň lze pozorovati, že sídliště ustoupila od břehů řek do vyšších poloh. Příčinou tohoto ústupu byl nepochybně zvýšený stav vody v řekách, jenž způsoboval časté zátopy nižších poloh. V tomto případě se pozorování archaeologická úplně shodují se zkušenostmi geologickými a palaeoklimatologickými. Na rozhraní staršího a mladšího neolitu byly zjištěny na mnoha místech v Evropě časté záplavy, které místy zničily celé osady. Záplavy trvaly delší dobu, a byly zaviněny nepochybně zakolísáním subboreálního klimatu²⁹⁰⁾, což způsobilo, že se zvýšila hladina spodních vod a tím stoupily i vody v řekách. Snad zvýšený stav vody v řekách byl právě příčinou, že vznikl obchodní proud na Labi, jenž přivedl i nové osadníky do země; avšak lze se domnívati, že z téže příčiny bylo i staré domácí obyvatelstvo donuceno k proměně života, čímž ovšem by se tento doklad podstatně oslabil. Zvýšení hladiny spodních vod bylo bezpečně pozorováno na velké řadě evropských jezer a právě v některých alpských nákolích a osadách v severním podhůří alpském (na př. Schussenried) bylo toto zvýšení doloženo i stratigrafií kulturních zbytků, která ukázala, že spadá v dobu mezi starší nákolní keramikou a keramikou eneolithickou. (V Řeži byly kulturní jámy s páskovou keramikou zaplaveny Vltavou.) Uklidnění podnebí nastalo ještě na sklonku nordické kultury, protože v Řeži byly hroby se zvoncovými poháry již zase v inundovaném území a v Praze na samém břehu Vltavy.

Na vývoj nordické kultury působila úsilnější též mladší šňůrová keramika. Vzájemné vlivy můžeme pozorovati hlavně na rozličných tvarech amfor. O současném trvání obou kultur nemůže býti pochyb, poněvadž se na Zámkách u Bohnic našel v bezpečném uložení střep mladého šňůrového poháru spolu s typickými střepy nordickými. Proti názoru na současnost a společné trvání obou kultur v Čechách se namítává, že není dokladů o jejich vzájemném vlivu. Zapomíná se však, že neznáme užitkové keramiky šňůrové, nýbrž jen funerální tvary, které pro praktickou potřebu byly bez užitku. Proto mnohý tvar t. zv. keramiky nordické, jehož původu nedovedeme určit, mohl býti přejat ze skupiny šňůrové, o čemž ovšem nevíme. Namítka, že je nemožno, aby žili vedle sebe příslušníci dvou různých kultur, lze vyvrátiti poukazem na ethnologické paralely. Netřeba však ani zacházeti příliš daleko. Dostačí snad poukaz na poměry na Balkáně nebo ještě blíže, na Čechy v druhé polovici 19. století, kdy tlupy uherských cikánů, potulující se z místa na

²⁹⁰⁾ GAMS, H. u. NORDHAGEN, R. l. c. str. 301. REINERTH, H. l. c. str. 61.

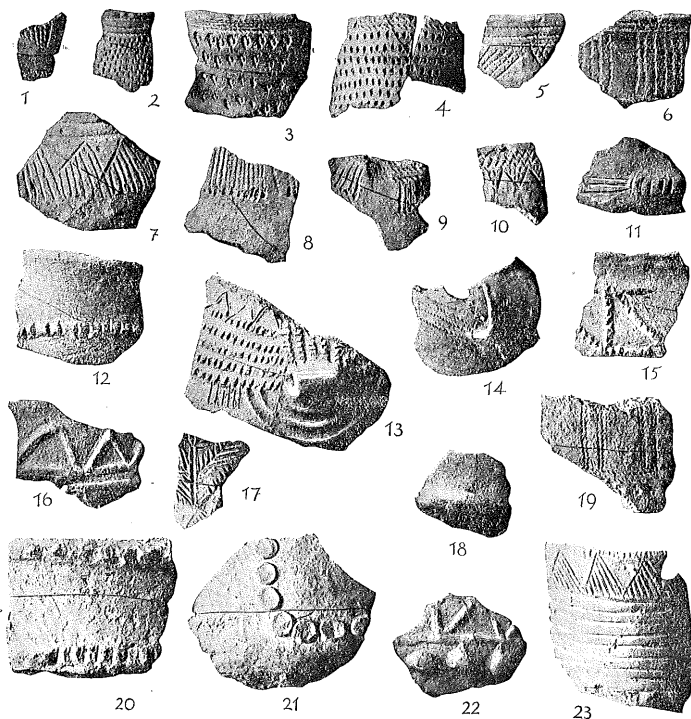
místo, žily ještě svým svérázným životem, zachovávající množství původních mravů a zvyků a lišice se řečí i svým krojem od domácího obyvatelstva. Byl-li takový život možný ještě v 19. století, byl tím spíše možný v pravěku, v zemi poměrně řídké osídlené.

Nestálost a patrně i jistá divokost lidu šňůrové keramiky byla příčinou, že nesplynul s domácím obyvatelstvem a že zachoval svůj svéráz po dlouhou dobu. Přes to však jest i v šňůrové keramice patrný jistý vývoj, který ovšem můžeme prozatím vystihnouti spíše jen typologicky, nežli jej doložiti pevnými, stratigrafickými doklady. Horní hranice jejího trvání v Čechách je dána nejmladší vypíchanou keramikou (Řež) a její nejzažší výběžky sahají do počátků únětické kultury. (Mluvice o šňůrové keramice, máme na mysli vždy jen sasko-durynskou skupinu. Mladší skupina oderská, poněkud odchýlného vývoje, zasáhla k nám ze Slezska jen ojediněle.) Ve vymezených hranicích je možno sledovati rozličné změny ve tvarech hlavních nádob, amfory a poháru, jakož i přibývání nových tvarů. Na počátku typologické řady jsou pravidelné baňaté, skoro kulovité amfory s dvěma uchy na břiše a poháry s kulovitým spodkem a s válcovitým hrdlem, zdobeným otiskem pravé šňůry. Amfory se mění v štíhlejší tvary, přibírají čtyři ucha pod hrdlem, jsou rozličně zdobeny, a posléze jim ubývá na rozměrech až se promění v miniatury. Jiná řada vede od amfor baňatých k amforám hrncovitým, které se posléze promění v hrnčky s dvěma úsky při okraji. Poháry seslabují profil a mění se v prohnuté poháry, zdobené vřepy. Nebo vzniká lom na břiše, hrdlo se prodlužuje a zužuje, dostává úsko při okraji nebo uprostřed, anebo dvě úska těsně vedle sebe při okraji. Výzdoba postupuje od pravé šňůry k nepravé, jen čárkované, až úplně zmizí. Z pohárů vznikají též džbány s uchem. V mladším období přibývají baňaté džbány s páskovým uchem, často s lomem na břichu, někdy hladké, někdy zdobené šňůrovými nebo brázděným vpichem provedenými vzorci. S poháry souvisí i malé válcovité číše, zpravidla nezdobené, s dvěma úsky pod okrajem. Nejmladším přírůstkem jsou hrnce, o jejichž vzorech v „nordické“ kultuře nemůže býti nejmenší pochyby. Důležitým tvarem je červená miska na nožkách, z hrobu s miniaturním pohárkem a amforkou z Řeporyj a Hellichův nález žárového hrobu se zvoncovými poháry z Poděbrad, při nichž byla malá, hrncovitá amfora se čtyřmi úsky a šňůrou zdobeným hrdlem. Tím je bezpečně prokázáno, že šňůrová keramika ve své nejmladší fási se v Čechách setkala se zvoncovými poháry. Z oderské skupiny šňůrové keramiky vyskytly se v Čechách jen ojedinělé prvky, jako džbáněk z Předměřic, nebo džbáněk z Dáblíc (Štorchova sbírka) a některé hmoždířovité nádoby zdobené typickými vzory provedenými brázděným vpichem.

V době nordické kultury zabloudily do Čech též ojedinělé prvky michelsberské kultury, o jejichž významu lze z těžka co říci. Ojedinělé hroby s michelberskou keramikou mohou patřiti zemřelým členům obchodních výprav. Ostatní nálezy nejsou doloženy bližšími zprávami, poněvadž šlo vždy o nahodilý nález, při němž nebylo odborníka. Na Kazíně byl vykopán v nordické jámě pohár, spojující michelsberský tvar s nálevkovitým pohárem.

Na některých sídlích na výšinách lze bezpečněji určití prvky z nákolní oblasti ve východních Alpách, hlavně keramiky Lublaňských blat, podle rázovitých misek na nožkách (Zlichov, Zámka, Rubín). O nejtýpčtějším střepu z Řeporyj se bohužel nedostává bezpečných zpráv. PíČ jej zobrazil mezi volutovou keramikou, s níž mu byl nepochybně dodán. Že styky Čech s touto oblastí byly časté, tomu nasvědčují i rozličné zjevy ve tvarech nádob a náběhy k typickému rámcovému stylu, jako na př. některé džbány šňůrové keramiky s dvojité lomeným profilem (Brázdím), amfory s plastickou výzdobou a řada hrnků s plastickými ornamenty.

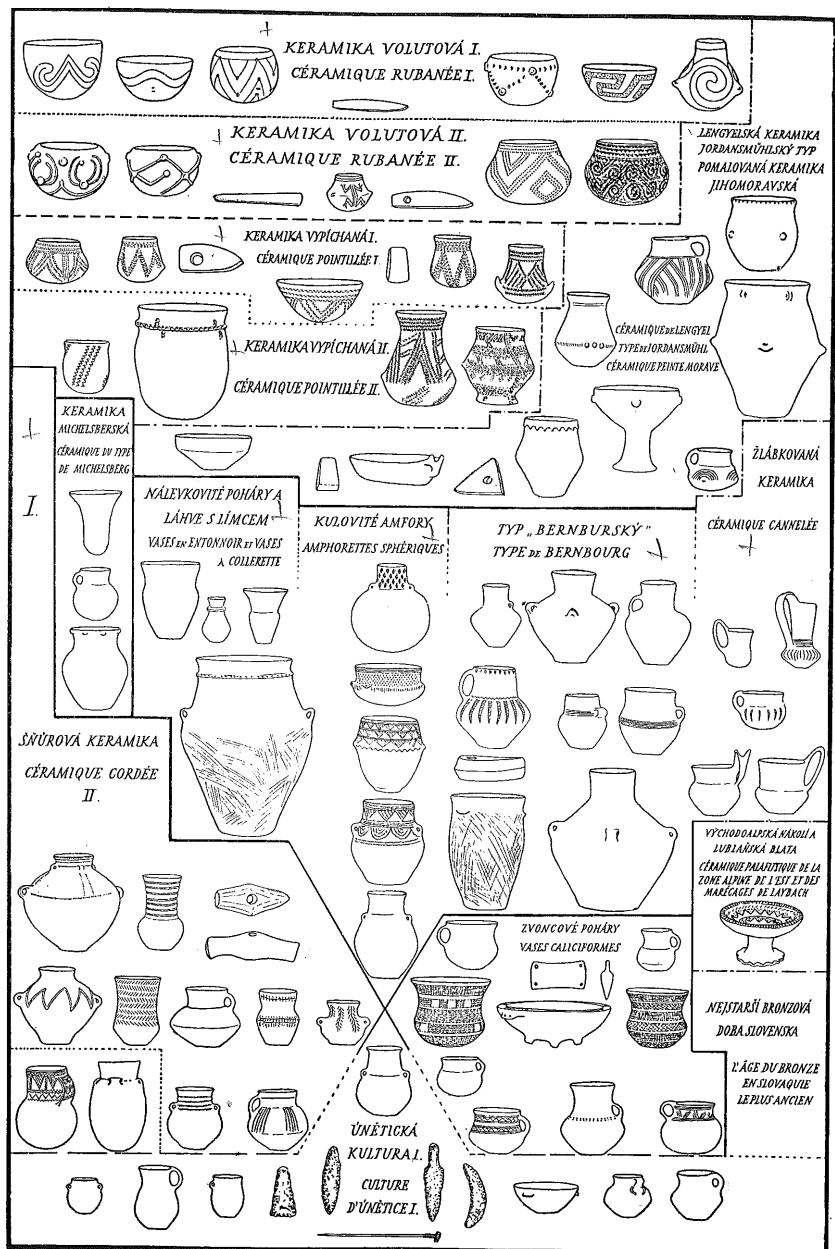
Z jakých příčin se tyto jižní prvky dostaly do Čech, nelze prozatím určit; pravděpodobně to jsou stopy obchodního proudu z jihu; nemůžeme však dosud zjistiti přesněji směr, kterým se braly do středních Čech; zdá se, že hradiště Cimbura u Kutné Hory bylo jejich etapní stanicí. Současně s prvky keramiky z Lublaňských blat se vyskytují na nordických sídlištech mísy od zvoncových pohárů, čímž je zabezpečeno chronologické zařazení i této skupiny. Jeví se tudíž na sklonku mladšího neolitu v Čechách takovýto obraz osídlení: Na návrších jsou mohutná

Obr. 76. „Nordická“ keramika ze sídliště ve Bzí u Plzně.

sídliště, na nichž jsou promíseny všechny současné skupiny. Nejslaběji jest zastoupena keramika šňůrová. Drobných sídlišť v rovinách ubývá a vznikají velké osady. Pohřby jsou ukládány nejprve v kamenných skřínkách, které lze s bezpečností pokládati za nordický zvyk, přinesený do Čech spolu s bernburskými prvky. Hroby s kulovitými amforami jsou v prosté zemi. Skřínky časem mizí zároveň s výzdobou džbánů a mění se v hroby zavalené kamenem. Naprosté pravidelnosti v ritu nebylo dosud pozorováno a nelze tudíž z něho činiti chronologických závěrů.

Mezi lidem nordické kultury se potulují malé skupiny nestálého lidu keramiky šňůrové, usazující se brzy zde, brzy onde a k nim přibývá cizí lid zvoncových pohárů. Je zajímavé, že oba kmeny se stýkaly, jak tomu nasvědčují vzájemné vlivy v keramice, přece však nevytvořily v Čechách jednotné, společné kultury. Zdá se, že nápor lidu zvoncových pohárů byl dosti mocný a zatlačoval domácí osadníky na chráněná

Obr. 77. Synchronistický přehled neolitických kultur v Čechách.

místa; tím vzrostly některé etapní stanice, jako Zámka, Šárka, Řivnác a hlavně Slánská Hora na velké koncentrační body. Tlak kultury zvoncových pohárů záhy povolil a nájezdníci se proměnili v osadníky, ztrativše ovšem svůj osobitý ráz. Pevnější byla kultura keramiky šňůrové, která si udržela výrazné rysy až na samý přechod v plnou dobu bronzovou, kdy splynula s pevně usazeným lidem. Konečné stmelení všech prvků nastalo v Čechách až později v únětické kultuře, která je výslednicí kulturního proudění mezi jihem, severem a západem. Avšak ještě v plné únětické kultuře lze rozpoznávat stopy jednotlivých složek, z nichž vznikala. Tyto úvahy ovšem již nepatří do pojednání o době kamenné a odkládáme je do příštího svazku, pojednávajícího o době bronzové.

Relativní chronologii, jak se nám jeví podle dosavadních nálezů, podává přehledná tabulka na str. 154. Absolutní chronologie českého neolitu, pokud lze vůbec mluvit o absolutních datech v mladší době kamenné, jest dána kulturou únětickou. J. SCHRÁNIL²⁹¹⁾ dělí únětickou kulturu podle rozboru bronzů na dvě období, z nichž starší klade přibližně mezi léta 1700—1500 př. Kr. Toto vrocení jest správné i přes odmítavou kritiku H. MITSCHA-MEHRHEIMA²⁹²⁾ a SCHRÁNIL není „obětí z kořen pochybených názorů českých archeologů o absolutní chronologii bronzové doby.“ Tato chronologie se dosud otáčí v začarovaném kruhu MONTELIOVA systému, jistě výborného na svoji dobu a neobyčejně plodného, avšak dnes přece jen poněkud již zastaralého. Dnes jsou v krétské a mykénské kultuře dány aspoň některé pevné body, opírající se o chronologii egyptskou a jde jen o to, jak vykládati rozličné zjevy v této klasické oblasti. Po mém soudu nečekala vyspělá kultura mykénská, až severní barbari vynajdou známé spirály, aby podle nich vyráběla své dokonale tvary. Nebylo jí toho třeba, protože v té době byla industrie tohoto rázu na východě i v Egyptě tak vyspělá, že dostačily vzory tohoto prostředí. V Čechách jsme sledovali od nejstarších dob silný kulturní proud z jihovýchodu, jenž spolupůsobil na vývoj domácí kultury, tu přinášeje hotové tvary, jindy aspoň prvky, oploďňující domácí výrobu. Tento proud nepřestal působiti ani na sklonku mladší doby kamenné v střední Evropě a jím byly zaneseny do Čech i do sousedství důležité prvky z jihu, které pak umožňují aspoň přibližné datovati naši nejstarší kulturu bronzovou.

O datování únětické kultury promluvíme podrobně až v následujícím svazku; zde jsme pokládali za nutno jen zdůraznit, že na datování SCHRÁNILOVÉ trváme a pokládáme je nejen za správné, nýbrž do jisté míry ještě poněkud za vysoké.

Počátek prvního období únětické kultury (Únětice I = dřívější předúnětická kultura) možno položit do 19. století př. Kr. V té době, někdy mezi rokem 1900—1800 se počal silněji v Čechách uplatňovat kov. Proto lze poslední výběžky eneolitické doby, t. j. nejmladší keramikou šňůrovou, zvoncové poháry a některá sídliště s nordickou keramikou, klásti před počátek 19. století. To jest však poslední datum, jež možno v mladší době kamenné aspoň přibližně udát. Všecky ostatní letopočty jsou jen libovolná čísla volená dle toho, jak kdo oceňuje trvání jednotlivých kultur. Někteří němečtí archaologové nebyli spokojeni ani s MONTELIOVÝM datováním nejstarší bronzové doby počátkem druhého tisíciletí př. Kr. a zašli ještě o několik set let výše (H. SCHMIDT²⁹³⁾ až o 500 let), čímž posunuli také hranici mladší doby kamenné.

²⁹¹⁾ SCHRÁNIL, J. Studie o vzniku kultury bronzové v Čechách. Praha 1921, str. 88 a 105.

²⁹²⁾ MITSCHA-MEHRHEIM, H. WPrZ. IX. 1922, str. 79.

²⁹³⁾ SCHMIDT, H. P. PrZ. I. str. 113 a 139; Op. Mont. str. 69—78. Estudios acerca de los principios de la edad de los metales en España. Comisión de investigaciones paleontológicas y prehistóricas. Memoria número 8, Madrid 1915.

Zmínil jsem se o těchto pokusech již na jiném místě a proto není třeba se o věci déle šířiti.²⁹⁴⁾

Zbývalo by pojednati ještě o národopisných poměrech v Čechách za neolithu, nebo-li podatí odpověď na otázku, kterému národu, kmeni nebo rase patřili lidé kultur, o nichž jsme pojednávali. Nejjednodušší a po mém soudu i nejsprávnější odpověď by bylo: „Dosud nevíme...“ Tato otázka se vynořuje již ode dávna a přes to, že byla předmětem mnoha vědeckých sporů, nebyla nikdy uspokojivě rozřešena. Zvláštního významu nabyla v poslední době tím, že od devadesátých let minulého století se spojuje s otázkou arijskou. Řadou prací zahájil K. PENKA²⁹⁵⁾ boje o novou hypothesu, že prakolébka arijská byla na severu, v starých dánských zemích (poloostrov Jutský, Šlesvik, Dánské ostrovy a Skonen) a odtud že se rozšířili Ariji po celé Evropě a v části Asie. PENKOVY hypothesy se ujal KOSSINNA²⁹⁶⁾ a rozšířil ji podstatně o doklady z archeologického materiálu. Ačkoliv velmi mnohé z archeologických postřehů KOSSINNOVÝCH jsou beze sporu správné, přece jen nelze přijímati jeho hypothesy v celku, protože dva základní předpoklady nejsou ničím doloženy. Není totiž tak naprosto jisto, že lid nordické kultury je totožný s potomky diluválních lovců sobů. Odvolávati se na útvar lebky nedostačí, zvláště, je-li po ruce tak málo lebečního materiálu, jak uvádí KOSSINNA a uvážíme-li, že dlouholedost, úzký obličej a pod. jsou veličiny velmi pohyblivé a nestálé, jak dokázali BOAS a E. FISCHER.) Druhý vadný předpoklad jest zákon, jež formuloval a prohlásil sám KOSSINNA, že určitá kulturní oblast značí též národní jednotku. Tento zákon by platil jen, kdybychom znali všechny podstatné složky kultury, t. j. nejen keramiku a předměty z neústrojných látek, hroby a sídliště, nýbrž i náboženství v plném jeho obsahu se všemi obřady, zvyky a obyčeji a hlavně řeč, krátce vše, co jest plným obsahem kultury některého národa nebo kmene. Známe-li však jenom některé složky a hledáme-li ostatní, vzniká rovnice o několika neznámých, již nelze na ten čas rozřešiti danými prostředky. Avšak z ethnologických paralel víme, že lid téhož kmene může žíti ve dvou rozličných oblastech hmotné kultury a naopak, že v téže oblasti žijí dva i více různých národů. Proto je zákon KOSSINNŮV jen velmi pochybné ceny a celá hypothesis na něm založená kolísá. KOSSINNOVY výborné poznatky archaeologické nepřispívají tudíž téměř ničím k řešení arijské otázky. Neuvedl jsem odpůrců KOSSINNOVÝCH ani jejich názorů, protože nechci v tomto oddílu rozváděti této otázky, ponechávaje ji do pozdějších svazků, až ještě pohovoříme o kulturách doby bronzové. Z téže příčiny nepodávám přehledu tělesných vlastností praobyvatel Čech a připojím jej až ve zvláštním oddílu ke kultuře únětické. Předem však připomínám, že dosud se zastávám názoru BUCHTELOVA, HÖRNESOVA a NIEDERLOVA, že praehistorie má předem zpracovávatí svou vlastní látku archaeologickou a nemá komplikovati svých úkolů otázkami z jiných oborů, pokud sama nemá k nim dosti dokladů. I tak nám zbude ještě dosti práce. Arijská otázka je problémem po výtce jazykozpytným a dokud nebude rozřešena po této stránce, je všechna ostatní práce ceny jen problematické. Tím ovšem nemá býti řečeno, že praehistorik nesmí si všimnouti ničeho, kromě vlastní archaeologie a jsou-li tu již práce onoho druhu, že by neměl k nim zaujmouti svého stanoviska.

²⁹⁴⁾ Srov. STOCKÝ, I. c. II. str. 34.

²⁹⁵⁾ Viz pozn. 59, na str. 33.

²⁹⁶⁾ KOSSINNA G. Ueber die vorgeschichtliche Ausbreitung der Germanen. Z. d. Ver. f. Volkskunde. VI. Berlin 1895, str. 1, násl. a pozn. 60. na str. 33.

*) Srov. Anthropologie II. 1924, str. 65.

Všeobecně lze označiti obyvatelstvo Čech v mladší době kamenné takto: První obyvatelé přišli z jihovýchodu a byli čas od času posilováni menšími přílivy příbuzného lidu. Tyto přílivy ustaly as v době jordansmühlské keramiky a obnovily se podle všech známek až na samém sklonku přechodní doby. Druhý prvek ethnický přicházel ze severu a severozápadu a je vyznačen šňůrovou keramikou a kulovitými amforami. Lid bernburského typu byl směsí praobyvatelstva s nordickým prvkem z labsko-sálské oblasti. Zcela cizím byl lid zvoncových pohárů, jenž zanechal po sobě jen málo tělesných znaků mezi domácím lidem. Jako kulturní, tak i kmenové prvky se posléze slily v jednotný lid únětické kultury. Jednotnost tato byla ovšem jen relativní, neboť i v únětických hrobech se vyskytují též krátké lebky a nikoliv jen „typický ráz únětický“ původu nordického, jak tomu chtěl SCHLIZ. Na tom prozatím přestávám, protože rozbor těchto otázek bude obsahem zvláštního oddílu příštího svazku.

Seznamy nalezišť.

STARŠÍ DOBA KAMENNÁ.

(Mapka na str. 161).

BROŽANKY u Mělníka. Ořezané jelení parohy (*Cervus el.*) nalezeny v sypkém písku pod vrstvou žlutky. J. Matiegka a B. Čermák, Doklad o pobytu diluviálního člověka v okolí mělnického. VKCSN 1899, str. 41. *M. Mělník.*

ČÁSLAV—KOŽELUHY. Pod neolithickou vrstvou kulturní byla 1'80 m hluboká vrstva s uhlíky, valouny a rozbitými kostmi koně. Kl. Čermák, Eine Praehistorische Ansiedlung bei der südlich gelegenen Ziegelhütte in Čáslau (Böhmen). Verh. Berlin 1889, str. 433. Srov. tamže 1887, str. 522.

CHRUDEM—PUMBERK (?). V hloubce 1 sáhu nalezeny ve šterku uhlíčky a nože z nehlazeného pazourku. [?] A. Frič, Vesmír V, str. 27.

JENERÁLKA u Prahy. R. 1876 nalezena čepel ze „slitého pískovce“, již Woldřich pokládal za diluviální. R. 1895-1899 prokopával Woldřich v cíhelně p. Baráckové kulturní vrstvu s nástroji ze svrchního aurignacienu. J. N. Woldřich, Diluviální člověk v střední Evropě. PA XI, str. 388. — VCAV 1896, str. 90. — Tábořiště diluviálního člověka a jeho kulturní význam v Jenerálce u Prahy. RČAV IX, 1900. — Lagerplatz des diluvialen Menschen und seine Kulturstufe in der Jenerálka bei Prag. Bull. int. de l'Acad. des Sc. de Bohême. Praha 1900. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 128-132. L. Šnajdr, Pravěk V, 1909, str. 60, 62, 164. H. Obermaier, Der Mensch der Vorzeit. Mnichov 1912, str. 297. — Obr. 1-4; N. M., Sb. Jirova. [tb. I.—III.]

LOCHENICE u Hradce Králové. Dva úlomky kosti mamutích, prý vyškábané diluviálním člověkem. L. Šnajdr, Památky nejdvánější činnosti lidské v Českém Polabí. Pravěk V. Kojetín, 1909, str. 63. *M. Hradec Králové.*

LUBNÁ u Rakovníka. V cíhelně ve spraši 5 cm mocná vrstva popela s pazourkovými nástroji. Str. 23, tb. IV. Jan Kušta, Památky práce lidské v útvaru diluviálním v Čechách. VKCSN 1890. — Stanice diluviálního člověka u Lubné v Čechách. RČAVN Praha, 1891. Str. 169—172. — Příspěvky ku geologii českého diluvia. VKCSN

1895. J. L. Pič, St. I. 1. Praha, 1899, str. 57—64. — Přehled české archaeologie. Praha 1908, str. 4—6. J. V. Želitzko, Jan Kušta a jeho výzkumy na stanici diluviálního člověka v Lubné. VCM Čáslav 1900. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 128. L. Šnajdr, Pravěk V. Kojetín 1909, str. 169. N. M., *M. Rakovník.* [Tb. IV.]

MARKOVICE u Čáslavě. Při skopávání kopce pod kostelíkem sv. Anny nalezena ve hloubce 1'2 m (80 cm ve žluté hlíně) pazourková čepel, kolem retušovaná. Kl. Čermák, PA XXIII. 1909, str. 602. — Obr. 7. *Zámek Žleby.*

MOST v Čechách. Roku 1871 nalezen v písku půl stopy pod ornici rázovitě vyhraněný sekeromlat a dvě stopy pod ním lidská kostra, z níž se dostaly do vídeňské Anthropologické společnosti zlomky. Luschan doplnil a změřil lebku a po něm ji prostudoval Schwalbe. Je postmortálně deformována, šípový šev má srostlý (synostosis) a je velmi dlouhá (index d. š. 68'4 podle Schwalbeho). Zvrstvení na nalezišti zjistil Woldřich. F. v. Hauer, MAGW II. 1872, str. 32. — Schreiben des Herrn Eduard Cori, Kanzleidirektor der Stadt Brüx an Sectionsrat Ritter v. Hauer, betreffend den in der Nähe von Brüx gemachten Fund. MAGW II. 1872, str. 62. Felix Luschan, Die Funde von Brüx. MAGW III. 1873, str. 25-54. J. N. Woldřich, Geologischer Bericht über den Brüxer Schädel atd. MAGW. III. 1873, str. 57-75. Schwalbe, Korbl. 1905. — Das Schädelfragment von Brüx und verwandte Schädelformen. Z. f. Morphol. u. Anthropol. Stuttgart, 1906. Str. 83—182. Hoernes M., Der diluviale Mensch in Europa, Braunschweig, 1903, str. 217. Obermaier H., Der Mensch der Vorzeit. Str. 352. *N. H. M. Videň.*

NOVÁ VES u Bakova nad Jizerou. Ve spraši (*Succinea*, *Pupa muscorum*, *Helix hispida*, *Helix arbustorum*, var. *alpicola*) nalezl Sellner r. 1908 pazourkovou čepel 9'5 cm dlouhou. R. 1910 nalezl čepel 5 cm dlouhou. Později nalezena ve hloubce 2'20 m pod povrchem, kulturní vrstva 5—10 cm mocná, s dřevěným uhlím, popelem a malými kostmi (označen jen

- sob.), Ed. Storch, Neuere palaeolitische Funde aus Böhmen. WPz II. 1915, str. 124—127. N. M.
- OLEŠNICE u Chlumce n. Cidlinou. (?) V cihelně nalezeny 5 m hluboko ve spraši kamenné nástroje rázu aurignackého. M. Hradec Králové.
- POPLŽÍ u Libochovic. Kulturní vrstva s atypickou industrií. Ve hlíně Pupa muscorum, zuby koňské a nosorožce. PA XXVII. 1915. str. 121. N. M. [Tb. V.]
- PRAHA-BŘEVNOV. „Na Panenské“ před strahovskou branou nalezena koňská kost uměle vyhloubená, na jednom místě přilhlázná, se stopami pokusu rozštípnouti ji po délce. G. Laube, Palaeolitische Funde in Böhmen. MAGW XI. 1882, str. 191. — Ueber Spuren des Menschen aus der Quartärzeit in der Umgebung von Prag. Lotos 1883, str. 20.
- PRAHA-JINONICE. Jeskyně sv. Prokopa. Četné nálezy diluviálních kostí. R. 1883 nalezena v breccii lidská čelist. Nálezové zprávy jsou nejisté a revise nemožná, protože památná jeskyně byla zničena lomem. J. Kořenský, O diluviální zvířené jeskyně Svatopropské. VKSN 1883, str. 229. — Ibid. 1885, str. 229. — Ueber den Fund des Eckzahnes von Hyæna spelæa bei Huboetep. SBKGW 1887, str. 91. — O nových nálezech osteologických z jeskyně Svatopropské. VKSN 1888, str. 206. — J. N. Woldrich, MAGW XIX, str. 72. N. M.
- PRAHA-LIBEŇ. Na „Tyrolce“ nalezena v písčité žlutce lebka prý ve hloubce 4 sáhů 2 stop. A. Frič, Prabydlitelé země České. Vesmír V. 1876, str. 27. — V cihelně „na Báních“ nalezl Dr. Řehák lebku s úhlem bregmovým 45°. Dr. J. Babor, Diluviální člověk, Praha, 1904. V téže cihelně byl nalezen pazourkový hrot tvaru vavříňového listu. Ed. Storch, Pr. Ob. V. 1914, str. 2. — Neuere palaeolitische Funde aus Böhmen. WPz II. 1915, str. 124. N. M.
- PRAHA-LIBOC. Kostěné nástroje. (Mamut, sob, kůň, divoký kanec). I. N. Woldrich, RČAV II. tr. IX., 1900, č. 1, str. 33*). Živa XI. str. 74. — Lagerplatz des diluvialen Menschen und seine Kulturstufe in der Jenerálka bei Prag. Bull. int. de l'Acad. des Sc. de Bohême, Praha, 1900, str. 15—17. M. Hoernes. Der diluviale Mensch in Europa, str. 132. J. Bayer, Jüngster Löss und palaeolitische Kultur in Mitteleuropa. Jhb. Altert. III. Wien, 1909, str. 156. L. Šnajdr, Právěk V, 1909, str. 63. H. Obermaier, Der Mensch der Vorzeit, str. 207. Sb. Jirova.
- PRAHA-PODBABA. V cihelně u sladovny Reise-rovy byla v zimě r. 1883-1884 nalezena dělníky lebka, o níž se soudilo, že jest diluviální.**) A. Frič, Ueber einen Menschenschädel aus dem Löss von Podbaba bei Prag. SBKGBW, Mat. Nat. Kl., 1884, str. 151—156. — Lidská lebka z diluviální hlíny v Podbabě. Vesmír XIII. 1884, str. 131. — O lebce lidské, nalezené v diluviální hlíně v Podbabě. Ibid. str. 195. Schaffhausen, Korrb. d. DAG 1884, str. 147. — Verh. d. nathist. Ver. in Bonn 1885, str. 365. L. Šnajdr, Právěk V. Kojetín 1909, str. 62. Pozn. J. Matiegka, Anthropologie II. Praha

*) Na obrázku Woldrichovu jsou jen čísla 1—3 z Liboce (Šnajdr, I. c.)

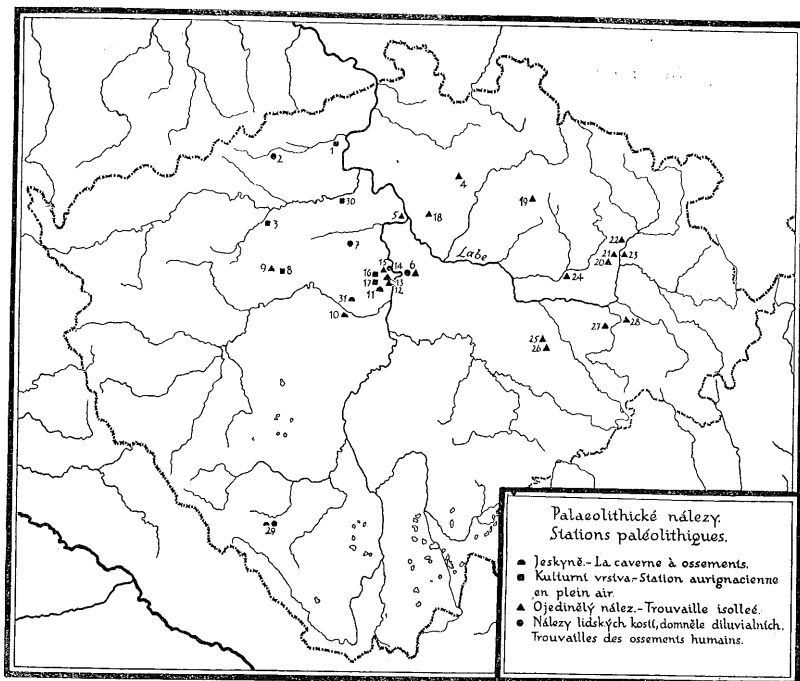
**) Lebka byla nazvána neprávem „podbabkou“, protože Reiserova sladovna jest ještě v katastru bubenečském. Nezmenil jsem však názvu, jednak proto, že se již vžil a rozšířil v světové literatuře, jednak proto, že odedávna se tato část bubenečského katastru pod Podbabským hřbetem jmenovala — ovšem neprávem — Podbabou.

- 1924, str. 1 a násl., str. 27, 28 a 30. Obr. 9—14. Tb. VI—VII.
- PRAHA-SMÍCHOV. V základech tov. Ringhoffe-rovy nalezen r. 1893 levý femur nosorožce, jehož proximální epiphysa byla šikmo uražena; z distální byla odražena jen vnitřní ploška; dřeň jen nálevkovitě vyhloubena a na povrchu se jeví stopy po vrtní (jako na žebru nosorožce z Jenerálky. Snad vyhlodáno myši?). Laube, Lotos 1889, str. 10. L. Šnajdr, Právěk V, 1909, str. 62.
- PRAHA-ŠÁRKA. V cihelně u sv. Jana nalezena ve spraši diaphysa humeru velmi mladého nosorožce (Rhinoceros antiquitatis, Blumenb.). Měla odlomené epiphysy a byla na obou koncích pohárovitě vyhloubena. G. Laube, Ueber bearbeitete Knochen von Rhinoceros antiquitatis Bl. aus quartären Ablagerungen der Umgebung von Prag. Lotos, NF XIX. 1899, str. 12. V jiné cihelně nalezeno pozourkové škrabadlo. G. Laube, Palaeolitische Funde in Böhmen. MAGW XI. 1882, str. 191. Spuren des Menschen aus der Quartärzeit in der Umgebung Prags. Lotos, 1883, str. 11. V které cihelně byl již dříve nalezen kamenný nástroj ve spraši. Krejčí, Geologie, Praha 1877, str. 1019.
- PRACHOVSKÉ SKÁLY u Jičína. V jeskyních a píštěncích se našly kosti mamuta, nosorožce vlnatého, divokého koně, tura pížmového, soba a j. Woldrich soudil, že byly rozbity člověkem. J. N. Woldrich, Diluviale Funde in den Prachower Felsen bei Jičín in Böhmen. Jhb. der k. k. geol. R. A. 1887, XXXVII. — Diluviální nálezy v Prachovských skalách u Jičína. VKSN 1887. — Beiträge zur Urgeschichte Böhmens IV. MAGW XIX. 1889, str. 71. L. Šnajdr, Vesmír XII, str. 167. XV, str. 44. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig, 1903, str. 155.
- PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. V cihelně Morávkově nalezl Šnajdr ramenní kost malého koně, od které byla hořejší část uražena a otvor vyškrabán (?). Kost byla „5 m hluboko, v písku pod naplavenou, zvrstvenou žlutou a slatinou nad ní ležící.“ Šnajdr, Památky nejdávnější činnosti lidské v Českém Polabí. Právěk V, 1909, str. 64.
- SMÍŘICE u Hradce Králové. Rozbití (člověkem?) kosti z kont a soba. Nástroje (?) z opukových kamenů. L. Šnajdr, Památky nejdávnější činnosti lidské v Českém Polabí. Právěk V. Kojetín 1909, str. 59 a násl.
- STŘEBICOVICE na jih od Slaného. V hlíně nalezena lebka, již pokládal A. Frič za diluviální. A. Frič, Ueber die Auffindung eines Menschenschädel im diluvialen Lehm von Střebichowitz bei Schlan. SBKGBW, Mat. Nat. Kl. Praha 1885, str. 47. N. M. [Str. 29, obr. 13. a 14.]
- SUDSLAVICE u Vimperka. R. 1879 nalezl prof. Woldrich 2 skalní stěrbiny ve vápencové skále. R. 1881 nalezl před druhou slují ohniště s opálenými kostmi čtvrtoroháčů zvířat. Pazourkových nástrojů v ohništi nenalezl a „nástroje“ z kosti, jež ve své práci uvádí, jsou velmi problematické. Zloměk lidské lebky nalezené poblíž ohniště není čtvrtoroháčů stáří. Fauna: Elephas primigenius, Rhinoceros tichorhinus, Bos taurus, Cervus megaceros, Rangifer tarandus, Sus, Ursus. J. N. Woldrich, Diluviální fauna u Sudslavic na Šumavě. VKSN Praha 1880, 1881 a 1883. — Ueber die diluviale Fauna von Zuzlawitz bei Winterberg im Böhmerwalde. I.-III. SBKAW Wien, LXXXVI.,

LXXXVI., LXXXVI., LXXXVIII.; Videň, 1880—1883. — Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. MAGW XIII, 1883, str. 1. XIV, 1884, str. 200—201 XIX, 1889, 71. — RČAVII. tř. IX. 1900, č. 1, str. 29. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 152—154.

SV. JAN POD SKÁLOU. (Sv. Ivan) u Berouna. V jeskyni sv. Ivana hojně kosti nosorožce a jeskynního medvěda (v sítnu). Woldřich se domníval, že jsou na nich stopy opracování. Hoernes těchto stopám nedávěoval, poněvadž

ních Čechách. J. N. Woldřich měl však za to, že mamut byl na své ložiště připraven, protože nebylo zjištěno při něm ohniska. Hoernes právem pochybuje o správnosti tohoto názoru, protože byla kostra dobře zachována. R. 1903 našel Šnajdr v Morávce cihelné dva paz. nástroje (obr. 8.) a v cihelně Komárkově kosti s četnými zářezy a stopami po úderech. — Šnajdr pokládal nálezy ze Svobod. Dvůrů za „památky nejstarší činnosti lidské v Českém Polabí“ a měl za to, že „jsou sou-

Obr. 78. Palaeolithické nálezy.

1. Trmice. 2. Most. 3. Velké Holetice. 4. Nová Ves u Bakova. 5. Brozánky. 6. Praha—Libeň. 7. Střebichovice. 8. Lubná. 9. Šanov. 10. Turecké maštale. 11. Praha—Jinonice, jeskyně sv. Prokopa. 12. Praha—Smíchov. 13. Praha—Břevnov. 14. Praha—Podbaba. 15. Praha—Sárka. 16. Jenerálka. 17. Praha—Libec. 18. Vtelno u Mělníka. 19. Prachovské skály. 20. Svobodné Dvory. 21. Lochenice. 22. Smřice. 23. Předměstí. 24. Olešnice. 25. Čáslav—Koželuh. 26. Markovice. 27. Chrudim—Pumbersk. 28. Úřetice. 29. Sudslavice. 30. Popluz. 31. Sv. Jan pod Skálou.

pozorování Woldřichova nebyla po této stránce vždy spolehlivá. J. N. Woldřich, Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. IV. MAGW XIX. 1889, str. 73. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 155.

SVOBODNÉ DVORY u Hradce Králové. R. 1897 nalezena v severní cihelně opracovaná (?) bederní kost mamuta. R. 1902-1903 našel tam L. Šnajdr opracované (?) kosti. V jižní cihelně nalezena r. 1899 kostra mamuta a 3 pazourkové nástroje. Z nich jeden nůž a odlomený hrot byly prý nalezeny mezi zebrem a obrátem. L. Šnajdr pokládá tento nálezy za první doklad bytu diluviálního člověka v severovýchod-

časné s nálezy od Taubachu a z Krapiny", str. 181 l. c., ačkoliv je určoval jako aurignacien. Taubach i Krapina jsou ovšem starší a nelze tudíž s nimi spojovat nálezy od Svobodných Dvůrů. J. N. Woldřich, Ložiště mamutích kostí ve Svob. Dvorech u Hradce Králové. RČAV II. tř. VIII. 1899, č. 33. L. Šnajdr, Verh. Berlin 1900, str. 173. — Předhistorické nálezy v severovýchodních Čechách. PA XX. 1903, str. 534 násl. — Památky nejstarší činnosti lidské v Českém Polabí. Právěk V. 1909, str. 59, 96, 164. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 1903, str. 132. M. Hradec Králové.

ŠANOV u Rakovníka. Při zakládání chmelnice

nalezeno pazourkové škrabadlo aurignackého stupně, J. Kušta, Příspěvky ku geologii českého diluvia, VKČSN LIII, 1895, str. 9. *N. M.*

TRMICE u Ústí nad Labem. V spraši nalezeny hojné kosti stepní zvířeny a něco pazourkových třísek. J. N. Woldřich, Steppen Fauna bei Aussig in Böhmen. Verh. der geol. Reichsanstalt Wien 1884, č. 4. — MAGW XIX, 1889, str. 71. — Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. MAGW XIII, 1883, str. 1, XIV, 1884, str. 200, XIX, 1889, str. 71. R. Virchow, Ueber Gebeine und Steinsachen aus angeblich diluvialen Schichten bei Aussig in Böhmen, gef. von Ferd. Seeharz. Verh. Berlin 1889, str. 404. Nehring, Einige Notizen über die pleistocene Fauna von Türmitz in Böhmen. Neues Jhrb. v. Mineralogie etc. II, 1894. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa, Braunschweig, 1903, str. 132. *N. H. M. Videň, M. Teplce, M. Ústí n. L.*

TURECKÉ MAŠTALÉ U TETINA. Lomem zničená jeskyně. Dr. Axamít měl z ní mírně patinovaný pazourkový hrot. O fauně: J. N. Woldřich: Ueber die diluviale Fauna der Höhlen bei Beraun. Verh. der k. k. geol. Reichsanstalt. Wien 1890. — MAGW 1893, str. 18. Fossilní zvířena „Turské maštale“ u Berouna v Čechách

atd. RČAV II, tř. II, 1893, č. 15. Dr. J. Axamít, Tetín. Praha 1924.

ŮŘETICE u Chrudimě. V Slavíkově cihelně nalezena tibia malého koně (*Equus cab. foss. minor Woldřich*) ve hloubce 5 m, „na rozhraní mezi hořejší žlutkou hubenou a dolejší žlutkou jlovitou“. Horní část kosti byla uražena a otvor vyškabán (?). L. Šnajdr, Památky nejdávější činnosti lidské v Českém Polabí. Pravěk V, 1909, str. 64.

VELKÉ HOLETICE u Žatce. F. Beneš nalezl ve hloubce 3 1/2 m diluvialní pazourky ve sprašové vrstvě cihelny p. J. Schneidera. Pravděpodobně svrchní aurignacien. E. Šimek, Grundzüge der Vorgeschichte Böhmens, WPřZ I, 1914, str. 30. F. Beneš, Diluviale Funde zu Gross-Hollettitz bei Saaz (Böhmen), WPřZ II, 1915, str. 38.

VTELNO u Vrutice Kropáčovy. Při dobývání hlíny nalezeny ve hloubce 1 1/5 m sobí paroh se zářezy a patinovaný plochý pazourkový „nůž“ po jedné straně přitloukaný. J. N. Woldřich RČAV II, tř. IX, 1900, č. 1, str. 32. — Bull. int. de l'Acad. des Sc. de Bohême. Praha 1900, str. 15. M. Hoernes, Der diluviale Mensch in Europa, Braunschweig 1903, str. 132.

MLADŠÍ DOBA KAMENNÁ

KERAMIKA VOLUTOVÁ

(Mapa č. I.)

BADRY u Opoláněk na Poděbradsku. Sídliště. Volutová keramika. *M. Poděbrady.*

BEČVÁRY u Kolína. Sídliště. *M. Kolín. N. M.* [Tb. XXVI, 8.]

BĚSNO (Wiessen), okr. Podbořany. Sídliště a pohřebiště (?). Bombovitá nádoba. Weinzierl, T. B. M. T. 1904-5, str. 52. *M. Teplce.*

BLAŽIM (Ploscha) u Postoloprta. Sídliště. Woldřich, MAGW XIV, str. 205, XIX, str. 77, XXIII, str. 19.

BLSKO u Hořic. Sídliště. *M. Hořice.*

BROCNÓ (Brotzen) u Štětí. Střepy zdobené volutou byly ve sbírce p. J. Ankerita, archiv. v Litoměřicích. *Pič.*

BROUČKOV u Kouřimí. Sídliště s mladší vol. ker. *Pič, Waněk, Výzkum, PA XVI, str. 336, Pič, St. I, 1, str. 202, tab. LIV, obr. 15, 17, 18, 20, MUC, Fr. Dvořák, PA XXXIII, N. M., M. Kolín, M. Poděbrady*

BRČKOLY u Staticu. Sídliště. Střepy s volutou a s lomenou páskou. *Pič, St. I, 1, str. 201, L. Šnajdr, Počátkové, str. 54. N. M.*

BŘEZNICE n. Lab. (Schönpriesen) u Ústí n. Lab. Sídliště. *M. Duchcov. M. Teplce.*

BŘEZÁNKY (Priesen) u Duchcova. Sídliště *M. Teplce.*

BŘIŠTANY u Hořic. Sídliště. *M. Hořice.*

BUDYNĚ n. Ohř. Sídliště „na Hradisku“, též „na Mileticku“. *M. Budyně.*

BUKVICE u Jičína. Sídliště na poli mezi Velíši a Bukvicí. *PA XIV, str. 421, Pič, St. I, 1, str. 202. N. M.*

CÍRKVICE (Zirkowitz) u Litoměřic. (Sídliště ?) Střep. *M. Ústí n. Lab.*

CITOLIBY u Loun. Sídliště. [Tb. XVI, obr. 14.]

ČÁSLAV. Popelovitá vrstva u Koudelova a sídliště na polích při cestě k Potěhám. *Kl. Čermák, PA XIV, str. 158. Zpráva Včely Čáslavské 1897, str. 12. Pič, St. I, 1, str. 204. M. Čáslav.*

ČÁSLAVKY u Jaroměře. *M. Jaroměř. [Tb. XIX, obr. 19.]*

ČELAKOVICE. Sídliště v cihelnách a na polích, *Pič PA XV, str. 402, St. I, 1, str. 204. Sídliště, cihelna p. B. Švejdova. OP I, str. 11; III, str. 21. N. M.*

ČENČICE u Loun. Sídliště. *M. Louny. [Tb. XXVI, obr. 11.]*

ČERNOŽICE u Jaroměře. Sídliště. *Duška, Nálezy, str. 43. M. Jaroměř.*

ČERVENÉ PEČKY u Kolína. Sídliště v panské škole a na sousedním poli. Na 50 kult. jam. Střepy a nástroje. *Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 230. M. Kolín.*

ČIČOVIČKY u Prahy. Sídliště. *Pič, PA XVI, str. 336; St. I, 1, str. 205. N. M.*

DEŠTNICE (Teschnitz) u Podbořan. Sídliště. *M. Rakovník. N. H. M. Videň.*

DIVICE u Ročova blíže Loun. Sídliště. Woldřich, Beiträge II, MAGW XIV, 1884, str. 204, tb. VI, 4, II, 13. Prokop, OP II, str. 33. *M. Ohrada u Hluboké.*

DOBEŠOVICE u Ratboře blíže Kolína. Sídliště na panských polích za ovčínem a mezi Dobešovicemi a Potřebským dvorem; na 300 jam. *MUC, Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 230. M. Kolín.*

DOBŘÁ VODA u Hořic. Sídliště směrem k Liskovicům. *L. Domeček, PA XIX, str. 391. M. Hořice, M. Hradec Králové.*

DOBRĀNY. Sídliště v zahradě u ústavu choromyslných. Dr. B. Hellich, J. Hraše, PA XVIII, str. 251, tb. XXVIII. Píč. St. I. 1, str. 205, tb. LVI. 1, 2, 3, 4, 8, 16, 17, 21, 22, 25, 26, N. M., M. Klatovy. *M. Poděbrady. M. Náchod.*

DOBRČANY (Dobritschan) u Žatce. Sídliště. Weinzierl, JhbA I. 1907, str. 185. N. H. M. Videň.

DOBŘICHOV. Sídliště. *M. Poděbrady.*

DOBROVICE (okr. Ml. Boleslav). Sídliště v panské cihelně. Pecenkka, PA XIV, str. 581. Stoký, PA XXII, str. 594. Píč, St. I. 1, str. 205.

DOLNÍ DOLCE u Jaroměře. Sídliště; šárecký typ. *M. Jaroměř.* [Tb. XIX., obr. 2-16, 22.]

DRAHOBUVICE u Zásnuk. Sídliště. *M. Kolín.*

DŘEVČICE u Brandýsa n. Lab. Sídliště, Pomalovaný střep. N. M.

DROBOVICE u Časlavi. Sídliště. Kl. Čermák, PA XIV, str. 141. — Zpr. Včely Časl. 1897, str. 13. Píč, St. I. 1, str. 206. *M. Čáslav.*

DUCHCOV, Sídliště na dole „Franziskaschacht“. *M. Duchcov.*

HLÍZOV u Kutné Hory. Sídliště. *M. Kolín.*

HOLOHLAVY u Smřic. Sídliště. Duška, Nálezy, str. 43. *M. Hradec Králové.*

HOLUBICE (okr. Smíchov). Sídliště. J. Felcman, PA XVI, str. 134. Píč, St. I. 1, str. 206. N. M.

HOŘANY u Kolína. Sídliště na „Lukách“ a na poli p. Verneru. MUDr. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 231. *M. Poděbrady. M. Kolín.*

HOŘELICE u Prahy. Sídliště. v. Hochstätter, MAGW XIII, str. 124. PA VI, str. 236. N. H. M. Videň.

HOREŠOVICE na sz. od Slaného. Sídliště. Woldřich, MAGW XIV. 1884, str. 204.

HORKA N./OHŘÍ. Sídliště. Weinzierl, T. B. 1905/6, str. 33.

HORNÍ OPOLANY u Poděbrad. Sídliště. Píč, St. I. 1, str. 211, tab. LIV. 9. (Badry.) Hellich, Pravěk, str. 459. *M. Poděbrady.*

HOROMĚŘICE u Prahy. Sídliště. Vzácná nádobka, tvaru lomené hrůšky, na níž se mísí výzdoba volutová s vypíchanou. *Sb. Jirova.* [Tb. XX, obr. 16.]

HOSTENICE na Oharce. „Na Oporeci“ nalezena nádobka kulovitá s provrtanými píčky. Píč.

HOSKORYJE u Rakovníka. Sídliště. *M. Rakovník.*

HOSTOMICE u Teplce. Sídliště v cihelně. MCCW XIII, str. 246. *M. Teplce.*

HOŠTKA (Gastdorf) u Roudnice. Sídliště. N. M. [Tb. IX. obr. 10.]

HRADEK u Sudoměře blíže Ml. Boleslavi. Sídliště. N. M.

HRADIŠTĚ (Ratsch) u Teplce. Sídliště. *M. Teplce.*

HRANICE u Kolína. Sídliště na poli v „Granátech“. MUC. Fr. Dvořák, P. A. XXXII. Str. 231. *M. Kolín.*

HRBOVICE (Herbitz) u Ústí n. L. Sídliště. Střepy volutové. Píč, St. I. 1, str. 207. *M. Teplce.*

HROCHŮV TÝNEC. Sídliště. J. Drábek, PA XXVII, str. 106.

CHABAŘOVICE (Karbitz) u Ústí n. L. Na dole „Petrischacht“ sídliště. Význačná hrůškovitá nádoba se 4 píčky; kol hrdla vypíchaný pásek ze čtyř řad vpichů. (Inv. č. 131.) *M. Ústí n. L.*

CHABY u Stodělek. Sídliště. N. M.

CHLUMČANY u Loun. Sídliště. Woldřich, MAGW XIX, str. 76.

CHLUMÍN (Klomin) u Kralup. Kostrový hrob s vol. nádobou a dlouhou, plochou sekerou, velmi jemně broušenou. 2 vol. nádoby, prý rovněž z hrobů. Střepy ze sídliště. N. M.

CHODOUŇ u Zdic. Sídliště. N. M.

CHOTĚJOVICE (Kuttovitz) u Duchcova. Sídliště na dole „Florentinischacht“. N. M.

CHRAST u Chrudimi. Sídliště; v něm těž kulturní jámy s vypích. volutou a mor. pomalovanou ker. Píč, PA XX, str. 329 násl. N. M. Sb. šk. Chrast.

CHRAŠTANY u Rakovníka. Sídliště. *M. Rakovník.*

CHUDONICE u Nov. Bydžova. Rozsáhlé sídliště. Šnajdr, Počátkové, str. 33. Stoký, Pr. Ob. I, str. 10. III. 41. S ch r á n í l, PA XXIX, str. 40. M. Nový Bydžov. N. M. [Tb. XIV; XV; obr. 18.]

JABKENICE u Dobrovice. Sídliště. Píč. Šk. Jabkenice.

JAROMĚŘ. Sídliště. *M. Jaroměř.*

JENERÁLKA u Prahy. Sídliště. 2 kostrové hroby. N. M. Šbirka Jirova. *M. Budějovice.* [Tb. XX, obr. 1—6; XXVII. obr. 8.]

KAMENOMOST u Zvoleňovsi. Vrstva s volutovou keramikou. Na střepech byly pozorovány stopy červeného barviva. V. Schmidt, PA XVII, str. 411, tab. L, LI. N. M. [Tb. X.]

KAZÍN u Černošic. (Kazina mohyla.) Hradiště nad Humenským potokem. Kulturní jámy. Dr. Axamít, PA XXIX, str. 162. N. M.

KLOBUKY u Slaného. Sídliště; střepy. PA XXI, str. 324. N. M. [Tb. IX. obr. 3; XXVII. obr. 11.]

KLUKY u Časlavi. Sídliště. *M. Čáslav.*

KNĚŽEVES u Rakovníka. Bombovitá nádobka volutová s velmi mladým ornamentem. *M. Rakovník.*

KODA. Jeskyně u Tetína. Sídliště (ohniště). N. M.

KOLEŠOVICE u Rakovníka. Sídliště. *M. Rakovník.*

KOLÍN. Sídliště v písečnicku č. kat. 160. Píč, St. I. 1, str. 201. MUC. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 231. *M. Kolín.*

KOMORANY (Komern) u Mostu. Střepy, pazourky, sekery. N. H. M. Videň. *M. Most. M. Ústí n. L. M. Teplce. M. Duchcov.*

KOPANINA u Žel. Brodu. V jeskyni nalezena byla nádobka s píčky v popelovité vrstvě. Píč.

KOURÍM. Nádobka zdobená píčky, nalezená na Předměstí. Píč. *M. Kolín.*

KŘINEC. Volutová keramika z rozličných nalezišť z okolí Křince; 400 kamenných nástrojů. A. Štifter, Č. Lid, I, str. 190—191. J. Hellich, Pravěk, str. 459. *M. Křinec.*

KRPY u Řepína (Mělnicko). Sídliště. Woldřich, Beiträge III. MAGW XVI, 1886, str. 74—78, Píč, St. I. 1, str. 208.

KYŠICE na Plzeňsku. Sídliště. Fr. Křikava, PA XII, str. 297. Píč, St. I. 1, str. 209. *M. Plzeň.* [Tb. XVIII.]

LHOTA u Hořic. Sídliště podle statku p. Tomáše. Píč.

LHOTA (Wellhütten) u Měchochlup na Žatecku. Sídliště s mladší keramikou. (Plast. voluta.) MAGW X. (1880), str. 265, 267. Šnajdr, Počátkové, 19. Píč, St. I. 1, str. 209. Weinzierl, Jhb. f. A. W. I. 1907, str. 185 a. N. H. M. Videň. *M. Chomutov.*

LHOTKA (Welhota) u Lovosic. Nádoba, 1/3 mísky s výčelníky nade dnem, střep nádoby s malým hrdlem, jemně porýsovaný nepravidelnou volutou. Píč, St. I. 1, str. 209. *M. Teplce.*

LIBČANY u Hradce Králové. Sídliště. *M. Hradec Králové.*

- LIBICE, Sídliště, [Tb. IX, obr. 9.] *N. M.*
- LIBKOVICE (Liquitz) u Duchcova. Sídliště. Weinzierl, T. B. 1903/4, str. 12. *M. Teplice. M. Duchcov.*
- LIBOCHOVANY u Litoměřic. Sídliště. *M. Ústí n. L.*
- LIBUŠÍN u Kladna. Sídliště v cihelně. Prokopáno StAU. *N. M.*
- LIPTICE u Duchcova. Sídliště. *M. Teplice.*
- LITOMĚŘICE, Sídliště, PA XI, str. 43, 135, Píč, I, str. 209, tb. LV, obr. 1, 3, 4, 6, 10, 11. *N. M.* [Tb. XVI, obr. 1—13.]
- LOBKOVICE u Neratovic. Sídliště. *N. M.* [Tb. IX, obr. 1.]
- LOCHENICE u Hradce Králové. Sídliště, Duška, Nálezy, 59. *M. Hradec Králové.*
- LOVOŠICE. Hrob kostrový při stavbě Teplické dráhy na sz. od města s bombovitou nádobou zdobenou rytým páskovým ornamentem a třemi provrtnými pupky. Weinzierl, MAGW NF. XVIII, (1898) [263.] — T. B. 1904/5, str. 32. *M. Teplice.*
- LUBNÁ u Rakovnicka. Sídliště. Bombovitá nádoba bez ozdob; střepy mladšího rázu. *M. Rakovník.*
- MALÁ SKÁLA. Ve skal. výklenku (abri) v hloubce 2'40 m popelovitá vrstva, v níž nalezen vultový stěp; v hloubce 1'40 m popelovitá vrstva, s vypichanou keramikou, nad ní keramika lužická (mladší). Pr. Ob. 1910, str. 2, 11. Šnajdr, Pr. Z. 1911, str. 415. *M. Turnov.*
- MĚCHOLUPY u Žatce. Sídliště. *M. Chomutov.*
- MILOSTÍN u Rakovnicka. Sídliště; nádoba, kam. nástroje. Píč. *Škola Milostín.*
- MOČOVICE u Čáslavi. Sídliště. Škrdle, PA XXXIV, (1924) Str. 53, obr. 22. *M. Čáslav.*
- MODLANY u Teplíc. Sídliště; polovice vol. nádoby. Střepy, kam. nástroje. Píč, St. I, str. 210. Weinzierl, T. B. 1899, str. 18. *M. Teplice, M. Ústí n. L.*
- MOLITOROV u Kouřimí. V cihelně sídliště. Primitivní hliněná soška, neznámo však zda-li byla nalezena s vultovou, nebo s vypichanou keramikou. *N. M., M. Kouřim.*
- MORAVĚVES (Marowes) u Mostu. Sídliště. Wolf, MAGW XIV, (1884) str. 205.
- MOST (Brüx). Sídliště. Wolf, MAGW XIV, *M. Most.*
- MUTĚJOVICE okr. Rakovník. Sídliště. Felcman, PA XXIII, str. 551 a 555. *N. M. Šbirka prof. Hakena. M. Rakovník.*
- NAHORANY u Náchoda. Sídliště za statkem p. Rydla. Duška, Nálezy, str. 30. Šnajdr, Č. Lid, IV, str. 574. PA XVII, str. 258, Verh. 1898, str. 211.
- NEBOVIDY u Kolína. Sídliště na panských polích. V zahrádě p. Somra kulovitá nádoba, MUC. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 231. *M. Kolín. Sb. pt. Jany Hrubé z Geleny v Č. Pečcích.*
- NĚM. MLÍKOJEDY u Litoměřic. Sídliště; vultové střepy. Kam. nástroje. *M. Teplice.*
- NESVAČILY u Litné. Sídlní jámy (při stavbě dráhy). Píč.
- NEUMĚTELY u Zdic. Sídliště. Dr. J. Axamít.
- NEZVĚSTICE u Blovic. Sídliště. *M. Plzeň.*
- NOVÁ VES u Loun. Kulovitá nádoba s pupíky. Píč, St. I, str. 211. *M. Louny.*
- NOVÁ VES (okr. Velvarský). V chmelnici „za luky k Sazené“ vultový stěp. J. Švejda, PA XXIV, str. 59.
- OHNIČ (Wohotatsch) u Teplíc. Sídliště. Hrob se skrčenou kostrou a s vultovou nádobou. Weinzierl, MCW XXVII. 1901, str. 169. T. B. 1905/6 str. 34. *M. Teplice.*
- OUŠTEK (Auscha). Sídliště. Weinzierl, T. B. 1903/4, str. 10. *M. Teplice.*
- PĚTIKOZLY u D. Cetna. Sídliště. Píč. Škol. sb. Dol. Cetno.
- PETROVICE u Rakovnicka. Sídliště. *M. Rakovník.*
- PLÁCKY u Hradce Králové. Sídliště na poli p. J. Střemchý. Domečka, PA XIX, str. 390. *M. Hradec Králové.*
- PLOTIŠTĚ u Hradce Králové. Sídliště. Domečka, PA XIX, str. 389. XX, str. 207; XXI, str. 390. Šnajdr, MCW NF XXVIII. 1902, str. 112. *M. Hradec Král.*
- POČÁPLY u Berouna. Sídliště. Dr. J. Axamít.
- PODBOŘANY (Podersan). Sídliště na Rubínberku. Píč. *M. Budějovice. M. Chomutov.*
- POLEPY u Kolína. Sídliště na poli č. kat. 1035. MUC. Fr. Dvořák. PA XXXII, str. 231. *M. Kolín.*
- POSTOLOPRTY. Sídliště. Wolf, MAGW XIV. 1884, str. 205. *M. Hluboká.*
- PRAHA II. Na Zderaze. Stěp s vultou. Píč, St. I, str. 213.
- PRAHA-BUBENEČ. Sídliště v Mauthnerově cihelně*). Šnajdr, MCCW NF. XXVIII, str. 231. Hrob v cib. Reiserově; kostra na zádech se skrčenýma nohama. Píč, PA XXII, str. 214, obr. 1 a 3. Rozličné nálezy vultové keramiky, Šnajdr, ČSPSČ IV, str. 33. Píč, PA XIV, str. 532; XV, str. 395. St. I, str. 211, tb. LI, obr. 4, 6, 7, 9. J. A. Jíra, Pr. Ob. I, str. 45; II, str. 1. Dr. Prokop ČPSC XIII, str. 42. R. v. Weinzierl, Štorch, Praha v pravěku, str. 18. *N. M. Sb. Jírova. M. Teplice.* [Tb. IX, obr. 4, 5, 11; XX, obr. 8—15, 17; XXI; XXII, obr. 22—25; XXVII, obr. 4—6.]
- PRAHA-JINONICE. Jeskyně sv. Prokopa. Vultový stěp. Wolf, MAGW XIX. 1889, str. 79, obr. 114. Píč, St. I, str. 213.
- PRAHA-KRČ. Sídliště v „Společenské zahrádě“. Dr. Axamít. Pr. O. III, str. 20. 38. Sb. Dr. Axamita.
- PRAHA-LIBEN. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXVII, obr. 10.]
- PRAHA-MICHLE. Sídliště. Dr. B. Kohout, PA XV, str. 755, 759. Píč, St. I, str. 94. *M. Budějovice.*
- PRAHA-MOTOLY. Sídliště ve vesnici a na vojenském cvičišti. O. A. Pecka, PA XXVIII, str. 158. *N. M. Šbirka Peckova.* [Tb. IX, obr. 13; XIII, obr. 3, 7.]
- PRAHA-PODBABA viz Praha-Bubeneč.
- PRAHA-SELČ. Sídliště. Býčí hlavička na střepe vultovém. Weinzierl, Tätigkeitsber. Teplice 1905/6, str. 35, gbr. 2 a, b. Moschka u zaměnil Selc se Želčí u Žatce a domnívá se, že býčí hlavička je ze Žatce. Původně byla v Mikšově sbírce; od Mikše si ji vypůjčil Weinzierl k reprodukci a zapoměl ji vrátit. S jeho sbírkou se dostala do teplického musea. Moschka u, Mannus 11/12, 1919/1920 str. 379. *Sb. Jírova. N. M., M. Teplice.* [Tb. XX, obr. 7.]
- PRAHA-ŠÁRKA. Rozličná místa mezi Velešlavinem, Bubencí a Šáreckým údolím. Často též cihelna ve Vokovicích. Na Šestákových skále sídliště se středním a „šáreckým typem“. Pomalovaná keramika vultová. F. Beneš, PA VII, str. 165. Šnajdr, Počátkové, str. 56. Jíra, ČSPČ. II, str. 5, 40, 111; VII, str. 45, 85. Pravěk 1910, str. 66. Mannus 1911, str. 237. Píč, St. I, str. 217, tb. XL, obr. 1, 4; XLI, obr. 13; XLII, obr. 21. Dr.

*) Bubenečské lokality bývají v literatuře často zaměňovány Podbábou.

- K. Prokop, ČSPSČ. XIII. str. 43. K. Buchtela, Čas. č. turistů 1913, str. 233. Stocký, Studie, I, str. 17. *N. M. Teplice. Sb. Jirova.* [Tb. VIII. IX. obr. 2; XXII. obr. 1–21; XXIII; XXIV; XXV.]
- PRAHA-VOKOVICE. Sídliště. PA IV, str. 2, 179; V, str. 142, 284; VI, str. 156; VII, str. 81; X, str. 807; XII, str. 113. MCCW XIV, str. 166. Dr. K. Prokop, ČSPSČ XIII, str. 43. Štorch, Praha v pravěku, str. 19. *N. M. Sb. Jirova.* [Tb. XIII, obr. 1; XXVI. obr. 10; XXVII. obr. 9.]
- PRAHA-VRŠOVICE. Sídliště. Píč, St. I, str. 219. *N. M.*
- PRACHOVSKÉ SKÁLY u Jičína. Sídliště. Šnajdr, Počátkové, str. 35.
- PŘECAPLY (Pritschapel) u Chomutova. Sídliště. Weinzierl, T. B. 1899, str. 26. *M. Teplice.*
- PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. Sídliště. Duška, Nález, str. 43. Píč, St. I, str. 213. *M. Hradec Králové. M. Pardubice.*
- RACICE na jz. od Jaroměře. Sídliště. *M. Hradec Králové. M. Jaroměř.*
- RADČICE (Maria-Ratschitz) u Duchcova. Sídliště. Kam. sekery. Píč, St. I, str. 214. Weinzierl, T. B. 1899, str. 21. *M. Teplice. M. Duchcov.*
- RADOTÍN u Prahy. Sídliště. *N. M.*
- RATBOR u Kolína, 2 kult. jámy u cukrovaru. MUC. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 231. *M. Kolín.*
- ŘEPORYJE (okr. Smíchov). Sídliště v cihelně p. Štěpánka, PA I, str. 283; II, str. 94; 239. E. Neumann, J. Nesměrák, PA XVII, str. 254. Píč, St. I, str. 215; tb. LVII. obr. 5, 8, 11, 11a. O. A. Pecka, PA XXVIII, str. 155. *N. M. Sb. Pechova.*
- ŘEŽ u Klecan. Sídliště v zahradě p. Žikeše (nyní p. Švihovského a na poli za zahradou. *N. M.* [Tb. XII; XIII. obr. 5, 6, 8–12].
- ROŽDALOVICE. Sídliště. Píč. *N. M.*
- RUBÍN. Vrch u Podbořan. Sídliště. *M. Chomutov.*
- RUDOLICE (Rudelsdorf) u Mostu. Sídliště. Woldřich, MAGW III, str. 67; XIV. 1884, str. 205.
- RYMÁN u Unhoště. Sídliště. *N. H. M. Viden.*
- SEMONICE u Jaroměře. Sídliště. *M. Jaroměř.* [Tb. XIX. obr. 17, 18].
- SKŘIVANY u Nového Bydžova. Sídliště v psečenku p. Dršaty. Stocký, PA XXIII, str. 166. Pr. Ob. I, str. 10. *M. Nový Bydžov.*
- SLAVĚTÍN u Loun. Volutová nádobka s třemi pásy trojúhelníků vyplněných vpichy. Wiehl, PA XXIII, str. 113.
- SMÍŘICE u Hradce Králové. (Viz též Zderaz u S.) Sídliště. *M. Hradec Králové.*
- SOLOPISKY u Rožova. Sídliště. Woldřich, Beiträge II, MAGW XIV, 1884, str. 203; tb. VI. obr. 1, 2, 7, 8, 10. Píč, St. I, str. 216. Dr. K. Prokop, OP II, str. 16. *M. Ohrada u Hluboké.*
- SOUDNÁ u Jičína. Sídliště. *N. M.*
- SRBICE (Serbitz) u Teplíc. Sídliště v cihelně Königové. (Šarecký typ.) Weinzierl, T. B. 1899, str. 17; 1904/5, str. 12, 32. *M. f. V. Berlin. M. Teplice.* [Tb. XIII. obr. 2, 4.]
- SRBSKO u Berouna. V náspyu před jeskyní na trati dráhy mezi Srbskem a Berounem volutové střešy. V jeskyních na levém břehu Berounky střešy s keramikou volutovou. *N. M.* [Tb. XXIX.]
- STATENICE u Prahy. Sídliště. Stocký, PA XXVII, 1915, str. 193. *N. M.* [Tb. XVIII. XXVI. obr. 13.]
- STĚŽERY u Hradce Králové. Sídliště. Domečka, PA XXI, str. 249. Šnajdr, Pr. Z. 1911, str. 414. *M. Hradec Králové.*
- STŘIHOV u Králové Městce. Sídliště; mezi střešy nalezeny též zkamenělé mušle. (Cardium). *M. Poděbrady.*
- ŠANOV u Rakovníka. Sídliště. *M. Rakovník.*
- ŠTÁHLAVICE u Plzně. Sídliště. Woldřich, MAGW XVI, str. 73. Franc, Politický okres Plzenský, str. 128. Píč, St. I, str. 217. Szombathy, Ann. d. k. k. Hofsamml. III. str. 131. *M. Plzeň.*
- ŠTÍTARY u Kolína. Sídliště. *M. Kolín.*
- TEPLICE (Golicke). Sídliště. Dál Karolina II. Sídliště. *M. Teplice.* [Tb. IX. obr. 12; XI.]
- TETÍN u Berouna. Sídliště v lomu nad "Turskými maštalami". Woldřich, MAGW XXIII, str. 25. Pr. Ob. III, str. 16, 21. Dr. Axamit, III, str. 17. — Tetín, Praha 1924. Sb. Dr. Axamita. [Tb. XXVI. obr. 1–7.]
- TISMICE u Čes. Brodu. Sídliště za školou. Píč. Sb. šk. v Tismicích.
- TOUZETÍN u Loun. Sídliště. Píč. *N. M.* [Tb. X. č. 8.]
- TŘEBECHOVICE u Hradce Králové. Sídliště. *M. Hradec Králové. M. Náchod.* [Tb. XIX. obr. 20, 21.]
- TŘEBOVLE u Kouřimi. Sídliště. Waněk, Píč, PA XVI, str. 338, 358. Píč, St. I, str. 217; tb. LIII. obr. 12, 14; LIV. obr. 8. *N. M.*
- TRMICE u Ústí n. Lab. Sídliště v cihelně p. Dörre. Verh. Berlin 1889, str. 405. *M. Ústí n. Lab.*
- TROTINA u Smiřic. Sídliště. Duška, Nález, str. 43, 59. *M. Hradec Králové. M. Jaroměř.* [Tb. XIX. obr. 1.]
- ŮŘETICE (okr. Chrudimský.) Sídliště v cihelně p. Slavíkově. Šnajdr, PA XX, str. 538. MCCW N. F. XXVIII, str. 115. *M. Hradec Králové.* [Tb. XXVII. obr. 1–3.]
- ÚSTÍ n. L. Sídliště. *M. Teplice.*
- VELEMÍN u Třebenic. Sídliště. Hrob kostrový. Weinzierl, T. B. str. 1905/6, 36. *M. Teplice. Sb. Jirova.*
- VELKÉ HORKY u Benátek. Sídliště. PA XI, str. 589. Píč, I. I. Tb. LIX. obr. 3, 4, 18. *N. M.*
- VIKLICE (Wiklitz) u Chabařovic. Sídliště. Nádobka šareckého typu zdobená vpichy, ornamentem. Weinzierl, T. B. 1899, str. 17. *M. Most. M. Teplice.*
- VINÁŘICE na Lounsku. Sídliště. Dr. K. Prokop, Pr. Ob. II, str. 29.
- VINOŘ u Prahy. Sídliště; pomalovaná keramika. Jíra, Pravěk. Štorch, Praha za pravěku, str. 21 (pozn.) Sb. Jirova.
- VOCHOV, na záp. od Plzně. Sídliště. *M. Plzeň.*
- VOSOV u HOSTOMIC. Sídliště. Dr. Axamit.
- VRBICE (Fürwitz) okr. Podbořany. Sídliště (nádobka s plastikou volutou). Weinzierl, Pr. Bl. VII 2. T. B. 1904/5, str. 13, 31. *M. Teplice. N. H. M. Viden.* [Tb. IX. obr. 6.]
- VYSOKÉ VESELÍ (okres Nový Bydžov). Sídliště. Píč, St. I, str. 350. PA XXI, str. 350. Koudelka, PA XXII, str. 202. *M. Vysoké Veselí. M. Nový Bydžov.*
- ZÁBORČI n. JÍZEROU (okr. Turnovský). Kulturní vrstvy v jeskyni. (Jesk. čís. 6.) Pod 36 cm mocným humusem I. vrstva temněhnědá 60 cm, II. vrstva žlutohnědá 30 cm, III. vrstva žlutá 240 cm. V třetí vrstvě byla jáma s volutovým střešem a s paz. nožíky. J. V. Šimák, OP I, str. 2. *M. Turnov.*
- ZABRUŠANY (Sobruschan) u Duchcova. Kulovitá nádobka a kamenné nástroje. Weinzierl, T. B. 1899, str. 22. *M. Teplice.*

ZALUŽANY (Sensel) u Ústí n. Lab. Sídliště. *M. Teplice*.
 ZÁSMUKY (na jv. od Kouřimi). Sídliště. *M. Kolín*.
 ZBRAŠÍN (Praha) u Nových Zámků blíže Citolib. Sídliště. Woldřich, Beitrage IV. MAGW XIX, 1889, str. 75, obr. 108, 109. Pič, St. I, 1, 213. Weinzierl, Jhb. f. A. I. 1907, str. 188 a. Dr. K. Prokop, OP II, str. 20. *Sb. na Nov. Zámecích. M. Hluboká*.
 ZDERAZ (dvůr u Smřic). Sídliště. Duška, Nálezy, str. 43. Šnajdr, MCCW NF. XXVIII, 1902, str. 115. *M. Hradec Králové*.
 ZVOLENOVES. Sídliště. V. Schmidt, PA XIV, str. 97; XVI, str. 81, 279, 282; Č. L. I, str. 193. J. Smolík, PA XV, str. 422, tb. XXI. *N. M.*
 ŽALANY u Teplce. Sídliště. *M. Teplice*.
 ŽELEČ (Seltsch) na Žatecku. Sídliště na parc. 1941 „auf den Teichen“, v majetku p. F. Maie.

R. Moschkau, učitel z Lipska dodal do lipského musea střep s vrytými značkami, o nichž tvrdí, že jsou neolithickým písmem. Značky nejsou současný s rytým ornamentem, nýbrž byly vryty do střepu mnohem později, zdá se, že v době ne příliš dávné. Weinzierl, Jhb. f. A. I. 1907, str. 185 a. R. Moschkau, Eine steinzeitliche Scherbeninschrift der Spiralmäander Keramik. Mannus, 11/12, 1919/20, str. 205. — Eine zweite bandkeramische Scherbeninschrift von Seltsch in Böhmen. ibid. str. 378. *M. Teplice; M. Lipsko; Sb. MUDr. Fischera u Měcholupcech u Žatce*.

ŽELEZNICE u Jičína. Při stavbě dráhy z Jičína do Turnova na pozemku p. Fidrnuce objeveno sídliště. Pič, *N. M.*

ŽELKOVICE u Zdic. Sídliště. Dr. J. Axamít. ŽIDOVICE (Seidovitz) u Mostu. Sídliště. Woldřich, MAGW XIV, 1884, str. 205.

KERAMIKA VYPÍCHANÁ

(Mapa č. II.)

BEČOV (Hochpertsch) u Biliny. Sídliště. Pič, St. I, 1, str. 201. *M. Most*.

BEČVÁRY u Kolína. Sídliště. *M. Kolín*. [Tb. XXXII. obr. 10, 12].

BILINA. Sídliště na Kostelci. Pudil, PA VII, str. 509; X, str. 433. Pič, St. I, 1, str. 201, tb. LIII. obr. 7-11, 17-19. Weinzierl, TB 1899, str. 19. *N. M., M. Teplice*. [Tb. XXXII. obr. 13.]

BRANDÝS n. Lab. Sídliště. Pič, *N. M.*
 BREŽANY u Č. Brodu. Sídliště poblíž poloh „Na statku“, „Na hradištech“ a při silnici k Mrzkám. Pič.

BROCNO (Brotzen) u Štětí. Sídliště. Pič, *Sb. arch. Ankerla u Litoměřicích*.

BROUČKOV u Kouřimi. Sídliště (střepy se šachovnicovým ornamentem). Pič, PA XVI, str. 336. St. I, 1, str. 202, tb. LIV. obr. 14, 16, 19. *N. M.*

BROŽANKY u Mělníka. Sídliště. *N. M.* [Tb. LXI. obr. 7.]

BUDYNĚ n. Ohř. Sídliště. *M. Rudyně n. O.*

BUKVICE u Jičína. R. 1840 nalezen sekeromlat. Sídliště na poli mezi Velíši a Bukvicí, PA XIV, str. 421. Šnajdr, MCCW XIV, str. 202. Pič, St. I, 1, str. 202.

CERHYNKY u Kolína. Sídliště. Pič, St. I, 1, str. 203. MUC. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 232. *N. M.*

ČÁSLAV. Sídliště v městské cihelně. Kl. Čermák, PA XIV, str. 527; XVI, str. 527. MCCW XX, str. 92; XXI, str. 159. ČL. I, str. 58. Verh. Berlin, 1887, str. 523. Pič, St. I, 1, str. 204, tb. LII. *N. M., M. Čáslav*. [Tb. XXXII. obr. 16.]

ČÁSLAVKY u Jaroměře. Sídliště; při stavbě dráhy Černožice-Semonice. PA III, str. 281 IX, str. 476; MAGW XXVIII, str. 25. Pič, St. I, 1, str. 204. Duška, Nálezy, str. 42. *N. M., NHM. Vídeň*.

ČELAKOVICE. Sídliště v cihelně p. Švejdově. Buchtela, OP III, str. 21. Vlasák, OP III, str. 44. *N. M., M. Čelakovice*. [Tb. XXXII. obr. 1-3, 5; XXXV. obr. 2, 4, 8, 14, 16, 18; XL; XLI.]

ČENČICE u Loun. Sídliště. *M. Louny*.

ČERNOŽICE u Jaroměře. Sídliště. (Viz Čáslavky.) Duška, Nálezy, str. 43. *N. M., NHM. Vídeň*.

ČERNÝ VŮL u Roztok. Sídliště v cihelně a na přilehlém panském poli. Býčí hlavička, čtyřhranné nádoby. V keramice tvary „rössensk“ a moravské pomalované ker. Zlomky mramorového náramku. Dr. Č. Ryzner, PA XII, str. 44. Pič, St. I, 1, str. 94, 204; tb. LVIII. Stoecký, PA XXII, str. 150. OP I, 1922, str. 2. násl. *N. M., Sb. Jirova*. [Tb. XLII. obr. 34; XLVI; XLVII; XLVIII.]

ČIČOVIČKY. Sídliště. Pič, PA XVI, str. 336; St. I, 1, str. 205. *N. M.*

DOBČICE (Poděbradsko). Sídliště. *M. Poděbrady*.

DOBŘANY u Plzně. Kulturní jáma v zahradě ústavu choromyslných. Dr. B. Hellich, J. Hraše, PA XVIII, str. 251, tb. XXVIII. Pič, St. I, 1, str. 205, tb. LVI, 15, 18, 23, 24. *N. M., M. Náchod*.

DOBŘEŇ u Kutné Hory. Sídliště na poli p. Pařezu. MUC. Fr. Dvořák, PA XXXII, str. 232. *M. Kolín*.

DOBROMĚŘICE. Sídliště. *M. Louny*.

DOBROVICE u Ml. Boleslavi. Sídliště. A. Pecenká, PA XIV, str. 581. Pič, St. I, 1, str. 205.

DOLNÍ DOLCE u Jaroměře. Sídliště. *M. Jaroměř*. [Tb. XXXVI. obr. 9.]

DOLNÍ PRŮM u Hradce Králové. Sídliště. PA XX, str. 208. *M. Hradec Králové*.

HNIDOUSY u Kladna. Sídliště zjištěno StAÚ. (Střep se stylizovanou lidskou postavou.) J. Pasternák, PA 1924. *M. Hnidousy. N. M.* [Tb. LI. obr. 8a, b.]

HOLEDĚČ (Gross-Holetitz) u Žatce. Sídliště. Pič, *M. Žatec*.

HOLÍN u Jičína. Sídliště. Šnajdr, Počátkové, str. 34. Pič, St. I, 1, str. 206.

HOLOHLAVY u Smřic. Sídliště mezi Holohlavy a Chlomekem; druhé v sousedství cukrovaru Černožického. PA III, str. 281, 282. Duška, Nálezy, str. 43. Šnajdr, Počátkové, str. 45. Pič, St. I, 1, str. 206. Domečka, PA XX, str. 208. *M. Hradec Králové*.

- HOŘANY u Kutné Hory. Sídliště. *M. Poděbrady. M. Kolín*. [Tb. XXXIX. obr. 15–17.]
- HORKA u Lihochovic. Sídliště; kostrový hrob s mramorovým náramkem. Weinzierl, TB 1904-5, str. 13; 1905-6, str. 33; Jhř. f. A. I. 1907, str. 185b. *M. Teplice*.
- HRADIŠTĚ (Ratsch) u Biliny. Sídliště, Pič, St. I. 1, str. 214. Weinzierl, TB 1899, str. 21. *M. Teplice*.
- HRBOVICE (Herbitz) u Chabařovic. Sídliště. Viz též Srbice.) Pič, St. I. 1, str. 207. *M. Teplice*.
- HOSTOKRYJE u Rakovnicka. Sídliště. *M. Rakovník*.
- HOSTOMICE u Biliny. Sídliště Šnajdr, Verh. Berlin, 1878, 16/11, str. 14, 16; Počátkové, str. 9, PA VIII, str. 508. MCCW NF XIII. 1887. str. CCXLVI. PA XIII, str. 331. Weinzierl, TB 1899, str. 20. *M. Teplice*.
- HUSTIŘANY u Jaroměře. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXXVI. obr. 7, 8, 10–14.]
- CHABAŘOVICE. Sídliště, Pič, St. I. 1, str. 207. *M. Teplice*.
- CHABY u Stodůlek. Kulturní vrstva. O. A. Pecka, PA XXVIII, str. 157. *N. M.* [Tb. XLV.]
- CHODOUŇ u Zdic. Sídliště. PA XXI, str. 323. *N. M.*
- CHOTĚJOVICE (Kuttovitz) u Duchcova. Sídliště, *M. Teplice*.
- CHRAŠTANY u Rakovnicka. Sídliště. Felcman, PA XXIII, str. 550. *N. M., M. Rakovník*. [Tb. XXXV. obr. 1, 7, 9.]
- CHRUDEM. Kulturní jáma. Mramorový náramek a výrtek. PA III, str. 44. Pič, St. I. 1, str. 207. *N. M., M. Hradec Králové*. [Tb. XXXII. obr. 6.]
- JENERÁLK A u Prahy. Sídliště. Krolmus, PA III, str. 43. Šnajdr, Počátkové, str. 56. *Sb. Jirova*.
- JIČÍN. Sídliště. *M. Jičín*.
- KADAŇ. Hrob? Šperk ze spondylové lastury. *M. Kadaň*. [Tb. XLIX.]
- KATUSICE u Ml. Boleslavi. Sídliště, Pič. *Sb. šk. v Katusicích*.
- KAZÍN u Černošic. Sídliště na „Hradišti“ nad Humenským potokem. Dr. J. Axamit, PA XXVIII, str. 162. *N. M.*
- KNĚŽEVES u Rakovnicka. Sídliště; Pič, St. I. 1, str. 208. Tb. LIII. obr. 1–6. *N. M., M. Rakovník*. [Tb. XXX. obr. 13–15.]
- KOLEŠOVICE u Rakovnicka. Sídliště při silnici ke Kněževsi. *N. M., M. Rakovník. NHM. Vídeň*.
- KOLÍN. Sídliště u akc. cukrovaru, za chemickou továrnou a v Kuchařově cihelně. Pič, St. I. 1, str. 208. MUC. F. Dvořák, PA XXXII, str. 231. *N. M., M. Kolín*. [Tb. XXXIX. obr. 1–14.]
- KOMORANY u Mostu. Sídliště, Pič, St. I. 1, str. 208. Weinzierl, TB 1899, str. 25. *N. M., M. Most. M. Teplice*.
- KOUIŘM. Sídliště. Hellich, Pravěk, str. 459.
- KOVANICE u Nymburka. Sídliště. Hromadný nález kladů (4 kopytňák a 5 plochých seker). Hellich, PA XXVIII, str. 29. *M. Poděbrady*.
- KRALUPY. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXXII. obr. 8, 9.]
- KRPY u Řepína (Mělnicko). Sídliště. Woldrich, Beiträge III. MAGW XVI. 1886, str. 74, 78, obr. 8–12; 15–16; 20, 22. Pič, St. I. 1, str. 208.
- KUKLENY u Hradce Králové. Sídliště. *M. Hradec Králové*.
- KYDLINOV mlýn u Hradce Králové. Sídliště, Pič, St. I. 1, str. 208.
- KYŠICE u Plzně. Sídliště. F. Kříkava, PA XII, str. 297. Pič, St. I. 1, str. 209. *M. Plzeň*. [Tb. XXXIII. obr. 10–21.]
- KYSTRÁ-VELTĚZE u Loun. Sídliště. Šnajdr, Počátkové, str. 16. Pič, St. I. 1, str. 209. *Sb. Vopršálkova v Peruci*.
- LAHOŠT (Loosch, Lösch) u Duchcova. Sídliště *M. Teplice*.
- LEDVICE (Ladovitz) u Duchcova. Sídliště. *M. Teplice*.
- LETKY-LIBČICE. Jáma s mladší vypichanou keramikou v cihelně Bratří Fischerů. Pič, PA XXI, str. 341–343; tb. XXX. *N. M.* [Tb. XLIV.]
- LEVÝ HRADEC. Vypichaný stěp. *Sb. Jirova*.
- LHOTA (Wellhota) u Lovosic. Sídliště. *M. Teplice*.
- LHOTA (Welhütten) u Měcholup na Žatecku. Sídliště. MAGW X, str. 265, 267. Pič, St. I. 1, str. 209. Weinzierl, Jhř. f. A. I. 1907, str. 185a. *NHM. Vídeň*.
- LIBKOVICE (Liquitz) u Duchcova. Sídliště. Weinzierl, TB 1903/4, str. 12. *M. Teplice. M. Ústí n. Lab.*
- LIBUŠÍN u Kladna. Sídliště v cihelně prokopáno Stač. *N. M.*
- LIPENEC (Lippenz) u Postolopr. Sídliště. *M. Ohrada u Hluboké*.
- LIŠANY u Rakovnicka. Sídliště. *M. Rakovník*.
- LITOMĚŘICE. Sídliště. PA XI, str. 43, 135. Pič, St. I. 1, str. 209. tb. LV. obr. 2, 5, 8, 9, 12–20. *N. M.* [Tb. XXXI. obr. 1–11, 13–20.]
- LOCHENICE u Hradce Králové. Sídliště. Šnajdr, Počátkové, str. 45. Duška, Nálezy, str. 59. Domečka, PA XVIII, str. 120. Pič, St. I. 1, str. 210. *M. Hradec Králové*. [Tb. XXXVI. obr. 1–6.]
- LOUNY. Popelovitá vrstva blíže hřbitova v pravo od silnice do Postolopr. Šnajdr, Počátkové, str. 18. Pič, St. I. 1, str. 210.
- LOVOSECE. Sídliště v písečnicku směrem k Prosmkům. Kostr. hroby. Weinzierl, Verhandlungen, Berlin, 1894, str. 101; 1895, str. 54. MAGW, XXIV, str. 144, 151. XXVIII, str. (29) PA XIII, str. 25. TB 1904/5, str. 12, 32. Pič, St. I. 1, str. 210. *M. Teplice*.
- LUBNÁ u Rakovnicka. Sídliště. *M. Rakovník*.
- LUKOV u Vraného, p. okr. slanský. Sídliště. Pič.
- LUŽEHRADY u Loun. Sídliště. *M. Louny*.
- MALÁ ČERNOC (Klein Tschernitz) u Blšán. Sídliště. MAGW X, str. 270. Pič, St. I. 1, str. 204. *NHM. Vídeň*.
- MALÁ SKÁLA. V skalním výklenku (abri) prokopána vrstva písku. Nejhlouběji nalezen volutový stěp (2'40 m), nad touto vrstvou bylo popelíště s vypichanou keramikou (do hloubky 1'40 m) a nad ním vrstva s keramikou ml. lužickou. Šimák, OP I, str. 2, 11. Šnajdr, Prž. 1911, str. 415. *M. Turnov*.
- MĚCHOLUPY u Žatce. Sídliště. *M. Chomútov*.
- MILOSTÍN u Rakovnicka. Sídliště. *N. M., M. Rakovník*.
- MLČECHVOSTY u Velvar. Sídliště. PA XIV, str. 52, 208. Pič, St. I. 1, str. 210. *N. M.*
- MLÍKOJEDY u Litoměřic. Sídliště. *M. Teplice. M. Litoměřice*.
- MOST (Brüx). Sídliště. *N. M., M. Most*.
- MRADICE (Mraiditz) u Postolopr. Vypichaný stěp. *M. Teplice*.
- MUTĚJOVICE, okr. rakovnický. Sídliště. Felc-

- man, PA XXIII. str. 551, 555. *N. M., M. Rakovník.*
- NAHOŘANY u Nov. Města n. Metují. Sídliště. Duška, Nálezý, str. 30, 43. *Sb. Rydlova v Na-hořanech.*
- NĚMECKÉ KOPISTY u Terezná. Sídliště. Pič, St. I. 1. str. 208. tb. LVI. obr. 3. *N. M.* [Tb. XXXII. obr. 11.]
- NEZVĚSTICE u Blovic. Sídliště. *M. Plzeň.*
- NOVÁ VES na jih od Loun. Sídliště. Pič, St. I. 1, str. 93 (pozn.), 211. *N. M., M. Louny.*
- NOVÝ BYDŽOV. Sídliště. Šnajdr, Verh. Berlin, 1878. 16/XI. str. 13, 16; 1881, str. 243; MCCW NF VIII. 1882. str. 11. Materiály, str. 1—9; PA XII. str. 323; ČSPSC II. str. 18. M. Much, Atlas, VIII. str. 19—22. J. Koudelka, PA XXII. str. 201. *N. M., M. Nový Bydžov. M. Hra-dec Králové.*
- NOVÝ DŮM u Křivokláta. Sídliště na panském poli a ve školce za kostelem. Pič.
- NUDVOJOVICE u Turnova (viz též Přepře). Sídliště „Na bubnu“ mezi Nudvojovicemi a Přepří. Pič, St. I. 1. str. 211. J. V. Šmák, OP I. str. 3. *M. Turnov.* [Tb. XXXIV.]
- NYMBURK. Popelovitá vrstva při stavbě dráhy Nymburk-Jičín. Helliich, PA XXVIII. str. 30.
- PAĐOUSY (Poděvousy) u Zámuk. Sídliště. Pič, St. I. 1. str. 211. tb. LIV. str. 1, 2. *N. M.*
- PEČKY na dráze. Sídliště. Helliich, Pravěk, str. 459. *M. Pečky.*
- PETROVICE u Rakovníka. Sídliště. *N. M., M. Rakovník.*
- PĚTIPSY (Fünfhunden), okr. kadaňský. Sídliště. *N. M.*
- PLÁCKY u Hradce Králové. Sídliště na poli p. J. Střemchy, mlynáře v Kydlínově. Domečka, PA XIX. str. 390. *M. Hradec Král.*
- PLAČICE u Hradce Králové. Sídliště. Sebrány jen kamenné nástroje, střepey pohozeny. *M. Hradec Králové.*
- PLOTIŠTĚ u Hradce Králové. Sídliště. Dělníci pry vybrali z kulturních jam kostry (?). Duška, Nálezý, str. 61. Domečka, PA XIX. str. 389; XX. str. 207; XXI. str. 390. Šnajdr, MCCW NF XXVIII. 1902. str. 112. *M. Hradec Králové.*
- POLANKY u Trebechovic. Sídliště (na východ od Hr. Král.) *M. Hradec Králové.*
- POLEPY u Kolína. Sídliště v šterkovně. Šnajdr, Verh. Berlin, 1878. 16/XI. str. 39. tb. VI. č. 9. MCCW NF. VIII. 1882. str. 16. Počátkové, str. 14. Materiály, str. 7, tb. XIII. Pič, St. I. 1, str. 212. MUC. F. Dvořák, PA XXXII. str. 232. *N. M., M. Hradec Král., M. Kolín.*
- PRAHA II.-NA ZDERAZĚ. Stěp s vypchanou ozdoubou. (Měl I. Šnajdr). Pič, St. I. 1, str. 213.
- PRAHA IV.-HRADČANY. Sídliště. Dr. K. Prokop, OP II, str. 41. Štorch Ed., Praha v pravěku, str. 22.
- PRAHA-BOHNICE u Prahy. Sídliště v cihelně.
- PRAHA-BUBENEČ. Sídliště. Hroby. I. Při stavbě vlečné dráhy do Reiserovy továrny. 2. Mailbekova cihelna. 3. Hojermannova továrna. 4. Pole U modré ráže. 5. Stromovka. 6. Nádraží. Zap. Poutník, 1846, str. 221, 283; 1847, str. 59. M. Lüssner, MCCW, 1888, str. LVI. Zprávy SPSC I, str. 46. Pič, PA XIV, str. 532; XV, str. 395. St. I. 1, str. 211. tb. LI. 1—3. Šnajdr, ČSPSC IV, str. 33. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII, str. 43. Jíra, Pravěk,
- VI. 1910, str. 66, 162. Mannus III. 1911, str. 255. Stocký, PA XVI, str. 169. Praha v pravěku, Zprávy Památkového sboru hl. m. Prahy, 1924. Štorch, Praha v pravěku, str. 21, 22. *N. M., Sb. Jírova* [Tb. XXX. Obr. 1, 2, 4, 5. 7—12; XLII. obr. 1—14. 19—22, 31—33.]
- PRAHA VII.—BUBNY. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXXIX. obr. 22.]
- PRAHA-DEJVICE. Sídliště. MUC. Lustig, OP II, str. 41. *N. M.*
- PRAHA-KOBYLISY. Sídliště. Dr. K. Prokop, ČSPSC VIII. 43. *Sb. Jírova.*
- PRAHA-KOŠÍŘE. Sídliště „na Kotlářce“ v cihelně p. Plavého. PA XIV. str. 472. Bř. Jelínek, MAGW XXI, str. 29—32. obr. 67. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII. str. 14. *N. M.*
- PRAHA-KRČ Sídliště v Společenské zahradě a poblíž rybníka. PA IX, str. 475. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII. str. 44. Dr. J. Axamít, OP III. str. 39. Štorch, Praha v pravěku, str. 23. *N. M.*
- PRAHA LIBEŇ. Sídliště na „Balabence, Kotlasce, Palmovce a na pozemcích u Synagogy“. Pětera, PA X. str. 386, 587, 590. Nic. Lehman, Monumenta II. Bř. Jelínek, MAGW XXI. str. 12. Šnajdr, Počátkové, str. 59. MCCW NF VIII. 1882. str. 16. Pič, St. I. 1. str. 209. Dr. Prokop, ČSPSC XIII. str. 43, 48. Dr. J. Axamít, OP III. str. 1, 35, 42. Štorch, Praha v pravěku, str. 23. *N. M., Sb. Dr. Axamita.*
- PRAHA-MICHLE. Sídliště v zrušené pískovně p. Rennrově, při nádraží, při silnici z Nuslí do Vrsovice a na polích směrem k Vrsovicům. Dr. B. Kohout, PA XVI, str. 755. Pič, St. I. 1, str. 210. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII, str. 43. *Sb. Jírova.*
- PRAHA-MOTOLY. Sídliště. *N. M.*
- PRAHA-SELC. V Hergetově cihelně kostrové hroby s vypchanou keramikou. A. Stocký, PO I. 1922, str. 2. násl. *Sb. Jírova.* [Tb. XLII. obr. 23—30, 36]
- PRAHA-SMÍCHOV. Nádobý. N. Lehmann, Monumenta II. *Sb. Mik. Lehmann.*
- PRAHA-STŘEŠOVICE. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXX. obr. 3.]
- PRAHA-ŠÁRKA u Prahy. Sídliště na „Šestákové skále, na Kozákové skále a na Hradištech“. PA II, str. 43, 282. F. Beneš, PA VII, str. 165. Šnajdr, MCCW NF 1882, str. 16. Počátkové, str. 56. Jíra, ČSPSC II. 1894, str. 5, 40, 111. VIII, str. 45, 85. XVII, str. 101. Pravěk, 1910, str. 68, 170. Mannus, 1911, str. 237. Pič, St. I. 1, str. 217. Weinzierl, TB 1899, str. 27. Buchtel, Cas. Č. Turistů XXV, str. 233. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII, str. 43. Štorch, Vývoj tvorstva a původ člověka, Plzeň, 1912. Praha v pravěku, 1916, str. 20. Praha v době předhistorické, 1921, str. 64. *N. M., M. Teplíce. Sb. Jírova.*
- PRAHA-TROJE. Sídliště a hroby s nejmladší vyp. keramikou. Mramorové náramky. Dr. J. Axamít, PA XXXII, str. 228. A. Stocký, Zprávy Pam. sboru hlav. města Prahy. VII. 1925, str. 9. *N. M.* [Tb. XLIX; L.]
- PRAHA-VELESLAVÍN. Sídliště. Jíra, Pravěk VI, 1910, str. 66. Mannus III, str. 225. *Sb. Jírova.*
- PRAHA-VOKOVICE u Prahy. Sídliště. PA IV, str. 2, 179; V, str. 142, 284; VI, str. 157; VII, str. 81; X, str. 807, XII, str. 113. MCCW XIV,

- str. 166. Šnajdr, MCCW NF 1882, str. 16. Weinzierl, TB 1899, str. 27. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII, str. 43. J. A. Jíra, Pravěk, VI, str. 66 násl., 162 násl. Mannus III, str. 225 násl. N. M., M. Teplice Sb. Jírova.
- PRAHA-VRŠOVICE. Sídliště na zahradě p. Voláka, PA XVI, str. 758. Pič, St. I. 1, str. 219. Dr. Prokop, ČSPSC XIII, str. 43. N. M.
- PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. Sídliště v cihelně p. Honkeho. Duška, Nálezy, str. 43, 60. M. Hradec Králové.
- PŘEMÝŠLENÍ u Klecan. Sídliště, Kalichovitá nádoba na nožce, zdobená; v ní zbytky červeného barviva. Šnajdr, Verb. Berlin, 1876, 16/XI, str. 13. — Materiály, str. 7. tb. XIII. MCCW NF VIII. 1882 str. 16. Ryzner, PA XII, str. 453. Zpráva SPSC I. str. 28. Schulz, PA XIV, str. 517. Pič, Výzkum, 1893. str. XXIX; St. I. 1, str. 213. tb. LXI. obr. 1—5, 7. Felcman, PA XVIII. str. 34. N. M., Sb. Jírova. [Tb. XXXI. obr. 12; XLII. obr. 35.]
- PRŮLEPY u Rakovníka. Sídliště v hlinovníku. M. Rakovník.
- PRÍŠOVICE u Svijan. Sídliště. Pič.
- PROSMÍKY u Litoměřic. Sídliště; miska „rössenského“ typu. Pič, St. I. 1, str. 213. M. Teplice.
- PŠOV (Schaab) u Podbořan. Sídliště. Woldřich, MAGW XIII, str. 29. Pič, St. I. 1, str. 213. NHM. Videň, Sb. Steinerova v Pšově.
- QUADERBERG u Děčína. Sídliště na hradišti. Dr. F. Hantschel, Fundchronik, str. 59. E. Klášterský, PA XI, str. 473. 581; XII, str. 42. Šnajdr, Počátkové, str. 7. Pič, St. I. 1, str. 214. N. M. [Tb. XXXII. obr. 14.]
- RADČICE (Maria-Ratschitz) u Hor. Litvínova. Sídliště. Weinzierl, TB 1899, str. 21; 1904/5, str. 12. M. Teplice.
- RADIM u Peček. Sídliště při východní straně dráhy; zlomek mramorového náramku. Waněk, Pič, PA XVI, str. 182, tb. XXI. Pič, St. I. 1, str. 214. tb. LX. obr. 8—12, 19, 2—6. Hellich, Pravěk, str. 459. N. M.
- RADOTÍN u Prahy. Sídliště, Pič.
- RAKOVNÍK, Sídliště. N. M. [Tb. XXXII. obr. 15, 17.]
- RATBŮR u Kolína. Sídliště objeveno při stavbě odbočky dráhy do cukrovaru a v cihelně. PA III, str. 330. Pič, PA XV, str. 401. St. I. 1, str. 214. Aug. Růžička, PA XX, str. 581. MUC. F. Dvořák, PA XXXII, str. 231. M. Kolín.
- ŘEPÍN u Mělníka. Sídliště; nádoby, střešky a nástroje. Střep s ornamentem, symbolisujícím lidskou postavu. Woldřich, MAGW XVI, str. 76. Much, Atlas, VIII, br. 5, 6, 7, 12—16. N. M. [Tb. LI. obr. 1 a, b.]
- ŘEPORYJE u Prahy. Sídliště, PA I, str. 283; II, str. 94, 239. E. Neumann, J. Nesměrák, PA XVIII, str. 254. Bř. Jelínek, MAGW XXI. 1891, str. 35. Pič, St. I. 1, str. 215. tb. LVII. obr. 1, 2, 3, 4, 9. O. A. Pecka, PA XXVIII, str. 155. N. M. [Tb. LXI. obr. 3, 6.]
- ŘEŽ u Klecan. Sídliště v zahradě p. Švihovského (dříve Zikešovy), a na scusedním poli za zahradou. Velmi mladý ráz. Mezi střešky vypichanými v kulturní jámě II. střep šňůrového poháru starého rázu. Stocký, PA XXVIII, str. 185; XXXII, str. 238. N. M. [Tb. LII.]
- ŘIVNÁČ, skála u Roztok. Sídliště. Dr. Č. Ryzner, PA XII, str. 209, 241, 299, 303, tb. X—XIV. Woldřich, MAGW XIV, str. 205—207.
- Šnajdr, MCCW NF. VIII. 1882, str. 16. Pič St. I. 1, str. 93, 215, tb. XLV. 14. N. M.
- ROUSOVICE u Mělníka. Sídliště. Dr. J. Matiegka, PA XXV, str. 105. N. M., M. Mělník. [Tb. XLIII.]
- ROŽDALOVICE. Sidelní jáma na staveništi p. Mikuláše. Pič.
- RUBÍN, vrch u Dolánek u Podbořan. (Δ 352). Sídliště. Sb. Steinerova v Pšově; M. Budějovice.
- RYBNANY u Žatce. Sídliště; zvířecí torso. Weinzierl, MAGW X, str. 266. Verh. Berlin, 1897; T. B. 1902, str. 28. M. Teplice.
- SEDCICE (Sedschitz-Scheditz) u Žatce. Sídliště Sb. Steinerova v Pšově.
- SEDLICE u Hradce Králové. Sídliště. M. Hradec Králové.
- SEMONICE u Jaroměře. Sídliště. PA III, str. 281. Duška, Nálezy, str. 42. Pič, St. I. 1, str. 215. M. Hradec Králové.
- SKŘIVANY u Nov. Bydžova. Sídliště v písčínku p. V. Horáka. Obsidiánový nožik, torso hliněného zvířete, jordsanmühlské střešky. J. Koudelka, PA XXII, str. 204. Stocký, PA XXIII, str. 165; — OP I, str. 10; III, str. 6; IV, str. 39. N. M., M. Nový Bydžov. [Tb. XXXVII; XXXVIII.]
- SLAVĚTÍN u Peruce. Sídliště. J. Ráž a Dr. J. Pič, PA XIX, str. 432. N. M., Sb. notáře p. A. Vopršálka u Peruci.
- SLOUPNO u Nov. Bydžova. Sídliště na polích mezi Skřivany a Sloupnem.
- SMOLNICE u Loun. Sídliště. Bř. Jelínek, MCCW XIX, str. 54.
- SMÍRICE. Sídliště. Kulturní jáma s neobyčejným množstvím paz. odštěpků (dílna ?) V ní 20 tma-vošedých, žíhaných, jako sklo průhledných třísek (obsidián ?), 3 naleziště; U Holohlavského dvora, mezi cukrovarem a nádražím a mezi cukrovarem a dvorem Zderazským. Hraše, MCCW 1881, str. CXXXII. Much, Atlas, VIII, str. 17. Duška, Nálezy, str. 43. Šnajdr, Počátkové, str. 45. PA XX, str. 539—541. MCCW NF. 1902, str. 114; Pr. Z. 1911, str. 415. M. Hradec Králové.
- SOBĚCHLEBY (Sobochleben) u Chabařovic. Sídliště. Pič. M. Teplice.
- SOBĚRAZ u Jičína. Sídliště. N. M.
- SOLOPISKY na Lounsku. Sídliště. Woldřich, MAGW XIV, str. 203. tb. VI. Dr. K. Prokop, OP II, str. 14.
- SRBICE (ŘERIVICE ?) Serbitz u Ústí n. L. Sídliště. Pič, St. I. 1, str. 216. Weinzierl, TB 1899, str. 17. M. F. V. Berlin, M. Teplice.
- SRBSKO u Berouna. Ve velké jeskyni na levém břehu Berounky nalezeny střešky mladší vypichané keramiky ve vrchní vrstvě. N. M. [Tb. XXXV. obr. 20—34.]
- STANKOVICE u Žatce. Sídliště. M. Teplice.
- STELČEVES u Kladna. Sídliště. Pič, St. I. 1, str. 217. N. M.
- STĚŽERY u Hradce Králové. Sídliště na poli p. Jana Cervinky. M. Hradec Králové.
- STODŮLKY u Prahy. Sídliště. O. A. Pecka, PA XXVIII, str. 156. Sb. Peckova.
- STRAKY u Nymburka. Sídliště. N. M., M. Poděbrady.
- STŘIHOV u Králové Městce. Sídliště. M. Poděbrady.
- SVĚTEC (Schwatz) u Biliny. Sídliště zjištěno při

- odkrývce na dolu „Florentinisacht“. *M. Teplice*.
- ŠANOV u Rakovníka. Sídliště. *M. Rakovník*.
- ŠENOV (Schönaue) u Teplíc. Sídliště. *M. Teplice*.
- ŠTAHLAVICE u Plzně. Sídliště. Woldřich, MAGW XVI, str. 73. Píč, St. I, str. 217. J. Szombathy, Ann. d. k. k. Hofsamml. III, str. 131. Franc, Politický okres Plzeňský, str. 128. *M. Plzeň*. [Tb. XXXIII. obr. 1 — 9]
- ŠTÍTARY u Kolína. Sídliště. MUC. F. Dvořák. PA XXXII, str. 232. *M. Kolín*.
- TEPLICE. Sídliště. *M. Teplice*.
- TISMICE u Českého Brodu. Sídliště za školou. *Sb. školy v Tismicích*.
- TOUŠEŇ. Sídliště. Buchtela, OP III, str. 21.
- TŘEBOVEL u Kouřimi. Sídliště. Vývrték z mramorového náramku. Waněk — Píč, PA XVI, str. 338, 358. Píč, St. I, str. 217. *N. M.*
- TŘEBUŠICE (Triebischtz) u Mostu. Vypíchaná nádoba. *M. Most*.
- TRMICE (Türmitz) u Ústí n. Lab. Sídliště. *M. Teplice*.
- TROTINA u Hradce Králové. Sídliště. Duška, Nálezy, str. 43, 59. *M. Hradec Králové*.
- UDLICE (Eidlitz) u Chomútova. Sídliště. *M. Teplice*.
- ÚRETICE u Chrudimí. Sídliště v cihelně p. Slavíkově. Nádobka s mřížkovým ornamentem. Šnajdr, MCCW XXVIII, str. 116, PA XX, str. 538. *M. Hradec Králové*.
- ÚSTÍ n. Lab. Sídliště. PA I, str. 46. F. Hegger, MAGW IX, str. 244. Šnajdr, Počátkové, str. 8. MCCW NF. VIII. 1882, str. 16. *NHM. Vídeň. M. Teplice*.
- VEBŽANY (Webeschau) u Teplíc. Sídliště. Weinzierl, TB 1899, str. 21. *M. Teplice*.
- VEJVANOVICE (Evanovice) u Chrudimí. Sídliště. *Sb. školy ve Vevjanovicích*.
- VELKÁ ČERNOC (Gross Tschernitz = Czernitz) u Blšana, na jih od Žatce. Sídliště (mladé tvary). *M. Žatec*.
- VELKÉ ČERNICE u Ervénic. Sídliště. Píč. *NHM. Vídeň*.
- VELKÉ HORKY u Benátek. Sídliště. PA XI, str. 589. Píč, St. I, str. 206. tb. LIX. *N. M., Sb. školy v Střenicích*.
- VEPŘEK u Velvar. Sídliště. Píč, PA XVIII, str. 175. St. I, str. 218. tb. LXV. obr. 13. *N. M., Sb. řed. Klavíka*.
- VIDHOSTICE u Podbořan. Sídliště. Píč, PA XV, str. 399. St. I, str. 218. *N. M.*
- VINAŘE (Weinern) u Kadaně. Sídliště. *Sb. Steinerova u Pšově*.
- VINOŘ u Prahy. Sídliště. Kostrové hroby. Žárový hrob. J. A. Jíra, Pravěk. VI, str. 162, násl. *Sb. Jírova, N. M.* [Tb. XXXIX. obr. 18 — 21. XLII. obr. 15 — 18.]
- VITINĚVES u Jičína. Hromadný nález klínů. (8) Hellich, PA XXVIII, str. 29. *M. Jičín*.
- VOCHOV, na záp. od Plzně. Sídliště. *M. Plzeň*.
- VRANANY. Sídliště. Píč, St. I, str. 219. tb. LIV. obr. 6, 10. *N. M.* [Tb. XXXV. obr. 3, 5, 6, 10 — 13, 17, 19.]
- VRUTICE (Vebrutz) u Litoměřic. Sídliště. *Sb. arch. Ankerta u Litoměřicích*.
- VRUTICE KROPÁČOVA. Sídliště s kult. jamami a se souvislou vrstvou. O. Červinka, PA XII, str. 458.
- VYSOKÉ VESELÍ u Nového Bydžova. Sídliště. Píč, PA XXI, str. 350. Koudelka, PA XXII, str. 202. *M. Nový Bydžov. M. Vysoké Veselí*.
- ZÁBOŘÍ nad Jizerou. Kulturní vrstva v jeskyni. Dr. J. V. Šimák. OP I, str. 2. *M. Turnov*.
- ZAPY u Brandýsa. Sídliště. *N. M.* [Tb. XXXII. obr. 4, 7.]
- ZBRAŠÍN (Frascin) u Postolopr. Sídliště. *M. Ohrada u Hluboké*.
- ZDERAZ (Dvůr u Smřic). Sídliště. Duška, Nálezy, str. 43. *M. Hradec Králové*.
- ZDICE u Berouna. Sídliště. Objeveno při rozřívání nádraží. *N. M.*
- ZVOLEŇOVES u Slaného. Sídliště. Schmidt. PA XIV, str. 97; XVI, str. 81, 279, 282; Č. L. I, str. 193. Smolík, PA XV, str. 422. tb. XXI. *N. M.*
- ŽABONOSY (u Kouřimi). Sídliště. Píč.
- ŽALANY u Teplíc. Sídliště. L. Šnajdr, Verh. Berlin, 1878, 16./XI, str. 14. Materiály, str. 10. tb. XIII. MCCW NF. VIII. 1882, str. 16. Píč, St. I, str. 220. R. v. Weinzierl, TB 1899, str. 18. *M. Teplice*.
- ŽATEC. Sídliště. *N. M.* [Tb. LI. obr. 2, 4 — 5.]
- ŽELEZNICE u Jičína. Sídliště. Píč.
- ŽERNOSEKY (Gross-Czernosek) u Lovosic. 6 hrobů se skřebenými kostrami. 3 nádobky a mramorový náramek. Weinzierl, MAGW XXV, str. 413. XXVII, str. 61. XXVIII, str. (26). *M. Teplice*.
- ŽERNOSEČKY (Klein-Czernosek) u Lovosic. Sídliště „u Kapličky“ a u školy. Weinzierl, Verh. Berlin, 1885, str. 684. *M. Teplice*.
- ŽIŽELICE. Nezdobená nádoba s pupiky. Domečka, OP V, str. 17. *M. Hradec Králové*.
- ŽMAVY (SEMEČ?) u Třebenic. Zlomek mramorového náramku nalezen při dobývání granátů. Píč, PA XXI, str. 349. *M. Třebenice*.

KERAMIKA JORDANS MÜHLSKÁ

(Mapka na str. 171).

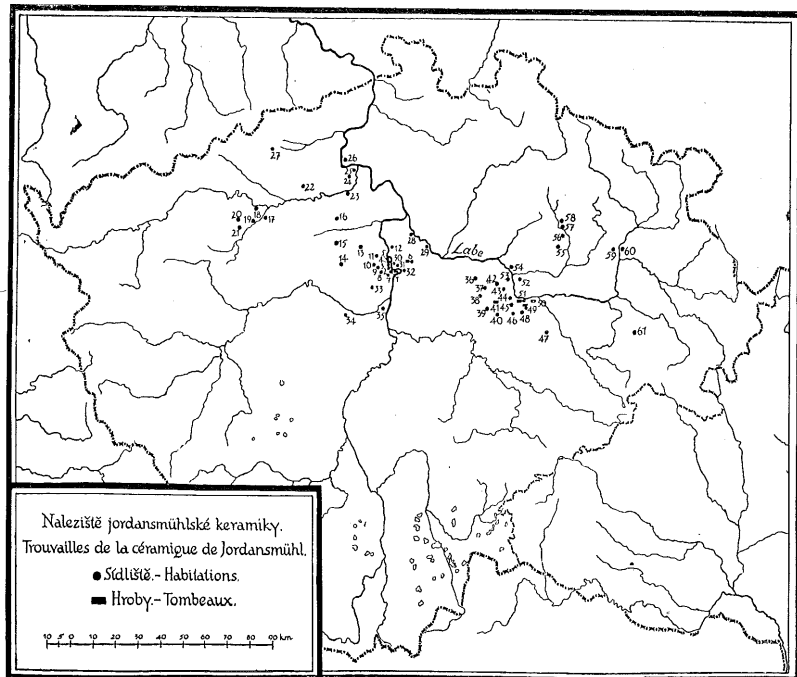
- BEČVÁRY u Zámuk. Ložkovitá miska. *M. Kolín* n. L. [Tb. LIX. obr. 6, 9.]
- BOHUŠOVICE u Terezní. Sídliště. *N. M.* [Tb. LVII. obr. 13.]
- BROZANY n./Ohří. Hrnek se 4 pupky na okraji a pod hrlem. *N. M.* [Tb. LVI. obr. 24.]
- BUDYNĚ n./O. Trat „Na Mileticku“ Misa. Snad

z kult. jámy s vypíchanou keramikou. *M. Budyně n./O.*

BUDYNICE u Slaného. Hliněná lžice s plnou rukojetí. M. Hoernes, Neolithische Wohnstätten bei Troppau. M. d. prae-h. Komm. d. Kais. Akad. Wien. I, str. 401—411. Vídeň, 1903. *N. H. M. Vídeň*.

ČASLAV. Na Hrádku u Časlavi ve spodní vrstvě střepy a prý i obsidián. *M. Časlav*.
 ČERVENÉ PEČKY u Kolína. Sídliště. *M. Kolín*.
 DOLÁNKY (Dollanka) u Podbořan. Sídliště na vrchu Rubín. *M. Chomátov*.
 DÁBLICE u Prahy. Sídliště. *Sb. Dr. Axamita*.
 HOLEDEC. (Gross Holetitz) u Žatce. Sídliště. *J. A. Jíra, Pravěk VI, 1910, str. 77. obr. 13. Sb. Jírova [Tb. LIII, obr. 21].*
 CHABRY u Prahy. Kulturní jáma. *N. M. [Tb. LVIII, obr. 12].*
 CHRABŘECE u Loun. Černá miska, mírně kuže-

LETOV (Ledau) u Podbořan. Sídliště. Střepy a hliněná lžice. *Sb. Steinerova v Pšově*.
 LEVÝ HRADEC u Roztok. Sídliště. Píř. PA XIV, str. 473, 579; St. I, 1, str. 96, 209, tb. XLVIII. Dr. K. Prokop, ČSPSČ XIII, str. 43; PO III, str. 18. *N. M. Sb. Jírova. [Tb. LV.]*
 LIBUŠÍN u Kladna. Sídliště. *N. M.*
 LOBKOVICE u Neratovic. Sídliště. Píř. St. I, 1, str. 210, tb. XXXVIII, obr. 9, 11, 15. *N. M. [Tb. LVIII, obr. 1—6, 8.]*
 LOCHENICE u Hradce Králové. Sídliště. Šnajdr, MCCW, NF, XXVIII, str. 113. *M. Hradec Král.*

lovitá s rozšířeným okrajem, pod ním otvor a při něm díško. *M. Louny*.
 CHRAST u Chrudimi. Sídliště. Škol. sb. v Chraští. Střepy, podobné moravské pomalované keramice.
 JENERÁLKA u Prahy. Kulturní jáma. *N. M. [Tb. LVIII, obr. 18.]*
 KAMÝK u Přilep. Velká, hrncovitá amfora s 8 uchy. *Sb. Jírova. [Tb. LIII, Obr. 15].*
 KAZÍN u Černošic. Kulturní jáma s rázovitou pomalovanou keramikou jihomoravskou. Dr. J. Axamit, PA XXIX, str. 162. *N. M.*
 KODA u Tetína, blízko Berouna. V jeskyni kulturní vrstva a ohniště s typickou keramikou a plochými sekerkami. *N. M.*
 KOLÍN n. Labem. Sídliště a hroby. *M. Kolín. [Tb. LIX, obr. 2, 4, 5, 7, 11, 13, 17; LX, obr. 1—8.]*
 KOMORANY (Kommern) u Mostu, 2 jordanmühlské džbáňky. *M. Teplice*.
 KOSTELEČ n. L. Amforovitá nádoba se 4 visle provrtanými pupky. *N. M. [Tb. LIX, obr. 20.]*

MĚCHOLUPY u Žatce. Sídliště. *N. M. [Tb. LVII, obr. 4, 5.]*
 MLÉKOVICE u Kouřimi. Sídliště. (Miska na nožce). *M. Kolín*.
 NEBOVIDY u Kolína. Sídliště a hroby. *M. Kolín. [Tb. LIX, obr. 8, 10, 12, 16; LX, obr. 9—12.]*
 NEPOLISY u Nového Bydžova. Velká amfora v kulturní jámě. J. Koudelka, PA XXI, str. 204. *M. Nový Bydžov*.
 NOVÁ VES u Kolína. Sídliště. *M. Kolín*.
 PINEV (Pňov) u Poděbrad. Sídliště. *M. Kolín; M. Poděbrady*.
 PODEBRADY-LÁZNĚ („Na Zubanech“). Sídliště. *M. Poděbrady*.
 POLEPY u Kolína. Sídliště. *M. Kolín. [Tb. LIX, obr. 14.]*
 PORÍČANY u Čes. Brodu. Sídliště. *M. Poděbrady. N. M.*
 PRAHA I.-VI., bez bližšího udání. Nádoba rázu jordanmühlského. Nic. Lehmann, Monumenta varia II. Pragae 1878.

PRAHA-BOHNICE. Lahvovitá nádobka. *N. M.* [Tb. LVIII. obr. 7.]

PRAHA-BUBENEČ. U Mauthnerovy továrny, v Reiserově a Mailbeckově cihelně sidiště a kostrové a žárové hroby. Šnajdr, MCCW, NF XXVIII. str. 113. Dr. K. Prokop, ČSPSC XIII. str. 47. Jíra, ČSPSC XXII. 110, obr. 30, 31. PO II, 1. Pravěk VI. 1910, 77, obr. 13. Mannus III. 1911, str. 225. *Sb. Jírova*. [Tb. LIII. obr. 1—4, 5—9, 10—13, 14, 16—18, 22, 23; LVII. obr. 3.]

PRAHA-KOBYLISY. Kulturní jáma. Dr. Axamít. PA XXXII. str. 225, obr. 141, 142. Ed. Štorch, Praha v Pravěku, 32. *Sb. Axamítova*. [Tb. LVII. obr. 2, 11; LVIII. obr. 9.]

PRAHA-LIBEŇ. Sidiště. Hrob. Nic. Lehmann, Monumenta varia II. Pragae 1878. E. Štorch, Praha v Pravěku, str. 39, obr. 15; Praha v době předhistorické, str. 89, obr. 27. PA XXVI. str. 81 násl. tb. V. obr. 7, 8. *N. M.* [Tb. LVI. obr. 22, 23; LVII. obr. 1; LVIII. obr. 15.]

PRAHA-STŘEŠOVICE. Před školou velká kulturní jáma. A. Stoký, Zprávy Památkového sboru hlavního města Prahy 1924. *N. M.* [Tb. LXI.].

PRAHA-ŠÁRKA. Šestáková skála nad Džbánem. V kulturní vrstvě četné střepy. Pič, St. I. 1, str. 96 tb. XLI. obr. 15. *N. M.*, *Sb. Jírova*. [Tb. LIV. obr. 1—24; LVII. obr. 8, 10.]

PRAHA-VELESLAVÍN. J. A. Jíra, Pravěk VI. 1910, str. 77. Mannus III. 1911, str. 225. Sidiště. *Sb. Jírova*. [Tb. LIII. obr. 19, 20.]

PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. Sidiště. *M. Hradec Králové* [Tb. LIX. obr. 19.] Dr. J. A-

PRĚROV u Brandýsa. Loďkovitá mísa. Axamít, PA XXVII. str. 83, obr. 22. *Zámek Přerov*. [Tb. LVIII. obr. 11.]

RADÍM u Čes. Brodu. Sidiště. *M. Poděbrady*. *N. M.*

RATBOŘ u Kolína. Sidiště. *N. M.* [Tb. LIX. obr. 3.] ROZTOKÝ u Prahy. Mísa na nožce. Klaar, Libussa 1846. Pič, St. I. 1, str. 214, tb. XXXV, str. 2. *N. M.* [Tb. LVII. obr. 7, 9.]

SKŘIVANY u Nového Bydžova. Ojedinelý džbánek v malé jamce na sidišti s vypíchanou keramikou. V jamách s vypíchanou keramikou četné střepy jordanšmílské; též malý obsidiánový nožík. Stoký, PA XXIII, str. 165, obr. 1. *M. Nový Bydžov*. (Obr. 36 na str. 77.)

SLÁNSKÁ HORA u Slaného. Sidiště. Kamenné nástroje. *N. M.*

STARÝ KOLÍN. Hrob. *M. Kolín*. [Tb. LIX. obr. 15.] SVOJŠICE u Kouřimi. Kostrový hrob. *M. Kolín* [Tb. LIX. obr. 1.]

ŠTÍTARY u Kolína. Sidiště. *M. Kolín*.

TŘEBOVLE (Třeboul) u Kouřimi. Amforovitá nádobka se čtyřmi úsky na břichu a rozevřeným hrdlem. *N. M.* [Tb. LVIII. obr. 10.]

TŘEBUŠICE u Slaného. Sidiště. *N. M.* [Tb. LVI. obr. 1—19.]

VELEŽICE u Nového Bydžova. Sidiště. Loďkovitá mísa. *M. Nový Bydžov*. [Tb. LVI. obr. 20, 21.]

VELÍM u Kolína. Kotlovitá nádoba s 8 úsky. Pič, Výzkum 1893, str. 51, tb. II. obr. 7; St. I. 1, str. 218, tb. XXXVI, obr. 6. *N. M.* [Tb. LVIII. obr. 14.]

VELKÝ OSEK. Ojedinelý nález netypické nádoby. *N. M.* [Tb. LIX. obr. 18.]

VĚTRUŠICE u Letek. Sidiště. *N. M.*

VYSOKÉ VESELÍ u Nového Bydžova. Sidiště. *M. Nový Bydžov*.

ŽATEC. Sidiště. Šrafovaný džbánek. *M. Žatec*. [Tb. LVII. obr. 12, 14.]

ŽERNOSEKY (Gros-Czernoseck) Střep. MAGW XXVII, str. 70, obr. 93 c. Pič, St. I. 1, str. 97. *N. H. M. Viedeň*.

KERAMIKA ŠŇUROVÁ

(Mapa č. IV.)

BECHLÍN u Roudnice. Oblý sekeromlat. *M. Roudnice*.

BERKOVICE u Mělníka. Pohárovitý džbán. [Tb. LIX. obr. 12.]

BERNARDICE? Pohár. *N. M.* [Tb. LXV. obr. 8.]

BEROUN. Pohár se šňurovou ozdobou; původně v Pachlově sbírce. Voss Verh. Berlin, 1877, 21/7, str. 35. Šnajdr, MCCW, NF. VIII 1882, str. 16. Pič, St. I. 1, str. 1, tb. XXXVI, str. 3. *N. M.* [Tb. LXVII. obr. 3.]

BĚSNO (Wiesen) u Podbořan. Sekeromlat fac. *Sbírka Steinerova*.

BEZDĚKOV u Roudnice. Hrob (amfora s dálky a paz. nůž). Amfora hrncovitá. (Hrob?) *M. Roudnice*. [Tb. LXIII. obr. 4—6.]

BILINA u Duchcova. Hroby; pohár a mlat, džbánek se šňůr, ozdobou, kam. sekeromlaty, šňůrové amfory. *M. Most*, *M. Teplice*, *M. Ústí n. L.*

BRÁNY (Prahm) u Března. Sekeromlat fac. *N. Chomutov*.

BRAZDÍM u Brandýsa. Hrob se skrčenou kostrou, směrem k Polehradům. Hroby se skrčenými kostřami v kamenném obložení na poli p. Eliáše.

Amfory, poháry, džbány, měděné spirály. Veliký nákrčník z koleček vybrošených z lastur v *majetku p. Eliáše*. *N. M.*

BRČKOLA u Roztok (jméno trati). Džbán. *M. Roudnice* [Tb. LXVIII. obr. 8.]

BŘEZNO (Priesen) u Chomútova. Sekeromlat fac. *M. Chomutov*.

BŘEZNO u Postoloprť. Na západ na ostrohu i na východ popelovité jámy; v první osadě střepy nádob v ruce hnětených a kam. sekyrka vrtaná, v druhé střep s ozdobou provázkovou, provrtané zoubky, nádoba džbánovitá. (Pravděpodobně rozrušené hroby se šňůrovou keramikou. L. Šnajdr, Počátkové místop. str. 18, Pam. XIII, str. 664. Pič St. I. 1, str. 190, tb. I. obr. 10—11. *N. M. M. Loupy*.

BŘEŽANKY (Briesen) u Biliny. Hrob. Amfora (pohár, facetovaný mlat, sekerka. *M. Teplice*.

BROZANY n. Ohři. Hrob. *N. M.* [Tb. LXXVI. obr. 1—4.]

BUDEČ u Slaného. Oblý sekeromlat. *N. M.* [Tb. sv. XXXI. obr. 21.]

BUDYNĚ n. Ohři. Pole „u Křepelky“, Dlouhý sekeromlat. „Na Mileticku“; sekeromlat s podél-

- ným žlábkem na horní straně, 2 dlouhé sekeromlaty vyhraněné. Štěp šňůrové amfory se žlábkovaným uchem, zdobené žeběrky s vtláčovými důlky. *M. Budný n. O.*
- BYLANY u Českého Brodu. Hroby. Formánek — Pič PA XVII, str. 381. Pič St. I. 1, str. 190. tb. II. III. N. M. [Tb. LXVII. 1—2, 4—32.]
- CITOLIBY u Loun. 3 šňůrové amfory. *M. Louny.* [Tb. LXX. obr. 11.]
- CTINĚVES u Roudnice. Hroby. (Pohár.) *M. Roudnice.* Štěpy. *N. M. Sekeromlat.* PA I, str. 336. VIII, str. 311. XI, str. 553. tb. XXIV. obr. 29. [Tb. LXXXI. obr. 3 a, b, 12.]
- ČÁSLAV (cihelná p. Černého). Ojedinelý hrob bez obložení. Kl. Čermák, Pam. XVI, str. 579. MCC XX, str. 93. Pič, St. I. 1, str. 191. *M. Čáslav.*
- ČERNÍKY u Chomátova. Sekeromlat. *M. Chomátov.*
- ČERNOUŠEK u Roudnice. Hrob kamenem obložený se skrčenou kstrou a šňůrovým pohárem. *M. Roudnice.* [Tb. LXVIII. obr. 4.]
- ČESKÝ BROD. Sekeromlat. *M. Č. Brod.*
- ČÍČOVICE u Prahy. Pohár a džbán. *N. M.* [Tb. LXVI. obr. 13, 14.]
- ČIMICE u Prahy-Bohnic. Džbán zdobený trojúhelníky. *N. M.* [Tb. LXVIII. obr. 9.]
- ČÍŽKOVICE u Lovosic. Hroby se skrčenými kstami. Dr. J. Matiegka, Čl. I, str. 109. Pič, St. I. 1, str. 192. tb. I. obr. 12. *N. M., M. Třebence.* [Tb. LXX. obr. 1—4.]
- DOBŘENICE u Hradce Králové. Sekeromlat s přičním žebrem. *M. Hradec Králové.*
- DOBROMĚŘICE u Loun. Šňůrový pohár. Kuželovitá miska, šňůrová amfora, pohár, protáhlá nádoba s prohnutým hrdlem a úskem. Mertz, PA XI, str. 91. Šnajdr, Poč., str. 18. PA XIV, str. 581. Pič, St. I. 1, tb. XXXVI, str. 5. *N. M., M. Louny.* [Tb. LXX. obr. 13. LXXI. obr. 12. LXXIII. obr. 1, 2.]
- DOKSANY. Hrob, obložený velkými deskami (malá amfora). J. Pič, PA XXI, str. 343. *Sb. na zámku Doksanech.*
- DOLÁNKY (Dollanka, Dollanken) u Podbořan. Sekeromlat kulatý. *Sb. Steinerova ve Pšově.*
- DUŠNÍKY u Prahy. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI. obr. 11.]
- DUŠNÍKY u Roudnice. Hrob. *M. Roudnice.* [Tb. LXVIII. obr. 6.]
- HNĚVICE u Roudnice. Hrob. *M. Roudnice.*
- HOLUBICE u Kralup. Pohár. *N. M.* [Tb. LXVIII. obr. II.]
- HORANY u Českého Brodu. Sekeromlat. *M. Č. Brod.*
- HOROMĚŘICE u Prahy. Amfora. *Sb. Jirova.* [Tb. LXXIV. obr. 20.]
- HOSPOŽÍN u Velvar. Hroby (2 amfory). A. Vondráček, PA XIV, str. 347. Pič, St. I. 1, str. 206. tb. XXXVII. str. 15 a 17. *N. M.*
- HOSTOMICE u Bíliny. Hroby. R. v. Weinzierl, Berichte d. M. Teplitz, 1905, str. 34. MCCW CCXLVI. *M. Teplice, M. Ústí n. L.*
- HŘIVICE u Loun. Sekeromlat. *M. Louny.*
- CHABŘY u Prahy. Hrob v cihelně. (Amfora, džbánek, sekeromlat Štorch PO III., 3, str. 25. Praha v pravěku, str. 34. *N. M.* [Tb. LXXVI. obr. 11, LXXII obr. 16.]
- CHRAŠTANY u Rakovníka. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI. obr. 14. a, b.]
- JENČICE u Lovosic. Hroby. Šňůrový pohár a náhrdelník z provrt. zoubků a kost. poul. *M. Plzeň, M. Teplice.*
- JENČOVICE u Mělníka. Oblý sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI. obr. 23.]
- KAMÝK u Přilep. Hroby; sekeromlat. *Sb. Jirova. N. M.* [Tb. LXXIV. obr. 1—9; LXXXI. obr. 26.]
- KLENEČ u Roudnice. Hrob. Šňůr. amfora. *Sb. Dr. F. Kučery u Citolibech.*
- KLOBUKY u Peruce. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI. obr. 29.]
- KMETŇOVES u Velvar. Amfora. *N. M.* [Tb. LXVIII. obr. 10.]
- KOLÍN, Hrob (amfora). Zlomek fac. sekeromlatu. *M. Kolín.*
- KOLOZRUKY (Kolosoruk) u Mostu. Sekeromlat. *M. Budějovice.*
- KOMORANY u Mostu. Hrob. (Amfora.) *M. Most.*
- KOPISTY (Kopitz) u Mostu. Hrob. R. v. Weinzierl Ber. M. Teplitz 1905, str. 39. *M. Most, M. Teplice.*
- KOUNICE u Č. Brodu. Sekeromlat. *M. Český Brod.*
- KŘESÍN u Líbochovic. Štěpy šňůr. poháru. *M. Roudnice.*
- KŘIVENICE u Mělníka. Hroby v cihelně p. Feixe. J. Matiegka, Č. Lid IV, 263. Pič, St. I. str. 190. I. 13, 15—17. *N. M.* [Tb. LXX. obr. 9—10.]
- KRUPKA (Graupen) u Teplíc. Sekeromlat fac. *Sb. Steinerova ve Pšově.*
- LEDVICE (Ladowitz) u Duchcova. Hroby. *M. Duchcov, M. Teplice.*
- LENEŠICE u Loun. Hrob. *N. M.* [Tb. LXVIII. obr. 2.]
- LEVÝ HRADEC. Sekeromlat. Štorch. Praha v pravěku, str. 28. *N. M.*
- LÍBČEVES (Liebshausen) na sev. od Loun. Sekeromlat. *M. Budějovice.*
- LÍBEZNICE u Prahy. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI. obr. 13. a, b.]
- LÍBĚŠOVICE (Lischwitz) u Podbořan, na jih od Žatce. Sekeromlat fac. *M. Žatec.*
- LIBILICE u Českého Brodu. Sekeromlat. *M. Český Brod.*
- LIBOČANY u Žatce. Sekeromlat fac. *M. Žatec.*
- LIBOCHOVANY u Lovosic. Provrtané lastury ze žárového hrobu. *M. Ústí n. L.*
- LIŠTANY u Loun. Fac. sekeromlat. *Sb. Dr. F. Kučery u Citolibech.*
- LITOMĚŘICE. Hroby. PA XI. str. 40, 135. Pič, St. I. 1, str. 209. Matiegka, PA XIII. *M. Třebence. N. M., Sb. Jirova.* [Tb. LXXIV. obr. 22.]
- LOBKOVICE u Neratovic. Hrob. *N. M.* [Tb. LXVIII. obr. 1.]
- LOCHENICE u Hradce Králové. Sekeromlat fac. *M. Hradec Králové.*
- LOTOUŠ u Slaného. Amfora. [Tb. LXV. obr. 9.]
- LOUNKY u Roudnice. Oblý sekeromlat. *M. Roudnice.*
- LOUNY. Hroby. *Sb. p. Hecke. M. Louny.* [Tb. LXXIII. obr. 10.]
- LOVOSICE. Hroby. Schwarzenberská cihelná; (Šňůr. amfora, zdobený pohár.) Jiná naleziště. (Amfora s větévkovitým orn., kam. klín, 2 poháry; šňůrový pohár a pazourkový nožík. Sedm

- nákrčníků z psích, vlčích a j. zubů. Džbánek s úškem, poháry zdobené i nezdobené. Amfory.] Reiserova cihelna. 4 hroby, ve dvou trepanované lebky. Amfory a poháry. Woldfich, MAGW XXIV, str. 151; Weinzierl, Verh. Berlin, 1894, str. 101, 1895, str. 54, 1897, str. 44; Matiegka, Čl. I. str. 41, IV, str. 73; Pič, St. I. 1, str. 194, 210, obr. 10, na str. 71. *M. Teplce, M. Ohrada u Hluboké, N. M.* [Tb. LXXVIII.]
- LUŽEC u Mělníka. Hrob, Sekeromlat. Pič, St. I. 1, str. 210. *Sb. řed. Klavíka, N. M.* [Tb. LXIX, obr. 2, 3; LXXXI, obr. 25.]
- LUŽEHŘADY (Lužerady) u Loun, Hrob, *M. Louny*. [Tb. LXXXIII, obr. 3.]
- MALE ČÍCOVICE, Hrob, Pič, PA XII, str. 350, tb. XX, obr. 17, 19, 23, 25, 29, XXI, obr. 7—9. St. I. 1, str. 191, tb. IX, str. 17, 19, 23, 25, 29, X, str. 7—9, *N. M.*
- MALEŠOV u Kutné Hory. (Amfóra zdobená.) *M. Kolín n. L.* [Tb. LXXVII, obr. 12.]
- MĚCHOLUPY u Prahy. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 16a, 6.]
- MĚCHOLUPY u Žatce. Hroby. *N. H. M. Viden. M. Žatec, M. Chomutov*
- MĚLNÍK, Pohár, džbáněk, *N. M. Sb. Jirova*. [Tb. LXIX, obr. 1; LXXIV, obr. 23.]
- MĚRUNICE u Biliny. Sekeromlat. *M. Budějovice*
- MINICE u Kralup, Zdobený džbán s páskovým uchem, *N. M.* [Tb. LXVIII, obr. 7.]
- MINKOVICE u Kralup. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 27 a, b.]
- MLÍKOJEDY u Litoměřic. Hroby. Pič, *Sb. Anker-tova, Litoměřice*
- MOST (Brůx). Hroby. (Sekeromlaty, poháry, válcové poh. s 2 úšký.) MAGW II, str. 32, 62, III, str. 25, 47, PA VIII, str. 312; Pič, St. I. 1, str. 195. *M. Most, M. Teplce*. [Tb. LXXIII, obr. 7.]
- MRADICE (Mraditz) mezi Žatcem a Postoloprty. Fac. sekeromlat. *M. Teplce*
- NEBOVIDY u Kolína. Omletý vyhraněný sekeromlat. *M. Kolín n. L.*
- NETREBY u Kralup. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 10.]
- NÍZEBOHY u Roudnice. Hrob. *M. Roudnice*
- NOVÁ VES u Brandýsa. Hrob. (amfórka.) *M. Brandýs n. L.*
- NOVÁ VES u Kolína. Sekeromlat oblý, *M. Kolín*
- NOVÝ HRAD (Neuschloss) u Jímlína na j. z. od Loun. Sekeromlat. *M. Ohrada u Hluboké*
- NUČNÍCKY u Roudnice. Fac. sekeromlat. *M. Roudnice*. [Tb. LXXXI, obr. 6.]
- OČIHOV, (Gross Otschehau) u Podbořan. Sekeromlat fac. Hrob s rozbitými nádobami, klínem, kladivem a šípem. Engel, MCCW IX, str. 246. *NHM. Viden, M. Žatec*
- OTVOVICE u Kralup. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 24, a, b.]
- PARDUBICE. Hrob. L. Šneidr Verh. Berlin 1897, str. 588, Pič, I. 1, str. 211.
- PATOKRYJE (Pattögrö) na j. v. od Mostu. Hroby. Pudil, PA X. *M. Teplce*
- PERUC. Dvě amfory. *M. Louny, N. M.* [Tb. LXXXIII, obr. 8, 9.]
- PODLESICE (Podletice; Podletitz) u Podbořan. Sekeromlat oblý, *Sb. Steinerova*
- POSTOLOPRTY u Žatce. Hroby. (Šň. pohár; amfórka a baňatý džbán se šň. výzd. na hrdle.)
- M. Ohrada u Hluboké, M. Roudnice*. [Tb. LXIX, obr. 11; LXXXIII, obr. 11.]
- PRAHA-BUBENEČ. Hroby. L. Šnajdr, MCCW NF XXVIII, 1901, str. 231. *N. M. Sb. Jirova*. [Tb. LXXXI, LXXV, obr. 3—12, 15—16.]
- PRAHA-DEJVICE. Hrob. *Sb. Jirova*. Tb. LXXV, obr. 1, 2.]
- PRAHA-IV. Hradčany. (Lumbeovy zahrady a Jelení ulice.) Hrob. Štorch, Praha v pravěku, str. 42. *Sb. Dr. Axamita*. [Tb. LXXI, obr. 1—9, 13.]
- PRAHA IV.-Pohořelec. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 30.]
- PRAHA VII. Holešovice-Bubny. Amfóra. [Tb. LXX, obr. 11.]
- PRAHA-HLOUBETÍN. Pohár. [Tb. LXXI, obr. 15.]
- PRAHA-HOSTIVAŘE. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 9a, 7.]
- PRAHA-HRDLOŘEZY. Žárový hrob. *Sb. Jirova*
- PRAHA-KOBYLISY. Hrob. (2 šňůrové poháry, amfóra, džbáněk, pazoukový nož.) E. Štorch: Praha v pravěku, str. 33. *N. M. Sb. Jirova*. [Tb. LXXV, obr. 13, 14, 17; LXXVI, obr. 12, 14—17.]
- PRAHA-LETNÁ. Před malířskou akademií fac. mlát a hroby. Štorch, Praha v pravěku, str. 32. *N. M. Sb. Jirova*
- PRAHA-LIBEŇ. Hroby. Na Libušku a Balabence. Nic. Lehmann, Monumenta varia, II. [Tb. LXXI, obr. 14, LXXVI, obr. 13.]
- PRAHA-MICHLE. Hrob. (V pískovně u cesty do Chodova.) Ed. Štorch, Praha v pravěku, str. 42. *N. M.*
- PRAHA-MOTOL. Hroby. *N. M.* [Tb. LXIX, obr. 4, 5, 7.]
- PRAHA-OLŠANY. Hrob. Pič, St. I. 1, str. 211, tb. XXXVI, 1, 2. *N. M.*
- PRAHA-SÁRKA. Malý šňůrový pohár a sekeromlat. Beneš, PA VII, str. 165. *M. Teplce*. [Tb. LXXI, obr. 10.]
- PRAHA-VINOHRADY. Hroby. Pič, St. I. 1, str. 199, tb. I. 6—9. *N. M.* [Tb. LXV, obr. 6, 10—14.]
- PRAHA-VYSOČANY. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 18.]
- PRAHA-ŽIŽKOV. Sekeromlat s podélným žlábkem. Ed. Štorch, Praha v pravěku, str. 41.
- PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. Zlomek fac. sekeromlatu. *M. Hradec Králové*
- PŘEROV u Brandýsa. (Amfóra) *N. M.* [Tb. LXXVII, obr. 13.]
- PROSMIKY u Lovosic. Hroby. (2 amfory, stěpy, sekeromlat.) *M. Teplce*
- PŠANY (Blšany) na j. v. od Loun. Sekeromlat. *M. Louny*
- RADIM u Kouřimě. Hrob. *N. M.* [Tb. LXXVII, obr. 14.]
- RADOTÍN u Prahy. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 20.]
- RAZICE u Biliny. Hrob. Pič, St. I. 1, str. 214, obr. 13 na str. 77. *N. M.*
- ŘEPORYJE u Prahy. Hroby. (Amfóra; miniaturní amfórka, pohárek a miska na nožkách.) PA I, str. 283, III, str. 94, 239, XVIII, str. 264. *N. M.* [Tb. LXXVI, obr. 5, 7—10, LXXXI, obr. 4 a, b.]
- ŘÍP. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 8.]
- ROCHOV u Brozan. Hrob. (Amfóra). Pič.

- ROUDNICE. Hrob. Píč. St. I. 1, str. 214, tb. XXXVI, obr. 15, 20. *N. M., M. Roudnice*. [Tb. LXVI, obr. 1—4, 6—11.]
- ROZTOKY. Hrob. (Amfora s větvíčkov. ozd., pohár.) Ryzner, PA XI, str. 372, Píč, St. I. 1, str. 214, tb. XXXV, obr. 1, 3. *N. M.* [Tb. LXIX, obr. 8, 9.]
- RYBNÁNY u Žatce. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 2.]
- SELIBICE (Sellovitz) u Postoloprť (Žatecko). Hrob. Šňúr, pohár a táhlá nádobka (deg, pohár? se šň. ornamentem na hrdle.) *M. Teplice*.
- SENKOV na jih od Loun. Sekeromlat. *M. Ohrada u Hluboké*.
- SKRAMNÍKY u Č. Brodu. Hrob. (Amfora.) *N. M.* [Tb. LXVIII, obr. 5.]
- SKRŠÍN u Mostu. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 17.]
- SLANÉ. Hrob. na náměstí (2 amfory). *M. Písek*.
- SLAVĚTÍN, na západ od Loun. Stěp amfory zdobené šrafovanými trojúhelníky. *Sb. Dr. F. Kučery u Citolibech*.
- SMOLNICE, na jih od Loun. Sekeromlat. *M. Louny*.
- SOLANY u Libochovic. Hrob (Sekeromlat). *J. Matiegka, ČL I*, str. 116. *M. Třebenice*.
- STANKOVICE, na sv. od Žatce. Šňárový stěp. Ber. *M. Teplice*, 1905, str. 36. *M. Teplice*.
- STARÁ BOLESLAV. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 15.]
- STARÝ KOLÍN. Hrob. (Stěpy.) Sekeromlat fac. L. Šnajdr, Místopis, str. 64; Píč, St. I. 1, str. 208. *M. Kolín*.
- STRANÁ (Strahn) u Března na jih od Chomutova. Hrob. (Amfora a silně prohnutý, oblý sekeromlat. *Sb. Steinerova ve Pšově*.
- STRAŽKOV u Roudnice. Hrob. *N. M.* [Tb. LXX, obr. 5—8.]
- STŘEKOV u Ústí n. L. Hrob (pohár). *M. Ústí n. L.*
- STRUPČICE u Mostu. Sekeromlaty. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 7, 28 a, b.]
- SUCHDOL u Prahy-Selce. Rozrušené hrob? *Sb. Jirova*. [Tb. LXXIV, obr. 10—19.]
- SÝROVICE (Sirbitz) u Podbořan. Sekeromlat. *Sb. Steinerova*
- SVĚTEC (Schwatz) u Bílíny. Hrob. *M. Teplice*.
- ŠKRLE (Skyrl) u Chomutova. Dlouhý sekeromlat fac. *M. Chomátov*.
- TOUCHOVICE u Loun. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 32.]
- TOUZETÍN na j. v. od Loun. Hrob. Náhrdelníky ze zubů a muší; napodobené zuby; džbán s trojúhelníkovou ozdobou. *M. Ohrada u Hluboké; M. Louny*.
- TŘEBENICE. 2 šň. poháry zdobené, bez bližšího udání. Fac. sekeromlat. *M. Třebenice. M. Roudnice*.
- TŘEBUŠICE u Slaného. Hrob. *N. M.* [Tb. LXXIX, LXXX.]
- TUCHOMÝSL (Schönfeld) u Ústí n. L. Sekeromlat. *M. Ohrada u Hluboké*.
- ÚJEZD JENIŠŮV u Bílíny (Languesd). Hrob. *M. Teplice*.
- ÚNĚTICE u Roztok. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXVI, obr. 31a, b.]
- ÚPOHLAVY u Třebenic. Stěp se šňárovou ozdobou. *M. Třebenice*.
- ÚSTÍ n. L. Hrob. Verh. Berlin, 1889, str. 405. MCCW XXIII, str. 222, 1897, str. 71.
- ŮŽICE u Kralup. Vyhraněný sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 1a, b.]
- VALOV (Wohlau) u Podbořan. Zlomek krásné pracovaného sekeromlatu fac. *Sb. Steinerova, Pšov*.
- VELÍM u Kolína. Hrob. Píč, Výzkum 1893, str. 519. St. I. 1, str. 218, tb. XXXVI, obr. 7. *N. M. M. Kolín*. [Tb. LXVIII, obr. 3.]
- VELKÁ ČERNOC (Gross Tschernitz). Hrob. (Protáhlý pohár bez ozdob) *Sbírka Steinerova*.
- VELKÁ VES u Vodolky. Hrob. „Na třech vrškách“, „Na Kočárku“ a blíže „Višňovky“. *N. M.* [Tb. LXV, obr. 1—5, LXXXVI, obr. 6.]
- VELKÉ PRÍLEPY. Hrob. Voss Verh. Berlin, 1877 21. VII., str. 34. *Sb. Jirova*
- VELKÉ ŽERNOSEKY u Lovosic. Hrob. R. v. Weinzierl, MAGW XXV, str. 29, 189, 414; XXVII, str. 57, 61; XXVIII, str. 26; Pr. Bl. VII, str. 90. Píč, St. I. 1, str. 200, 220. *M. Teplice*.
- VELTĚŽE u Loun. Hrob. (Šň. pohárek.) *Sb. Dr. F. Kučery u Citolibech*.
- VELVARY. Amforka. *N. M.* [Tb. LXXVII, obr. 15.]
- VEPŘEK u Kralup. Hrob. *N. M.* [Tb. XCII, obr. 6.]
- VRAŽKOV u Roudnice. Hrob. *Sb. Jirova, M. Roudnice*. [Tb. LXXIV, obr. 21.]
- VRBICE (Fürwitz) u Podbořan. Hrob. (2 šňárové amfory) *M. Teplice*
- VŠEHRDY (Tschern) u Chomutova. Hrob. *M. Most*.
- VRŠOVICE u Loun. Sekeromlat. *M. Ohrada u Hluboké*.
- ZABRUŠANY (Sobruschan) u Teplic. Hrob. v cihelně. PA XIV, str. 262. *M. Teplice*.
- ZDIBY u Prahy. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 19.]
- ZLONČICE u Kralup. Amforka. *N. M.* [Tb. LXX, obr. 12.]
- ZVOLEŇOVES. Hrob. Felcman-Schmidt, PA XII, str. 279, Schmidt, PA XVIII, str. 32. Píč, St. I. 1, str. 200. *N. M.* [Tb. LXXXVII, obr. 1—11.]
- ŽABOKLIKY (Schaboglück) u Žatce. Hrob. (Malá, bohatě zdobená amfora). *M. Žatec*. [Tb. LXVI, obr. 5.]
- ŽDÁNICE u Zásnuk. Sekeromlat. *M. Kouřim*
- ŽELEŇICE u Slaného. Hrob. *N. M.* [Tb. LXXX, obr. 12—20.]
- ŽELEŇKY (Schelenken) u Duchcova. Hrob. (Amfora). *M. Duchcov*.
- ŽELEZNICE u Jiřína. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. LXXXI, obr. 22.]
- ŽERNOSEČKY. Hrob. R. v. Weinzierl, Verh. Berlin, 1895, str. 687; J. Matiegka, ČL IV, str. 187. Píč, St. I. 1, str. 200.
- ŽIDOVICE u Roudnice. Fac. sekeromlat. *M. Roudnice*.
- ŽÍM (Schima) u Lovosic. Sekeromlat. *M. Ohrada u Hluboké*.

KERAMIKA „NORDICKÁ“

(Mapa č. V.)

- BEČOV (Hochpetsch) u Mostu. Kam. klíny a provrtaná koule. *M. Most, M. Loupy.*
- BECHLÍN u Roudnice. Klín se špičatým tělem. *M. Roudnice.*
- BELÁ u Ném. Brodu. Klín a paz. šípka. *Nár. Politika 1902, str. 28. V. Škola v Bělé.*
- BENEŠOV. Pazourkový hrot oštěpu nalezen na „Karlově.“ *Musejník, 1876, str. 748. PA X, str. 808. N. M.*
- BEZDĚKOV (Bezdiek) u Žatce. Sídliště. *N. H. M. Vídeň.*
- BILINA. Sídliště. *M. Teplce.*
- BLEVICE u Velvar. Sekeromlat. *N. M. [Tb. CV. obr. 21 a, b.]*
- BOHOŮNOVICE na j. od Kourími. Sekera s tupým tělem. *M. Kolín.*
- BOHUŠOVICE u Terezína. Láhev s límcem. Sídliště. *N. M. [Tb. LXXXVII. obr. 7; CIV. obr. 5.]*
- BOŠÍN u Poděbrad. Střep nádoby s úskem na rozhraní hrdla a těla. *M. Poděbrady.*
- BRANDÝS n. Lab. Hroby se skrčenými kostrami (skřínkové?) a zdobenými džbány. Sekeromlat. *V. Požárceky, J. Hellich, Dr. J. Píč, PA XV. str. 407; tb. XIX. obr. 21, 27, 28. Katalog retrospektiv. výstavy, Praha, 1891, XXXV. str. 5. Píč, St. I. 1, str. 190, tb. VI. obr. 21, 27, 28. N. M. [Tb. CV. obr. 17a, b.]*
- BRÁZDIM u Brandýsa. Hroby se skrčenými kostrami. Džbány a sekera. Sídliště na poli p. Eliáše. Čtyřlůbká amfora, nádoby s vysokými uchy. *PA XV. 1890, str. 181. N. M. [Tb. XCIV. obr. 3—9, 11; CVI. obr. 9a, b.]*
- BŘEŽÍ u Čáslavě. V rozsedlině u Červené skály 2 sekeromlaty. V potoce nalezen jeden sekeromlat. *Kl. Čermák, PA XXII. str. 518. N. M.*
- BROZANY n. Ohří. Kostrový hrob s kulovitými amforami, „bernburským bubnem“ a jantarovým nákrčníkem. *Stocký, Niederläv sborník. (OP IV. str. 197) N. M. [Tb. LXXXIII.]*
- BUDEČ u Zákolan. Sekeromlat. *PA XI. str. 554. N. M.*
- BUDHOSTICE u Velvar. Na sever od vesnice na poli p. Beneše nalezena malá amforovitá nádoba se 4 uchy. *N. M.*
- BUDYNĚ n. Ohří. Sídliště „na Mileticku“. Kam. dílsto s tlustým tělem, klín se špičatým tělem. *M. Budyně n. Ohří.*
- BUKOL u Mělníka. Sekeromlat. *N. M. [Tb. CV. obr. 12a, b.]*
- BUTOVICE u Prahy. Sídliště na hradisti. *N. M. BYLANY u Českého Brodu. Sídliště. (Ansa lunata, bernburské hrnce.) Formánek - Píč, PA XVII. str. 384. N. M. [Tb. XCIX. obr. 1—3, 5—6.]*
- BYSTRÁNY (Wisterschan) u Teplic. Klín s tlustým tělem. *M. Teplce.*
- BYSTRICE u Libáně. Sídliště. *V. Černý, PA XI. str. 129.*
- BŽÍ u Blovic. Sídliště. (Bos brachyceros Rüttim., Cervus elaph.) *Woldrich, MAGW XVI. str. 73. M. Plzeň. [Tb. CI.]*
- CERHENICE u Kolína. Sekeromlat. *M. Kolín. [Tb. CVI. obr. 3 a, b.]*
- ČÍRKVICE (Zirkowitz) u Lovosic. Sídliště. (Provrtaná koule kam.) *M. Ústí n. L.*
- CITOLIBY u Loun. Sídliště a hrob; v něm provrtaná koule. *Woldrich, MAGW XIX. str. 76. Snajdr, Mistopis, str. 16.*
- ČAKOVICE u Prahy. Klín s tlustým tělem z břidly. *N. M.*
- ČÁSLAV. Třetí spodní vrstva na Hrádku. 4 hrdla lahví s límcem. Cihelna v Koželuhách — sídliště. *Kl. Čermák, Zprávy Včely Čáslavské, 1888. MCCV XVIII. str. 196. Verh. Berlin, 1886, str. 689; 1887, str. 446; 1888, str. 318. Červinka, Pravěk VII. 1911, str. 24. Kossinna, Mannus XIII 1926, str. 165. M. Čáslav.*
- ČELÁKOVICE u Prahy. Sídliště (bernb.). Láhev s límcem (střep). Nálevkovitý pohár. Nádobka s vysokým uchem. *Stocký, Čechy v době kamenné 1924, tb. XXXVII. N. M., M. Čelákovice. [Tb. LXXXVII. obr. 4.]*
- ČERNÝ KOSTELEČ. 2 klíny s tlustým tělem, kam. provrtaná koule. *M. Český Brod.*
- ČERNÝ VŮL u Statenic. Sídliště v cihelně. *A Stocký, PA XXVI. 1914, str. 152. N. M.*
- ČERVENÉ PEČKY u Kolína. Hadcová sekera s hrotitým tělem. *M. Kolín.*
- ČERVENÝ HRÁDEK u Plzně. Kam. nástroje. *PA XII. str. 297. Snajdr, Mistopis, str. 71.*
- ČESKÁ BĚLÁ u Ledče. Kamenné nástroje. *Fr. Štroupecký. PA XXI. str. 634. Sb. školy v Humpolci.*
- ČESKÝ BROD-CHOURANICE. Sídliště a hroby, (Amfora), kanelovaný koflík, 2 nálevkovité poháry, provrtaná koule kamenná a sekeromlat. zlabkovaný mlát. *Píč, PA XVI. str. 339, St. I. 1. str. 202. M. Český Brod. [Tb. LXXXVII. obr. 1, 2, CV. obr. 8, CVI. obr. 18.]*
- ČIHOŠT u Světlé n. Sáz. Sekeromlat. *Kl. Čermák, PA XXII. str. 519. M. Čáslav.*
- ČIMICE u Prahy. „Háj.“ *N. M. [Tb. XCI. obr. 11.]*
- DLAŽKOVICE n. Třebenic. Sídliště. (Kam. koule provrtaná.) *M. Teplce.*
- DOBEŠOVICE u Kolína. Sídliště. *Sb. na zámku v Červených Pečkách.*
- DOBŘÍŠ. Kulovitý mlát. [Tb. CVI. obr. 19 a, b.]
- DOBROMĚŘICE u Loun. Sídliště. Nálevkovitý pohár. *M. Slané. Sb. p. Hleke u Lounech. [Tb. LXXXVII. obr. 3; CIV. obr. 15.]*
- DOBROVICE u Mladé Boleslavi. Sídliště v panské cihelně a v cihelně p. Holendra. Nálevkovitý pohár (střepy). *Černý, Cl. III. str. 569; IV. str. 267. Stocký, PA XXII. str. 594.*
- DOLÍNEK u Vodolky. Prohnutý, vyhrábnutý sekeromlat a jiné kam. nástroje. *N. M., N. H. M. Vídeň. [Tb. CVI. obr. 22.]*
- DOLNÍ BEŘKOVICE u Roudnice. Hrob (?) s kulovitými amforami. Zachována jedna amfora. Sídliště se střepem lahve s límcem. *Píč, St. I. 1, N. Aberg, Mitteleuropa, str. 144. Kossinna, Mannus IX. str. 219. Sbírnka na zámku v Roudnici.*
- DRŮNOV u Slaného. Prohnutý, vyhrábnutý sekeromlat. *N. M. [Tb. CVI. obr. 20.]*
- DROBOVICE u Čáslavi. Sídliště. *Kl. Čermák, PA XIV. str. 141; Zpr. Včely Časl. 1897, str. 13; PA XIX. str. 51. Píč, St. I. 1, str. 206. M. Čáslav.*
- DUŠNÍKY u Prahy. Sekeromlat. *N. M. [Tb. CVI. obr. 2a, b.]*

- ĎÁBLICE u Prahy. Sídliště. Štorch, Praha v době předhistorické. Praha 1921. Str. 91, obr. 29, 30. WPr. Z. III. str. 118. Dr. J. Axamít, PA XXVII. str. 77, XXVIII. str. 139. A. Stocký, PA XXX. str. 196. *Sb. Jirova. Sb. Dr. J. Axamita. N. M.* [Tb. XCIII. obr. 30; XCVI., XCIX. obr. 13.]
- HAVRAN (Havran) u Mostu. Sídliště. R. 1863 nalezeny 2 hroby s kostrami, v nich kam. sekery. Šnajdr Místopis, str. 11. *M. Teplice.*
- GOLČŮV JENÍKOV. Paz. sekera, dlátovitě obroušená. Kl. Čermák, PA XXII. str. 510.
- HAZNBURK (Hanzpursk) u Libochovic. Kamenné nástroje. *N. M.*
- HERALEC u Humpolce. Kam. sekerka. *M. Humpolec.*
- HOLUBICE u Kralup. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CV. obr. 27.]
- HORETÍN (Horatitz) u Žatce. Sídliště. *N. H. M. W.*
- HORÍN u Mělníka. Hrob? Misa ze skupiny nálevkovitých pohárů. *N. M.* [Tb. LXXXVII. obr. 14.]
- HORNÍ BĚKOVICE. Klín s tlustým týlem. *M. Roudnice.*
- HORNÍ KRUTY na j. od Kouřimi. Kam. sekera s tlustým týlem. *M. Kolín.*
- HOROMĚŘICE u Prahy. Kam. sekerka. *N. M.*
- HORUŠICE u Čáslavě. Sekeromlat a kam. sekerka. Kl. Čermák, PA XXII. str. 515. *M. Čáslav.*
- HOSTÍN u Mělníka. Sekeromlat s podélným žebřem. *N. M.* [Tb. CV. obr. 4a, b.]
- HOSTOKRYJE u Rakovníka. Sekeromlat. *M. Rakovník.*
- HOSTOMICE u Biliny. Sídliště v cihelně. Džbánek z hrobu se skrčenou kostrou. *M. Teplice, M. Duchcov, M. Ústí n. Lab.*
- HOŠTKA (Gastdorf) okr. Dubá. Sekeromlat s podélným žebřem. *M. Teplice.*
- HRADEC KRÁLOVÉ. „U Flošny.“ Nálevkovitý pohár. *M. Hradec Králové.* [Tb. LXXXVII. obr. 5, 6.]
- HRADISTĚ (Ratsch) u Teplice. Sídliště. *M. Teplice.*
- HRADSKO u Mělníka. Zlomek kam. koule provrtaná.
- HRDLÓREZY u Prahy. Velká zásobnice. *Sb. Jirova.* [Tb. XCIII. obr. 31.]
- HRIBY u Lipan. Hrob se skrčenou kostrou na panském poli, při ní kelnatky a mušle. *Pič.*
- CHABY u Stodůlek. Kulturní jáma s bernab. džbány a amforami. *N. M.*
- CHABRY za Čimickým hájem u Prahy. Nordické hrnčky. Štorch, Praha v pravěku. *N. M.*
- CHARVÁTCE u Ml. Boleslavi. Sídliště. Kam. sekerka a přelisy, Amforovitě nádoby. *Pič. Škola Jabkenice.*
- CHLEBY u Nymburka. Klín s tlustým týlem. *M. Poděbrady.*
- CHLUMČANY u Loun. Klín s tlustým týlem. *M. Louny.*
- CHOTĚBOŘ. Kamenné sekerky. Neudörfl, J. V. MCCW. NF XIV 1888, str. 205. *M. Chotěboř.*
- CHRAST na Chrudimsku. Sídliště. *Pič.* PA XX, str. 329. *Školní sb. v Chrastru.*
- CHRAŠTANY u Rakovníka. Sídliště. Kam. nástr. *N. M., M. Rakovník.* [Tb. CV. obr. 28a, b; CVI. obr. 14a, b.]
- CHRUDIM. Sídliště. PA III, str. 44, 235, tb. II. č. 10. *N. M.*
- CHUDĚŘICE (Kutterschitz) u Duchcova. Sídliště. *M. Teplice.*
- JABKENICE u Ml. Boleslavi. Sídliště. Kam. nástroje. *Sb. šh. Jabkenice.*
- JANOVICE u Nov. Bydžova. Klín s tlustým týlem. *M. Nový Bydžov.*
- JENERÁLKA u Prahy. Zlomek ploché sekery. *N. M.*
- JINDŘICHŮV HRADEC. Paz. náž. MCCW XXVI, 1900, str. 56. *M. Jindř. Hradec.*
- JINONICE u Prahy. Kamenná sekera. J. Woldfich, MAGW XIX, str. 79. *N. H. M. Viden.*
- KADAŇ (Kaaden). Sekeromlat s podélným žebřem. *M. Teplice.*
- KAMENNÁ VODA (Steinwasser) u Mostu. Sídliště. *M. Teplice.*
- KAMENMOST u Velvar. Sídliště. Střepy nálevkovitých pohárů. J. Felcman a V. Schmidt PA XVIII, str. 411, 421. *N. M.* [Tb. LXXXVII. obr. 12.]
- KAMÝK u Přílepu. Sídliště. Střepy nálevkovitých pohárů. Hroby. Provrtaná kam. koule. Sekeromlat. Jakimowicz R. PA XXVI. 1914, str. 166. *N. M., Sb. Jirova.* [Tb. XCVII; CV. obr. 15a, b.]
- KAZÍN u Černošci. Hradiště nad Berouňkou. Kulturní jáma s keramikou říváčského rázu. Dvojbíhá sekera kamenná. Dr. J. Axamít, PA XXIX, 1917, str. 157–163. Dr. A. Trýb, PA XXXII, str. 235–236. *Sb. Dr. J. Axamita. N. M.* [Obr. 52., 56. Tb. LXXXIV. obr. 11.]
- KBELY u Prahy. Sídliště a hroby v cihelně. (Láhev s límcem.) Provrtaná kam. koule. ČSPŠ XV, Červinka, Pravěk, VII, 1911, str. 24. Kossinna, Mannus; XIII, 1921, str. 165. *N. M. Sb. Jirova.* [Tb. LXXXIX; XCI. obr. 16; CVI. obr. 7a, b.]
- KLADRUBY (Kladrob) u Teplce. Sídliště. [Pič.]
- KLAMORNA na Mužském u Mnichova Hradiště. Proti Hradům na menší ostrožně valem oddělené stopy staršího osídlení ve spodní vrstvě; ve vrchních vrstvách byla keramika hradištní. *Pič.*, PA XIV, str. 336. *N. M., M. Mnich. Hradiště. Sb. Dr. Axamita.* [Tb. LXXXIV. obr. 7.]
- KLÁŠTERNÍ SKALICE u Kouřimi. Sekeromlat se žlábkem na obvodu. *N. M.*
- KLÍŠE (Kleischa) u Ústí n. Lab. Sídliště. [Pič.] *M. Teplice.*
- KLUČOV u Č. Brodu. Sídliště. Kam. sekera. *M. Č. Brod.*
- KNIK u Nēm. Brodu. Malá plochá sekerka s tlustým týlem. *M. Nēm. Brod.*
- KOLÍN. Sídliště. Sekeromlat (přeražený) s podélnými žlábkami na horní straně. *M. Kolín.* [Tb. XCII. obr. 1; CV. obr. 9; CVI. obr. 10, 25.]
- KOSTELEČ n. Lab. Hrob (?) s kulovitými amforami. V kult. jámě stěp lahve s límcem. *Pič.* PA XXIII. str. 329. Tb. XLV. N. Aberg, Nord. Kulturgebiet, str. 144. Kossinna, Mannus, IX, 1917, str. 219. XIII, 1921 str. 165. *N. M.* [Tb. LXXXII; XCII. obr. 2.]
- KOUNICE (Konice) u Českého Brodu. Na „Horkách“ nalezen zlomený sekeromlat, dvakrát vrtaný. *M. Poděbrady.*
- KOURÍM. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CV. obr. 10a, b.]
- KOUTY u Poděbrad. Kamenná koule provrtaná (mlat). Klín s tlustým týlem. *M. Poděbrady.*
- KRALUPY n. Vlt. Sídliště v pískovně nad Vltavou. (Bernburský buben, kulovitě amforý.) *N. M.* [Tb. XCI. obr. 8, 9; XCIX. obr. 11, 12.]
- KŠELY u Čes. Brodu. Kulturní jáma. Sekeromlat. *M. Č. Brod.* [Tb. CIV. obr. 12; CVI. obr. 28a, b.]

- KUTNÁ HORA. Hradiště Cimbuk. Sídliště v cukrovárně (Rohatá ucha). Sekeromlat s podélným žebrem. E. Leminger, PA XIII, str. 241. Woldrich, MAGW XVI, str. 78. M. Kutná Hora. N. M. [Tb. CV. obr. 5a, b.]
- LAHOŠT (Lösch-Loosch) u Duchcova. Sekeromlat. M. Teplice.
- LAHOVICE (Lahowitz) u Duchcova. Sídliště. M. Teplice.
- LAŽANY (Losan) u Žatce. Sekeromlat. M. Teplice.
- LEŠANY u Kralup. Prohnutý, vyhráněný sekeromlat. PA XIV, str. 415. N. M.
- LIBKOVICE u Roudnice, Sídliště. M. Roudnice.
- LITOMĚŘICE. Inkrustovaná nádoba. Lahve s límcem. Sídliště? Kern, Mannus. IX. str. 216 a 218. Kossinna, Mannus. XIII, 1921, str. 150—151; obr. 57. Sb. Jirova. [Tb. XCIII. str. 18.]
- LIVOUSY u Libochovic. Sídliště. M. Roudnice.
- LOBOS, vrch u Lovosic. Sekeromlat s podélným žebrem, kam. sekerka. M. Teplice.
- LOUČEN u Nymburka. Pazourkový hrot. N. M.
- LOUNY. Ansa lunata. Nálevkovitý pohár. M. Louny. Sb. p. Hiecke.
- LUŽEC, okolí u Mělnka. Sekeromlat s podélným žebrem. N. M. [Tb. CV. obr. 6a, b.]
- LYSÁ n. Lab. Sekeromlat. N. M. [Tb. CVI. obr. 12.]
- MASLOVICE u Vodolky. Skříňkové hroby se zdobenými džbány. Sekeromlat, kladivo, paz. šípka. PA XII, str. 323; XXXIII str. 133. N. M. [Tb. XC. obr. 1—9.]
- MASTÝROVICE u Štětí. Sídliště. M. Teplice.
- MĚCHOLUPY u Žatce. Kanelovaný hrneček. M. Chomátov.
- MILČICE u Poděbrad. Sekeromlat. M. Poděbrady.
- MLAKY u Písku. Kamenná sekera. Woldrich, MAGW XVI, 1886, str. 72. Šnajdr, Místopis. str. 86.
- MORANY, blíže Čestína u Kácova. Sekeromlat s podélným žebrem. N. M. [Tb. CV. obr. 3a, b.]
- MRADICE (Mraiditz) u Postolopr. Sekeromlat prohnutý. M. Teplice.
- MRZKY u Č. Brodu. Pazourkový klín 6 cm dl. M. Č. Brod.
- MUŽSKÝ u Mnichova Hradiště. Sídliště. Viz: Klammorna. Kamenný klín. Sb. Jirova.
- NĚMECKÉ KOPISTY u Terezína. V zahradě p. Valtra čís. 47 nalezena nádoba s vysokým uchem. M. Roudnice.
- NEHVIZDY u Brandýsa n. Lab. Sekeromlat. N. M. [Tb. CV. obr. 16a, b.]
- NERATOVICE. Nálevkovitý pohár. N. M. [Tb. LXXXVII. obr. 10.]
- NEUMĚTELY u Zdic. Paz. nůž a hrot. PA XI, str. 588. MAGW, 1888, str. 162. Šnajdr, Místopis, str. 65. M. Orlik.
- NĚMECKÝ BROD. Kam. sekerka. K1. Čermák, PA XXII, str. 516. M. Něm. Brod.
- NOUMĚŘICE u Zvoleňovsi. Kostrový hrob s nálevkovitými poháry. Felcman, PA XVI, 1896, str. 458. Stöcký. Čechy v době kamenné, 1924, tb. XXXII. 3. N. M. [Tb. LXXXVII. obr. 11.]
- NOVÁ VES u Brandýsa n. Lab. Hrob? Kulovitá amfora, mísa. Sekeromlat. M. Brandýs n. Lab. [Tb. LXXXIV. obr. 4, 5; XCIV. obr. 10, 12; CVI. obr. 29.]
- NUČNÍČKY na Ohři u Roudnice. Provrtaná koule a sekera. M. Roudnice.
- NYMBURK. Sídliště. (Ansa lunata, hluboce vpichané trojúhelníky.) M. Poděbrady.
- ODŘEPSY u Poděbrad. Sekera. M. Poděbrady.
- OHRADA u Kolína. Sídliště. (Kulovité amfory), M. Kolín. [Tb. XCI. obr. 1—3.]
- OLBRAMOVICE u Votic. Sekeromlat. N. M. [Tb. CV. obr. 32 a, b.]
- OUŽICE u Kralup. Provrtaná kam. koule. N. M.
- PATOKRYJE u Biliny. Sídliště. Kanelovaný hrneček. N. M. [Tb. CIV. obr. 18.]
- PERUC. Klínek z břidly. Sb. Jirova.
- PINĚV u Poděbrad. Sídliště. (ansa lunata, „bern-burský“ typ). M. Poděbrady.
- PLAŇANY u Českého Brodu. Sekeromlat. M. Český Brod. [Tb. CV. obr. 23.]
- PLOTIŠTĚ u Hradce Král. Sídliště. M. Hradec Králové. [Tb. XCII. obr. 8, 10—18.]
- PODEBRADY Lázně. Baňatá amfora hrncovitá se dvěma vodorovnými uchy. Sekeromlat. Píč, St. I. 1, tb. XXXVI. obr. 13. Stöcký, Čechy v době kamenné tb. XXIX. obr. 1. N. M. [Tb. LXXXIV. obr. 2.]
- PORÍČANY u Č. Brodu. Sídliště (sekerka s tlustým tylem). M. Poděbrady.
- PRAHA I—VI. Soudečkový mlat. Sekeromlat s podélným žlábkem na svrchní straně. N. M. [Tb. CV. obr. 30; CVI. obr. 8.]
- PRAHA IV. — POKOŘELEČ. Provrtaná koule. N. M. [Tb. CVI. 24a, b.]
- PRAHA-BOHNICE. Sídliště na ostrohu nad Vltavou, zvaném „Zámka.“ PA VIII, str. 630; IX, str. 699; X, str. 435; XI, str. 334; XII, str. 114; XV, str. 369; Osborne, Isis, 1879, str. 37. Verh. Berlin, 1883, str. 285. Píč, Výzkum, 1893, str. 17. St. I. 1, str. 219. N. M. Sb. Jirova. [Obr. 57. Tb. CII; CIII.]
- PRAHA-BUBENEČ. Sídliště a hroby se zdobenými džbány. Nálevkovité poháry. Ve Stromovce zlomek sekeromlatu. Sb. Jirova. N. M. [Tb. XCIII. obr. 1—17, 26—28, 32; XCVIII. obr. 9, 11, 13, 14; CVI. obr. 15a, b.]
- PRAHA-BUBNY. Malá amfora. Hrob se skrčenou kostrou a obytná jáma. E. Storch, Praha v době kamenné, str. 59. N. M.
- PRAHA-HLOUBĚTÍN. Sídliště v pískovně pana Felixe a p. Kejře. Kanelovaná ker. Nálevkovité poháry. Sekeromlat s podélným žebrem. PA II, str. 47; XI, 551, 552. Šnajdr, Místopis, str. 60. Storch, Praha v pravěku, str. 40. Kossinna, Mannus III, str. 287; N. Aberg, Mitteleuropa, 146. Stöcký, Čechy v době kamenné, 1924, tb. XXXII. Sb. Jirova. N. M. [Tb. XCI. obr. 5, 6; XCIII. obr. 29; CIV. obr. 6—8, 11; CV. obr. 14a, b.]
- PRAHA-HOSTIVÁŘE. Sekeromlat s podélným žebrem. N. M. [Tb. CV. obr. 2.]
- PRAHA-JINONICE. Kam. sekerka. M. Budějovice.
- PRAHA-KOBYLISY, Sídliště. Nálevkovité poháry. Hroby. Kossinna, Mannus III, str. 288. N. M. Sb. J. A. Jiry. Sb. Dr. J. Axamita. [Tb. XCI. obr. 13; XCIII. obr. 19—25.]
- PRAHA KOŠÍŘE, Kotlářka. Sídliště. PA XIV, str. 472. MAGW XXI, str. 29—32. N. M. [Tb. XCIX. obr. 8, 10.]
- PRAHA-LIBĚN. Kamenné nástroje. Sídliště. B. Jelínek MAGW XXI, str. 9. obr. 25. N. M. [Tb. XCI. obr. 4, 12; CIV. obr. 1—4.]
- PRAHA-LIBOC. Štěpy, přelčen, nožíky a ústíčky z kamene. Sb. Jirova.

PRAHA-okolí. Blíží naleziště neznámo. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CV. obr. 18]

PRAHA-OLŠANY. Sídliště u hřbitova. *Piě.*

PRAHA-SEDEC. Sídliště. *N. M.* [Tb. XCIV. obr. 1, 2.]

PRAHA-SÁRKA. Šestákova a Kozákova skála. Sídliště. (Kulovité amfory, ansa lunata, střepy lahvi s límcem. Zpola provrtaný sekeromlat.) PA VII, str. 165. J. A. Jíra, Právěk. VI. str. 162, tb. IX.—XII. ČSPŠČ OP IV. Červinka, Právěk VII. 1911, str. 24. N. Åberg, Mitteleuropa, str. 144; Kossinna, Mannus IX, str. 219; XIII, str. 165. *N. M. Šbirka Jirova. M. Teplice.* [Obr. 75. Tb. LXXXVI; XCIX. obr. 4; C. obr. 1—9, 11—20; CV. obr. 22; CVI. 17a, b.]

PRAHA-STŘEŠOVICE. Kulturní jáma. *N. M.* [Tb. XCVIII. obr. 8, 10, 12, 15.]

PRAHA-VINOHRADY. Kanelovaný džbánec. obr. 50, č. 1. *N. M.*

PRAHA-VRŠOVICE. Sídliště „Na Bohdalci“ (ansa lunata). Štorch Ed., Praha v pravěku, str. 41. *N. M.*

PRAHA-VYSOČANY. 7 nádobek s vysokými úsky (Kanelovaná keramika), kromě střepů v kulturní jámě. *N. M.* [Tb. XCVIII. obr. 1.—7.]

PRAHA-VÝŠEHRAĐ. V záp. arkádách nalezena ansa lunata. Vlačička, PA XXIV, str. 156, 158.

PRAHA-ZABĚHLICE. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CV. obr. 20 a, b.]

PRAHA-ZLÍCHOV. Kulturní jáma. *Sb. Dr. J. Axamita.* [Tb. XCV.]

PŘEBOZY u Kouřimi. Sídliště. *M. Kouřim.* [Tb. XCII. obr. 5.]

PŘEDBOJE u Kojetic. Hroby v kamenném kruhu. Nákrčník z jant. korálků. *Piě.* St. I, 1, tb. IV. obr. 6. *N. M.*

PŘEDMĚŘICE u Hradce Králové. Hrob. *M. Hradec Králové.* [Tb. CIV. obr. 13—14]

PŘEROV n. Lab. Sídliště a hroby. *Sb. Dr. J. Axamita.* [Tb. XCII. obr. 4.]

RADIM u Čes. Brodu. Sídliště. Hrncovitá amfora, misa a láhev s límcem. Střepy. A. Stocký, Čechy v době kamenné 1924, tb. XXXII, str. 5. *N. M., M. Poděbrady.* [Tb. LXXXIV. obr. 1, 8; LXXXVII. obr. 8.]

RATĚNICE u Poděbrad. Amfora se čtyřmi uchy. PA XXVII, str. 142. obr. 44. *M. Poděbrady.* [Obr. 49.]

ROUDNICE. Paz. šipka. *M. Teplice.*

ROUDNÍČEK u Budyně. Kam. sekeromlat. *M. Roudnice.*

ROZTOKY u Prahy. Z Vltavy vybagrovány; 4 kam. koule vrtané. *Sb. Jirova.*

RUBÍN vrch u Doláněk u Podbořan. (Δ 352). Sídliště. (Kul. amfory, hluboce pichané a ryté trojúhelníky. Kam. nástroje.) Tischler, MAGW VIII, str. 4; X, str. 271. Woldřich, Beiträge IV. MAGW XIX, 1889, str. 80. Beiträge V. MAGW XXII, 1893. *M. Chomátov. M. Budejovice.* [Tb. CVI. obr. 32—45, 48—50.]

RTYNĚ (Hertine) u Teplce. Kam. mlat. *M. Teplice.*

ŘEPÍN u Mělníka. Sekeromlat. *N. M.*

ŘEPORYJE u Prahy. Sídliště; (střepy, ansa lunata).

ŘÍP u Roudnice. Zlomek sekeromlatu. *M. Roudnice.*

ŘISUTY u Slaného. Sekeromlat. *M. Slané.*

ŘIVNÁ vrch u Žalova blíž Roztok. Sídliště na vrcholu. Kulovité amfory, bernb. hrnce, ansa

lunata, střepy lahvi s límcem a j. Rýzner, PA XII, str. 18, 210, násl. N. Åberg, Mitteleuropa 144. Kossinna, Mannus IX, str. 219; XIII, str. 165. *N. M.* [Tb. LXXXV.]

RYBNÁNY (Rihnian) u Žatce. Sekeromlat, sekery a klíny. *M. Žatec. N. M.* [Tb. CVI. obr. 47 a, b.]

SEDEC u Kutné Hory. Sekeromlat s 2 žlábký. *N. M.* [Tb. CV. obr. 19 a, b.]

SKUTEČ. Paz. šipka. Kam. sekery.

SLÁNSKÁ HORA u Slaného. Sídliště. Kam. a kostěné nástroje, džbán „baalberského typu“, amfora s vypichaným románským křížem, ansa lunata, nálevkovitý pohár. PA XVI, str. 593. Stocký, Čechy v době kamenné, Praha 1924, tab. XXIX, č. 5; XXX, č. 1; XXXII, č. 2; XXXIV, č. 1. *N. M.* [Tb. LXXXIV, obr. 3; tb. LXXXVIII; tb. C, obr. 10.]

SLATINA u Hradce Králové. Velký paz. nůž. *Sb. Jirova.*

SMOLNICE u Loun. Nálevkovitý pohár. *N. M.* [Tb. LXXXVII. obr. 13.]

SOKOLEČ u Poděbrad. Sekera s tlustým tělem. *M. Poděbrady.*

SOLANY u Třebenic. Sekeromlat. *M. Roudnice.*

STARÝ VESTEC u Č. Brodu. Sekera s tlustým tělem. *M. Č. Brod.*

STRAKY u Nymburka. Láhev s límcem. Kamená koule provrtaná. J. B. Hellich, PA XXVIII, str. 31. Červinka, Moravské starožitnosti II, str. 171. Právěk VII. 1911, str. 24. Kossinna, Mannus XIII. 1921, str. 165. [Obr. 48.]

STRAMPOUCH u Časlavi. Šipka z křišťálu. PA IX, str. 568; XII, str. 359. Šnajdr, Místopis, 39. *M. Časlav.*

STARÝ KOLÍN. Sídliště. (Kulovité amfory). *M. Kolín.*

STRUPČICE u Chomátova. Sídliště. *M. Teplice.*

STUPNĚ u Rokycan. Sekeromlat s podlouhlým otvorem. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 46 a, b.]

SULC u Loun. Sekera se špičatým tělem, sekera s tlustým tělem. *M. Louny.*

SVÁROV u Lab. Týnice. 2 paz. nožíky a odstěpky. PA XI, str. 135, 271.

SVATÁ DOBROTVÁ u Cerhovic. Paz. hrot. L. Šnajdr, Místopis 66. *N. M.*

SVĚMYSLICE u Brandýsa n. Lab. Sídliště. [Tb. XCIX. obr. 15.]

SVĚTLÁ na Sázavě. Kamené nástroje. L. Šnajdr, MCCW. NF XXXVIII, 1902, str. 108; J. Valchář, PA XXI, str. 277; Kl. Čermák, PA XXII, str. 519. *M. Světlá n. Sáz., M. Časlav.*

ŠKVOREČ u Čes. Brodu. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CV. obr. 13a, b, 28.]

ŠTĚTÍ. Provrtaná koule kam. *N. M.*

TACHOV pod Železnými Horami. Sekeromlaty a sekery. Kl. Čermák, PA XXI, str. 146.

TATCE u Čes. Brodu. Sídliště. Láhev s límcem. *N. M.* [Tb. LXXXVII. obr. 9.]

TEPLICE. Džbán s válcovitým hrdlem a úškem na rozhraní hrdla a těla. *N. M.* [Tb. XCII. obr. 3.]

TETÍN u Berouna. Sídliště. Dr. Axamita, Tetín, Praha 1924. *Sb. Dr. J. Axamita.* [Tb. LXXXIV. obr. 6, 9—10.]

TOUCHOVICE u Žatce. Oblé, podlouhlé kladivo. Woldřich, MAGW XIV, str. 204. *M. Ohrada u Hluboké.*

TŘEBESTOVICE u Sadské. Sídliště. *M. Poděbrady.*

- TŘEBEŠOV u Rychnova n. Kněž. Část kulovitého mlátu, sekeromlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 30a, b.]
- TŘEBÍZ u Slaného. Kam. provrtaná koule. *N. M.* [Tb. CV. a, b.]
- TŘEBŇ. Kam. sekera (z hadce ?). Woldřich, *MAGW XVI*, str. 73. XIX, str. 80.
- TRUTNOV, Pazourkovy hrotkopí. Hraše, MCCW. NF IV. 1878, str. ČLVI.
- TUCHORAZ u Čes. Brodu. Zlomek nord. sekerky. *M. Čes. Brod.*
- TUCHORICE u Žatce. Sekera s tlustým týlem. *M. Teplice.*
- TURKOVICE u Čáslavi. Dva sekeromlaty. *M. Čáslav.*
- ÚHOLÍČKY u Přilepu. Sídliště. *N. M.* [Tb. XCIX. obr. 7, CIV. obr. 9.]
- UHY u Velvar. Sekeromlat. *N. M.*
- ÚJEZD u Obříství. Nádobka. *M. Mělník.*
- ÚSTÍ nad L. Nádobka s rohatým uchem. *M. Ústí nad L.*
- USOBL (Pollerskirchen) u Něm. Brodu. V lese Hradišti kam. nástroje. Šnajdr, MCCW. NF XXVIII. 1902, str. 108. *MAGW XXVII.* (46).
- ŮŽICE u Kralup. Kulovitý, provrtaný sekeromlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 6a, b.]
- VAMBERK. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 4.]
- VANOV u Ústí n. L. Sekeromlat. *M. Ústí n. L.*
- VEBŽANY (Webschan) u Teplic. Sídliště. *M. Teplice.*
- VELENKA u Čes. Brodu. Sídliště. (Kanelovaný šálek, stuhlá amfora o 4 úškách pod hrdlem. *M. Č. Brod.* [Tb. CIV. obr. 16. 17.]
- VELIM u Kolína. Kamenný sekeromlat s oblým obuchem. Hroby a sídliště. *M. Kolín. N. M.* [Tb. XCIX. obr. 9, 14.]
- VELKÁ VES u Kojetic. Hrob kostrový. Sekeromlat. s podél. žebrem, provrtaná koule. *N. M.* [Tb. XC. obr. 10-28; CV. obr. 11 a, b; CVI. obr. 23 a, b.]
- VELKÉ HOREŠOVICE u Slaného. Kulovitý mlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 13, a, b.]
- VELKÉ LIPNO (Gross-Lippen) u Žatce. Kamenná koule provrtaná. *NHM, Videň.*
- VELTRUBY u Kolína. Sekeromlat (vyloven z Labě). *M. Poděbrady.*
- VELVARY u Kralup. Sekeromlat menší, na vnitřní straně prohnutý. *N. M.* [Tb. CV. obr. 24a, b.]
- VESEC u Křince. Sídliště v obecním blitku. (Amfora, vysoký, široce otevřený hrnec.) *M. Poděbrady.*
- VĚTRUŠICE (Wedruschitz) u Žatce. Sídliště. *N. H. M. Videň.*
- VINÁRY. Kam. nástroje. *M. Chrudim.*
- VITICE u Čes. Brodu. Kamenná sekera s tlustým týlem. *M. Kolín.*
- VLKANČICE u SÁZAVY. 5 seker s tlustým týlem. *M. Č. Brod.*
- VLNĚVES u Mělníka. Amfora se 4 úsky. [Hrdlo ulomeno]. *M. Roudnice.*
- VRÁBÍ u Brandýsa. Sekeromlat s podélným žebrem. *N. M.* [Tb. CV. obr. 1.]
- VRBČANY u Kouřimí. Sídliště a hroby (typ máslavický). *N. M., M. Poděbrady.* [Tb. XCII. obr. 7, 9; CV. obr. 7a, b.]
- VRŠANY (Würschen) u Mostu. Sekeromlat s podélným žlábkem. *M. Most.*
- VŠESTARY u Hradce Král. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 31a, b.]
- VTELNO (Weteln) u Mostu. Kam. mlat. kladívkovitý. *M. Most.*
- VYKÁŇ u C. Brodu. Sekera s tlustým týlem. *M. Č. Brod.*
- VÝKLEKY u Král. Městce. Kamenné kladivo soudkovitého tvaru. *M. Poděbrady.*
- ZALEŽANY u Svojší. Velký koflík s lomeným profilem; úško na lomu břicha. Ve výši úška je zdoben vodorovnými, hluboce rytými rýhami. *Sb. arch. útstavu University Karlovy v Praze.*
- ZÁMOSTÍ u Rožďalovic. Sídliště. *N. M.*
- ZÁVISTĚ u Prahy. Sídliště nad Z. a Komořany. PM I. str. 189. Fr. Beneš, PA IV, str. 2. 180. VI, str. 106. Smolík, PA XIII, str. 237. Bř. Jelínek, *MAGW XXIV*, 69.
- ZEMĚCHY u Loun. Sekeromlat. PA XI, str. 552. Šnajdr, Místopis, str. 50.
- ŽDÁNICE u Kouřimí. 3 sekeromlaty, 18 seker. L. Kremla, PA XX, str. 400. *M. Český Brod; M. Kolín.*
- ŽÍŽELICE u Chlumce n. C. Dva džbánky s žeběrky pod uchem. Domečka, OP V. 1924, str. 18. obr. 6. *Sb. školy u Žíželčic.*
- ŽÍŽELICE u Žatce. Sekeromlat. *N. M.* [Tb. CVI. obr. 11a, b.]

KERAMIKA MICHELSEBSKÁ

(Mapka na str. 181.)

- ĎÁBLICE u Prahy. Pohárek. *N. M.* [Tb. CVII. obr. 6.]
- FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. [?] Nákolní stavba. *N. M. M. Františkovy Lázně.*
- HOSPOZÍN u Velvar. Hrob ? [Tb. CVII. obr. 9, 10.]
- KAZINA MOHYLA u Černošic. Sídliště. [Tb. CVII. obr. 7.]
- KOMOŘANY u Mostu 2 poháry. Hoernes, Die neol. Ker. in Österreich. Jhrb. d. CCW, III, str. 87. Dr. Fr. Sprater, Rasse und Kultur der jüngeren Steinzeit. M. d. Hist. Vereins der Pfalz.
- Speyer a. R., 1911, str. 116. *Sb. „Martinsmuseum“ na zámku ve Wernsdorfu u Kadaně.*
- LIBÍŠ u Neratovic. Hrob. Pohár a džbán. Dr. J. Axamít, PA XXVIII, 1916, str. 69. Nádoby neznámé. [Obr. 62.]
- PRAHA-BUBENEČ. Hrob. *Sb. Jirova.* [Tb. CVII. obr. 12, 13.]
- PRAHA-KŘC. Pohár a mísa. Dr. J. Axamít, PA XXVIII, str. 70. *Sb. Axamítova.* [Obr. 63.]
- PRAHA-LIBEŇ, na Palmovce pohár, u Sokolovny malá nádobka. Ed. Štorch, Praha v pravěku.

Praha, 1916, str. 37. Dr. J. Axamít, PA XXVIII, 1916, str. 69, obr. 5. *Sb. předh. kabínetu č. univ. Karlovy. Sb. Axamítova.* [Tb. CVII, obr. 11.]

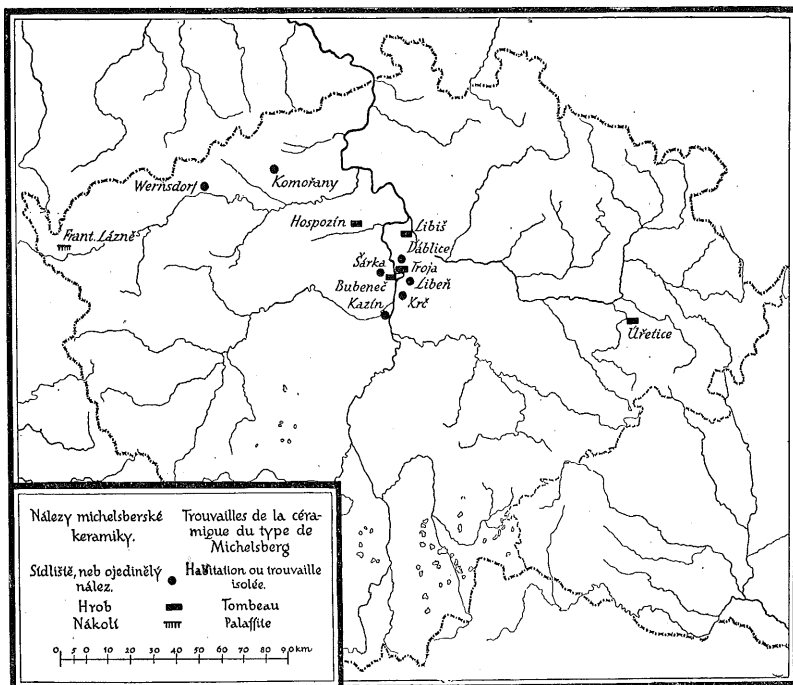
PRAHA-ŠÁRKA. Sídliště. Fr. Beneš, PA VII. str. 165; Pič, St. I. 1, str. 217, tb. XL, obr. 5. Dr. J. Axamít, PA XXVIII, 1916, str. 69. *N. M.* [Tb. CVII, obr. 8.]

PRAHA-TROJE. Hrob? Dr. J. Axamít, PA XXVIII, 1916, str. 69. Ed. Štorch, Praha v pravěku. Praha, 1916, str. 32. f— Praha

v době předhistorické. Praha, 1921, str. 83. *N. M.* [Tb. CVII, obr. 1—5.]

ÚŘETICE u Chrudimi. Hrob. Dr. J. Axamít, PA XXVIII, 1916, str. 69. *Sbírka univerzitní v Praze.* [Obr. 64]

WERNSDORF u Kadaně. V „Martinsmuseum“ na zámku Wernsdorfu jsou 3 poháry, z nichž dva (inv. č. 17, 393, 17, 394) pocházejí z Komořan; o třetím (inv. č. 2893) není známo, kde se našel. Hoernes, Die neol. Ker. in Österreich. Jhrb. d. CCW, III. str. 87.* *Sb. „Martinsmuseum“ na zámku Wernsdorfu u Kadaně.*

Obr. 80. Nálezíšte michelsberské keramiky.

ZVONCOVÉ POHÁRY

(Mapa č. VI.)

BECHLÍN u Roudnice. Hroby. *M. Roudnice*, [Tb. CXVI, obr. 9, 10.]

BĚŠICE (Weschitz) u Kadaně. Kostrový hrob. *M. Kadaně*.

BILINA u Mostu. Hroby s nezdobenou keramikou. *M. Teplice*.

BRANDÝS n. L. V cihelně hrob se skrčenou kostrou; u hlavy zv. pohár a miska. *M. Brandýs n. L.*

BŘEŠŤANY (Preschen) u Duchcova. Hrob. Mísa a střepey zv. pohárů. *M. Teplice*.

BŘEŽANKY (Priesen) u Mostu. Hrob. Miska na 6 nožkách a džbánec. Pič, St. I. 1, str. 202, tb. XXXVI, obr. 11. *N. M.* [Tb. CXVI, obr. 12, 13.]

BROUČKOV u Kouřimi. Hrob. *N. M.* [Tb. CXX, obr. 20.]

*) Hoernes uvádí chybně „Wernsdorf“.

- BRZVANY (Weberschan) u Postoloprť (Žatecko). Hrob kostr. Mísa na 4 nožkách, se 4 úšky. Džbánek s rozevřeným hrdlem. *M. Chomutov.*
- BUDYNĚ n. Ohřt. Kostr. hrob. *M. Budyně n. O.*
- BYLANY u Čes. Brodu. 6 kostr. hrobů. 6 zdobených zv. pohárů, 4 nezdobené, 3 džbány, 3 misky (7 rozrušených misek nezachováno), 1 br. dyka, 1 br. šídlo dvojité, 1 zlatá deštička, 3 ochranné deštičky, 3 paz. šípky, 4 paz. nožíky. 2 kostěné kaolifky provrtané v podobě V), V 2. a 6. hrobě kromě kostr. hromádky spálených kůstek, v 3. hrobě spálené kůstky v nádobce, Píč, PA XXIV. 1910, str. 1 — 7, tb. I. — IV. *N. M. [Tb. CX.]*
- CERHENICE u Kouřimi. Hrob. *N. M.*
- CTINĚVES u Roudnice. Hrob. Džbánek. *N. M.*
- ČAKOVICE. Ochranná deštička kamenná. *N. M.*
- ČAKOVIČKY u Brandýsa. Hroby. *N. M. [Tb. CXVII. obr. 2 — 7, 13.]*
- ČÁSLAV. Hroby. Kl. Čermák, Verh. 1894, 10/11; PA XV, str. 346; Věstník čsl. musej I. Pravěk VI. 1910, str. 108; R. v. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 40. *Sb. Jirova, M. Čáslav. [Obr. 65. Tb. CXV. obr. 3.]*
- ČENČICE u Loun. Zvoncový pohár. *M. Louny.*
- ČERVENÉ PEČKY u Kolína. Hroby se zv. poháry. *M. Kolín.*
- ČESKÝ BROD (Chouranice). Kostrové hroby. *M. Č. Brod. [Tb. CXVIII. obr. 4 — 18.]*
- ČIČOVICE u Prahy. Hrob. *N. M. [Tb. CXIX. obr. 19.]*
- ČIMICE u Prahy. Hrob. *N. M. [Tb. CXI. obr. 15, 16.]*
- ČOUŠ (Tschausch) u Mostu. Zv. pohár nezdobený s úskem, džbánek, misky, měděná dyčka, dvě kamenné ochranné deštičky čtyřhrané vrtané, jedna deštička dvakrát vrtaná. *M. Teplice.*
- DEBRNO. Stěpy zv. pohárů se zachovalou blou inkrustací, PA XXII, str. 216. *N. M.*
- DOBŘÍCHOV u Kouřimi. Hrob. *N. M. [Tb. CXIX. obr. 18, 20; CXX. obr. 1, 3.]*
- DOBROMĚŘICE u Loun. Pohár. Dr. Prokop, OP II, 1911, str. 36. *M. Louny.*
- DOKSANY u Roudnice. Hrob. *N. M.*
- DŘEVČICE u Brandýsa n. Lab. V cihelně p. Zárubové byl vykopán zv. pohár. Buchtela, OP III, 1912, str. 21. *M. Brandýs n. Lab. [Tb. CXVIII. obr. 19.]*
- DŘÍŠY u Brandýsa n. Lab. Hrob. *M. Brandýs n. L. [Tb. CXIV. obr. 4.]*
- HORNÍ OPOLANY u Poděbrad. Hroby. J. Hellich. PA XXXII, str. 219. *M. Poděbrady. [Obr. 69.]*
- HOSPOŽÍN u Velvar. Hrob. *N. M. [Tb. CXVI. obr. 5.]*
- HOSTIMICE u Libochovic. *M. Roudnice. [Tb. CXVI. obr. 11, 14.]*
- HŮSTIVICE. Rozrušený kostr. hrob v cihelně. Zachráněny jen kostěné knoflíky provrtané v podobě V. *N. M.*
- HŮSTOMICE u Duchcova. Nezdobené nádoby. *M. Teplice.*
- HRDLÝ u Litoměřic. Hrob se skrčenou kostrou. Dva zv. poháry, br. kroužek, dvojité šídlo a paz. škrabadlo. *M. Roudnice. [Tb. CXVIII. obr. 1 — 3.]*
- HROBCE u Roudnice. Kostrový hrob. Mísa na 4 nožkách. *M. Roudnice.*
- HROBČANY, okr. Nový Bydžov. Kostrový hrob. Džbánek. *M. Nový Bydžov. [Tb. CXXI. obr. 6.]*
- CHABRY u Prahy. Hrob. *N. M. [Tb. CXIX. obr. 13.]*
- CHOMUTOV (Komotau). Hrob. *N. M. [Tb. CXI. obr. 11.]*
- CHOTÁNKY u Poděbrad. Hroby. Zvoncový pohár ve vysoké nádobě přikryté mšou. (Žárový hrob?) K. Buchtela, ČSPSČ XVII, str. 73. J. Hellich, PA XXXII, str. 222. *M. Křinec. M. Poděbrady. [Obr. 66.]*
- CHOTĚJOVICE (Kuttowitz) u Duchcova. Zdobený pohár. *M. Teplice.*
- CHOTĚNICE (Kuttentitz) u Kadaně. 4 rázovité mísy bez nožek, baňatý hrneček. *M. Kadaně.*
- CHOTOUCHOV, okr. Kolín. Hroby. 8 zv. pohárů, z nichž jeden zdoben kroužky. *M. Kolín.*
- CHOTOŮN u Kouřimi. Hrob. *N. M.*
- CHRABŘECE u Loun. Miska na nožkách. *M. Louny.*
- CHRAŠTANY u Rakovníka. Zv. pohár, mísa se zesíleným dnem, paz. šípka, provrtaný měděvitý zub. *M. Rakovník.*
- CHUDONICE u Nov. Bydžova. Kulturní jáma nebo rozrušené hroby? 2 stěpy zv. pohárů zdobených, stěp nezdobeného poháru višňové barvy, šedá vouchá nádoba, stěp velkého žlutošedého džbánu. Stocký, OP III, str. 14. *M. Nový Bydžov. [Tb. CXXI. obr. 1 — 5, 8 — 9.]*
- JEMNÍKY u Mladé Boleslavi. Hrob. *N. M.*
- JENČICE u Třebenic. Hroby v cihelně. *M. Plzeň. M. Teplice.*
- KLUKY u Poděbrad. Hroby. Píč, Výzkum, 1893, str. 104, PA XV, str. 520. J. Hellich, Pravěk Poděbradska, str. 456. — PA XXXII, str. 222.
- KNOVÍZ u Slaného. Hrob. *N. M.*
- KOLEŠOV (Gollerschau) u Podbořan. Kostrový hrob. *M. Teplice.*
- KOLÍN n. Labem. Při stavbě vil rozkopáno mnoho hrobů. Při stavbě zdi u cukrovaru nalezen hrob se zv. pohárem zdobeným, s pohárem nezdobeným a 2 džbánečky. *N. M. M. Kolín. Sb. Jirova, [Tb. CXII. obr. 1 — 14; CXIII; CXV. obr. 6.]*
- KOSTELEČ n. Labem. Hrob. Píč, St. I. 1, str. 208, tb. XXXVIII. obr. 2, 4, 5, 7. *N. M. [Tb. CXVII. obr. 8, 10, 14.]*
- KRALUPY. Hroby. PA I 1855, str. 237, 336; X, str. 207. Snajdr, MCCW. NF VIII. 1882, str. 17; Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 27. *N. M. [Tb. CXIV. obr. 11 — 13.]*
- KOZOVAZY u Mochova. Bronzová (?) dyčka. *M. Český Brod.*
- LITOMĚŘICE u Doksan. Na staveništi p. Kruncle nalezena červená nádoba s úskem. *M. Roudnice.*
- LITOMĚŘICE. Cihelna p. M. Lopaty. Zdobený zv. pohár s úskem, mísa na 5 nožkách, nádoba baňatá s plastickou ozdobou, džbánek. Smolík, PA XI, str. 47, 135; Píč, St. I. 1, str. 209, tb. XXXV. obr. 5 — 7, 9. *N. M. [Tb. CXI. obr. 17 — 20.]*
- LOBKOVICE u Neratovic. V pískovně p. Grosse z Čakovického kostrové hroby. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 6. Píč, St. I. 1, str. 210, tb. XXXVIII. obr. 8, 10, 12 — 14. *N. M. [Tb. CXVII. obr. 9, 11, 12.]*
- LOCHENICE u Hradce Králové. Zvoncovitá nádoba (Hrob?) *M. Hradec Králové.*
- LOMAŽICE (Lamettitz) u Kadaně. Kostrový hrob. *M. Kadaně.*
- LOUNY. V lounském okolí nalezen hladký, červený pohár s uchem a v něm opálené lidské kosti.

- Baňatý hrneček. Střep mýsy. *Sb. Hiechova v Lounech, Sb. Jírova. M. Louny.*
- LOVOSICE. V kulturní jámě (?) nalezen malý, hladký zv. pohárek s uchem. Hroby. Pič. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 27. *N. M., M. Teplice.* [Tb. CX, obr. 19.]
- LUŽEC-HOŘÍN u Mělníka. Hrob. *N. M.*
- LYSOLAJE u Prahy. Dvakostrové hroby. *Sb. Jírova.*
- MARKOVICE u Žlebu. Velký zvoncový pohár (160 mm v a 218 mm průměr hrdla) a střepy dvou pohárů, koňské zuby (?) a zlomky jantaru (?), ve svahu pod kostelíkem. Kl. Čermák, PA XI, 1879, str. 182. XV, str. 348; XXII, str. 514. Fotogr. album starožitností I, str. 4. Weinzierl Pr. Bl. VII, str. 40. Snaždr MCCW, NF VIII, 1882, str. 17. XXVIII, 1902, str. 111. *M. Čáslav.*
- MIŠKOVICE u Kutné Hory. Hrob. *N. M.*
- MOKROPSY u Zbraslavi. Hrob. *N. M.*
- NEBOVIDY u Kolína. Hrob. *N. M.* [Tb. CXX, obr. 8.]
- NĚMECKÉ MLÍKOJEDY u Litoměřic. Kostrový hrob. Weinzierl, Pr. Bl. VIII, str. 91. *M. Teplice.*
- NERATOVICE. Hrob (?). Černý hlazený džbáněk s mírně lomeným břichem a ozdobnou páskou nad lomen. Část silně vyklenutá nátep. deštičky. *N. M.* [Tb. CXIV, obr. 8, 9.]
- NÍŽEBOHY u Budyně n. Ohří. Střepy zv. pohárů. *M. Roudnice.*
- NOVÉ SEDLO (Neusattel) na Žatecku. Kostrový hrob. F. V. Güntzel, Pr. Z. 1911, str. 300—307. obr. 1. a 2. na str. 307.
- NOVÝ BYDŽOV. Střep oranžový, hrubě zdobený. *M. Nový Bydžov.* [Tb. CXI, obr. 7.]
- NYMBURK. Zdobený zv. pohár. Weinzierl znal střepy dvou pohárů, které zmizely v ktereš soukromé sbírce. V místě nalezena zdobená miska. MCCW, XI, str. 70; Weinzierl Pr. Bl. VII, str. 39, VIII, str. 92. Pič, St. I, 1, str. 211, tb. XXXIX, obr. 4. *N. M. M. Nymburk.* [Tb. CXIV, obr. 5.]
- OČIHOV (Gross-Otschehau) u Podbořan. Černá polokulovitá miska na 4 nožkách. *M. Žatec.*
- OSEK u Duchova. Miska s úškem; byla ve sbírce Woldřichově. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 28.
- PEČKY na dráze, u Kolína. Hroby. 1) Při cestě do cukrovary hrob se dvěma mísami a dvoj-uchou nádobou. 2) Polokulovitá miska s dvěma otvory pod okrajem, nádoba s uchem při okraji a s lomeným břichem, baňatý hrnec. Hellich PA XXXII, str. 137. *M. Poděbrady.*
- PLAŇANY u Čes. Brodu. Kulturní jáma (?) se střepy zv. pohárů. Pič, PA XVIII, str. 211. obr. 2.
- PODEBRADY LÁZNĚ. Zahrada u statku Sanspareil. Žárový hrob. *N. M.* [Obr. 68.]
- POLEPY u Litoměřic. Kostrový hrob. Střep zdobeného zv. poháru. Pudil PA X, str. 203. Snaždr, Verhandl. 1878, 16. II, str. 6, tb. VI, obr. 9a. Mistopis 14. Materiály 7. Weinzierl Pr. Bl. VII, Pič, St. I, 1, str. 212. *N. M.* [Tb. CXVI, obr. 6.]
- PORÍČANY u Čes. Brodu. Za vsí nalezen červený zdobený zv. pohár. Weinzierl Pr. Bl. VII, str. 40. Pič, St. I, 1, str. 212, tb. XXXIX, obr. 5. *N. M.* [Tb. CXI, obr. 9.]
- PRAHA. Blížeš nalezitě neznámo. Nezdobený zv. pohár s uchem ze žarového hrobu. *Sb. Jírova.* [Tb. CXV, obr. 5.]
- PRAHA II. - Karlovo nám. Hrob. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 17.]
- PRAHA II. - Poříč. Na nároží Havlíčkovy ulice nalezen při kopání základů džbáněk. *Sb. Jírova.*
- PRAHA IV. - Pohofelec. Hrob. *N. M.*
- PRAHA-BOHNICE. Ústav pro choromyslné. Kostrový hrob. Zachoval se jen střep červené misky s ozdobeným okrajem a tunelovitým úškem. *N. M.*
- PRAHA-BUBENEČ. Hroby. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 25. tb. IV, obr. 1; Pič PA XXII, str. 216, St. I, 1, str. 85. Dr. Prokop ČSPSC XIII, str. 47. *M. Teplice. N. M.* [Tb. CXIX, obr. 16.]
- PRAHA-BUBNY. Hroby. Dr. Prokop ČSPSC XIII, str. 47. *Sb. Jírova. N. M.* [Tb. CXIX, obr. 15; CXX, obr. 4.]
- PRAHA-DEJVICE. Hrob. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 11.]
- PRAHA-HLOUBĚTÍN. Červený zdobený pohár, 2 hladké červené poháry s uchy, červená miska na 4 nožkách s rovným, ozdobeným okrajem. *Sb. praeh. sem. čes. univ. Praha. N. M.* [Tb. CXX, str. 2, 5—7.]
- PRAHA-HOLEŠOVICE. U Hlávka mostu hrob. U pivovaru hrob. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 9, 14.]
- PRAHA-KOBYLISY. Při stavbě silnice z Kobylis do Bohnic nalezen kostrový hrob, z něhož zachráněn střep černého, zdobeného poháru. Misa na nožkách na okraji 5 pupičků. PA XI, str. 678. Pič, St. I, 1, str. 208, tab. XXXVIII, obr. 16. a 21. *Sb. Jírova. N. M.*
- PRAHA-KOŠÍŘE. V cihelně v „Podháji“ tmavá vrstva a v ní porůznu drobné střepy zv. pohárů. Hroby. Sdělil K. Buchta a J. Jíra. *N. M., Sb. Jírova.* [Tb. CXV, obr. 9, 10—12; CXIX, obr. 8.]
- PRAHA-KRČ. Na dvoře p. Welze nalezen v písku profilovaný zv. pohár zdobený a střep džbáněčku. V pískovně za dvorem nalezen zdobený zv. pohár a baňatá nádoba s úškem; v pískovně u „Belle Alliance“ v kulturní jámě džbán a střep černého zv. poháru. Dr. Axamit OP III, 1912, str. 35—41. obr. 15 č. 12 a 14. A. Stocky, Studie II, str. 28, obr. 24. *N. M.* [Tb. CXIV, obr. 1—3.]
- PRAHA-LEINÁ. U vodárny vykopán zvoncový pohár. Ed. Štorch. Praha v pravěku, str. 31. *Sb. Jírova.* [Tb. CXV, obr. 1, 2, 4.]
- PRAHA-LIBEŇ. Balabenka. Bohatě zdobený zv. pohár s uchem. Střepy zv. pohárů nalezeny na různých místech. „U sv. Ludmily“ zv. pohár. Bř. Jelínek, MAGW XXI, 1891, str. 7. Pič, St. I, 1, str. 85; Dr. Prokop ČSPSC XIII, str. 48. Dr. Axamit, OP II, 1917, str. 37. Štorch, Praha v pravěku, str. 37. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 12.]
- PRAHA-LIBOC. V cihelně p. Thumově hrob se skrčenou kostrou. Pič, PA XVII, str. 664; St. I, 1, str. 85, 194; tb. I, obr. 1—5. Dr. Prokop. ČSPSC XII, str. 46. Ed. Štorch, Praha v pravěku, str. 30. *Sb. Jírova. N. M.* [Tb. CXIX, obr. 1—5.]
- PRAHA-MICHLE. Misa Dr. K. Prokop. ČSPSC XIII, str. 49.
- PRAHA-MOTOLY. Hrob. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 7.]
- PRAHA-OLŠANSKÉ HRBITOVY. Hrob. *N. M.* [Tb. CXIX, obr. 6.]
- PRAHA-PROSEK. V cihelně p. Porgesově nalezeny 3 kostrové hroby. E. Štorch, ČSPSC XVII, 1909, str. 55—56; Praha v pravěku, str. 36. *N. M.* [Tb. CXXII, obr. 7—11.]

- PRAHA-SEDEC. Hrob. *Sb. Jirova*. [Tb. CXV. obr. 7, 9.]
- PRAHA-SMÍCHOV. Kostrový hrob. PA IX, str. 480. Bř. Jelínek, MAGW XXI, 1891, str. 28, obr. 53. Weinzierl, Pr. Bl. VII, 1895, str. 23. Dr. Prokop, ČSPSC XIII, str. 49. *N. M.* [Tb. CXX. obr. 15.]
- PRAHA-STŘEŠOVICE. Hroby. *N. M.* [Obr. 70. Tb. CXXII. obr. 1—6.]
- PRAHA-ŠÁRKA. Dva zv. poháry. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 27. Pič. St. I. 1., str. 217, tb. XL., obr. 8. Jíra, ČSPSC XXII, 1914, str. 157. *N. M., Sb. univers.* [Tb. CXI. obr. 10.]
- PRAHA-TROJE. Hrob. *N. M.* [Tb. CXIX. obr. 10.]
- PRAHA-VOKOVICE. Střezy zv. pohárů byly ve sbírce Mikšové. Šnajdr, Místopis, str. 56. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 23. Dr. Prokop, ČSPSC XIII, str. 46. Die Šnajdra střezy též ve *Sb. Winterové*. (?)
- PRAHA-VRŠOVICE. Hrob. *N. M.*
- PRAHA-ZABĚHLICE. V cihelně p. Wintricha kostrový hrob. *Sb. Jirova*.
- PROBOŠTOV (Probstau) u Teplce. Zdobený zv. pohár. *N. M.* [Tb. CXVI. obr. 7.]
- PROSMYKY u Litoměřic. Misa; v ní rozbitý, šedohnědý, nezdobený zv. pohár. *M. Teplce*.
- PŘEBOZY u Kouřimí. Hrob. *M. Kouřim*.
- PŘEMÝŠLENÍ u Klecan. Stěp zv. poháru. Šnajdr. MCCW. N F, 1882, str. 17. Kdysi ve sbírce Šnajdrové. Snad jeden z „neznámých“ nalezišť. *N. M.*
- PŘEROV n. Lab. u Brandýsa n. Lab. Hrob. Dr. J. Axamít, PA XXVII, str. 82. *Sb. na zámku v Přerově*.
- PŘESTAVLKY u Roudnice. Hrob se skřencou kostrou. *M. Roudnice*. [Tb. CXX. obr. 10—11.]
- RADIM u Čes. Brodu. Hroby. V popelovité zemi hrob ženy a děcka. Pič. PA XVII, str. 185, tb. XXIV, obr. 6, 8, 13, 14. *N. M.* [Tb. CXVI. obr. 15; CXX. obr. 16, 17; CXXII. obr. 12—14.]
- RADOTÍN u Prahy. Hrob. *N. M.* [Tb. CXX. obr. 21.]
- RADBOŘ u KOLÍNA. Hrob. *M. Kolín*. [Tb. CXII. obr. 15, 17.]
- ŘEŽ u Klecan. V zahradě p. Zikeše (nyní Švihovského) 9 kostrových hrobů. Stoký, PA XXVIII, str. 185, tb. XVII—XVIII. *N. M.* [Obr. 71.—73. Tb. CVIII, CIX.]
- ROUDNICE. V Husově třídě nalezen červený zv. pohár s uchem. Na jiném místě nalezena kamenná deštička ochranná. V okolí nalezen zv. pohár s uchem, nezdobený. *M. Roudnice. Sb. na zámku v Roudnici*.
- ROŽDALOVICE. Tři kostrové hroby. A. Havlík, ČSPSC XVII, 1909, str. 17—20. Pič. PA XXIV, str. 1—8. *N. M. M. Jičín*. [Tb. CXI. obr. 1—8.]
- RUŽYŇ u Liboce. 2 zvoncové poháry. *Sb. Dr. Rožánka*.
- SEMICE u Přerova n. Lab. (okr. Č. Brod.) „Na pěšinách“ malá kulturní jamka, v níž kus zv. poháru mezi bezvýznamnými střezy. (Dr. Axamít.) *N. M.*
- SLÁNSKÁ HORA. Hrob. *N. M.*
- SMOLNICE u Loun. Hrob. *N. M.* [Tb. CXX. obr. 18.]
- STARÝ BYDŽOV. Kostrový hrob. *M. Nový Bydžov*. [Tb. CXXI. obr. 10—13.]
- STELČOVES u Buštěhradu. Kostrový hrob. PA IX, str. 475. XI, str. 160. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 40, VIII, str. 92. Pič. St. I. 1, str. 84, obr. 15 str. 216. *N. M.* [Tb. CXVI. obr. 2—4.]
- STRANÁ (Strahn) u Chomutova. Nezdobený, červený zv. pohár s uchem. *N. M.*
- STRUPČICE u Jirkova. Hrob. *N. M.*
- SVĚTEC (Schwatz) u Břiliny. Kostrové hroby zničeny při bagrování hlíny na hnědouhelném dolu Florentini. Na šachtě Maria III. nalezeny 2 kostrové hroby. Karafiat, T. B. 1910/11, str. 11. a 12. *N. M. M. Teplce*. [Tb. CXI. obr. 12—14; CXVII. obr. 1.]
- SVOBODNÉ DVORY u Hradce Králové. Hroby kostrové. Kostí úplně zetlelé. Červená nádoba a zlaté záušničky, jantary, 2 kam. deštičky ochranné. *M. Hradec Králové*.
- TEPLICE. Dva poháry, z nichž jeden s ozdobným uchem. Wocel, Právě, str. 488, obr. 153 a 154. Weinzierl, Pr. Bl. VII, str. 28. *M. Teplce*.
- TUŘANY u Slaného. Hladký, červený zv. pohár nezdobený. *M. Slané*.
- TÝNEC u Dobrušky. Kostrový hrob obložený opukovými deskami. Střezy dvou zv. pohárů; džbánec. Stoký, PA XXII, str. 595. *Sb. praeh. sem. čes. university Praha*. [Tb. CXXI. obr. 14, 15.]
- ÚJEZD u Obříství. Zv. pohár. *M. Mělník*.
- ÚPOHLAVY u Lovosic. Hrob. *N. M.*
- VELÍŠ u Jičína. Hrob? Hrnek s uchem. *N. M.*
- VELKÉ ŽERNOSKY. Stěp. zv. poháru s uchem nalezen v neol. vrstvě společně s vypichanými (?) a štůrovými (?) střezy. Kamenná deštička ochranná (r. 1897 byla v majetku lékárníka p. Focke ve Vidni). Weinzierl, Pr. Bl. VIII, str. 90. MAGW. XXV, str. 41. XXVII, str. 61. (26) obr. 92a.
- VELVARY. Hrob. *N. M.*
- VOJKOVICE u Oužic. Černý zvoncový pohárek nezdobený. *N. M.* [Tb. CXVI. obr. 8.]
- VRÁBÍ u Brandýsa n. Labem. Kostrové hroby. PA XXII, str. 216. Pič. PA XXIV, str. 1—8. *N. M.* [Tb. CXVI. obr. 18; CXVII. obr. 15—20.]
- VŠESTARY u Hradce Králové. Střípkový zvoncový pohár. *M. Hradec Králové*.
- ZÁRYBY u Brandýsa n. L. Zvoncový pohár. K. Buchtela OP III, 1912, str. 21. *M. Brandýs n. L.* [Tb. CXIV. obr. 6.]
- ZVOLEŇOVES. Kostrový hrob. Felcman a Schmidt, PA XVI, str. 279. Pič. St. I. 1, str. 200, obr. 11. č. 1, 3, 6, na str. 74. *N. M.*
- ŽATEC. Kostř. hrob. (Misa na 4 nožkách, baňatý hrneček). *M. Žatec*.
- ŽELENKY u Duchova. Hrob. *N. M.*
- ŽLEBY. Pod kostelíkem sv. Marka v cihlářské hlíně nalezeny zv. nádoby. Kl. Čermák, Strážce starožitností, str. 15. *M. Čáslav*.
- ŽIDOVICE (Schiedowitz) u Duchova. Zdobený zv. pohár; nezdobený zv. pohár. *M. Teplce*.
- ŽIDOVICE u Roudnice. U cukrovaru hrob se skřencou kostrou. *M. Roudnice*.

Seznam tabulí.

STARŠÍ DOBA KAMENNÁ.

- Tab. I. Jenerálka u Prahy. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. II. Jenerálka u Prahy. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. III. Jenerálka u Prahy. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. IV. Lubná. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. V. Popláz. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. VI. Podbabská lebka.
 Tab. VII. Podbabská lebka.

MLADŠÍ DOBA KAMENNÁ.

KERAMIKA VOLUTOVÁ.

- Tab. VIII. Praha-Veleslavin. 1—13. Cihelna. Sídliště. 1, 4, 10. ($\frac{1}{8}$); 2, 5, 7—9, 12. ($\frac{1}{6}$); 3. ($\frac{1}{6}$); 6, 11, 13. ($\frac{1}{7}$); 14—31. Pole p. Hammerníka. Sídliště. 14, 19. ($\frac{1}{8}$); 15—17. ($\frac{1}{9}$); 18, 23, 25, 28, 29, ($\frac{1}{6}$); 20, 24, 26, 31. ($\frac{1}{7}$); 21, 27, 30. ($\frac{1}{6}$); 22. ($\frac{1}{4}$). *Jirova sbírka.*
 Tab. IX. 1. Lobkovice. ($\frac{1}{3}$); 2. Praha-Vokovice. ($\frac{1}{3}$); 3. Klobuky. ($\frac{1}{3}$); 4, 5. Praha-Bubeneč. Kostrový hrob. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*; 6. Vrčice u Lestkova. ($\frac{1}{3}$). *M. Teplice*; 7. Čechy, neznámé naleziště. 8. Toužetín. ($\frac{1}{3}$); 9. Libice u Poděbrad. ($\frac{1}{3}$); 10. Hoštka. ($\frac{1}{2}$); 11. Praha-Bubeneč. ($\frac{1}{3}$); 12. Teplice, dům Karolina II. ($\frac{1}{3}$); 13. Praha-Motoly. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*
 Tab. X. Kamenmost u Velvar. Sídliště. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*
 Tab. XI. Teplice, dům Karolina II. Sídliště. 1, 2, 4—7, 9—27. ($\frac{1}{3}$); 3. ($\frac{1}{3}$); 8. ($\frac{1}{6}$). *N. M.*
 Tab. XII. Řež. Kulturní jáma I. 1, 9, 11, 13. ($\frac{1}{3}$); 2, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 14, 15, 17. ($\frac{2}{3}$); 3, 6. ($\frac{2}{5}$); 16, 18. ($\frac{1}{2}$). *N. M.*
 Tab. XIII. 1. Praha-Vokovice. ($\frac{1}{4}$). *N. M.*; 2, 4. Srčice u Teplic. ($\frac{1}{3}$). *M. Teplice*; 3. Praha-Motoly. ($\frac{1}{6}$); 5, 6. Řež. Sídliště. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*
 Tab. XIV. Chudonice. Sídliště. 1—15, 17. ($\frac{1}{2}$); 16. ($\frac{1}{3}$). *M. Nový Bydžov.*
 Tab. XV. Chudonice. Sídliště. ($\frac{1}{2}$). *M. Nový Bydžov.*
 Tab. XVI. 1—13. Litoměřice. Sídliště. ($\frac{2}{3}$). 14. Citoliby. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. XVII. Statenice. Sídliště. 1—14, 16—27. ($\frac{1}{3}$); 15. ($\frac{2}{3}$). *N. M.*
 Tab. XVIII. Kyšice. Sídliště. 1—12, 14. ($\frac{1}{2}$); 13. ($\frac{1}{6}$). *M. Plzeň.*
 Tab. XIX. 1. Trotina. ($\frac{1}{2}$); 2—16. Dolní Dolce. ($\frac{1}{2}$); 17, 18. Semonice. ($\frac{1}{2}$); 19. Čáslavky. ($\frac{1}{2}$); 20, 21. Třebechovice. ($\frac{1}{2}$); Dolní Dolce. ($\frac{1}{2}$). *M. Jaroměř.*
 Tab. XX. 1—6. Jenerálka u Prahy. 1. Hrob 1. ($\frac{1}{4}$); 2, 3. Kulturní jáma. ($\frac{1}{7}$); 4. Hrob 2. ($\frac{1}{4}$); 5, 6. Hrob 3. ($\frac{1}{4}$); 7. Praha-Selc. Hrob. ($\frac{1}{4}$); 8, 9. Praha-Bubeneč, Bučkova ul. ($\frac{1}{6}$); 10, 11. Praha-Bubeneč, Hoyermannova továrna. ($\frac{1}{6}$); 12, 13. Praha-Bubeneč, u hřbitova. ($\frac{1}{7}$); 14. Praha-Bubeneč, Hoyermannova továrna. ($\frac{1}{3}$); 15. Praha-Bubeneč, u hřbitova. ($\frac{1}{3}$); 16. Horoměřice. ($\frac{1}{3}$); 17. Praha-Bubeneč, u hřbitova. ($\frac{1}{3}$). *Jirova sbírka.*
 Tab. XXI. Praha-Bubeneč, Reiserova cihelna. Sídliště. 1, 10, 14, 19. ($\frac{1}{4}$); 2, 4, 15, 18. ($\frac{1}{6}$); 3, 7, 13, 20. ($\frac{1}{3}$); 5, 16. ($\frac{1}{3}$); 6, 9, 12. ($\frac{1}{7}$); 8, 11, 17. ($\frac{1}{6}$). *Jirova sbírka.*
 Tab. XXII. 1—21. Praha-Šárka, Šestáková skála. Sídliště. 1, 4, 5, 8, 20. ($\frac{1}{7}$); 2, 3, 6, 7, 9—15, 17—19, 21. ($\frac{1}{4}$); 22—25. Praha-Bubeneč, Mautnerova továrna. ($\frac{1}{3}$). *Jirova sbírka.*
 Tab. XXIII. Praha-Šárka, Šestáková skála. Sídliště. 1—3, 9, 10. ($\frac{1}{3}$); 4—8, 11—19. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*
 Tab. XXIV. Praha-Šárka, Šestáková skála. Sídliště. 1. ($\frac{1}{3}$); 2. ($\frac{1}{2}$); 3. ($\frac{1}{4}$); 4—11. ($\frac{1}{3}$). *N. M.*

- Praha-Troje. ($\frac{1}{8}$); 11. Praha-Dejvice. ($\frac{1}{8}$); 12. Praha-Libeň. ($\frac{1}{4}$); 13. Chabry. ($\frac{1}{8}$); 15. Praha-Bubny. ($\frac{1}{4}$); 16. Praha-Bubeneč. ($\frac{1}{8}$); 17. Praha II., Karlovo náměstí. ($\frac{1}{2}$); 18, 20. Dobříchov. ($\frac{1}{8}$); 19. Číčovice. ($\frac{1}{4}$). *N. M.*
- Tab. CXX. 1, 3. Dobříchov. ($\frac{2}{8}$); 2, 5—7. Praha-Hloubětín. ($\frac{1}{8}$); 4. Praha-Bubna. ($\frac{1}{4}$); 8. Nebovidy. ($\frac{1}{8}$); 9. Židovice. ($\frac{1}{4}$); 10, 11. Přestavky. ($\frac{1}{8}$). *N. M.*; 12—14. Přebozy. ($\frac{1}{4}$). *M. Kouřim.*; 15. Praha-Smíchov. ($\frac{1}{4}$); 16, 17. Radím. ($\frac{1}{8}$); 18. Smolnice u Loun. ($\frac{1}{8}$); 19. Lovosice. ($\frac{1}{4}$); 20. Broučkov u Kouřimi. ($\frac{1}{8}$); 21. Radotín. ($\frac{1}{4}$). *N. M.*
- Tab. CXXI. 1—5, 8, 9. Chudonice 1, 4, 5, 9. ($\frac{2}{8}$); 2, 3, 8. ($\frac{1}{2}$); 6. Hrobičany. Hrob ($\frac{2}{8}$); 7. Nový Bydžov. Hrob. ($\frac{2}{8}$); 10—13. Starý Bydžov. Hrob. 10. ($\frac{1}{8}$); 11—13. ($\frac{1}{2}$); *M. Nový Bydžov.* 14, 15. Týnec u Dobrovice. Hrob. ($\frac{1}{4}$).
- Tab. CXXII. 1—6. Praha-Střešovice. Hrob. ($\frac{1}{8}$); 7—11. Praha-Prosek. Hrob. 7, 8. ($\frac{1}{8}$); 9. ($\frac{1}{8}$); 10. ($\frac{1}{8}$). 11. ($\frac{1}{4}$); 12—14. Radím. 12. ($\frac{1}{8}$); 13. ($\frac{1}{8}$); 14. ($\frac{1}{4}$). *N. M.*

Index.

- Aalborg** 44.
ABERCROMBY H. J. 128.
ÅBERG N. 44, 82, 87, 91, 92, 95, 96, 98, 100, 111, 135, 137.
 aegaejská kultura 43.
 aegaejská oblast 54, 136.
 aeolické vrstvy 18.
Afrika 35, 37, 40, 42, 54.
Agnietendorfský potok 18.
 achenský ústup 21.
 aichbühlská kultura 148.
 allemanský stupeň viz Neudeckian.
Allstedt 142.
 alpská nákolí 116, 120.
Alpy 43, 44, 120, 121, 136.
Amorgos 54.
AMPFERER O. 21.
 ancylová doba 32.
Anglie 88, 136.
Anhaltso 91.
 anhaltský (bernburský) typ 100.
Anthropologie (časopis) 30.
Aradac ve Vojvodině 40, 43, 80.
 Archaeologická komise České Akademie 13.
 Archaeologický sbor 3, 4, 8.
 Arijci viz Indoevropané.
 arijská otázka 156.
ARNOLD, kanovník 2, 3.
Arter 87.
Asie 32, 35, 42, 121, 147, 156.
 askalonská kultura 35, 42.
 atlantická (západoevropská) oblast 37.
 atlantické podnebí 32, 42.
Attersee 120.
 aurignacien 21, 23, 25, 26, 35.
AXAMÍT J., Dr. 14, 62, 73, 96, 100, 103, 123, 129, 140.
 azilien 26, 33, 34.

Baalberský typ 100, 101.
BABOR J., Dr. 14.
Babská (Gradac) v Chorvatsku 48.
BAERTHOLD A. 50, 142.
Bakovský potok 141.
BALBÍN 2.
Baleary 136.
Balkán 39, 54.
Baltické moře 35, 41, 119.
Bavory 78, 120, 137, 143.
BAYBERGER 18.
BAYER J. 21, 35, 36, 41, 42.
BECK A., Dr. 4.
Bečov 112.
Bečváry u Kolína 77.
Bechlin 129.
Bělá 26, 141.
BELZ R. 95.
BENES F. X. 6, 9.
BERG G. 18.
BERGER Š., Dr. 2, 8, 80.
Beřkovic 94, 99, 100.
Berlin 44, 89.
Berounka 17, 33, 63, 115, 141.
Besarabie 43.
Beszowa v Haliči 137.
BIENER z Bienenberka, K. J. 2, 3, 14.
Bílá Voda 18.
Bischoffingen v Bádensku 62.
BLANKENHORN M. 35, 36.
BLÁŽEK F. 24.
Blavice 112.
Blšanka 141.
BOAS F. 156.
BOČEK F. 14.
Bodamské jezero 117, 120, 122.
Bohušovice 100.
BONNET A. 117.
BOSCH-GIMPERA 135, 136.
Boskovice 56.
Boskovštýn 48, 76.
Bosna 145.
Botto J. 15.
BOEHM A. 18.
BOULE M. 20, 21, 28.
Brabrand (Dánsko) 32.
Brandýs n. L. 102, 112.
Brantbory 96, 100.
Brazdím 97, 101, 102, 104, 105, 108, 115, 133, 148, 149, 152.
Brčkoly 140.
Brdy 62.
BREMER W. 61, 68, 70, 98, 100, 103, 143.
Bretagne 136.
BREUIL H. 34, 35.
Březnice u Ústí n. L. 141.
Březánky 128.
Britanie 37.
Brno 2, 14.
Brodek u Prostějova 142.
BRÜGGER A. W. 133.
BROOKS C. E. P. 32.
Broučkov 129.
Brožánky u Mělníka 73.
Brožany 94, 98, 103, 113, 148.
BRUNNER K. 95.
Brunnkessel 18.
BRÜCKNER E. 20.

- Bubny viz. Praha-Bubny.*
Budohostice 101.
Bühlské stadium 19.
 BUCHTELA K. 7, 14, 46, 62, 64, 89, 90, 93, 121, 123, 143, 156.
Bukol 112.
Bukovina 44.
bulharská skupina páskové keramiky 43.
Bulharsko 43, 80.
 BURKIT M. C. 34.
Butmir 38, 40, 48, 54, 78, 80, 108.
Bydžovsko 81.
Bylany 83, 93, 102, 125, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 148.
Bzí u Plzně 103, 153.

Camp de Chassey 117.
campignien 32, 33, 34, 35, 40, 41, 42.
 CAPITAN L. 40.
capsien 34, 35, 36.
 CARTELLIERI J., Dr. 121.
 CASTELFRANCO P. 136.
castellieri 107.
Celebes 122.
Cidlina 33, 59, 141.
Cimbůrk u Kutné Hory 105, 115, 153.
Cirkovice 112.
Cířoluby 112.
 COLLINI G. A. 136.
 CONZE A. 38.
 COPPI G. 106.
 Coutil L. 36.
Csepelský ostrov 136.
cyperská keramika 120.
Cypr 120.

Čakovice 129.
 ČAPEK V. 15.
Čáslav 15, 65, 99, 100, 125.
Časlavsko 142.
Čelakovice n. L. 98, 99, 105.
 ČERMAK KL. 9, 143.
Černá Kupa 18.
Černé Jezero 18.
Černé moře 33, 41, 80.
 ČERNÝ F. 15, 48.
Černý Kostelec 112.
 ČERNÝ V. J. 6, 8.
Černý Vůl 66, 68, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 144, 146.
Čertovo Jezero 18.
 ČERVINKA J. L. 2, 15, 48, 76, 106, 107, 131, 133, 142, 146.
Česká akademie věd a umění 10, 13.
Česká Lipa 63.
České Polabí 10.
Českokobrodsko 63.
Českomoravská vysočina 145.
Český Brod 146.
Český lid (časopis) 14.
Čičovice 85.
Čičovický 128.
 ČIKALENKO L., Dr. 53.
Čimice 105, 129.
Čouš 133.

DACQUÉ E. 22.
Dalmacie 103.
 DANĚŠ J. 17.
Dánské ostrovy 156.
Dánsko 41, 91.
daunské stadium 19.
Děčín 63.
 DEECKE W., Dr. 22, 121.

 DÉCHELETTE J. 41, 116, 117, 134.
denudace 25.
Dingelstädt 48.
Divčí kameny 18.
Dlažkovice 112.
Dobřany u Plzně 48, 49, 63, 140, 141.
Dobřichov 129.
Dobroměřice 98, 99, 109.
Dobruvice 99.
 DOBROVSKÝ J. 3, 14.
 DOERPFFELD W. 54.
Dolní Ilm 100.
Dolní Liboc viz Praha-Liboc.
Dolní Rakousy 26, 38, 39, 90, 104, 106, 121, 139, 142, 147.
 DOMEČKA L. 14, 63.
Doubravka 33.
Drahomyšl 114.
Dřevčice 113, 140.
Dreveník u Spíšského Podhradí 105.
Drobovice u Čáslavi 66.
 DUBSKÝ B. 14.
 DUDÍK B. 14.
 DUHN F. v. 106.
 DUMESNIL, d'Ault 40.
duna 36.
Dunaj 26, 33, 43, 54, 78, 90, 137, 140, 141, 143, 146.
Durynsko 38, 39, 46, 78, 82, 87, 89, 96, 143.
 DUSSAUD R. 37.
Dušníky 7, 111, 112.
 DVORÁK F., Dr. 81, 129.
 DVORSKÝ V., Dr. 15.
dýky 133.

Eberstadt 144.
eberstadtský typ 68, 70.
Eckstaedt 87.
 EDER 14.
Egypt 42, 43, 54, 134, 155.
 EISNER J., Dr. 15.
Ellerbeck u Kletu 32, 41.
 D'ELVERT 14.
eluvium 19.
Ertebölle (Dánsko) 32, 33, 34, 41.
ertebölská kultura viz Ertebölle.
Ervénice 121.
ethnografie 6.
Eutritsch 142.
 EVANS J. 54.
Evropa 156.
Evropa jihozápadní 135.
Evropa jižní 35, 135.
Evropa severní 32, 34, 42, 135.
Evropa severovýchodní 36.
Evropa střední 32, 33, 34, 37, 38, 39, 43, 54, 92, 135, 136, 142.
Evropa západní 43.

Fatjanovská kultura 40.
 FEISTMANTL K. 16.
 FELCMAN J. 13, 63, 72.
 FILLA J. 15.
 FIMMEN D. 37.
Finsko 37, 135, 137.
 FISCHER E. 156.
Flomborn 48, 50, 143.
flombornský typ 59.
 FOEDISCH J. A., Dr. 6.
 FORMÁNEK A. 13, 134.
 FORRER R. 118.
Francie 13, 34, 35, 37, 43, 53, 88, 120, 135, 136.
 FRANCHET J. L. 116.

FRANK E. 120.
Františkou Lázně 121.
 FRÍČ A. 10, 16.
 FROEDIN O. 133.
 FROST K. 6.
Frýdland 17.

GAGEL C. 21.
Gallie 12.
 GAMS H. 32, 151.
Gánovce 105, 146.
 GEIKIE J. 19.
 GLOTZ G. 37.
Gocnód u Trnavy 104, 146.
 GOETZE A. 82, 89, 94, 95, 100, 120.
Goldberg u Nördlingen 118, 119.
 GOTTWALD A. 2, 15.
 GREGOR J. H. Mc. 30.
 GRÉGR E., Dr. 6.
Gřešlovo Mýto 142.
Groeningen (Sasko-Durynsko) 50, 142.
 GROESSLER H. 48, 126, 135, 142.
 GROESSLER P. 118.
 GROSSE H. 8.
Grossgartach 144.
grossgartachský typ 68.
Gross-Oerner 48.
Gross-Schwabhaus 142.
Grossweikersdorf 142.
Gschnitzské stadium 19.
Günzien 19.
Günthersdorf 142.
 GUTTMANN K. 131.

HADACZEK A. 106.
Haenichen 142.
 HAGEN J. O. 99.
Halberstadt 99.
Halič 43, 44, 80, 132.
Halle 99.
la Halliade u Lourdes 88.
Hallstatt 7.
Hardt 44.
 HAVELKA J. 15.
 HAVELKOVÁ V. 15.
 HELLICH Jan 13, 63, 81, 90, 134, 152.
 HELLICH Josef 3.
Helvetian 19.
 hiat mezi starší a mladší dobou kamennou 33, 34.
 HIBSCH J. E. 19, 20.
Hinkelstein 143.
hinkelsteinský typ 59, 142.
 HLADÍK 15.
 HLÁVKA J. 13.
Hloučetín 98, 99, 101, 102, 115, 125, 128.
Hnidousy u Kladna 70.
Hodonice 142.
 HOEFER P. 82, 95, 100.
 HOERNES M. 28, 29, 34, 38, 53, 54, 95, 96, 121, 132, 135, 136, 156.
Hoettingská breccie 20, 21.
Holohlavy u Smřic 72.
Holštýn 41.
Holubice 112.
 HOLUBY J., Dr. 15.
 HOLWERDA J. H. 98.
Horky u Zátce 73.
Hořín 3, 99.
Hornburg 48.
Horní Dunajovice u Znojma 142.
Horní Opolany 130.
Horní Rakousy 43, 78, 90, 120.
Horoměřice 65.

HORVÁTH A. 105.
Hospozín 122, 129.
Hostiř 112.
Hostivice 133.
 HOSTMANN Ch. 7.
Hostokryje 112.
Hostomice 63.
Hoštka 47, 48, 112.
 HOUDEK V. 15.
Hradecko 26, 63, 141, 146, 149.
Hradec Králové 47, 98, 99, 141, 146.
Hrádek u Čáslavi 76, 146.
Hradiště u Písku 7.
Hradsko 112.
 HRAŠE J. K. 6.
Hrdly 128, 131.
 hřebenová keramika 37, 42.
 HRODEK A. 106.
Hrochův Týnec 140.
Hubálka ve Střešovicích 98.
Hunnsrück 44.

CH*Habařovice* 141.
Chaby 115, 129, 144, 145, 148, 149.
 CHIERICI G. 136.
 CHILDE G. W. 132, 144.
 ryt. CHLUMECKÝ 14.
Chlumin u Kralup 63.
Choceň 63.
 chodbové hroby 102.
Chodouň 141.
Chorvatsko 120, 139.
Choťánky 126, 131.
Chouranice 98, 99, 105, 112, 128, 129.
Chrast u Chrudimi 63, 77, 140, 141, 146.
Chrastava 17.
chráštany u Č. Brodu 133.
Chrudimka 33.
Chudonice u Nov. Bydžova 48, 49, 56, 125, 131, 140.

I*berský poloostrov viz Španělsko.*
Indoevropané 4, 33, 34, 150.
 industrie pazourkových čepelí 35.
 INGELBEN R. 44.
Ingersleben 142.
Innspruk 20.
 interglaciál 22.
 ISCHER TH. 116, 117.
Itálie 37, 43, 106, 136, 147.
Ivno 44.

JACOB K. H. 95.
 jantarka podlouhlá 25.
Jaroměř 141.
 JEITELES 15.
 jelen 25.
 JELÍNEK Br. 6, 8, 9, 106.
Jenerálka u Prahy 10, 17, 22, 24, 25, 26, 63.
Jenšovice 3.
Jessar 44.
Jičínsko 62.
 JIČINSKÝ K., Dr. 6.
 JÍRA J. A. 2, 14, 48, 55, 63, 73, 81, 82, 87, 89, 101, 104, 108, 109, 140.
Jizera 33, 115, 141.
Jordansmühl v Pruském Slezsku 76, 78, 102, 147.
Jutský poloostrov 156.

K*adaň* 63, 73, 112.
 KAHRSTÄDT C. 54.
 KALINA M. v Jäthenstein 3, 4, 14.

- KALLIEFE H. 98,
 KALOUSEK J. 6, 9,
 Kamenmost 50, 99,
 Kamýk u Přílepu 85, 86, 99, 102, 104, 105, 107,
 109, 112, 113, 115, 116, 148,
 Kamzík 25,
 Kanárské ostrovy 43,
 KARAPANDŽIĆ D. 40,
 KARGE F., Dr. 35,
 Karlovice Srémské 39,
 Karpaty 18, 35, 106, 146,
 KAŠPAR J. 4,
 Katalanie 135,
 Kazin 76, 78, 107, 114, 115, 146, 152,
 Kbýl u Strakonici 114,
 Keilberg 18,
 Kellythorpe v Anglii 132,
 KERN J. 52, 70, 100,
 KETTNER R. 18,
 kjökkenmöddingy 32, 33, 41, 119, 123,
 Kladsko 145,
 Klatari v Bosně 145,
 Klamorna u Mnich. Hradiště 93, 97, 115,
 Klausengrund 18,
 KLEBS 133,
 Klobuky u Slaného 51, 114,
 Klomín u Kralup 59,
 KLOPFLEISCH F. 48, 82, 89,
 Kl. Rietz 44,
 KNIES J. B. 15,
 knoflíky kostěné 133, 134,
 Knossos 42,
 Koda u Tetna 62, 111, 148,
 KOEHL K. 39, 48, 61, 131, 135, 139, 142, 143,
 KOENEN K. 117, 135,
 Koenigshöhle u Badenu 104,
 KOCH 14,
 Kochel 18,
 Kolin 70, 77, 81, 102, 112, 125, 128, 129,
 Kolin nad Rýnem 48,
 Kolínsko 141,
 KOLLAR J. 4,
 Komenského universita v Bratislavi 15,
 Komořany 121, 122,
 Koppenplan 18,
 KORÁN 9,
 KORB-WEIDENHEIM, hr. 121,
 KORENSKÝ J. 10,
 Korunka Jelení 8,
 KOSSINNA G. 33, 34, 38, 44, 48, 82, 91, 92, 95,
 96, 98, 100, 106, 156,
 Kostelec n. L. 94, 98, 99, 100, 101, 129, 147, 148,
 KOSTRZEWSKI J. 95,
 Koszylówce 106,
 KOUDELKA F. 15,
 Kounice 112,
 Kouřim 112, 146,
 Kouřimsko 141,
 Kouty 112,
 Koz 33,
 Kozákova škola v Šárce 115,
 Kozly 36,
 KOŹŁOWSKI L. 95, 137,
 KOZELUH P. F. 15,
 Krakonoš 18,
 Královéhradecko 81,
 Kralupy 102, 115, 116, 125, 128,
 KRAUSE C. 103,
 Krč viz Praha-Krč,
 KREJČÍ J. 16,
 Křenovice na Moravě 80, 145, 146, 147,
 Kréta 43, 54, 80, 136,
 Krkonoše 18,
 KRIZ 15,
 KROLMUS V. 3, 4, 6, 9, 14, 76,
 Krušné Hory 18, 63, 141,
 KUČERA J. 15,
 KUPKA P. 95,
 KUSÝ E., Dr. 6,
 KUSTA J. 10, 16, 21, 25,
 Kutná Hora 5, 63, 112,
 Květy (časopis) 4,
 Kyhlady 80,
 Kyšice 141,
 Labe 33, 63, 91, 94, 111, 113, 115, 123, 141,
 146, 151,
 Labská Louka 18,
 Labské údolí 18,
 Lahošť 112,
 LAMBL Fr. L. 4,
 latdorský (bernburský) typ 100,
 LAUBE G. 16, 21, 118,
 Lažany 112,
 lebka kobyliiská 28,
 lebka z La Chapelle 28,
 lebka libeňská 28,
 lebka mostecká 28, 30,
 lebka neanderthálská 28,
 lebka podbabská 27, 28, 29,
 lebka ze Spy 28,
 lebka sudslavická 28,
 lebka střebichovická 28, 29, 30,
 Ledové moře 32,
 LEGER K. 10,
 LEHMANN M. 8,
 LEHNER H. 117,
 LEMINGER E. 10,
 Lengyel v Maďarsku 75,
 lengyelská keramika butmířská 75,
 lengyelská keramika hornoitalská 75,
 lengyelská keramika jordansmühlská 75,
 lengyelská keramika münchshöfiská 75,
 lengyelská keramika slovansko-srbská 75,
 lengyelská keramika uhersko-moravská 75,
 Lesánky 141,
 Letky 18, 64,
 Levý Hradec 78, 79, 81, 133,
 Libeznice 3,
 Libiš u Neratovic 107, 121, 122,
 Libišany u Pardubic 121,
 Liboc viz Praha-Liboc,
 Libušín, 50,
 Liège 44,
 libultská kultura 32,
 Limburg u Weilheimu 118,
 LINDENSCHMIDT L. 7,
 Lipsko 11, 100,
 Listy archaologické 3,
 Litoměřice 52, 63, 90, 99, 100, 109, 125, 128, 131,
 Litoměřicko 63,
 litorinové období 32,
 Ljubljanská blata 43, 90, 96, 103, 109, 120, 124,
 147, 152, 153,
 Lobkovic 129,
 Lochovice 3,
 Lopata 103,
 Londýn 132,
 LOSECKÝ L. viz. ŠNAJDR L.,
 Lošánky 101,
 Louny 99,
 Lovosice 88, 93, 131, 141,
 Lovosicko 141,
 Lubná u Rakouníka 22, 23, 24, 25, 26,
 LUDIKAR A. C. 6, 114,
 LUDWIG H. 100,
 luk 132,
 LÜSSNER M. 4, 6.

LUSCHAN F., von 30.
Lužec 84, 90, 112.
Lüneburský kraj 100.
Lysá n. L. 112.

Maďarsko 39, 139, 147, 149.
magdalénien 26, 34.
Magdeburg 44.
maglemoský stupeň 26, 33, 34, 36.
MACHÁČEK F., Dr. 14.
MAKOVSKÝ 21.
Malá Asie 43.
Malá Jizera 18.
Malá Kupa 18.
Malenice 114.
MALOCH A. 4.
Malta 43, 54, 136.
Malý Belleg 104, 146.
Malý Šišák 18.
mamut 23
margeritana sinuata 87.
maršvický typ 92, 98.
Maslovice 97, 99, 101, 104, 105, 112, 113, 114
MAŠKA K. J. 15, 22.
Mayen 118.
MATIEGKA J., Dr. 14, 27, 28, 29, 30, 63, 73.
Mecklenburgian 19.
megalithická keramika 143, 144.
megalithy 34, 91, 95, 96, 114, 115, 119, 149.
MEHLIS C., Dr. 143.
Meklenbursko 96.
Melos 54
Melzelgrund 18.
Melzov 99.
MENGHIN O. 34, 35, 37, 39, 59, 64, 75, 82, 89,
91, 92, 94, 95, 100, 103, 104, 108, 116, 136,
137, 142, 143, 144, 146, 147, 149.
MERKEL O. 103.
Merseburg 144.
Mensa 44, 46.
Mezopotamie 42.
Michelsberg 117, 119.
Mindelien 19, 21.
mikrolithy 34, 35, 36.
MIKŠ 8.
Milečice 112.
MILTNER J. B. 10.
MITSCHA-MEHRHEIM H. 155.
Ml. Boleslav 10.
Mnichovohradišsko 62.
Močovice u Čáslavi 53.
MOELLER A. 87, 131.
MOETEFINDT H. 95, 98, 99.
Mogenstrupp v Dánsku 44.
Molitorov u Kouřimi 22, 49, 80.
Mondsee 120.
MONTELIUS O. 38, 133, 134, 136, 155.
Morany 112.
Moravský archaologický klub 15.
Moravský kras 15.
morény 18.
MORGAN J., de 37.
MORTILLET G. 11, 28.
MOSSO A. 37.
Motol viz Praha-Motol.
Mšeno u Mělníka 10.
MÜLLER S. 34, 38, 44, 96, 98, 109.
MUCH M. 38, 135.
Mullerup (Dánsko) 34.
Mundolsheim 118.
Musejník (časopis) 4.
Musejní spolek v Brně 15.
Musejní spolek v Novém Bydžově 63.

Mužský 12, 94, 115.

Mykeny 80.

MYKLÍN F. 15.

NAEBE F. M. 142.

Náchod 63.

Národní museum v Praze 2, 3, 4, 5, 8, 13,
15, 26, 47, 63, 80, 88.

Naxos 132.

Nebouvidy u Kolína 81, 131.

Německo 13, 19, 37, 44, 48, 59, 70, 91, 92, 93,
100, 102, 119, 136, 144.

Něm. Mlihojedy 126.

Nepolisy u Nového Bydžova 81.

Neratovice 36, 99, 125.

Neudeckian 19.

Neufchâtelské jezero 117.

New York 30.

NIEDERLE L. Dr. 4, 7, 13, 14, 16, 33, 46, 123, 156.

Niederzimmen 87.

NIESSEN 117.

NIKLAŠSON N. 95, 100, 101, 103, 139, 143, 144.

145, 147, 148, 150.

Nizozemi 88.

noestvetská kultura 32.

NORDHAGEN R. 32, 122, 151.

nosorožec sibiřský 23, 25.

Novéměřice 99.

nosvický stupeň 102, 147, 149.

Nová Ves u Bakova 26.

Nová Ves u Brandýsa 94, 98, 101.

Nové Benátky 9.

Novobydžovsko 63.

Nový Bydžov 56.

Nučníčky 112.

Nudvojovice 62.

Nymburk 100, 125, 146.

ÖBERMAIER H. 20, 21, 34.

Obersleben 87.

Ober Wiederstadt 48.

Obří důl 18.

Odra 136.

Ohrada u Hluboké 10.

Ohrada u Kolína 128, 131, 149.

Ohře 26, 33, 63, 115, 121, 123, 141.

Olbramovice 111.

Olomouc 15, 96.

OLSHAUSEN G. 100.

Olšinka 140, 141.

ORSI P. 106, 135.

ovce 33.

Paderborn 100.

PACHL J. 2, 4.

PALACKÝ F. 3, 4, 5.

PALLIARDI J. 2, 15, 46, 48, 50, 58, 75, 76, 81,

92, 104, 106, 108, 134, 139, 140, 141, 142,
146, 147, 149.

Památky archaologické a místopisné 3, 4, 6,

Pantellerie 136.

PARTSCH J. 18.

Patokryje 104, 105.

PATRONI 135.

pazourkové nože 133.

Pečuj v Maďarsku 90.

PELŽ A. 6.

PENCK A. 18, 21.

PENKA K. 33, 156.

pes bahenní 113.

pes lovecký 113.

pěstní klíny 35, 36.

Pešf 137.

PETERA Rohoznický 3, 6.

- PETRBOK J. 21, 36.
 PÍČ J. L., Dr. 7, 10–13, 14, 16, 46, 63, 64, 73,
 76, 89, 93, 94, 121, 134, 135, 143, 152.
 PIGORINI L. 40.
 Pivoň 7.
 Plaidt 143.
 Plaňany 112.
 Plešivec u Lochovic. 8.
 pliocén 16.
 Plotičtě u Hradce Král. 101.
 Plzeňsko 17, 141.
 Pobaltí 34, 37, 88, 96, 133.
 Počápy 141.
 Poděbradské museum 13.
 Poděbradsko 13, 63.
 Poděbrady 95, 134, 152.
 Podkarpatská Rus 124.
 Podkavkazí 37.
 podkavkazská oblast 37
 PODKOWINSKA Z. 106.
 Podunají 37, 38, 41, 43, 44, 46, 50, 54, 120, 143.
 POKORNÝ J. 25.
 Polabí 13, 123.
 Polandian 19.
 Polední kameny 18.
 Polsko 14, 36, 39, 98, 106.
 Pomořany 96.
 POPELKA B. 15.
 Poplzi u Libochovic 16, 24, 25, 26.
 Portugalsko 43.
 Porýní 48, 59, 77, 119, 137, 142.
 Posávi 120.
 Postglacial 19.
 Poutník (časopis) 4.
 POŽÁRECKÝ V. 13.
 praaurignacien 35, 36.
 Praha 11, 15, 35, 101, 112, 146, 151.
 Praha II. 131.
 Praha-Bohnice 99, 105.
 Praha-Bohnice, na Zámkách 90, 102, 103, 104,
 105, 106, 107, 113, 115, 116, 121, 151, 152.
 Praha-Bubeneč 48, 50, 52, 65, 70, 73, 81, 86, 87,
 98, 99, 102, 104, 109, 112, 113, 122.
 Praha-Bubeneč, Bučkova ul. 63, 101, 102.
 Praha-Bubeneč, Hoyermannova továrna 63.
 Praha-Bubny 129, 131.
 Praha-Dejvice 131.
 Praha-Dejvice, Juliska 26.
 Praha-Dolní Liboc 129.
 Praha-Dáblč 77, 81, 97, 98, 99, 101, 102, 107,
 109, 115, 124, 145, 149, 152.
 Praha-Hloubětín 104.
 Praha-Hlubočepy 62.
 Praha-Hradčany 3, 86.
 Praha-Kbely 99, 100, 101, 102, 112, 147, 148.
 Praha-Kobylisy 79, 81, 102, 115, 145.
 Praha-Krč 103, 122, 123, 126, 131, 137.
 Praha-Libeň 98, 99, 101, 102, 115, 122, 133.
 Praha-Libeň, na Báních 26, 28.
 Praha-Liboc 128, 129, 133.
 Praha-Motol 85, 131.
 Praha-Olšany 131.
 Praha-Podbabá 25, 52, 56, 65, 73, 142.
 Praha-Prosek 128, 133.
 Praha-Sedlec (Sedle, Sele) 73, 104, 105, 112, 144.
 Praha-Smichov 125, 128.
 Praha-Střešovice 78, 79, 81, 98, 131.
 Praha-Šárka 53, 59, 60, 77, 78, 81, 88, 93, 94,
 95, 96, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 108, 112,
 113, 122, 148, 155.
 Praha-Šárka, Šestáková Skála 60, 95, 97, 109,
 115, 150.
 Praha-Troja 68, 73, 122, 123, 124.
 Praha-Velešlavín 48, 63.
 Praha-Vinohrady 90, 104, 105, 137, 147.
 Praha-Vokovice 80.
 Praha-Zlíchov 96, 97, 101, 102, 103, 105, 107,
 121, 152.
 Právěk (časopis) 15.
 Pražsko 63, 141.
 Přebozy 129, 131.
 Předmětce 26, 67, 77, 98, 152.
 Předměstí 53.
 předúnětická keramika ve Slezsku 92.
 Přerov n. L. 100, 101, 104, 115.
 Pressigny 35.
 Přestavky 128, 131.
 Priesterhügel 50.
 PRIKRYL Dr. 15.
 PROCHÁZKA A. 145, 147.
 PROKOP K., Dr. 14.
 PUBITSCHKA F. 2.
 PUDIL J. 6, 9.
 PURKYŇE C. 17, 19, 20, 21.
 PURKYŇE J. E. 6.
 PUYDT M., de 44.
 pyrenejský neolith 136.
 Pyrenejský poloostrov 35, 135.
 Quaderberg u Děčína 115.
 RADEMACHER C. 38, 48, 118.
 Radim 73, 85, 95, 99, 100, 103, 129, 131.
 radlice 72.
 Radotín 55, 103, 129, 140, 141.
 Rakovnický potok 141.
 Rakovník 141.
 rámcový styl 121.
 Račnice 101.
 Raifträger 18.
 REINACH S. 96.
 REINECKE P. 39, 119, 120, 123, 131, 132, 135,
 137, 155.
 REINERT H. 59, 82, 87, 88, 92, 111, 117, 118,
 119, 120, 144, 145, 148, 151.
 remodelská skupina 106, 136.
 Řepín 68.
 Řeporyje 86, 90, 123, 124, 131, 152.
 Réserve b. Bruchsal 118.
 Řež u Klecan 48, 50, 55, 56, 73, 77, 89, 125, 126,
 128, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 145, 147,
 151, 152.
 Rhôna 135.
 „Riesenuelle“ u Duchcova 8.
 Řím 72.
 Říp 112.
 Rissien 19, 21, 35.
 Řivnáč 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 113, 115,
 133, 148, 155.
 RODLER A. 18.
 Rössen 139, 143, 144, 148.
 Rokycany 141.
 rolnictví fakultativní 72.
 RÖMER 137.
 ROSKA 137.
 Roudník 112.
 ROUGEMONT Fr., de 8.
 Rousovice u Mělníka 73.
 Roztoky 76, 90, 112.
 Rožďalovice 125, 128, 129.
 Rtyně 112.
 Rubín u Podbořan 103, 113, 115, 152.
 Růd u Břín 129.
 Rukopisy 6, 13.
 Rumburk 17.
 Rumunsko 43.
 runy 5.
 Rusko 14, 32, 37, 82.

RUZEMENTI 136.

Rybňany 70.

RÝCHLÝ J. 8.

Rymář 112.

Rýn 33, 37, 44, 50, 135, 136, 137, 143.

RYZNER Dr. 2, 8.

RZEHAK A. 48.

ŚADOWSKI J. N. 8.

Saharská poušť 43.

sajka 25.

Sála 91, 100.

SALMON Ph. 40.

SANDEGREN R. 32.

Sandomierz 106.

Sány u Poděbrad 81.

SARASSINOVÉ bratři 122.

Sardinie 136.

SARIA B., Dr. 120.

Sarváš v Slavonsku 137.

Saská provincie 48, 82, 96, 139.

Sasko 96, 142, 143.

sasko-durynská keramika 82.

Sasko-durynské země 137, 150.

Sáva 54, 137.

SAWICKI L. 95.

Saxonian 19.

Sedmhrady 43, 78, 80.

Seeste 144.

SEGER H. 38, 54, 70, 78, 80, 81, 92, 98, 102, 128, 137, 147, 149.

Sehkenditz a./d. Salzstrasse 142.

SERNANDER R. 32.

SESEK E. 15.

SCHAAFFHAUSEN H. 30.

Schladitz-Zwöschau 142.

SCHLIZ A. 39, 60, 68, 82, 88, 89, 91, 118, 119, 120, 135, 157.

SHMIDT H. 135.

SCHMIDT V. 13.

Schmiedeberg 18.

SCHNARRENBERGER W. 117.

SCHNEIDER L. viz Šnajdr.

SCHOETENSACK O. 103.

SCHRANIL J., Dr. 14, 155.

SCHUCHHARDT C. 38, 82, 91, 98, 103, 118, 119, 135, 136.

SCHULZ V. 10.

SCHUMACHER K. 39, 61, 82, 95, 98, 117, 118, 119, 120, 132, 136, 143.

SCHUMANN H. 95, 98.

Schussenried 151.

schussenriedský typ 107, 119, 120, 123, 124.

SCHWALBE G. 30.

Sicilie 37, 43, 136.

SIEDEK F. 13.

Šalice klášterní 112.

Šandinavie 32, 37, 93, 135.

Škonen 156.

škot 33.

Škřivany u Nového Bydžova 59, 66, 70, 71, 72, 77, 145, 146.

Slánská Hora 8, 88, 99, 101, 102, 103, 105, 108, 111, 112, 113, 123, 148, 155.

Slánsko 63.

Slavonsko 90, 120.

Slavětín 50, 64, 142.

Slezsko 68, 76, 78, 81, 90, 92, 98, 102, 139, 144, 145, 146, 147, 149, 152.

SLOVÁKOVÉ F. a J. 15.

Smřice 26.

SMOLIK J. 2, 6, 7, 9, 10, 14, 16, 46.

Smolnice 98, 99, 112, 128.

sob 23, 25.

SOERGEL W. 22.

Solany 112.

solutréen 26.

Sondershausen 48.

Sovenice 12.

Sněžka 18.

Sněžní jáma 18.

Spitzer Hoch u Latdorfu 103.

SPRATER F. 121, 131.

Srbice 141.

Srbsko 39, 54.

Srbsko u Berouna 62.

Srijem 90.

Staré Město u Uh. Hradiště 106.

Staré Srbsko 43.

Starý Bydžov 128, 131.

Starý Zámek u Jevišovic 92, 106, 108, 147, 149.

Statenice 49, 51, 52, 60, 61.

Stavovské museum v Brně 14, 15.

STEINMANN 19, 20.

Stelčoves 125, 126, 131, 133.

STOCKY A., Dr. 73, 80, 125, 129, 134, 137, 143, 146, 156.

Stradonické Hradiště 8.

Strakonicko 114.

Straky 99, 100, 112.

Středomoří 37, 41, 43, 136.

Středozemí viz *Středomoří*.

Středozemní moře 35, 135.

Střelice na Moravě 48, 76.

Střelohoště 7.

Střešovice viz *Praha-Střešovice*.

STROBEL P. 136.

Studniční hora 18.

STULÍK F. 6.

Stupava 142.

subboreální klima 151.

subboreální perioda 32.

Sudslavice 10.

Sumatra 122.

SUMLORK viz Krolmus V.

Suzy 37.

Svatoprokopská jesyně u Hlubočep 62.

Svámyslice 102.

Švėtec u Biliny 128.

Světlozor (časopis) 9.

Švoovodné Dvory u Hradce Král. 26.

Svojšice 81.

hr. SYLVA TAROUCA 14.

SZOMBATHY J. 28.

ŠAFÁŘÍK P. J. 4, 10.

Šanov 26.

šarecký typ 55, 65.

ŠCERBAKIVSKIJ V. 37.

ŠEMBERA A. V. 6.

ŠIMÁK J. V., Dr. 62.

ŠIMEK E., Dr. 14, 114, 121.

šipky 133.

Škvoře 112.

Šlesvik 41, 156.

ŠNAJDR. L. 6, 8, 10, 12, 25, 46, 64, 67, 72, 89, 131, 143.

šňůrová keramika dánská 82.

šňůrová keramika oderská 82.

šňůrová keramika porýnská 82.

šňůrová keramika východoruská 82.

Španělsko 35, 37, 41, 43, 135, 136.

Štětí 112.

Štokholm 32.

ŠTORCH E. 26, 77, 81, 101, 109, 123, 152.

Střhlavice 141.

Švédská pásková keramika 44.

Švédsko 137.

švýcarská nákolí 37, 107, 108, 117.

Švýcarsy 88, 119, 120, 136.

- Taele** u Hohenecku 118.
Tachov 112.
TALLGREN A. M. 37.
TARAMELLI A. 135.
tardenoisien 33.
Tatce 99, 100.
Taubach 142.
Taunus 44.
TELICKÁ J. 15.
Teplice 10, 47, 48, 56, 101, 126, 141.
teplické museum 70, 73.
terrasy říční 18, 19, 20.
terramary 106.
Tettn 8, 53, 62, 97, 102, 115.
Thessalie 43, 54, 80, 111, 145.
thessalská skupina páskové keramiky 43.
THOMPSON R. C. 37.
THURNAM J. 132.
TISCHLER O. 82, 88.
Tordoš 50.
tourasien 33.
TRAPP M. 15.
Třebešov 112.
Třebíz 112.
Třebovice 78, 80, 81, 85, 87, 90, 145, 146, 147.
Trmice 26.
trogodyti 62.
Troja v Malé Asii 54.
Trobsdorf 48, 142.
TSUNTAS CH. 54, 145.
tur 23, 25.
„Turecké maštale“ u Tetína 62.
Turkovice 112.
tur krátkorohý 113.
Turnovsko 62.
Týnec u Dobrovice 129.

Uherská nížina 43.
Uhry 39, 136, 137, 146.
Uhy 112.
Uherská marka 96, 108.
Uhrájina 33, 36, 37, 43, 44, 53, 82.
Újetice 47, 107, 122, 140.
Urmitz 117, 119.
Ústí n. L. 141.
Úžice 112.

Valsavoia (Catania) 106.
Vamberk 112.
VASIČ M. M. 39, 54.
Veilchenkoppe 18.
Velenka 98, 104, 105.
Velenky u Českého Brodu 131.
Velim 102, 112.
Velká Lomnice 18.
Velká Ves u Kojetic 88, 102, 112, 113.
Velké Horešovice 112.
Velké Lipno 112.
Velké Nehvizdy 112.
Velké Zernoseky 73, 148.
Velký Javor 18.
Velký Šišák 18.
Veltruby 112.
Věnec u Lčovic 114.
Větrušice 81, 145.
vepř 33.
Vesmír (časopis) 16.
Videň 89, 121.
Vinařice 8.
Vinča 39, 40, 43, 54, 80.
Vinoř 71, 73.
VIRCHOW R. 7, 9, 10, 100.
Vlastenecký spolek musejní v Olomouci 15.

Vltava 33, 63, 141, 151.
VOCEL J. 3, 4–7, 14, 16, 114.
Vogesy 44.
Vojkovice 125.
Volyně 114.
Volyňsko 114.
VOUGA P. 116, 117.
Vrábí 112, 128.
Vranov 112.
Vrbčany 101, 112.
Vršany 112.
VRTÁTKO A. J. 9.
Všestary 112.
Vysočany 104, 105, 115.
Vysoké Kolo 18.
Vys. Veselí u Nového Bydžova 77.
VÝVLEČKA P. J. 15.

WACE A. J. 37.
WAGNER E. 62, 106.
WALTER E. 95.
WANĚK J. 13, 63, 73.
WANKEL J. Dr. 15.
Warnsdorf 17.
Warnsdorf u Kadaně 121.
WEBER C. A. 122.
Weissenfelský kraj 100.
WEINZIERL R. V. 10, 14, 63, 88, 89, 93, 106, 128, 132, 141.
WEISSBERGER, Dr. 132.
WERNER P. 34.
WERTH E. 18.
Wester-Egeln 48.
Westerwald 44.
WIEGERS F. 22.
WILCKE Dr. 131.
WILKE G. 38, 48, 54, 135, 136, 143.
Wirtemberg 137.
WOLDRICH J. N., Dr. 8, 10, 16, 22, 23, 24, 28, 93, 114.
WOLF G. 38.
Wolfen 99.
Wolfenbüttel 100.
WOLNY 14.
WORSÄE J. J. A. 38.
WOSSINSKY M. 75, 137.
Würmien 19, 21.
Württembergsko 120.

Zalesčyky 44.
Zaležany u Svojšíce 100.
Záluží 141.
ZAMPA K. 136.
ZAP V. 3, 6.
Zastów u Krakova 106.
Zbraslav 33.
Zehgrund 18.
Zeměchy 112.
Zemské museum v Brně 2, 15, 58, 76.
ZIBRT Č., Dr. 14.
Zok u Pečuje 120.
ZOUBEK F. 6.
Zrnovka mechová 25.
ZSCHIESCHE P., Dr. 82.
Zvoleněves 87, 90.

Zátec 80, 101, 141.
Zdánice 112.
Zdíkov 114.
Zelenice 5, 88, 102.
Zelenky 5, 133.
Zernoseky 132.
Zidovice 128.

Opravy tiskových chyb.

- Str. 11. V poznámce 27. čti správně: ... za posledníja sto lét.
Str. 19. Správně čti: GEIKIE-STEINMANNOVO rozdělení.
Str. 25. V řádce 1. čti správně: ŠNAJDR.
Str. 35. V poznámce 65. čti správně: Karge, Rephaim, Paderborn.
Str. 80. V řádce 13. čti správně: vykopané v Třebušicích.
Str. 100. V řádce 16. čti správně: BREMERA.
Str. 107. V řádce 1. čti správně: palaffitická.
Str. 134. V pozn. 243. na 2. řádce zdola čti správně: Ähnlichkeit.
Str. 147. V řádce 8. zdola čti správně: vysočanského rázu.
Str. 148. V řádce 21. zdola čti správně: džbány.
Str. 152. V řádce 13. zdola čti správně: michelsberskou.
Str. 159. V hesle LUBNÁ místo RČAVN čti RČAV.
Str. 161. V hesle SUDSLAVICE čti správně: RČAV II. tř.
Str. 163. V hesle DOBŘICHOV čti správně: Stdlíšě.
Str. 164. V hesle PRAHA-SELC na řádce 7. čti správně: zapomněl.
Str. 166. V hesle ČASLAV na řádce 2. čti správně: PA XIV, str. 527; XVI, str. 577.
Str. 171. Pod mapkou nálezů jordansmühlské keramiky doplň:

Obr. 79. Naleziště jordansmühlské keramiky.

1. Praha-Bubeneč. 2. Praha-Podbaba. 3. Praha-Sedlec. 4. Roztoky. 5. Levý Hradec. 6. Dáblice. 7. Praha-Střešovice.
8. Praha-Velešlavín. 9. Praha-Sárka. 10. Jenešálka. 11. Kamýk. 12. Větrušice. 13. Třebušice. 14. Libušín. 15. Slánská
Hora. 16. Budynice. 17. Holeděč. 18. Zatec. 19. Měcholupy. 20. Rubin. 21. Letovice. 22. Chrabřece. 23. Budyně.
24. Brozany. 25. Bohušovice. 26. Cernoseky. 27. Komorany. 28. Lohkovice. 29. Kostelec n. L. 30. Bohnice. 31. Kobylsy.
32. Praha-Libeň. 33. Chabý. 34. Kodaň. 35. Kázin. 36. Poříčany. 37. Radim. 38. Třeběvle. 39. Mlíkovice. 40. Beč-
lisy. 41. Svojsice. 42. Velim. 43. Nová Ves. 44. Štítary. 45. Polepy. 46. Ratboř. 47. Časlav. 48. Cervené Pečky.
49. Nebovídy. 50. Starý Kolín. 51. Kolín n. L. 52. Velký Osek. 53. Vinoř. 54. Poděbrady. 55. Nepolisy. 56. Skřivany.
57. Veležice. 58. Vysoké Veselí. 59. Lochenice. 60. Předmětice. 61. Chrást.

Str. 173. V hesle ČASLAV na řádce 3. čti správně: MCCW XX, str. 93.

Str. 179. V hesle PRAHA-OLŠANY čti správně: Pič.

Str. 183. V hesle PRAHA-KOBYLISY na 5. řádce čti správně: na nožkách, na okraji.